

Eindrapport van de visitatiecommissie BKV

Deel 3: Voortgezette opleidingen

Sectorale kwaliteitszorg hbo
Eindrapport van de visitatiecommissie BKV
Deel3: Voortgezette opleidingen

Productie

HBO-raad
Interne en externe communicatie
Prinsessegracht 21
Postbus 123
2501 CC Den Haag
Telefoon 070 - 312 21 21
Telefax 070 - 312 21 00

Prijs € 20,00

Vormgeving

Cover: Soap ateliers, Rotterdam
Binnenwerk: Elan creatieFacilitair, Delft

Digitaal printwerk

Lifoka kopie en print bv, Den Haag

december 2002 © HBO-raad

Inhoudsopgave	3
Woord vooraf	5
Inleiding	7
1 Het visitatiedomein Beeldende Kunst en Vormgeving	8
1.1 De opleidingen in het domein	8
1.2 De voortgezette opleidingen	10
1.3 Het beeldend kunstvakonderwijs	11
1.4 Ontwikkelingen in de beroepspraktijk	13
2 Taakstelling en werkwijze van de visitatiecommissie	16
2.1 Taak	16
2.2 Beoordelingskader	16
2.3 De rol- en taakopvatting van de commissie	17
2.4 De werkwijze van de commissie	18
2.5 De manier van oordeelvorming door de commissie	19
3 Algemene bevindingen	21
3.1 Inhoudelijk opleidingskader	22
3.2 Curriculum	22
3.3 Kwalificaties van afgestudeerden	24
3.4 Het onderwijsleerproces	26
3.5 Instroom van studenten en aansluiting op de vooropleiding	27
3.6 Doorstroom van studenten	27
3.7 Bereikte resultaten t.a.v. de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten	28
3.8 Externe relaties	29
3.9 De opleidingsorganisatie	30
3.10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten	31
3.11 Kwaliteitszorg	31
4 Conclusies en aanbevelingen	33
5 Specifieke delen	37
Academie voor Kunst en Vormgeving/St. Joost, Hogeschool Brabant, Breda	
● Autonome Beeldende Kunst	37
● Fotografie	55
● Grafisch Ontwerpen	73
Academie Minerva, Hanzehogeschool, Hogeschool van Groningen, Groningen	
● MFA Interactieve Media & Environments	89
● MFA Schilderkunst	103

ArteZ, AKI, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek, theater, Enschede	
• Dutch Art Institute	117
ArteZ, faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek, theater, Hogeschool voor de Kunsten, Arnhem	
• Fashion Institute Arnhem	135
• Mode, Vormgeving & Strategie	149
• Werkplaats Typografie	163
Design Academy, Eindhoven	
• IM	179
Gerrit Rietveld Academie, Amsterdam	
• Autonome Kunst	193
• Ontwerpen	211
• Vrije Vormgeving	229
Willem de Kooning Academie, Hogeschool van Rotterdam, Rotterdam	
• Autonome Beeldende Kunst	247
• Interieurarchitectuur	265

Bijlage

Bijlage 1	formele taakstelling van de commissie	281
Bijlage 2	samenstelling van de commissie	282
Bijlage 3	overzicht van gevisiteerde opleidingen	283
Bijlage 4	totale beoordelingskader	285
Bijlage 5	bezoekprogramma	295
Bijlage 6	geraadpleegde literatuur	296

Woord vooraf

De visitatiecommissie voor het Hoger Beroepsonderwijs in Beeldende Kunst en Vormgeving heeft haar werk met bijzonder veel plezier en ook nieuwsgierigheid gedaan. Vooral de bezoeken aan de verschillende opleidingen heeft zij als leerzaam en inspirerend ervaren. De opleidingen hebben alle hun uiterste best gedaan om ons tijdens de bezoeken zo veel mogelijk ter wille te zijn. Wij zijn hen daarvoor zeer erkentelijk.

Niettemin was de visitatie ook een uitputtende en complexe onderneming: 15 hogescholen werden bezocht, waarin totaal 35 opleidingen moesten worden beoordeeld, waarbij gebruik werd gemaakt van een beoordelingskader van 23 evaluatievragen, die ieder weer waren onderverdeeld in circa 6 ijkpunten. Met andere woorden: zo'n 130 maatstaven die langs de opleidingen gelegd moesten worden. Daarnaast heeft de commissie een grote hoeveelheid documenten onder ogen gehad. Behalve de veelal zeer uitvoerige en soms bijzonder fraai vormgegeven zelfevaluatie-rapporten hebben wij onder andere ook onderwijsprogramma's, beleidsstukken, personeelsplannen, studiegidsen, studiematerialen, afstudeerscripties en stageverslagen bestudeerd. En met zeer veel plezier hebben wij kennis genomen van het artistieke werk van de studenten dat op de ateliers in kleine exposities aan de commissie werd getoond, dikwijls door de studenten en hun docenten zelf werd toegelicht.

Het door de HBO-raad gehanteerde beoordelingskader meet in hoofdzaak de inhoudelijke invulling van de opleiding, het onderwijsproces, de onderwijsorganisatie en de kwaliteitszorg daarvoor. De kwaliteit van de onderwijsorganisatie is vanzelfsprekend voor een belangrijk deel bepalend voor de mate waarin die organisatie sturing kan geven aan het onderwijsproces en de richting waarin zich dat zou moeten bewegen met het oog op ontwikkelingen in de maatschappij. Het beoordelingskader lijkt de commissie evenwel minder geschikt om recht te doen aan de *artistieke visie* van de opleidingen waar jonge beeldende talenten op de harde en moeilijke praktijk van het kunstenaarschap worden voorbereid. Er is niet altijd een rechtstreeks verband tussen de kwaliteit van de onderwijsorganisatie en de artistieke kwaliteit van de afgestudeerden. Een goede beschrijving van het programma en de procedures geeft op zich nog geen garantie voor een goede opleiding. Er zijn kwalitatief goede academies waarin relatief weinig wordt opgeschreven.

De meerwaarde die een opleiding biedt is niet altijd even makkelijk vast te stellen. Heeft een opleiding kwaliteit omdat zij talentvolle studenten weet aan te trekken of juist omdat zij erin slaagt ook minder grote talenten tot ontwikkeling te brengen? De eisen die aan de opleidingen worden gesteld zijn ook niet altijd even goed met elkaar te rijmen. Zo wordt er bijvoorbeeld naar kwalitatief hoogwaardige opleidingen gevraagd met een hoog rendement. Dit lijkt evenwel een onmogelijke eis: immers hoe hoger men de lat legt hoe minder studenten er overheen zullen komen. Kwaliteit en kwantiteit zijn nu eenmaal omgekeerd evenredig.

Als voorzitter wil ik gaarne mijn bewondering en waardering uitspreken voor de leden van de visitatiecommissie, die hun zware en langdurige taak met grote inzet, deskundigheid en volharding hebben uitgevoerd. Mijn bewondering en waardering gaan ook uit naar de secretarissen van de commissie, die ons op voorbeeldige wijze hebben begeleid en ondersteund. Zij zijn erin geslaagd

om de niet eenvoudige taak, de bevindingen van de commissie duidelijk en waarheidsgetrouw op schrift te stellen, tot een goed einde te brengen.

De commissie heeft tot haar bevreemding geconstateerd dat een aantal van haar aanbevelingen in het verleden al eens eerder zijn gedaan, onder andere door de vorige visitatiecommissie en de projectorganisatie Kunstvakonderwijs, hetgeen betekent dat de opleidingen deze aanbevelingen niet ter harte hebben genomen.

De commissie hoopt en verwacht daarom tot slot dat de aanbevelingen die zij heeft geformuleerd in vruchtbare aarde zullen vallen. Want deze visitatie mag alleen geslaagd heten wanneer zij een bijdrage heeft kunnen leveren aan de ontwikkeling van het hoger onderwijs in de beeldende kunst en vormgeving.

Frank Lubbers,
voorzitter van de visitatiecommissie beeldende kunst en vormgeving.

Inleiding

In dit rapport doet de visitatiecommissie Beeldende Kunst en Vormgeving verslag van haar werkwijze, bevindingen, conclusies en aanbevelingen. Het rapport is op 18 december 2002 aangeboden aan het bestuur van de HBO-raad.

De visitatiecommissie Beeldende Kunst en Vormgeving werd op 31 mei 2001 formeel namens het bestuur van de HBO-raad geïnstalleerd tijdens een besloten bijeenkomst. Na een tweetal intensieve commissievergaderingen legde de commissie haar bezoeken van de eerste tranche af in september, oktober en november 2001.

De bezoeken van de tweede tranche vonden plaats in februari, maart en april 2002. Naast de rapporten per opleiding (de specifieke delen) heeft de commissie per domein conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan.

Het rapport bestaat uit drie delen.

In het eerste deel beschrijft de commissie haar conclusies en aanbevelingen op landelijk niveau voor de 12 opleidingen Beeldende Kunst en Vormgeving. Tevens zijn in dit deel de specifieke rapportages van de opleidingen Beeldende Kunst en Vormgeving opgenomen.

In het tweede deel worden de 8 Docentenopleidingen Beeldende Kunst en Vormgeving beschreven, zowel de specifieke delen als op landelijk niveau.

In het derde deel beschrijft de commissie de 15 voortgezette opleidingen Beeldende Kunst en Vormgeving op landelijk niveau en per opleiding.

In de hoofdstukken 1 van alle drie de rapporten geeft de commissie een beschrijving van het visitatiedomein Beeldende Kunst en Vormgeving. Hierin komen onder meer de politieke ontwikkelingen en ontwikkelingen in de beroepspraktijk aan de orde. In hoofdstuk 2 legt de commissie verantwoording af over de manier waarop zij haar formele taakstelling concreet heeft ingevuld en toegepast. In hoofdstuk 3 doet zij verslag van de algemene bevindingen over de kwaliteitsaspecten die door de commissie zijn beoordeeld. Deze algemene bevindingen zijn gebaseerd op de specifieke rapportages van de opleidingen. In hoofdstuk 4 geeft de commissie haar samenvattende conclusies en aanbevelingen. Na hoofdstuk 4 volgen de specifieke rapportages van de opleidingen.

Op diverse plaatsen in de rapporten wordt verwezen naar bijlagen. Deze bijlagen zijn opgenomen achterin elk rapport.

1 Het visitatiedomein Beeldende Kunst en Vormgeving

1.1 De opleidingen in het domein

Het domein van de visitatiecommissie Beeldende kunst en Vormgeving bestaat in totaal uit vijftig hbo-opleidingen. Het gaat dan om 12 opleidingen beeldende kunst en vormgeving, 8 docenten-opleidingen textiele werkvormen, handvaardigheid en tekenen en 15 voortgezette opleidingen.

De opleidingen worden verzorgd door 12 hogescholen.

		Initiële opleidingen		Voortgezette opleidingen		
		Docenten opleiding	BKV			
1	Amsterdamse hogeschool voor de kunsten, Amsterdam	X				
2	Academie voor Beeldende Vorming, Fontys Hogeschool, Tilburg	X				
3	Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten, Den Haag	X				
4	Academie voor kunst en vormgeving/ St. Joost, Den Bosch	X				
5	Hogeschool voor de Kunsten, Utrecht	X	X			
6	Academie Beeldende Kunsten, Hogeschool Zuyd, Maastricht	X	X			
7	Design Academy, Eindhoven		X	IM		
8	Gerrit Rietveld Academie, Amsterdam		X	Autonome Kunst	Ontwerpen	Vrije vormgeving
9	St. Joost, Hogeschool Brabant, Breda		X	Autonome Beeldende Kunst	Grafisch Ontwerpen	Fotografie
10	Willem de Kooning, Hogeschool Rotterdam, Rotterdam	X	X	ABK	Interieur-architect	
11	Academie Minerva, Hanzehogeschool, Groningen	X	X	MFA Schilderkunst		MFA IME
12	Artez					
	Constantijn Huygens, Kampen	X	X			
	Hogeschool voor de kunsten, Arnhem	X	X	Werkplaats Typografie	MV&S	FIA
	AKI, Enschede		X	DAI		

Tabel 1. De 12 verschillende hogescholen verzorgen samen 35 verschillende opleidingen.

De opleidingen staan geregistreerd in het Centraal Register voor Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Deze registratie is met ingang van het studiejaar 2002 – 2003 veranderd. Als gevolg van de herindeling van de opleidingen in het kunstonderwijs is er een andere formele indeling van kracht. De initiële opleidingen beeldende kunst en vormgeving zijn ondergebracht in twee domeinen:

Autonome Beeldende Kunst (ABK) en Vormgeving. Daarnaast is er een domein Docent beeldende kunst en vormgeving. De voortgezette opleidingen zullen waarschijnlijk worden omgezet in masteropleidingen in het HBO. Omdat de initiële opleiding Beeldende Kunst en Vormgeving een groot aantal afstudeerrichtingen kent, is voor de visitatie besloten de opleidingen op clusterniveau te onderzoeken. Daartoe is uitgegaan van de clusters zoals voorgesteld in het rapport *Beroep Kunstenaar*:

Autonome Beeldende Kunst, Productontwerp, Visuele Communicatie, Ruimtelijk Ontwerp en docent Beeldende Vakken.

Voor alle volledigheid moet opgemerkt worden dat binnen andere CROHO-domeinen van het HBO, ook vormgevingsonderwijs wordt gegeven dat niet binnen het BKV domein valt en daarom hier niet wordt meegenomen.

Alle voortgezette opleidingen gezamenlijk hadden in het studiejaar 2000 – 2001 236 studenten. Dit was 2,5 % van het totaal aantal studenten in het kunstonderwijs in dat studiejaar. De totale instroom in de opleidingen in 2000 – 2001 bedroeg 103 studenten. De ontwikkeling van het totaal aantal ingeschreven studenten en die van de totale instroom in de afgelopen jaren is in de volgende tabellen weergegeven.

Ingeschreven studenten domein Beeldende Kunst en Vormgeving

Opleiding	'97 – '98	'98 – '99	'99 – '00	'00 – '01
BKV	9038	8872	8708	8361
docent BKV	945	896	846	770
Voortgezette opleiding	195	192	187	236
Totaal	10.178	9960	9741	9367

Instroom studenten domein Beeldende Kunst en Vormgeving

Opleiding	'95 – '96	'96 – '97	'97 – '98	'98 – '99	'99 – '00	'00 – '01
Beeldende Kunst en Vormgeving	2493	2556	2530	2458	2438	2382
Docentenopleiding BKV	308	296	303	282	252	196
Voortgezette opleidingen	52	67	98	63	82	103
Totaal in absolute aantallen	2853	2919	2931	2803	2772	2681

1.2 De voortgezette opleidingen

In 1994 werd de studieduur van het kunstonderwijs van vijf jaar teruggebracht naar vier jaar (de voor het HBO gangbare studieduur). Om deze achteruitgang deels te compenseren, werden in het zelfde jaar de voortgezette opleidingen Beeldende Kunst en Vormgeving in het kunstonderwijs geïntroduceerd. Deze opleidingen kwamen naast de door het Ministerie van OC&W bekostigde werkplaatsen voor beeldende kunst. De voortgezette opleidingen zijn bedoeld voor verdere specialisatie en geven getalenteerden de kans zich verder te ontplooiën. De commissie heeft geconstateerd dat veel opleidingen naast hun opleidingstaak een specifieke missie hebben geformuleerd: het bevorderen van het debat over de positie van het vak, het bevorderen van de ontwikkeling van het vak, bijdragen aan de theoretische onderbouwing van het vak.

De commissie heeft 15 voortgezette opleidingen bezocht. Een vijftal beweegt zich op het profiel van de Autonome Kunst, eveneens vijf op het gebied van de Visuele Communicatie, vier op het gebied van Productvormgeving, een op het gebied van Ruimtelijk Ontwerp. De commissie tekent hierbij aan dat dit onderscheid enigszins kunstmatig is omdat een aantal 'toegepaste' opleidingen zich net zozeer op het terrein van de autonome beeldende kunst beweegt en een aantal autonoom gerichte opleidingen zich sterk interesseert voor de toegepaste kant. Een overzicht van de opleidingen is opgenomen in tabel 2.

Instelling	Voortgezette opleidingen		
Design Academy, Eindhoven	IM		
Gerrit Rietveld Academie, Amsterdam	Autonome Beeldende Kunst	Ontwerpen	Vrije vormgeving
St. Joost, Hogeschool Brabant, Breda	Autonome Beeldende Kunst	Grafisch Ontwerpen	Fotografie
Willem de Kooning Academie, Hogeschool Rotterdam, Rotterdam	Autonome Beeldende Kunst	Interieurarchitectuur	
Academie Minerva, Hanzehogeschool, Groningen	MFA Schilderkunst	MFA IME (Interactieve Media & Environments)	
Artez Hogeschool voor de kunsten, Arnhem	Werkplaats Typografie	MV&S (Mode, Vormgeving & Strategie)	FIA (Fashion Institute Arnhem)
AKI, Enschede	DAI (Dutch Art Institute)		

Tabel 2: overzicht voortgezette opleidingen.

Een voortgezette opleiding duurt in het algemeen twee jaar. Sommige duren een jaar. Opleidingen krijgen een beperkt aantal studenten door het Ministerie van OC&W bekostigd. Dit aantal verschilt per opleiding, maar overstijgt in meeste gevallen de tien studenten per opleidingsjaar niet.

Studenten van een voortgezette opleiding hebben soms de initiële opleiding gevolgd van de academie die de voortgezette opleiding aanbiedt, maar dat is vaker niet, dan wel het geval. Studenten kiezen bewust uit het landelijk aanbod. Bovendien scouten de opleidingen zelf op eindexamen-exposities en wordt erop gelet dat de groep voldoende heterogeen van samenstelling is. De selectie is streng. Dat kan ook, want doorgaans overtreft het aantal aanmeldingen van studenten het aantal plaatsen dat beschikbaar is. Er zijn relatief veel buitenlandse studenten.

Vrijwel alle academies hebben hun voortgezette opleidingen ondergebracht in een apart instituut met een eigen strategie en leiding.

1.3 *Het beeldend kunstvakonderwijs.*

In het licht van haar visitatie, acht de commissie het van belang een aantal recente ontwikkelingen, dat wil zeggen ontwikkelingen na de eerste visitatie van het domein in 1995, in het kunstonderwijs aan te stippen. Het betreft hier de ontwikkelingen rond de herstructurering van het kunstonderwijs, de bekostigingssystematiek van het kunstonderwijs en de herindeling van de kunstopleidingen.

In de loop van 1997 is door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een herstructurering van het kunstonderwijs gestart, met als doel de kwaliteit en doelmatigheid van het kunstonderwijs te bevorderen en een betere aansluiting met de beroepspraktijk tot stand te brengen. Deze herstructurering heeft als basis een in 1996 door het ministerie van OC&W opgelegde bezuiniging van fl.25 miljoen op jaarbasis. In 2000 heeft het ministerie fl.10 mln. van deze bezuinigingen laten vervallen. Het ministerie van OC&W riep de *Projectorganisatie Kunstvakonderwijs* in het leven, die de opdracht kreeg een plan te maken voor de herstructurering. De *Projectorganisatie Kunstvakonderwijs* heeft haar bevindingen en aanbevelingen vastgelegd in het rapport *Beroep kunstenaar*, dat in 1999 verscheen. Een belangrijke uitkomst van het werk van de *Projectorganisatie Kunstvakonderwijs* zijn de beroepsprofielen en startkwalificaties van afgestudeerden voor de diverse sectoren van het kunstonderwijs. Voor de sector beeldende kunst en vormgeving zijn er profielen geformuleerd van beeldende kunstenaars, vormgevers - en daarbinnen voor de clusters: communicatie, ruimtelijk verblijf en product - en voor de docenten beeldende kunst en vormgeving.

Voor de opleiding beeldende kunst en vormgeving - en de drie clusters daarbinnen - zijn inmiddels de beroepskwalificaties omgezet in competentiegerichte opleidingskwalificaties (de opleidingsprofielen). Deze zijn voorgelegd aan de beroepspraktijk. Dit gebeurde in het kader van een convenant tussen HBO-raad en Federatie van Kunstenaarsverenigingen dat per september 2001 in werking trad. De landelijke opleidingskwalificaties wachten nu nog op bestuurlijke vaststelling. De opleidingen zijn inmiddels begonnen met de implementatie van de uitgewerkte profielen. Het traject voor de docentenopleidingen is vertraagd in verband met de problemen rond inpassing van die opleiding in de bachelor-masterstructuur.

Door de Projectorganisatie wordt, conform de aan haar verstrekte opdracht, tevens een aantal voorstellen gedaan betreffende de organisatie en bekostiging van het kunstvakonderwijs.

Een belangrijke aanbeveling, die niet door het ministerie is overgenomen, betrof de samenwerking tussen instellingen voor hoger kunstonderwijs. Men wordt aanbevolen op onderwijsinhoudelijke gronden (regionale) clusters te vormen en gezamenlijke programma's met ander hoger beroeps- onderwijs en universiteiten verder te ontwikkelen. Uitgangspunt is dat zoveel mogelijk disciplines in een cluster zijn vertegenwoordigd.

Om de herstructurering als gevolg van deze bezuiniging te ondersteunen, werden door het ministerie herstructureringsgelden aan de instellingen ter beschikking gesteld. Om hierop aanspraak te kunnen maken, moesten instellingen herstructureringsplannen bij het ministerie indienen. In 2000 werd de tijdelijke commissie Ondersteuning herstructurering kunstonderwijs hbo 2000 - 2004 ingesteld ("de commissie Van Gelder"), die de staatssecretaris moest adviseren over deze plannen. De commissie Van Gelder heeft de plannen beoordeeld in het licht van de te realiseren bedrijfseconomische stabiliteit van de kunstvakopleidingen. De plannen hadden voornamelijk betrekking op concentratie van opleidingen en samenwerking tussen instellingen. De staatssecretaris heeft alle adviezen van de commissie Van Gelder over de ingediende herstructureringsplannen overgenomen. Na enkele aanpassingen zijn de meeste vernieuwingsplannen met de daarbijbehorende subsidieaanvragen goedgekeurd.

Een belangrijke algemene constatering van de commissie Van Gelder was, dat vrijwel alle hogescholen de exploitatie van de kunstopleidingen voor de komende jaren niet sluitend kunnen krijgen. De commissie heeft de aanbeveling gedaan deze constatering te betrekken bij de inrichting van het toekomstige bekostigingssysteem en bekostigingsniveau voor de kunstopleidingen.

Als reactie op het rapport van de commissie Van Gelder verscheen in juni 2000 de nota *Meer zicht op kwaliteit*. Daarin werden onder meer de contouren voor een nieuw bekostigingssysteem vastgelegd. Basisuitgangspunt is dat de bekostiging in het kunstvakonderwijs gelijk zou moeten zijn aan die van de rest van het HBO. Dat wil zeggen een bekostiging gebaseerd op daadwerkelijke prestaties van studenten. Er wordt dus afgestapt van de bekostiging op basis van afgesproken aantallen studenten. Consequentie is dat instellingen geprikkeld worden om een student binnen een gereede periode naar een diploma te leiden. Veel meer dan nu zullen opleidingen een beleid moeten ontwikkelen gebaseerd op behaalde kwalitatieve en kwantitatieve rendementen. In een overgangsfase naar de nieuwe systematiek worden de opleidingen vanaf 2002-2003 bekostigd op basis van het daadwerkelijk aantal instromende studenten. De huidige verschillende prijsniveaus worden in de overgangsfase gehandhaafd. Hoewel de systematiek in de opzet helder is, zijn er op dit moment veel onduidelijkheden als het gaat om de concrete uitwerking. Dat geldt zowel bedrijfseconomische aspecten als de instroomproblematiek. De opleidingen weten niet waar ze aan toe zijn. De commissie betreurt die situatie, omdat deze een negatieve invloed kan hebben op de kwaliteit van het kunst- onderwijs.

Hiervoor is al het begrip bachelor - master gevallen. Met ingang van september 2002 zal het hoger beroepsonderwijs een bachelor -masterstructuur kennen. Voor het HBO en dus ook het kunstonderwijs houdt dit in dat de initiële opleiding een vierjarige bacheloropleiding wordt met daaraan verbonden

een bachelor degree. De opleidingen hebben inmiddels gekozen voor een gesplitste titel: Bachelor of Fine Arts en Bachelor of Design. De bestaande voortgezette opleidingen zouden volgens het concept- wetsvoorstel omgezet worden in bekostigde masteropleidingen. Inmiddels is gebleken dat de positie van de huidige voortgezette opleidingen per 1 september 2002 nog niet is geregeld. Ook rond de docentenopleidingen in de kunst zijn er problemen, met name wat betreft de invoering van een bekostigde masterfase.

Hierboven is aangegeven dat door de *Projectorganisatie Kunstvakonderwijs* aanbevelingen zijn gedaan om tot (regionale) clustervorming te komen. In een aantal gevallen zijn zulke clusters reeds tot stand gebracht.

De commissie ziet in deze clusters en in andere vormen van samenwerking tussen instellingen goede mogelijkheden voor differentiatie en profilering. De vorige visitatiecommissie heeft hiervoor reeds nadrukkelijk gepleit. Ook deze commissie vindt dat er – nog steeds – teveel sprake is van overlapping tussen opleidingen en een ‘overwegend uniform onderwijsaanbod’. In plaats van (vrijwel) allemaal te streven naar een compleet aanbod van studies beeldende kunst en vormgeving, zouden de academies afzonderlijke keuzes moeten maken voor een aantal terreinen waarop ze sterk (willen) zijn. Tijdens de visitatie bleken bepaalde opleidingen sterk in de autonome richting en zwakker in de toegepaste disciplines, terwijl anderen het tegenovergestelde beeld vertoonden. Daarnaast lieten academies binnen eenzelfde regio of cluster soms aanzienlijke niveauverschillen zien bij dezelfde toegepaste richtingen. Verder zijn sommige opleidingen sterker in het opleiden van docenten dan van kunstenaars, en geldt voor andere academies het omgekeerde. Behalve door de keuze voor bepaalde studierichtingen kunnen academies zich ook van elkaar onderscheiden door een eigen mentaliteit, cultuur, en positionering in het veld. Dat is deels nu al het geval, maar het zou verder benadrukt en uitgebuit kunnen worden. Het profiel van een opleiding wordt mede bepaald door aspecten als grootstedelijk of regionaal, extravert of introvert, vrij of schools, mono- of multidisciplinair, etc. Bij de visitatie is gebleken dat deze aspecten een belangrijke rol spelen bij de opleidingskeuze van studenten. Concentratie per opleiding op enkele studierichtingen van hoge kwaliteit zou, samen met de versterking van het eigen profiel van de academies, de transparantie van het onderwijsaanbod bevorderen en studenten een duidelijker keuzemogelijkheid geven.

1.4 *Ontwikkelingen in de beroepspraktijk*

Het rapport *Beroep Kunstenaar* geeft een heldere schets van ontwikkelingen binnen de kunsten, het onderwijs en de maatschappij die van invloed zijn – of zouden moeten zijn – op het kunstvakonderwijs. De commissie is van mening dat deze schets (mei 1999) nog weinig aan actualiteit heeft ingeboet en acht het derhalve niet nodig om in dit rapport opnieuw een uitputtende beschrijving van de situatie te geven. Zij beperkt zich daarom hier tot het benoemen van enkele ontwikkelingen die een rol hebben gespeeld bij de visitatie.

Een dominante trend in de beroepspraktijk is de grensvervaging tussen disciplines. Hedendaagse kunstenaars beperken zich steeds minder tot één medium, idioom of kunstpraktijk. Hun projectmatige werkwijze leidt vaak tot samenwerking tussen meerdere disciplines binnen de beeldende kunst, maar ook daarbuiten met vormgeving, dans, muziek, architectuur, wetenschap, etcetera.

Binnen de ontwerpwereld groeit het aantal multidisciplinaire bureaus, bijvoorbeeld voor product-ontwerp, ruimtelijke en grafische vormgeving en webdesign. Disciplines als mode, fotografie, styling en grafische vormgeving vloeien in elkaar over en verplaatsen zich soms gezamenlijk naar een beeldende kunstcontext. Dit is symptomatisch voor het groeiende grensverkeer tussen de zogenaamde 'lage' en 'hoge' cultuur, waarbij over en weer wordt geciteerd, ontleend en becommentarieerd.

Ook het onderscheid tussen beeldende kunst en vormgeving, 'autonoom' en 'toegepast', vervaagt. Men maakt niet alleen gebruik van dezelfde inspiratiebronnen, maar begeeft zich ook op elkaars terrein. Beeldend kunstenaars treden op als interieurontwerper, webdesigner of bedenker van imago-campagnes. Tegelijkertijd ontwikkelen ontwerpers op eigen initiatief projecten met een puur conceptuele of maatschappijkritische intentie. Daarnaast vertoont de beroepspraktijk van vrije vormgevers veel overeenkomsten met die van beeldend kunstenaars, omdat ze veelal unica vervaardigen die via een circuit van gespecialiseerde galleries hun publiek bereiken. Dit alles wil niet zeggen dat traditionele vormen en methodes hun betekenis verloren zouden hebben. Telkens weer blijken kunstenaars in staat om hier nieuwe inhoud aan te geven en deze kunstvormen te verbinden met contemporaine cultuur. Daarnaast hebben traditie en ambacht een belangrijke waarde als tegenwicht van een in toenemende mate immateriële, technologische wereld.

Deels inherent aan de hierboven beschreven grensvervaging is een toegenomen betrokkenheid van kunstenaars op de samenleving. Beeldend kunstenaars treden op als generator van sociale processen in gemeenschappen, of als motor van een cultuuromslag binnen een organisatie. Ontwerpers analyseren en bekritisieren de impact van de beeldcultuur, of storten zich eigener beweging op de ontwikkeling van zelfvoorzienende, het milieu ontlastende woonsystemen. Het gaat hierbij niet zozeer om de herleving van het politiek 'engagement' van de jaren zeventig, als wel om een vorm van betrokkenheid met de omgeving, een zekere alertheid op wat zich daar afspeelt, een bereidheid om zich met de buitenwereld te verstaan en daarin als actor op te treden. Tegelijkertijd doen tentoonstellingen als Documenta 11 de discussie herleven over de maatschappelijke functie van de kunstenaar en over het vermogen van de kunst om de maatschappelijke werkelijkheid te beschrijven, te interpreteren, van commentaar te voorzien en eventueel te beïnvloeden.

De commissie verwacht in geen geval dat iedere kunstenaar zich tot een sociale commentator ontwikkelt, maar acht het wel van belang dat studenten tijdens hun studie een houding ontwikkelen ten opzichte van de maatschappij en de maatschappelijke implicaties van hun beroep. Dat raakt ook aan de ethische component van het vak. Enerzijds kunnen kunstwerken ethische problemen aan de kaak stellen, anderzijds zijn uitingsvormen in de beeldende kunst soms zelf onderwerp van ethische discussies. Studenten dienen zich daar bewust van te worden en op voor te bereiden. Duidelijk moge zijn dat dit om een sterke externe gerichtheid van de opleidingen vraagt.

Snelle en ingrijpende technologische ontwikkelingen hebben zowel het aanzien van kunst en vormgeving als de beroepspraktijk van kunstenaars en vormgevers sterk beïnvloed. Digitale technieken stimuleren het interdisciplinaire karakter van kunstwerken en vereenvoudigen de reproductie, distributie en expositie ervan. Ze worden toegepast in disciplines als fotografie, film en video, maar vormen daarnaast ook een nieuw medium voor nieuwe (mediaspecifieke) uitingsvormen van kunst, zoals websites en interactieve kunstwerken. Ze stellen ook nieuwe vragen aan ontwerpers, die vanuit verschillende achtergronden (grafische vormgeving, ergonomie, audiovisueel, etc) betrokken zijn bij het hanteerbaar maken van digitale communicatievormen. Daarnaast leiden nieuwe materialen

(ruimtevaart) en productietechnieken (digitale textielbewerking) tot nieuwe wegen in product-vormgeving. Binnen het (kunst)onderwijs is ICT niet meer weg te denken. Het gebruik ervan is alleen al om bovengenoemde redenen noodzakelijk. Daarnaast biedt de technologie nieuwe mogelijkheden voor het geven van onderwijs en voor communicatie tussen docenten en studenten. Verder kunnen studenten eenvoudiger zelf informatie vergaren, buiten de kanalen van de traditionele kennisstruc-tuur om. De commissie ziet voor de opleidingen wel een gevaar. De technologie ontwikkelt zich zo snel dat er een reële kans bestaat dat opleidingen door een tekort aan middelen, faciliteiten en soms ook terzake kundige docenten, achterop gaan lopen.

De Nederlandse multiculturele samenleving is een gegeven: in 2015 heeft vijftien procent van de Nederlandse bevolking een niet-Nederlandse culturele achtergrond. In de randstedelijke gebieden zal dit percentage het drievoudige bedragen. Het kunstonderwijs zal zich daar rekenschap van moeten geven, zowel waar het gaat om de toegankelijkheid van de studie en het wegnemen van eventuele belemmeringen, als op het inhoudelijke vlak. Een toenemende culturele pluriformiteit op de academies zal leiden tot een grotere heterogeniteit aan opvattingen over de mogelijke inhoud en positie van kunst. Dat kan bijvoorbeeld resulteren in een nieuwe benadering van traditionele westerse opvattingen over 'voortgang' en 'oorspronkelijkheid' in de kunst, met in het verlengde daarvan een discussie over criteria voor beoordeling.

Tenslotte wordt in deze tijd op het bedrijfsmatige vlak veel van de - al dan niet pas afgestudeerde - kunstenaar en vormgever gevraagd, of het nu gaat om de realisering van de eigen artistieke ambities of om het opzetten en bestieren van een ontwerp bureau. Om het werk aanwezig te laten zijn of te laten functioneren in de maatschappij moet de kunstenaar/ontwerper er vrijwel altijd zelf mee naar buiten treden en de dialoog of samenwerking met anderen aangaan. Naast kunstenaar of ontwerper is hij of zij van alles een beetje: organisator, diplomaat, boekhouder, PR-medewerker, jurist, etc. De hiervoor benodigde bagage wordt wel samengevat onder het begrip 'cultureel ondernemerschap' en omvat zowel zakelijke kennis als communicatieve vaardigheden. De commissie acht het van belang dat deze aspecten een integraal onderdeel van de studie vormen.

2 Taakstelling en werkwijze van de visitatiecommissie

2.1 Taak

De visitatiecommissie Beeldende Kunst en Vormgeving is op 31 mei 2001 geïnstalleerd door het bestuur van de HBO-raad. De samenstelling van de commissie is weergegeven in bijlage 1. De commissie heeft als taakstelling een beredeneerde beoordeling te geven van de kwaliteit van het onderwijsaanbod en van het onderwijsproces, en het doen van aanbevelingen voor kwaliteitsverbetering.

In de volgende paragrafen legt de commissie verantwoording af over de wijze waarop ze deze taakstelling heeft vormgegeven.

2.2 Beoordelingskader

Het bestuur van de HBO-raad heeft bestuurlijke richtlijnen vastgesteld voor de opbouw en inhoud van de visitatierapporten en voor het door de visitatiecommissie te hanteren beoordelingskader. De commissie heeft de voortgezette opleidingen beoordeeld aan de hand van het beoordelingskader Beeldende Kunst en Vormgeving. Voortgezette opleidingen hebben echter andere onderwijsdoelstellingen dan de initiële opleidingen en zijn veel kleiner van omvang. In 2001 is daarom vanuit het bestuur van de HBO-raad aan de opleidingen aangegeven dat de 23 evaluatievragen uit het beoordelingskader wel beantwoord moesten worden, maar dat de onderbouwing niet hoefde te geschieden via de bij het beoordelingskader behorende ijkpunten. De opleidingen konden ook, via het per evaluatievraag behandelen van de punten visie, beleid, plannen, organisatie, inhoud en kwaliteitsbewaking van het betreffende kwaliteitsaspect de evaluatievraag beantwoorden. Deze richtlijn is gegeven na raadpleging van het Sectorale Adviescollege Kunst Onderwijs en het landelijk overleg Beeldende Kunstopleidingen (OBK).

Tijdens de visitatie bleek dat een aantal evaluatievragen voor deze opleidingen niet of nauwelijks relevant waren. Het betrof de selecterende functie van de propedeuse, de stageorganisatie, -beoordeling en -begeleiding en de maatregelen met betrekking tot het rendement. Voortgezette opleidingen hebben geen propedeuse, stages komen niet of nauwelijks voor en de opleidingen worden niet op rendement afgerekend daar zij een vast aantal studenten door het Ministerie van OC&W krijgen toegewezen en bekostigd. De commissie heeft deze evaluatievragen derhalve niet in de rapportage beantwoord. Bij de evaluatievraag over de wetenschappelijke oriëntatie is de commissie pragmatisch te werk gegaan en heeft ze gekeken in hoeverre een opleiding zelf onderzoek doet, het doen van onderzoek door studenten stimuleert en/of de opleiding contacten met voor de opleidingen relevante (onderzoeks)instellingen heeft.

Het beoordelingskader kent drie kwaliteitsperspectieven: het arbeidsmarktperspectief, het bedrijfs-economisch- en studeerbaarheidsperspectief en het organisatieontwikkelingsperspectief. Voor ieder kwaliteitsperspectief is een aantal kwaliteitsaspecten benoemd die samen de essentie vormen van dat bepaalde perspectief. Op ieder van deze aspecten vormt de commissie zich een oordeel met behulp van de evaluatievragen.

Het gespecificeerde beoordelingskader van de visitatiecommissie Beeldende Kunst en Vormgeving is te vinden in bijlage 4.

2.3 De rol- en taakopvatting van de commissie

De visitatie van het domein Beeldende Kunst en Vormgeving heeft twee functies: een beoordelende functie, om na te gaan of de opleidingen aan vooraf bepaalde kwaliteitseisen voldoen, en een verbeterfunctie, om opleidingen adviezen te geven omtrent mogelijke of noodzakelijke kwaliteitsverbetering. De commissie heeft met dit eindrapport aan beide functies uitwerking gegeven. Uit de beoordeling moet duidelijk worden in hoeverre de opleidingen de verantwoordelijkheid voor de onderwijskwaliteit waarmaken en in hoeverre zij systematisch werken aan een verdere kwaliteitsverbetering. De analyse en de aanbevelingen van de commissie zijn dan ook gericht op verdere ontwikkeling en verbetering van de opleiding.

Per evaluatievraag geeft de commissie een oordeel over de aangetroffen kwaliteit. De commissie heeft bij haar oordeelsvorming gelet op de visie van de opleiding, de wijze waarop deze tot uiting komt in het curriculum, in de werkvormen en in de uitvoering van het beleid. Daarbij heeft de commissie met name ook gekeken naar de kwaliteit van de uitvoering. Een ander belangrijk aspect is de wijze waarop een opleiding de uitvoering van haar beleid evalueert en bijstelt in relatie tot de visie.

Beoordeling artistieke kwaliteit (werken)

De commissie heeft, gedwongen door het afkeuren door de Inspectie van het vorige visitatierapport op methodologische gronden, zich genoodzaakt gezien het beoordelingskader nauwgezet te volgen. Dat geldt voor de initiële opleidingen, maar ook voor de voortgezette opleidingen. Het beoordelingskader is binnen de beeldende kunstopleidingen toepasbaar. Echter in de opvatting van de opleidingen en de commissie is het een gemis dat dit kader niet voorziet in een beoordeling van de artistieke kwaliteit. Zoals bij elke visitatie heeft de commissie een oordeel uitgesproken over de behaalde kwalificaties. Bij de voortgezette opleidingen is het oordeel gebaseerd op meningen van het werkveld en alumni. De commissie heeft, mede na overleg hierover met de opleidingen, besloten het afstudeerwerk niet bij de beoordeling te betrekken. Zij is van mening dat dit werk te zeer een momentopname vertegenwoordigt om te kunnen dienen als basis voor een oordeel over de artistieke kwaliteit van een opleiding. Voorts is de commissie van mening dat de beoordeling van artistieke kwaliteit buiten dit beoordelingskader valt en een eigen soort beoordelingmethodiek vraagt. Een aanvaardbare methodiek daarvoor is nog niet voorhanden. Zo is er nog onvoldoende duidelijkheid over de operationalisatie van het begrip 'artistieke kwaliteit'. De commissie vindt het spijtig dat dit nog het geval is, maar heeft na ampel beraad besloten dat het beoordelingskader hiervoor ten ene male nog niet voldoet.

Beoordeling mastersniveau

Voorafgaand aan de start van de visitatie van de voortgezette opleidingen is door het bestuur van de HBO-raad gewezen op het specifieke karakter van de voortgezette opleidingen binnen het visitatiedomein beeldende kunst en vormgeving. Daarbij werd aangegeven, dat het onderwijsaanbod dieper gaat dan slechts een verlenging van een (initiële) fase. In het licht van de internationale ontwikke-

lingen van het hoger onderwijs zou van een specifiek mastersaanbod gesproken kunnen worden. In dit licht kregen de voortgezette opleidingen de opdracht om in hun zelfevaluatierapport aan het bovenstaande aandacht te besteden. Opleidingen konden daarbij gebruik maken van delen van het protocol voor de validering van mastersopleidingen, zoals deze door de Dutch Validation Council wordt toegepast. De commissie zou zich van dit punt – volgens het bestuur van de HBO-raad – zowel in de analyse als de beoordeling van de opleidingen ook rekenschap moeten geven.

De commissie heeft geconstateerd dat de voortgezette opleidingen – enkele uitzonderingen daargelaten – in de zelfevaluatierapporten hieraan geen aandacht besteed hebben. Gezien het globale karakter van de opdracht van de HBO-raad acht de commissie dit begrijpelijk. De commissie constateert dat het daarom geen zin heeft om opleidingsniveau uitspraken te doen ten aanzien van het masterniveau. De commissie wil wel stellen dat het merendeel opleidingen op dit moment nog niet zover is dat zij – de vigerende criteria in ogenschouw genomen – als mastersopleidingen gevalideerd zouden kunnen worden. De commissie bespreekt dit in hoofdstuk 4: samenvatting en conclusies.

2.4 De werkwijze van de commissie

De voorbereiding van de commissie

Voorafgaand aan het eerste bezoek aan de initiële opleidingen heeft een bijeenkomst van de commissievoorzitter en de secretarissen met de contactpersonen van de betrokken opleidingen plaatsgevonden. Tijdens deze bijeenkomst heeft de voorzitter op hoofdlijnen de benadering van de commissie geschetst. Tevens heeft er voorafgaand aan de bezoeken, een gesprek plaatsgevonden tussen een delegatie van de commissie en het Overleg Beeldende Kunstonderwijs (OBK) waarin onder meer de complexe situatie waarin het Kunstonderwijs zich bevindt onderwerp van gesprek was. Dit was in hoofdzaak gericht op de initiële opleidingen. De bezoeken aan de voortgezette opleidingen vonden plaats in een latere fase van het visitatietraject. De commissie heeft hiertoe een raamprogramma voor de bezoeken opgesteld (bijlage 5), waarin de verschillende gesprekspartners en de duur van de gesprekken zijn gespecificeerd. Gezien de relatief beperkte omvang van de voortgezette opleidingen is het aantal gespreksrondes op drie vastgesteld.

De bezoeken aan de hogescholen

De commissie heeft een bezoekrooster opgesteld, rekening houdend met de geschikte bezoekdagen voor opleidingen en commissieleden. Het bezoekrooster is opgenomen in bijlage 3. De bezoeken vonden plaats in twee tranches. De voortgezette opleidingen werden bezocht gedurende de tweede tranche (de periode februari – april 2002). Deze bezoeken waren gekoppeld aan de visitatiebezoeken van de commissie aan de initiële opleidingen beeldende kunst en vormgeving. De secretarissen hebben met de afzonderlijke contactpersonen concrete afspraken gemaakt over de inrichting van de bezoeken. De voortgezette opleidingen werden bezocht door twee commissieleden, ondersteund door een secretaris. Eén commissielid fungeerde als voorzitter. De samenstelling van de commissie wisselde per opleiding. Leden van de commissie hebben samen met de commissieleden die de initiële opleidingen bezochten, tijdens deze visitatie een rondleiding gekregen door de hogeschool, en daarbij gekeken naar faciliteiten als ateliers, leslokalen, computerfaciliteiten, mediatheek, bibliotheek, werkplaatsen en studie- en projectruimtes.

Ter voorbereiding van elk bezoek hebben de betrokken commissieleden het zelfevaluatie-rapport bestudeerd aan de hand van het daarvoor ontwikkelde format en een eerste oordeel gevormd. Op basis van het eerste oordeel, en onderlinge discussie, heeft de commissie vervolgens bepaald op welke punten informatie ontbrak of verduidelijking nodig was. Daarna heeft de commissie besloten welke vragen aan welke gesprekspartners zouden worden voorgelegd. Tijdens de visitatie sprak de commissie met diverse geledingen van binnen en buiten de opleiding. Er is in beperkte mate opleidingsmateriaal bekeken. Sommige voortgezette opleidingen verzorgden op eigen verzoek een presentatie van werk van studenten. Deze presentaties kwamen dus naast de in de vorige alinea vermelde rondleiding.

Kengetallen

Aan elk opleidingsrapport is een tabel met kengetallen toegevoegd. De cijfers voor deze tabel zijn, zoals bij visitaties gebruikelijk, ontleend aan de gegevens zoals die aangeleverd worden door de afdeling Bestuurlijke Informatievoorziening van de HBO-raad. Deze gegevens, verzameld op opleidingsniveau, zijn gebaseerd op het CRIHO (Centraal Register Inschrijvingen Hoger Onderwijs). Onder meer door definitieverschillen kunnen deze gegevens afwijken van de opgaven die de opleidingen geven in hun zelfevaluatie-rapporten. Daar waar de afdeling Bestuurlijke Informatie Voorziening geen gegevens heeft aangeleverd zijn, indien toepasbaar, de opgaven uit de rapporten van de opleiding overgenomen.

2.5 De manier van oordeelvorming door de commissie

De commissie heeft tijdens de bezoeken gerichte vragen gesteld aan de gesprekspartners. Door deze werkwijze heeft de commissie nadere informatie en gegevens kunnen achterhalen die nodig waren voor het onderbouwen en vaststellen van de beoordelingen. Na afloop van het laatste gesprek en de rondleiding is door de fungerend voorzitter in overleg met de overige commissieleden een terugrapportage van de initiële opleiding opgesteld. Hierbij werden ook de voortgezette opleidingen betrokken. Bij de mondelinge terugrapportage heeft de voorzitter steeds het voorlopige karakter ervan benadrukt. Op basis van een grondige bestudering van al het materiaal na afloop van het bezoek, na hantering van het beoordelingskader en een check op onderlinge consistentie kunnen immers veranderingen en bijstellingen plaatsvinden.

Om de evaluatievragen van het beoordelingskader te beantwoorden, heeft de commissie besloten uit te gaan van een driepuntsschaal: onvoldoende, voldoende en goed. De commissie heeft zoals in paragraaf 2.2 aangegeven, bij de voortgezette opleidingen de 23 evaluatievragen beantwoord. De commissie heeft daarbij de visie van de opleidingen als uitgangspunt genomen, en vervolgens geverifieerd in hoeverre die consistent wordt uitgewerkt in curriculum en onderwijsleerproces. Tevens heeft de commissie onderzocht in hoeverre er bij de verschillende kwaliteitsaspecten sprake is van borging.

De afwegingen die naar het eindoordeel 'goed', 'voldoende' of 'onvoldoende' bij een evaluatievraag leiden, zijn omschreven in de tekst van het opleidingsspecifieke rapport. De commissie wil hierbij opmerken dat er per opleiding verschillen kunnen zijn in de onderbouwing van haar antwoorden op de evaluatievragen. Dit heeft een aantal redenen. Ten eerste heeft elke opleiding zijn eigen traditie en aanpak. Ten tweede vindt de beantwoording van de evaluatievragen niet geïsoleerd plaats.

De verschillende kwaliteitsobjecten staan in relatie tot elkaar en deze onderlinge relaties kunnen per opleiding verschillen. Ten derde is er altijd een bepaalde mate van subjectiviteit doordat de commissie bestaat uit externe deskundigen met een verschillende achtergrond. De commissie heeft dit laatste opgevangen door de verschillen in oordeelsvorming in commissievergaderingen te bespreken.

Voor de hoofdstukken over de afzonderlijke opleidingen hebben de secretarissen conceptteksten opgesteld. Daarbij is gebruik gemaakt van het zelfevaluatie-rapport met bijlagen, aantekeningen van de gesprekken, door commissieleden ingevulde formats, de beoordelingen van de commissieleden, aantekeningen van de mondelinge terugrapportage en (eventueel) aanvullende documenten. De concepten zijn schriftelijk door de betrokken commissieleden becommentarieerd. In een plenaire commissievergadering zijn de bijgestelde concepten besproken, mede met het oog op mogelijke onderwerpen voor het algemene deel. Vervolgens zijn de conceptrapporten vastgesteld. Deze vastgestelde concepten zijn vervolgens in volgorde van de bezoeken naar de opleidingen gestuurd ter controle van de feitelijke gegevens. Naar aanleiding van de reacties hierop zijn onjuistheden gecorrigeerd.

De specifieke delen vormen de basis voor het algemeen deel van het visitatierapport, waarin conclusies, oordelen en aanbevelingen met betrekking tot de voortgezette opleidingen worden gepresenteerd op landelijk niveau. Voor het algemene deel van het eindrapport over de landelijke situatie hebben de commissieleden van gedachten gewisseld aan de hand van notities van de secretarissen. Mede aan de hand van deze discussies hebben de secretarissen conceptteksten opgesteld. Deze teksten zijn in een schriftelijke ronde en in een commissievergadering van commentaar voorzien en vervolgens is de tekst vastgesteld.

3 Algemene bevindingen

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de hoe de verschillende onderdelen van het beoordelingskader zijn aangetroffen bij de voortgezette opleidingen. Voor de gedetailleerde informatie per opleiding wordt verwezen naar de specifieke hoofdstukken van iedere opleiding. Het doel van dit hoofdstuk is een indruk te geven van de algemene kwaliteit van het onderwijs op de voortgezette opleidingen.

In onderstaande tabel worden de oordelen in percentages weergegeven voor alle opleidingen.

Voortgezette opleidingen	% O	% V	% G
1. beroepsbeeld	0,0	40,0	60,0
2. eindtermen	26,7	60,0	13,3
3. curriculum binnenschools	0,0	73,3	26,7
4. curriculum buitenschools	6,7	53,3	26,7
5. samenhang	13,3	73,3	13,3
6. gerealiseerde kwalificatie	0,0	53,3	33,3
7. bewaking kwalificaties	80,0	6,7	0,0
8. werkvormen	0,0	66,7	33,3
9. toetsen	20,0	73,3	6,7
10. instroom	6,7	66,7	20,0
11. selecterende functie propedeuse	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
12. studievoortgang	26,7	73,3	0,0
13. studiebegeleiding	6,7	86,7	6,7
14. stagebegeleiding, -beoordeling, -organisatie	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
15. rendement	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
16. contacten werkveld	0,0	46,7	53,3
17. wetenschappelijke oriëntatie	53,3	40,0	6,7
18. inrichting en organisatie	6,7	86,7	6,7
19. opleidingscultuur	0,0	46,7	53,3
20. personeelsbeleid	33,3	66,7	0,0
21. faciliteiten	0,0	93,3	6,7
22. interne kwaliteitszorg	86,7	13,3	0,0
23. zelfevaluatie rapport	33,3	60,0	6,7

Tabel 3: voortgezette opleidingen: percentages goed, voldoende, onvoldoende

In onderstaande paragrafen heeft de commissie, waar toepasbaar, voorbeelden gegeven van 'best practices' van opleidingen. Uiteraard betreft het hier geen uitputtende opsomming.

I BEROEPSVOORBEREIDING EN BEROEPSKWALIFICATIE: HET ARBEIDSMARKTPERSPECTIEF

3.1 Inhoudelijk opleidingskader

Het inhoudelijk opleidingskader wordt gevormd door het beroepsbeeld en de gehanteerde eindtermen.

De opleidingen hebben de beroepsvisie helder verwoord en goed beargumenteerd. Ze beschikken opvallend vaak over een heldere analyse van de beroepspraktijk en maatschappelijke trends. Ze hebben op basis hiervan een expliciete visie over hetgeen zij in relatie tot de beroepspraktijk met de opleiding willen bereiken. Sommige opleidingen bieden een specialisatie aan waardoor de student een hoger niveau in het vak kan bereiken en zijn positie in het maatschappelijke krachtenveld kan verbeteren. Andere opleidingen stellen de artistieke ontwikkeling van de student meer centraal en beogen de student de kans te geven zich verder te professionaliseren. Die opleidingen voeren verdere artistieke verdieping, het verkennen van grenzen, innovatie en experimenteren hoog in het vaandel. Deze nu kort aangegeven tweedeling is een schematische voorstelling van de werkelijkheid van de opleidingen. In de praktijk zijn meerdere doelen aanwezig en is het soms een kwestie van accentverschillen. De oriëntatie op de buitenwereld is in de voortgezette opleidingen altijd nadrukkelijk aanwezig. Het verwerven van een netwerk door de studenten wordt belangrijk gevonden.

Het beroepsbeeld is bij alle opleidingen meer dan voldoende helder om de inrichting van het programma te kunnen sturen. De meerwaarde die de opleiding zou moeten hebben ten opzichte van de initiële opleiding wordt echter niet altijd even expliciet benoemd.

Opleidingen slagen er veelal nog niet in hun eindtermen goed te formuleren. De eindtermen geven doorgaans wel inzicht in de kennis en vaardigheden die de student aan het eind van de opleiding verworven moet hebben en kunnen het curriculum sturen, maar zouden veel specifiekere geformuleerd moeten worden – meer toegespitst op het vak waar de student mee bezig is. Waar sprake is van met 'goed' beoordeelde eindtermen, heeft de commissie opleidingen aangetroffen die beschikken over een compleet, goed beredeneerd opleidingsprofiel (Hogeschool Brabant/St. Joost, Grafisch ontwerpen) dan wel specifieke criteria hebben ontworpen (Sandberg Instituut, Autonome Beeldende Kunst). Een kleine minderheid van de opleidingen heeft geen eindtermen, of heeft zijn eindtermen veel te algemeen geformuleerd. De commissie constateert dat de eindtermen doorgaans wel goed aansluiten bij het beroepsbeeld, maar tekort schieten in het aangeven van het niveau van de opleiding. De eindtermen zouden ook beter gespecificeerd moeten worden.

3.2 Het curriculum

Onder curriculum worden zowel het binnenschools als het buitenschoolse curriculum en samenhang beschreven.

Het curriculum sluit goed aan bij de doelstellingen van de opleidingen. Opleidingen kiezen bewust voor een bepaalde opzet die varieert van zeer gestructureerd (dus aanbodgestuurd) onderwijs tot praktisch geheel door de student in te vullen (vraaggestuurd) onderwijs. De meeste opleidingen zitten in het midden van dit spectrum. Er is dan sprake van een programma-aanbod (cursussen dan

wel projecten) én een aanzienlijk deel zelfstandig werken met coaching door (gast)docenten. De studie wordt altijd afgesloten met een afstudeerwerk/presentatie. De commissie vindt dat de curricula van de opleidingen de student ruime mogelijkheden geven om zich te ontplooien en zich in het vak te verdiepen. Ook zijn de curricula doorgaans sterk gericht op het functioneren in de beroepspraktijk.

De commissie heeft geconstateerd dat het niveau van de theoretische component van de opleidingen sterk verschilt. Bij sommige opleidingen is die goed ingevuld (Groningen Schilderkunst, Rotterdam, Autonome Beeldende Kunst, Rotterdam, Interieurarchitectuur). Het is waarschijnlijk geen toeval, dat dit opleidingen zijn met samenwerkingsverbanden met buitenlandse universiteiten (in Rotterdam is het mogelijk de masterstatus te verwerven via een samenwerkingsverband met de University of Plymouth), in Groningen kan dat voor schilderkunst via het Hunter College in de V.S.). Bij de meeste opleidingen is de theoretische component echter nog matig of onvoldoende ontwikkeld. Soms komt dat omdat nog niet echt een goede vorm gevonden is, bijvoorbeeld door herprofilering van de opleiding. Op andere opleidingen is de theoretische component bijna volledig afwezig omdat de opleiding sterk praktijkgericht is, of wordt het vrijwel geheel aan de student overgelaten of hij zich in de theorie wil verdiepen. De commissie vindt dit zorgelijk. Theorie is belangrijk om de reflectie te bevorderen en de eigen positie in het vak te verhelderen. De praktijkonderdelen van het curriculum stimuleren de studenten altijd wél voldoende om op het eigen werk te reflecteren. Dat komt voornamelijk door de intensieve werkbesprekingen.

Studenten komen voldoende in aanraking met nieuwe ontwikkelingen in de beroepspraktijk. De confrontaties met de beroepspraktijk zijn met het (binnenschools) curriculum verweven. Stages komen op deze opleidingen weinig voor. De meer autonoom gerichte opleidingen bieden studenten de mogelijkheid deel te nemen aan projecten (soms in opdracht, soms in samenwerking met andere instellingen, soms geïnitieerd door de opleiding) en te exposeren of anderzins de confrontatie met het publiek aan te gaan. Het Dutch Art Institute van ArTEZ is daarvan een goed voorbeeld. Sommige opleidingen zijn zo extern gericht, dat de opleiding in feite één lange confrontatie met de beroepspraktijk is. De commissie denkt hierbij speciaal aan de opleiding Autonome Beeldende Kunst van St. Joost. Bij de meer toegepaste richtingen maken projecten eveneens een groot deel van het curriculum uit. Docenten die in de praktijk werkzaam zijn, brengen die projecten in. Soms zijn er externe opdrachtgevers (zoals bij de opleiding Interieurarchitectuur van het Piet Zwart Instituut) of werken studenten aan projecten die zij vanuit hun eigen beroepspraktijk meebrengen. In een enkel geval – zoals bij het Fashion Institute Arnhem – is het hele curriculum om een presentatie heen gebouwd. Leren netwerken is een substantieel onderdeel van veel opleidingen. Er wordt veelvuldig gewerkt met excursies, workshops, lezingen enzovoort. Gastdocenten spelen daarbij een belangrijke rol. In enkele gevallen – zoals bij de opleiding Fotografie van St. Joost en de opleiding Autonome Beeldende Kunst van het Piet Zwart Instituut - zoekt een opleiding de confrontatie met de buitenwereld via een publicatiereeks. De commissie heeft een zeer positief oordeel over de externe oriëntatie van de opleidingen.

De wijze waarop samenhang en integratie tot stand komen, loopt sterk uiteen. Net als bij het binnenschools curriculum constateert de commissie uitersten. Aan de ene kant van het spectrum staat de opleiding die een samenhangend modulair en/of thematisch opgebouwd programma heeft met aan

het eind een afstudeerproject, aan de andere kant de opleiding waar de samenhang bepaald wordt door de eigen doelen, behoeften en ontwikkeling van de student. In dat laatste geval gaat het vaak om autonoom gerichte opleidingen waar de student zijn eigen leerplan maakt. In die gevallen kan de commissie in algemene zin geen oordeel geven over de mate waarin samenhang en integratie daadwerkelijk worden bewerkstelligd. Voorts zijn er opleidingen die een combinatie van eigen beeldend werk, theoretische reflectie en projecten aanbieden. Dat levert inzichten op die vervolgens samenkomen in het (afstudeer)werk van de student. In het algemeen kan gezegd worden dat de rode draad in de programma's de ontwikkeling van meer begeleid naar meer zelfstandig werken is. Die opbouw doet recht aan het proces dat de student doormaakt bij het volgen van een vervolgopleiding.

Theorie en praktijk sluiten niet altijd goed op elkaar aan. De commissie heeft opleidingen bezocht waar die samenhang duidelijk aanwezig was en helder geëxpliciteerd. Maar het komt ook voor, dat het verband tussen theorie en praktijk niet goed uit de verf komt. Bijvoorbeeld omdat er niet of nauwelijks sprake is van een theoretisch gedeelte, of omdat die verbanden onvoldoende zijn beschreven en gedocumenteerd.

De commissie vindt dat de opleidingen hun curricula goed doordacht hebben, maar – enkele uitzonderingen daargelaten – doorgaans matig hebben beschreven. De relatie tussen eindtermen en programmaonderdelen is niet altijd doorzichtig. De samenhang tussen de verschillende onderdelen wordt praktisch nergens beredeneerd. De curricula zijn inhoudelijk goed, maar de onderwijskundige onderbouwing zou moeten verbeteren.

3.3 *Kwalificaties van afgestudeerden*

Binnen deze paragraaf wordt beschreven of de door de student gerealiseerde kwalificaties voldoende zijn om op een hoger niveau in de praktijk te functioneren. Daarnaast wordt beschreven of de opleidingen adequate middelen hanteren om de kwalificaties te waarborgen.

De commissie heeft zich bij dit kwaliteitsaspect met name gericht op de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar/ professioneel kunstenaar zijn en op de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd worden. De commissie baseert zich daarbij op 'indirect bewijs' omdat het artistieke werk niet bij de beoordeling van de kwalificaties is meegenomen (zie paragraaf 2.3). Dit 'indirect bewijs' komt voort uit de mening van werkveld en afgestudeerden. Daarnaast heeft de commissie onderzocht of er voldoende randvoorwaarden zijn om er vertrouwen in te hebben dat de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk worden gehaald.

De commissie is van mening dat bij alle opleidingen de afgestudeerden voor het overgrote deel in voldoende mate beschikken over de nagestreefde eindtermen om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren. Afgestudeerden zijn tevreden over de ontwikkeling die ze hebben doorgemaakt. Ze hebben een eigen artistieke identiteit verder ontwikkeld. Ze kunnen beter op hun werk reflecteren en voelen zich sterker in de beroepspraktijk staan, onder meer omdat ze vaardigheden op het gebied van netwerken en het leggen van contacten hebben opgedaan.

Ze hebben geleerd hun werk te presenteren. Opvallend is de mate van zelfbewustheid die afgestudeerden tentoon spreiden. De opleiding heeft voor hen duidelijk meerwaarde gehad. Ze signaleren geen omissies in de opleiding.

De observaties van het werkveld komen overeen met die van de afgestudeerden. Veelvuldig stelt het werkveld vast dat er sprake is van een toegenomen professionaliteit, zelfstandigheid, eigen aanpak en zelfbewustzijn. Een andere bereikte kwalificatie is de externe gerichtheid. Bedoeld wordt dan de studenten hun werk goed kunnen presenteren, (volgens het werkveld) goed met klanten kunnen omgaan of al participeren in de kunstpraktijk. Samenvattend zijn de studenten gegroeid in hun artistiek vermogen en kunnen ze beter omgaan met de buitenwereld.

De *bewaking* van de kwalificaties laat nog een aantal lacunes zien. De commissie stelt vast dat de inbreng van de eigen docenten en gastdocenten alsmede het commentaar van gastdocenten en externe deskundigen bij examens bij alle opleidingen een bijdrage aan de bewaking van de kwalificaties leveren. Daarmee is tegelijkertijd de beperking aangegeven, namelijk dat de bewaking van de kwalificaties vooralsnog een interne zaak van de opleiding is. Daarnaast is er geen sprake van een gedegen borging, dat wil zeggen van een adequaat mechanisme om de kwalificaties te bewaken. Evaluatieonderzoeken worden – uitzonderingen daargelaten – niet gehouden. Met name de afstemming tussen de opleiding en de wereld buiten de opleiding is onvoldoende. Nergens functioneert een begeleidings- of werkveldcommissie. Opleidingen hebben ook nog geen structureel alumni-beleid. De commissie heeft slechts in één geval de bewaking van de kwalificaties met ‘voldoende’ beoordeeld. Deze opleiding (Autonome Beeldende Kunst van het Sandberg Instituut) heeft een heel eigen instrument ontwikkeld: een boekwerk van recensies en oordelen van het werkveld.

II EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

3.4 Onderwijsleerproces

In het onderwijsleerproces worden zowel de werkvormen en studieactiviteiten als de toetsen beschreven.

De werkvormen op de opleidingen zijn stimulerend. In het algemeen is er sprake van een mix van praktijk(projecten), theorie, en activiteiten als workshops, lezingen, excursies enzovoort. De werkvormen sluiten nauw aan bij de doelstellingen van de opleidingen en zijn toegesneden op de inhoud van de opleiding. Zo heeft de opleiding Schilderkunst van het Frank Mohr Instituut in zijn theorieprogramma een combinatie van theorie en onderzoek via internet. Het Frank Mohr Instituut streeft ook naar een learning community, een gemeenschap waarin de leden van elkaar kunnen leren, waarin ze zich betrokken voelen bij de studiegang van medestudenten en waar een kritische open geest heerst. De voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen (Werkplaats Typografie) van ArTEZ heeft eveneens een specifieke onderwijsvisie. Deze opleiding staat een 'werkend-leren' onderwijsmodel voor en werkt geheel met opdrachten van externe opdrachtgevers.

Enkele opleidingen hebben zelf een methodiek ontwikkeld. Zo heeft de opleiding Grafisch Ontwerpen van St. Joost de bestaande methode van het visual essay uitgewerkt in een ontwerpershandboek: Copy Proof. In Arnhem hanteert men bij Mode, Vormgeving & Strategie een sociaal-wetenschappelijk werkmodel. De commissie heeft hiervoor veel waardering.

De wijze waarop het beeldend werk getoetst wordt, doet volgens de commissie recht aan het karakter van de opleidingen. Het praktijkwerk wordt getoetst door middel van werkbesprekingen met docenten en gastdocenten en op gezette tijden formele beoordelingen. Bij projecten wordt eenzelfde procedure gevolgd. Studenten zijn over het algemeen tevreden met de feedback die ze krijgen. Het afstudeerproject neemt een belangrijke plaats in de opleiding in. Bij de beoordeling daarvan zijn externe deskundigen betrokken. Doorgaans wordt er met betrekking tot de wijze van afstuderen een contract tussen opleiding en student afgesloten. Naast deze toetsen op de opleiding moet de toetsing door de buitenwacht genoemd worden. Bij een aantal opleidingen moeten studenten hun werk in het openbaar presenteren waardoor zij blootgesteld worden aan de kritiek van het publiek. De commissie denkt hierbij speciaal aan de opleidingen van het Sandberg Instituut, onderdeel van de Gerrit Rietveld Academie.

Over de wijze waarop de theorie getoetst wordt tast de commissie in het duister. Hierover ligt praktisch nooit iets vast. Dit sterkt de commissie in haar mening dat de theorie op de opleidingen een ondergeschikte rol heeft. Een ander zwak punt van de opleidingen is, dat zij de beoordelingscriteria bij de programmaonderdelen niet expliciteren. Slechts zelden heeft de commissie duidelijke criteria aangetroffen. Criteria zijn erg algemeen, of zijn eenvoudigweg niet op papier vastgelegd. Vaak wordt voor het ontbreken van specifieke criteria als argument gebruikt dat het moeilijk is om criteria vast te leggen. De commissie vindt dat waar geoordeeld wordt, er – hoe globaal ook - criteria worden gebruikt en die zijn te benoemen. Ook het verband tussen eindtermen en beoordelingscriteria dan wel het na te streven eindniveau wordt – een enkele uitzondering daargelaten - niet geëxpliciteerd.

3.5 *Instream van studenten en aansluiting op de vooropleiding*

Opleidingen werven op verschillende manieren. Informele kanalen worden sterk benut: opleidingen scouten op eindexamenexposities en zoeken via hun netwerk naar geschikte studenten. Bepaalde opleidingen trekken uit zichzelf studenten aan door hun naam en door mond tot mond reclame tussen studenten. Opleidingen hebben een ruime keus: doorgaans overtreft het aantal aanmeldingen het aantal beschikbare plaatsen. Studenten hoeven niet altijd een vooropleiding te hebben die exact bij de voortgezette opleiding aansluit. Veel opleidingen streven – in de ogen van de commissie terecht – naar een veelzijdig samengestelde groep waarin multidisciplinair gewerkt kan worden. Opleidingen weten welke studenten ze in huis willen hebben, maar de mate waarin zij hun toelatingsprocedure en de criteria die daarbij worden gehanteerd hebben geëxpliciteerd, wisselt. De commissie heeft uit documentatie en gesprekken met de studenten het beeld gekregen dat de toelating degelijk wordt aangepakt, maar vindt het toch van belang dat de toelating beter geëxpliciteerd wordt. De commissie heeft met interesse kennis genomen van nieuwe vormen van selectie, zoals ten tijde van de visitatie bij de voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen (de Werkplaats Typografie) van Arnhem (ArtEZ) werden ontwikkeld: een assessmentachtige wijze van selecteren waarbij toekomstige studenten een project moeten opzetten dat wordt beoordeeld. Dit lijkt op de procedure van de opleiding Vrije Vormgeving van het Sandberg Instituut waar studenten eveneens een projectvoorstel laten zien. De meeste opleidingen hebben geen beleid om deficiënties op te sporen. Een uitzondering vormt de opleiding Schilderen van het Frank Mohr Instituut. Deze opleiding laat de student in het begin van de opleiding een studiopresentatie houden waarin de individuele leerdoelen worden geformuleerd en eventuele deficiënties worden gelocaliseerd.

3.6 *Doorstroom van studenten*

De commissie heeft zich bij dit kwaliteitsobject gericht op de studievoortgang en de studiebegeleiding. Andere aspecten die het beoordelingskader omvat zijn voor deze opleidingen niet relevant: de selecterende en verwijzende functie van de propedeuse en de stagebegeleiding, - beoordeling en -organisatie. De opleidingen hebben geen propedeuse en stages komen zelden voor.

Over de begeleiding zijn de studenten zeer te spreken. Die is intensief en persoonlijk. Er zijn duidelijke werkbespreking- en beoordelingsmomenten. Tijdens die besprekingen geven ook de medestudenten commentaar op het werk. De wijze van begeleiding en de taken van begeleiders zijn doorgaans niet vastgelegd.

De studievoortgang is een probleem. Studenten vinden de opleiding meestal zwaar. Dat ligt niet zozeer aan de opleiding, maar vooral aan het feit dat studenten doorgaans geen recht op studiefinanciering meer hebben en naast hun studie moeten werken. Ze hebben een overvol weekprogramma. Dat zoveel studenten de opleiding toch afmaken, komt omdat ze sterk gemotiveerd zijn en bereid zijn eigen tijd in de studie te stoppen. Opleidingen op hun beurt kunnen van de student eigenlijk niet verlangen dat hij of zij 40 uur per week beschikbaar is. Hoe groot de studiebelasting vanuit de opleiding precies is, was voor de commissie niet te achterhalen. Opleidingen geven geen overzicht van hun studiepuntensysteem, of komen met zo'n globale indeling dat de commissie hier in redelijk-

heid geen conclusies uit kan trekken. In de praktijk zijn er door de kleinschaligheid van de opleidingen veel mogelijkheden om de student te helpen bij zijn studievoortgang. Zo worden bij een beoordeling geconstateerde tekorten meestal meegenomen en gecompenseerd bij een volgend project. De commissie vindt dat voor een voortgezette opleiding een aanvaardbare werkwijze.

De commissie acht de positie van de studenten in de voortgezette opleidingen zorgelijk. Ze is van mening dat de studenten op deze opleidingen het onderste uit de kan zouden moeten kunnen halen. Dat is door de gebrekkige studiefinanciering nu niet het geval. De commissie vindt dat er sprake is van een problematische en ongewenste situatie.

3.7 Bereikte resultaten t.a.v. de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De commissie heeft deze evaluatievraag niet in zijn rapportage meegenomen. Het gaat om kleine aantallen studenten en de studenten die aan de opleiding beginnen, zijn zodanig geselecteerd dat ze – gezien de opzet en het programma en de begeleiding – behoudens uitzonderingen de eindstreep halen. Als zich op dit gebied problemen voordoen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk, en zijn de beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III VOORWAARDEN VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

3.8 Externe relaties

Opleidingen houden intensief contact met het werkveld. Docenten zijn zelf altijd in de beroepspraktijk werkzaam en hebben veelal een uitgebreid netwerk. Er zijn veel gastdocenten. Dit alles garandeert een voortdurende instroom van actuele en verschillende visies en ervaringen. De voorbeelden van samenwerking met de beroepspraktijk zijn talrijk en toegesneden op de aard van de opleiding. De commissie noemt als voorbeeld de IM-Mastersopleiding van de Design Academy, waar de afstudeerrichtingen zijn gekoppeld aan een toonaangevende studio binnen het vakgebied. De leiders van de studio's staan aan het hoofd van de studierichtingen en bepalen samen met de coördinatoren de inhoud van hun studierichting. Verder manifesteren sommige opleidingen zich nadrukkelijk in de regio via samenwerkingsverbanden met culturele instellingen, debatten en exposities. Weer anderen zijn vooral gericht op contacten met de eigen branche. Wat externe oriëntatie betreft spant het Fashion Institute Arnhem de kroon: dit is een internationaal opererende, intensieve netwerkorganisatie die niet alleen het werk van studenten wil promoten, maar ook de opleiding zelf, als Nederlands modeinstituut.

Samenvattend beoordeelt de commissie de contacten met het werkveld als sterk punt van deze opleidingen. De commissie heeft één kritische kanttekening: de contacten lijken veelal in sterke mate persoonsgebonden en zijn daarmee kwetsbaar. De commissie adviseert de inbreng van het werkveld structureler te maken, bijvoorbeeld door het instellen van een werkveldadviesraad of een begeleidingscommissie.

Verschillende voortgezette opleidingen hebben een start gemaakt met onderlinge samenwerking (bijvoorbeeld het Frank Mohr Instituut (voortgezette opleiding Schilderkunst) en het Sandberg Instituut). De commissie pleit voor meer van dergelijke samenwerkingsverbanden. Ook een (eveneens van Groningen Schilderkunst afkomstig) voornemen om een kring van postinitiële opleidingen op te richten ziet de commissie als perspectiefrijk.

De externe contacten in de wetenschappelijke richting zijn betrekkelijk gering. Soms hebben opleidingen een samenwerkingsverband hebben met een binnen- of buitenlandse universiteit. Zo heeft het Piet Zwart Instituut nauwe banden met de University of Plymouth. Studenten kunnen via de University of Plymouth de masterstatus verwerven. De band met Plymouth staat ook garant voor een hoog theoretisch niveau. De afdeling autonome kunst van het Piet Zwart Insituut heeft zich gespecialiseerd in het 'public domain'. De opleiding wil komen tot een opleiding Master Public Domain en op dat gebied ook een plek creëren voor een 'research fellow'. Terwijl Rotterdam ook aan theorievorming doet en een publicatiereeks heeft, is de opleiding Vrije Vormgeving van het Sandberg Insituut ambachtelijk gericht. Ze doet onderzoek naar nieuwe manieren van produceren, presenteren en distribueren en onderzoek naar nieuwe technieken en materialen. Het Frank Mohr instituut richt zich op samenwerking tussen de voortgezette opleiding Interactieve Media & Environments en de natuurwetenschappelijke afdelingen van de Rijksuniversiteit. De commissie gaat op deze voorbeelden in, omdat ze het in het kader het naderende bachelor masterstelsel belangrijk vindt dat de oriëntatie (op wetenschappelijk) onderzoek wordt uitgebouwd. Op dit moment lopen de ambities van de opleidingen en wat er feitelijk gebeurt, nog sterk uiteen. Terwijl onderzoek en theoretisch debat in de kunst steeds belangrijker worden, heeft nog lang niet elke voortgezette opleiding een visie op

wat dit voor de opleiding betekent. De commissie heeft meerdere opleidingen bezocht die plannen tot samenwerking hebben of deze willen intensiveren, maar de plannen zijn veelal nog in een beginstadium van uitwerking. Terwijl in den lande op hogeschoolniveau gewerkt wordt aan de aanstelling van lectoren die de wetenschappelijke oriëntatie in het HBO moeten bevorderen, kan op korte termijn alleen de voortgezette opleiding Mode, Vormgeving & Strategie van ArtEZ zich verheugen op de aanstelling van een lector. De commissie wil met het oog op de toekomst op deze plaats een lans breken voor meer middelen voor (wetenschappelijk) onderzoek in de voortgezette opleidingen.

3.9 *De opleidingsorganisatie*

Hier worden zowel de organisatie als de cultuur beschreven.

De commissie heeft een positieve indruk van de cultuur van de opleidingen. Er wordt door docenten en studenten hard gewerkt. De sfeer is open. Vooral bij de meer autonoom gerichte opleidingen is er sprake van een cultuur die sterk gericht is op innovatie. Voor alle opleidingen geldt dat de blik naar buiten gericht is. De mate waarin de studenten invloed kunnen uitoefenen op het onderwijsprogramma verschilt. Er zijn opleidingen waar de student voor een groot deel zijn eigen studieprogramma samenstelt. Op weer andere plaatsen, waar sprake is van een groter deel aan aanbodgericht onderwijs (zoals in Rotterdam) hebben studenten een actieve rol in de invulling van het studietraject en zijn ze er in hoge mate verantwoordelijk voor. Praktisch overal is de relatie student-docent er een van collegialiteit. Door de kleinschaligheid (weinig vaste docenten, relatief weinig studenten) is sprake van een vrij specifieke cultuur. De lijnen tussen medewerkers onderling en tussen studenten en docenten zijn kort. Nadeel daarvan is dat er doorgaans weinig behoefte wordt gevoeld om het onderwijsproces te verankeren in documenten.

De inrichting van de opleidingen is praktisch overal dezelfde. De opleidingen worden geleid door een of meerdere coördinatoren of een hoofddocent. De coördinator zet samen met de vaste docenten het onderwijsbeleid uit en is verantwoording schuldig aan de directie van de academie waaronder men ressorteert. De mate waarin de opleidingen hun inspraak hebben geformaliseerd, verschilt per opleiding. Op het Frank Mohr Instituut is hiervoor expliciet aandacht: dit instituut heeft onder meer een onderwijsraad, bestaande uit een student, de coördinator en een docent, die de dagelijkse gang van zaken controleert. Ook het aantal overlegcircuits verschilt per opleiding. Doorgaans is er veel informeel overleg. In de praktijk verloopt de dagelijkse gang van zaken goed. De commissie heeft geconstateerd dat er op sommige opleidingen weinig overleg is tussen de voortgezette opleidingen – als die er op een academie zijn. Hier ligt een verbeterpunt. Soms is er ook weinig contact met de initiële opleidingen en het management van de academie. Het is de commissie opgevallen, dat de opleidingscoördinator in veel gevallen een sterk stempel op de opleiding drukt. De opleiding plukt daar de vruchten van. De commissie wil ook wijzen op een nadeel, namelijk dat dit de opleiding kwetsbaar maakt.

3.10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

Formeel valt het personeelsbeleid van de opleidingen onder dat van de academie dan wel de hogeschool waar men bij hoort. In hoeverre het daar ontwikkelde beleid ook op de opleidingen wordt doorgezet is niet helder. De commissie heeft maar in een enkel geval kunnen constateren dat er op de opleidingen functioneringsgesprekken worden gehouden. Scholing en deskundigheidsbevordering – ook van het vaste personeel – lijken evenmin veel aandacht te krijgen. Gastdocenten krijgen nauwelijks of geen didactische scholing. De commissie beveelt aan hieraan aandacht te besteden. Studenten zijn unaniem tevreden over de inhoudelijke inbreng van de gastdocenten, maar hebben soms kritiek op hun didactisch handelen. De mate waarin gastdocenten worden begeleid verschilt per opleiding. De opleiding Autonome Beeldende Kunst van Rotterdam heeft hiervoor volgens de commissie een interessante aanpak ontwikkeld. Daar zet men gastdocenten in teams van twee op diverse programmaonderdelen waardoor onderlinge feedback wordt gestimuleerd. De werving van docenten en gastdocenten gebeurt op de opleiding. Meestal zijn er duidelijke criteria. Studenten hebben soms een grote stem in welke gastdocent komt of niet voor een tweede keer wordt uitgenodigd. De commissie vindt de positie van de coördinatoren op een aantal opleidingen zorgelijk. Zij heeft geconstateerd dat deze functionarissen zwaar belast zijn en een grote verantwoordelijkheid dragen, zonder dat daar een adequate ondersteuning en begeleiding vanuit het management van de opleiding tegenover staat. Samenvattend constateert de commissie dat de aard van de opleidingen een specifiek personeelsbeleid vraagt, dat sommige opleidingen aspecten daarvan hebben uitgewerkt, maar dat een beleid dat alle facetten bestrijkt nog nergens aanwezig lijkt.

De toerusting van de opleidingen op het gebied van faciliteiten is naar de mening van de commissie voldoende. De opleiding biedt studenten meestal een eigen werkplek/atelier en de materiële voorzieningen (zoals computerapparatuur) zijn ook voldoende. Sommige opleidingen zijn 's avonds open. Studenten kunnen ook altijd gebruik maken van de faciliteiten van de initiële opleiding.

De opleidingen hebben geen problemen met de materiële voorzieningen, al is er altijd wel iets te wensen of te verbeteren aan beschikbare ruimte of apparatuur. Wél hebben de opleidingen problemen met het beperkte budget dat ze ter beschikking staat. Dat is in de meeste gevallen te weinig om hun ambities te kunnen verwezenlijken. De commissie betreurt dat, juist omdat deze opleidingen voorop lopen in contacten met het (internationale) beroepenveld en de ontwikkeling van het vak. Door de geringe financiële armslag worden sommige opleidingen beperkt in het aantrekken van gastdocenten. De personele bezetting van de opleidingen is gering. Deze sluit op zich wel aan bij het beperkte aantal studenten, maar is te beperkt om complexere zaken (bijvoorbeeld de wetenschappelijke oriëntatie) van de grond te krijgen. De commissie constateert dat hier een belangrijk probleem ligt.

3.11 Kwaliteitszorg

Het interne kwaliteitszorgsysteem en het zelfevaluatierapport worden in deze paragraaf behandeld.

De opleidingen hebben geen kwaliteitszorgsysteem. Kwaliteitsbewustzijn is er wel. Maar het kwaliteitsdenken is sterk inhoudelijk gericht en niet erg in structuren gevat. Er wordt vooral impliciet

gestuurd op kwaliteit. Geen enkele opleiding heeft een integraal kwaliteitszorgsysteem waarin evaluatieresultaten samenkomen in een cyclisch systeem op grond waarvan resultaten worden vergeleken, op elkaar worden betrokken en op gemeenschappelijke oorzaken worden onderzocht. De commissie vindt dat voor opleidingen van zo'n kleine omvang ook wat veel gevraagd. Tegelijkertijd moet ze vaststellen dat opleidingen ook weinig pogingen hebben gedaan een visie ten aanzien van kwaliteitszorg te formuleren, al neemt het bewustzijn dat er meer gedaan moet worden aan permanente kwaliteitszorg bij de opleidingen toe. Opvallend is dat de opleidingen doorgaans weinig profijt lijken te trekken van de know how die de academie of de hogeschool op het gebied van kwaliteitszorg in huis heeft. Zo heeft de commissie niet kunnen waarnemen dat met behulp daarvan eigen – op de opleidingen toegesneden systemen zijn ontwikkeld. Op het moment zijn (mondelinge) evaluaties het meest gebruikte instrument voor de kwaliteitszorg van de opleidingen. De commissie heeft slechts bij enkele opleidingen een duidelijk beeld van de gang van zaken gekregen. Er wordt veel informeel gecommuniceerd. Een aantal opleidingen geeft aan dat ze veel waarde hecht aan kritiek van de buitenwacht en gastdocenten. Alleen bij de opleiding Interactieve Media & Environments van het Frank Mohr Instituut functioneert een opleidingsraad die daadwerkelijk bij de kwaliteitszorg wordt betrokken.

Ook op het punt van zelfevaluatie zijn de opleidingen nog niet sterk. Ze produceren doorgaans weliswaar heldere, leesbare rapporten, maar blijven steken in beschrijvingen en zijn niet sterk in zelfanalyse. Opleidingen geven 'tussen de regels' nog wel eens aan wat er goed of minder goed op de opleiding gaat en sommige opleidingen voegen daar ook verbeteracties aan toe, maar aan een systematische sterkte-zwakte analyse zijn ze – een enkele uitzondering daargelaten - nog niet toegekomen. De commissie krijgt geen zicht op de kwaliteitscriteria waarnaar men streeft, al komt dit uit veel rapporten impliciet wel naar voren. Toch zouden die kwaliteitscriteria volgens de commissie geëxpliciteerd moeten worden – juist waar het gaat om voortgezette opleidingen die een meerwaarde ten opzichte van het initiële opleidingen geacht worden te hebben. Sommige opleidingen ontbreekt het aan zelfkritiek. Daar tegenover staan opleidingen die heel open zijn over hun streven de opleiding te verbeteren of het opleidingsprofiel aan te passen (Interactieve Media & Environments van het Frank Mohr Instituut, St. Joost Fotografie). Juist dit soort rapporten geeft de commissie zicht op waar de opleidingen mee bezig zijn. Dat geldt ook voor rapporten waar de visie van de opleiding duidelijk was beschreven. De commissie denkt hierbij bijvoorbeeld aan het rapport van de opleiding Mode, Vormgeving & Strategie van ArtEZ. De commissie heeft meerdere rapporten aangetroffen waar te weinig concrete informatie over de gang van zaken opleiding werd gegeven.

4 Conclusies en aanbevelingen

De commissie heeft in totaal 15 voortgezette opleidingen bezocht. Het oordeel over de opleidingen is positief. Opleidingen werken vanuit een duidelijke visie en hebben van daaruit vaak interessante en uitdagende programma's ontwikkeld. De verdeling van het opleidingsaanbod heeft de commissie enigszins verbaasd. Ze stelt vast dat er slechts twee opleidingen op het gebied van productontwerp zijn, en maar één op het gebied van interieurarchitectuur. De keuze van de voortgezette opleidingen lijkt voortgekomen uit de ambities van de initiële opleidingen en is geen logisch vervolg op het huidige initiële onderwijsaanbod.

De opleidingen sluiten aan bij de actualiteit. Er zijn bijvoorbeeld opleidingen die praktisch alleen gericht zijn werken met nieuwe media. Andere opleidingen maken hun eigen actualiteit. Ze manifesteren zich niet via het gangbare tentoonstellingscircuit, maar in samenwerkingsprojecten of via internet. De actualiteit van de opleidingen wordt bevorderd door een groot aantal gastdocenten. De commissie heeft geconstateerd dat dit zeer inspirerend werkt. Opleidingen kunnen door de flexibele dienstverbanden de beste mensen binnenhalen. De commissie waardeert het eveneens positief dat een aantal opleidingen ernaar streeft het debat over de positie van het vak te bevorderen en actief deel te nemen aan het gangbare en alternatieve kunstcircuit. De commissie juicht het toe als dit binnen de opleidingen nog meer gemeengoed wordt. Hetzelfde geldt voor inhoudelijke samenwerking tussen de voortgezette opleidingen onderling en samenwerking op het gebied van onderzoek tussen opleidingen en universiteiten. Een aantal opleidingen heeft hiermee reeds een begin gemaakt.

De commissie heeft uit de gesprekken tijdens de visitatie opgemaakt dat de opleidingen voor studenten en werkveld een duidelijke meerwaarde hebben (zie paragraaf 3.3 gerealiseerde kwalificaties). Tegelijkertijd moet de commissie vaststellen dat de onderwijskundige verantwoording hiervan nog onvoldoende is. De eindtermen van de opleidingen geven niet altijd inzicht in wat het verschil is tussen een voortgezette opleiding vergeleken met de initiële opleiding. De bewaking van de kwalificaties vindt veelal informeel plaats. Hier is sprake van een zwakte van de opleidingen. Opleidingen zouden hun na te streven doelstellingen nog beter moeten verantwoorden en hun activiteiten helder aan ontwikkelingen in en de wensen van de beroepspraktijk moeten toetsen. Het verschil tussen initiële en voortgezette opleidingen – en de meerwaarde van de voortgezette opleiding ten opzichte van de initiële opleidingen moet door de opleidingen zelf duidelijker worden benoemd. De opbrengst van de voortgezette opleidingen in termen van het verwerven van werk, het bereiken van een positie in het beroepenveld en wellicht ook de gemiddelde verdiensten is niet duidelijk. Het zou interessant zijn dit na te gaan.

Opleidingen geven vaak aan een brugfunctie tussen initiële opleiding en de praktijk te willen vervullen. Hier ziet de commissie een probleem. Ze vindt dit een taak voor het initiële onderwijs. De visitatie van de initiële opleidingen wijst uit dat de maatschappelijke oriëntatie van met name de opleidingen autonome beeldende kunst in een aantal gevallen nog onder de maat is. Hoewel de commissie grote waardering heeft voor de activiteiten van de voortgezette opleidingen in dezen, vindt zij dat dit op de eerste plaats de taak van initiële opleidingen is. Voortgezette opleidingen moeten volgens de commissie gericht zijn op verdieping en verbreding. De commissie sluit zich wat

dit betreft aan bij de opvatting van de Raad van Cultuur: het behoort niet tot de taak van de voortgezette opleidingen lacunes uit de initiële opleiding te dichten. Ook het (verder) voorbereiden op beroepsuitoefening is geen taak van de voortgezette opleidingen. De commissie pleit er wat dit betreft voor dat academies post hbo activiteiten gaan ontwikkelen die de student verder op weg helpen bij zijn schreden in de beroepspraktijk. De commissie denkt aan terugkomdagen, coaching, contactpersonen voor afgestudeerden enzovoort. De voortgezette opleidingen zouden zich op een bepaald aspect van het vak moeten profileren en zich daarin moeten ontwikkelen tot centres of excellence. In dat verband vindt de commissie het een goede zaak dat voortgezette opleidingen worden ondergebracht in een apart instituut, zoals nu al bij een aantal opleidingen het geval is.

Het curriculum van de opleidingen varieert (zoals aangeven in paragraaf 3.2) van zeer gestructureerd tot praktisch geheel door de student in te vullen. De commissie constateert dat op dit moment een merkwaardige tweespalt tussen de voortgezette opleidingen en de werkplaatsen aan de oppervlakte komt. Wat is het criterium voor een voortgezette opleiding? Volgens de commissie toch dat deze zich gedraagt als een *opleiding* dus beschikt over duidelijke eindtermen, een hierop gebaseerd curriculum en aan de eindtermen gerelateerde toetsingscriteria. De commissie sluit zich in dezen aan bij de omschrijving van de Raad van Cultuur die aangeeft dat bij de voortgezette opleidingen – in tegenstelling tot de werkplaatsen - een gestructureerd onderwijsaanbod centraal staat.

Voortgezette opleidingen moeten in de toekomst voldoen aan de criteria voor mastersopleidingen. Hiervan is, de vigerende criteria in ogenschouw genomen, bij een aantal opleidingen vooralsnog geen sprake. Die opleidingen vertonen werkplaatsachtige trekken of kunnen het beste voortgezette praktijkopleidingen genoemd worden.

De vraag naar het onderwijskundige gehalte van de opleiding klemt te meer in verband met de naderende overgang tot het bachelor mastersysteem waarbij voortgezette opleidingen te zijner tijd worden omgezet in mastersopleidingen. De commissie vindt dat de toekomstige masteropleidingen op internationaal niveau moeten kunnen opereren. De criteria voor accreditatie waren ten tijde van het verschijnen van dit rapport nog niet bekend. De opleidingen hebben zich veelal nog niet uitgesproken in hoeverre zij deze materstatus nastreven. Willen ze dat, (en dat geldt zeker voor eenjarige opleidingen) dan zal er op onderwijskundig gebied nog het nodige moeten verbeteren.

Het is de commissie opgevallen dat het aandeel theorie in de opleidingen sterk uiteenloopt en de wetenschappelijke oriëntatie eveneens per opleiding verschilt. Gestructureerde aandacht voor de theorie is van belang omdat studenten aan de hand daarvan hun eigen artistieke ontwikkeling in een kader kunnen plaatsen. Maar ook om op de hoogte te zijn van de effecten van het beeldend werk bij ontvangers (bijvoorbeeld waarnemingspsychologie) en behoeften van afnemers (sociologie, ergonomie). Meerdere opleidingen hebben er tijdens de visitatie op gewezen dat de vraag nog niet beantwoord is wat, in relatie tot een beeldende en deels intuïtieve praktijk, onder onderzoek verstaan moet worden. Ook in verband met de overgang naar het bachelor-masterstelsel is het gewenst dat er met betrekking tot dit aspect meer helderheid ontstaat. De commissie dringt erop aan dat dit punt wordt meegenomen bij de ontwikkeling van de criteria voor het masterniveau van het kunstonderwijs.

De positie van de opleidingen en studenten die deze opleidingen volgen is niet sterk. De bekostiging van de opleiding is op basis van door de minister van OC&W vastgestelde studentenaantallen. De commissie heeft vastgesteld dat een aantal opleidingen hierdoor het hoofd nauwelijks boven water kan houden. Voor activiteiten die de externe oriëntatie bevorderen, is soms te weinig geld. Opleidingen laten vaak meer studenten toe dan feitelijk bekostigd worden om het groepsproces te bevorderen. Vaak wordt de hele opleiding feitelijk gedragen door een of twee personen. Dat maakt de opleidingen kwetsbaar. Soms is er praktisch geen band met de initiële opleiding. Ondersteuning vanuit de centrale organisatie lijkt in die gevallen mondjesmaat aanwezig. Omdat het strategisch beleid van een opleiding soms helemaal door het (kleine) docententeam wordt bepaald, vindt de commissie het een goede zaak dat er begeleidingscommissies voor deze opleidingen komen.

De studenten van deze opleidingen hebben door het volgen van een initiële opleiding meestal geen recht meer op studiefinanciering. Het rest de mogelijkheid van een lening. De meeste studenten doen dat niet en nemen een baan naast de studie. Dat maakt het volgen van een opleiding voor de studenten zwaar en opleidingen kunnen van studenten in redelijkheid geen volledige werkweek eisen. De commissie hoopt dat de overgang naar het bachelor-masterstelsel aan deze voor de studenten lastige financiële situatie een eind zal maken dan wel dat er voor deze studenten een aanvullende regeling komt.

Wat de commissie betreft zou de omzetting naar het bachelor-mastersysteem aanleiding mogen zijn een debat te voeren over de positie en doelen van de voortgezette opleidingen – ook in relatie tot de werkplaatsen die door het ministerie van OC&W bekostigd worden. De commissie stelt vast dat het voorstel van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs in zijn eindrapportage van 1999 en de opvatting van de Raad van Cultuur zoals neergelegd in 'Van de Schaarste en de overvloed' ook wijzen in de richting van herijking. Met name tussen de voortgezette opleidingen Autonome Beeldende Kunst en de werkplaatsen zitten nu overlappingen. Volgens de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs zouden voortgezette opleidingen en werkplaatsen meer onderscheidende posities moeten innemen. De projectorganisatie denkt aan specialisatie, voorzieningen voor uitzonderlijk talent, voorzieningen voor onderzoek en experiment alsmede artistieke ontwikkeling en bij- en nascholing. De commissie vindt zoals eerder gemeld dat bij- en nascholing een verantwoording van de initiële opleiding is. Lang niet alle afgestudeerden willen immers een voortgezette opleiding volgen. Bovendien is het aantal studenten dat een voortgezette opleiding kan volgen beperkt.

De commissie beveelt verder – in aanvulling tot het door de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs genoemde – aan bij de herijking niet alleen het reguliere kunstvakonderwijs en de kunstwerkplaatsen te betrekken maar ook relevante overheidsinstellingen en branche- en beroepsorganisaties.

De commissie komt tot de volgende aanbevelingen:

Aanbevelingen van algemene aard aan het merendeel van de opleidingen:

- Bezin u in het licht van het naderende bachelor-masterstelsel op uw positie. Stel vast of u in de toekomst de masterstatus nastreeft. Is dat niet het geval, ga dan samen met uw instelling na, in welke vorm u verder wilt gaan. Is dat wel het geval, dan beveelt de commissie u aan de onderwijskundige kant van uw opleiding te versterken.

Aanbevelingen aan het Overleg Beeldende Kunstopleidingen:

- Bevorder het debat over de vraag wat in het kader van de (voortgezette) opleidingen beeldende kunst en vormgeving onder onderzoek verstaan moet worden.

Aanbevelingen voor de colleges van bestuur van de hogescholen waaronder de opleidingen ressorteren:

- Bevorder waar mogelijk de financiële positie van de voortgezette opleidingen.

Aanbevelingen aan de HBO-raad:

- Bewerkstellig dat het te ontwikkelen beoordelingskader voor de mastersopleidingen wordt aangepast op die punten waar het voor het kunstonderwijs relevant is: het artistiek-inhoudelijke niveau.

Aanbevelingen aan het Ministerie van OC&W:

- Verschaf de voortgezette opleidingen zo snel mogelijk duidelijkheid over hun positie, ook in relatie tot de werkplaatsen.
- Bewerkstelling een adequate bekostiging van de voortgezette opleidingen en een aanvullende studiefinanciering voor de studenten van deze opleidingen.

Hogeschool Brabant, Breda

Academie voor Kunst en Vormgeving St. Joost

Opleiding: Voortgezette opleiding Autonome Beeldende Kunst
Visitatiedatum: 27 februari 2002

Samenvatting

De commissie heeft zich positief uitgesproken over de duidelijke opbouw en inrichting van het programma. Het virtual academy. program zoals de opleiding zichzelf omschrijft, is een inventief en stimulerend onderwijsmodel. Aansluiting op de beroepspraktijk en opleiding tot zelfstandigheid zijn de sterkste kenmerken. Er is sprake van een intensieve netwerkorganisatie, niet alleen regionaal en landelijk, maar ook grensoverschrijdend (Vlaanderen o.a.). De opleiding levert dan ook zeer professionele studenten af die zeker zelfstandig een beroepspraktijk kunnen onderhouden. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende geven. In een aantal gevallen: curriculum, gerealiseerde kwalificaties en externe relaties werd zelfs een goed gegeven. Drie onderdelen werden als onvoldoende beoordeeld, de studievoortgang, het kwaliteitszorgsysteem en, als aspect daarvan, de borging van de kwalificaties.

Inleiding

De tweede faseopleiding Vrije Beeldende Kunst maakt deel uit van de Academie voor Kunst en Vormgeving /St. Joost te Breda. Sinds 2000 is er sprake van een samenwerkingsverband tussen de Academie en de Academie voor Kunst en Vormgeving te 's-Hertogenbosch. Daarnaast wordt er gewerkt aan een samenwerking met de Koninklijke Akademie voor Schone Kunsten te Antwerpen en het Departement Audiovisuele en Beeldende Kunst eveneens te Antwerpen. De opleiding, die in 1995 startte, heeft 10 studenten. Zij worden ondersteund door een coördinator, twee docenten en een groot aantal gastdocenten. De opleiding is gestart in een tweejarige werkplaatsachtige setting. Daarin is sinds 1998 verandering gekomen. De opleiding is nu een éénjarige 'mobile course'. Tot voor kort kreeg de opleiding wel subsidie, maar was niet als voortgezette opleiding erkend. In die situatie is onlangs verandering gekomen.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **voldoende** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepenveld waarvoor wordt opgeleid.*

Doel van de opleiding is de professionalisering en verdieping van het kunstenaarschap van jonge talentvolle beeldende kunstenaars. De opleiding wil de kansen van deelnemers om in hun artistieke en professionele carrière succesvol zijn te verhogen. Deze verdere professionalisering moet een meerwaarde geven aan de afgestudeerden. De opleiding onderbouwt dit uitgangspunt vanuit een filosofisch perspectief. De betreffende teksten die onder meer zijn vastgelegd in het *Onderwijs- en Examenreglement* zijn door de gebruikte filosofische terminologie niet zonder meer toegankelijk. Wel duidelijk wordt dat van de kunstenaar wordt verwacht dat hij een positie inneemt. In de praktijk komt dat neer op een stelling nemen tegenover maatschappelijke kwesties. Niet zozeer de kunst als zodanig staat centraal, alswel de attitude van de kunstenaar ten opzichte van de kunstwereld en de hem omringende maatschappij. Dit hier nu kort weergegeven uitgangspunt en de uitwerking ervan in het curriculum, wordt blijkens de gesprekken met studenten, afgestudeerden en werkveld ook als zodanig herkend en onderschreven. Het maakt, naar de mening van de commissie ook deel uit van de eigen profilering van de opleiding. Indien een potentiële student zich voorstelt om in volstrekte isolatie kunstwerken voort te brengen, moet hij zich niet voor deze opleiding inschrijven.

De opleiding signaleert bepaalde artistieke ontwikkelingen in de kunstpraktijk die onder meer met begrippen als 'beyond postmodernisme' worden omschreven. Van studenten wordt verwacht dat zij leren met dergelijke ontwikkelingen " (kritisch) om te gaan en er op een eigen manier invulling aan te geven zonder het gezicht op globale betekenissen en bewegingen in de kunst uit het oog te verliezen". Daarnaast wordt een aantal andere ontwikkelingen beschreven dat sterk overeenkomt met ontwikkelingen zoals die gesignaleerd worden in het rapport *Beroep Kunstenaar*. Met name noemt de opleiding als belangrijk aandachtspunt het thema multiculturaliteit. De commissie heeft dan ook de indruk dat de opleiding de vinger aan de pols van de actualiteit houdt. Ze komt tot de conclusie dat de opleiding over een expliciete en adequate visie op het beroep beschikt. Positief vindt ze ook dat dit beroepsbeeld via het OER aan de studenten duidelijk wordt gemaakt. Wel zouden de bestaande teksten in een minder hermetisch taalgebruik kunnen worden geherformuleerd.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

Zoals hierboven al beschreven, wil de opleiding de deelnemers professioneel en maatschappelijk weerbaar maken en hun relatienetwerken versterken. Om die algemene doelstelling te bereiken, heeft de opleiding een vijftal meervoudige eindtermen geformuleerd. De commissie noemt ze meervoudig, omdat het merendeel van de eindtermen een aantal subeindtermen bevat. Deze eindtermen zijn ook opgenomen in het *Onderwijs- en examenreglement*. De commissie kan de stelling in het zelfevaluatie-rapport dat de eindtermen voortkomen uit het beroepsbeeld onderschrijven; de relatie is duidelijk.

De commissie ziet vooral overeenkomsten als het gaat om activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het kunstenaarschap en activiteiten gericht op het faciliteren van de scheppende werkzaamheden en de verspreiding van het werk. De commissie acht de eindtermen die in feite zijn beschreven als competenties- bijv. “men kan het eigen oeuvre in relatie brengen met de recente kunstgeschiedenis en de actuele beeldende kunst”- voldoende om het 1-jarig curriculum inhoudelijk te sturen. Ze zijn zeker relevant voor de verdere voorbereiding op de beroepspraktijk. Wel moeten ten behoeve van de toetsing en de informatie voor studenten de eindtermen consequenter inzake activiteiten/bekwaamheden worden geformuleerd. Het is positief dat de opleiding zelf constateert dat de oriëntatie op de maatschappelijke ontwikkelingen beter geïntegreerd dient te worden in het geheel van het onderwijsprogramma.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **goed** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding. Meer aandacht dient er besteed te worden aan de formulering van leerdoelen.*

Uitgaande van het gehanteerde beroepsbeeld is de opleiding georganiseerd als een zgn. ‘mobile course’ dat wil zeggen dat het onderwijsprogramma gerealiseerd wordt in de praktijksituatie van de deelnemer en gedragen wordt door een breder relatiernetwerk. Een belangrijk deel van het programma speelt zich dan ook af in het atelier van de deelnemer. In feite gaat het dus om een duale opleiding die 1 jaar duurt. De ateliers zijn voornamelijk gevestigd in Noord-Brabant en Vlaanderen. Daarbij moet niet perse gedacht worden aan een feitelijke als atelier ingerichte ruimte. Meerdere meer conceptueel in gestelde studenten gaven aan dat hun atelier zich “in hun hoofd bevond.” Naast het werken in de praktijk aan het eigen werk bestaat het programma uit het werken aan praktijkprojecten. Dat kunnen zelfgeformuleerde projecten zijn, maar ook projecten van externe opdrachtgevers. Hier ligt dus een belangrijk keuzemogelijkheid voor studenten. Daarnaast is er een cursorisch aanbod dat al dan niet vraaggestuurd is. Het theorieprogramma is verdeeld in vier thema’s: oriëntatie op maatschappelijke ontwikkelingen, de attitude van de kunstenaar, de toegang tot instituties en de problematiek van kunstpresentatie. De commissie vindt dat er sprake is van een zeer interessante en inventieve opzet.

Het theorieprogramma wordt 1 dag in de week aangeboden. Dat kan op de academie zijn, maar heel vaak ook in een externe instelling: musea of andere kunstinstellingen. De deelnemers zijn zo voortdurend in aanraking met de beroepspraktijk, wat de commissie heel positief vindt. Op basis van aangereikte literatuur houden ze zelf een referaat of er zijn werkcolleges door staf en/of een brede schare gastdocenten. De aangereikte literatuur is naar de mening van studenten en afgestudeerden actueel en adequaat. De koppeling tussen theorie en praktijk wordt vooral aangebracht door de eigen referaten van de deelnemers; ze brengen bijvoorbeeld kennis van en ervaring met multimediale ontwikkelingen over op andere deelnemers. Ook zijn er vier gezamenlijke presentaties van praktijkprojecten in binnen- en buitenland. De commissie vindt dat een creatieve manier om vorm te geven aan duaal onderwijs. Belangrijk daarbij is dat men zich als groep manifesteert.

Inhoudelijk is nog vermeldenswaard dat er in het programma nadrukkelijk aandacht is voor de multiculturele samenleving en het toenemende belang van de digitale informatie -en communicatie-technologie.

Elke periode (behalve de eerste) begint met een evaluatie van de vorige periode en eindigt met een presentatieperiode van een aantal dagen. Hoewel de opleiding op meerdere plekken zegt dat de leerdoelen van elke periode zijn omschreven en afgeleid van de algemene eindcompetenties heeft de commissie dergelijke vastgestelde leerdoelen niet kunnen traceren. Uit het gesprek met de docenten werd duidelijk dat er geen leerdoelen op papier zijn en dat die voortkomen uit de eigen praktijk van de studenten. Daarnaast werd gesteld dat het curriculum nog in beweging is. De commissie stelt vast dat de vertaling van eindtermen naar curriculum direct zonder tussenstap van leerdoelen is gemaakt. Dat vindt ze een omissie omdat de opleiding wel degelijk zelf een curriculum aanbiedt waarvan de invulling niet volledig door studenten wordt bepaald. Het vastleggen van leerdoelen heeft bovendien het voordeel dat er een referentiepunt is ten opzichte waarvan je kunt veranderen en er is een basis voor het ontwikkelen van criteria voor toetsing. Zowel studenten als werkveldvertegenwoordigers toonden zich enthousiast over concept en uitvoering van het programma. De commissie sluit zich daarbij, uitgezonderd de opmerking over de leerdoelen, gaarne bij aan.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **voldoende** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De opleiding streeft ernaar dat de “werkelijke maatschappelijke en professionele condities waarin de beeldend kunstenaar zijn/haar beroep uitoefent” de basis vormen van de opleiding. De commissie is het eens met de conclusie van de opleiding dat deze in feite als één lange confrontatie met de beroepspraktijk functioneert. Zoals hiervoor gezegd, vindt een belangrijk deel van het programma plaats in de eigen studio van de student. Elke student kan in zijn atelier een gastdocent vragen hem daar te bezoeken. Studenten geven aan dat je de contacten zelf stimuleert door dat ook te doen. Ook het werken aan opdrachten leidt tot externe contacten. Bij het theorieprogramma zijn er veelvuldig bezoeken aan musea en andere kunstinstellingen in het land. In de eerste periode is er een stage van twee weken op een stageplek buiten het kunstcircuit. Die stages kunnen zeer uiteenlopend zijn zoals de commissie uit een stagelijst die zij heeft gezien en uit reacties van studenten kon opmaken. In de derde periode is er een stage bij een gerenommeerde kunstinstelling (bijv TENT in Rotterdam). Daarnaast vinden er studiereizen en werkbezoeken plaats. Tenslotte stimuleert en ondersteunt de opleiding het maken en organiseren van tentoonstellingen buiten het reguliere programma om. Zo wordt vormgegeven aan het streven van de opleiding deelnemers te leren netwerken. Hoewel ook voor het buitenschools curriculum geldt dat expliciete leerdoelen ontbreken, kan zonder meer gezegd worden dat de concrete uitvoering relevant is voor het bereiken van een deel van de nagestreefde eindtermen.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Het curriculum vertoont een sterke mate van samenhang. Dat heeft zowel te maken met de thematische opbouw in vier periodes als zodanig als met de opbouw per periode. Elke periode heeft zoals docenten aangaven eerst een theoretisch deel waarin boeken, readers en teksten worden gelezen. Vervolgens zijn er referaten en colleges. Daarna vindt eigen conceptontwikkeling plaats die uiteindelijk uitmondt in de presentatie. Ook in de opeenvolging van de vier thema zit een duidelijk logisch verband. Na de oriëntatie op de maatschappij (waarbij de eerste stage een rol speelt), is er de eigen positiebepaling als kunstenaar daarbinnen. Vervolgens is er de vraag binnen welke instituties je het beste als kunstenaar kunt functioneren (tweede stage) en tenslotte komt de presentatie binnen een van die instituties aan bod. Dit leidt uiteindelijk tot de eindpresentatie van de student. De afstemming tussen theorie en praktijk is in feite al in de vorige paragrafen over het curriculum aan de orde gekomen. Belangrijk is dat de student het geleerde in principe direct kan toepassen in de eigen praktijk, of eigen ervaringen uit die praktijk kan inbrengen in het programma. Daar zit overigens volgens het zelfevaluatie-rapport wel een probleem. Het kan voorkomen dat het 'eigen' werk en het werken aan het gezamenlijk programma niet goed zijn te verenigen. Studenten bij wie de commissie dit probleem aankaartte, zagen het echter niet als een probleem. Hooguit is er sprake van een aanloopprobleem waar je wel uitkomt. Docenten gaven aan dat het vooral deelnemers zijn met een 'klassieke' manier van werken die problemen kunnen krijgen. Het is positief dat de opleiding het probleem ziet en (voor wie dat aangaat) werkt aan oplossingen.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn in **goede** mate toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van tevoren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is, in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn dat wil zeggen professioneel kunstenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. Op grond van deze uitgangspunten -behoudens de kritische opmerkingen van de commissie over de leerdoelen en de toetsing (zie paragraaf 2.2 en 4.2)- is de commissie van mening dat de afgestudeerden merendeels

in voldoende mate beschikken over de nagestreefde eindtermen om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren.

Die mening wordt onderschreven door de werkveldvertegenwoordigers en de afgestudeerden met wie de commissie sprak. Afgestudeerden omschreven de opleiding als “iets radicaal anders”; eerder opgedane ervaringen en attitudes worden ter discussie gesteld en vaak vervangen door andere. Het gaat in deze opleiding niet zozeer om technische of vormproblemen, maar om het waarom van het werk, of het waarom van de keuze voor een medium. Dat leidt tot een grote mate van (zelf)reflectie en het op een ander niveau met kunst bezig zijn.

Ook leer je goed jezelf te “verkoppen” een kwalificatie die in feite al eerder ontwikkeld had moeten zijn. Verder wordt er ook gewezen op de sterk toegenomen zelfstandigheid en het vermogen contacten te leggen (netwerken). Over het algemeen vindt men dat men sterker in de beroepspraktijk staat. Duidelijke omissies in de opleiding werden door hen niet aangegeven. Alleen werd gesteld dat het aantal studenten groter zou moeten zijn om de groep en de groepsdynamiek te versterken. Men was zeer content met het feit dat de opleiding slechts één jaar duurde. Vanuit het werkveld werd als meerwaarde genoemd de filosofisch/maatschappelijke onderbouwing; het feit dus dat de deelnemers een bredere oriëntatie hebben dan de specialisatie op het artistieke proces. Meer specifiek werd genoemd het vermogen om goed te werken met opdrachtgevers en nog meer in het bijzonder om in groepsverband bijvoorbeeld een omvangrijke tentoonstelling te organiseren van publiciteit tot organisatie. Men zag samengevat de opleiding als een goede en laatste springplank naar de maatschappij.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De opleiding stelt in het zelfevaluatierapport expliciet dat de kwalificaties van de afgestudeerden voldoen aan de eisen van de beroepspraktijk. Zij baseert zich er daarbij vooral op dat er een intern mechanisme is om de kwaliteit te waarborgen. Waar het hier echter vooral om gaat is dat de opleiding vanuit de buitenwereld signalen opvangt die dat mechanisme vervolgens verwerkt. En op dat punt is het instrumentarium beperkt. De opleiding wijst terecht op de inzet van externe deskundigen. Hun inbreng is waardevol, maar zij vormen toch een beperkte representatie van het werkveld en houden zich niet direct bezig met curriculum en eindtermen. Slechts incidenteel is er een bijeenkomst geweest met afgestudeerden. Van een gestructureerd alumni-beleid is nog geen sprake. Ook functioneert er geen werkveldcommissie of -adviesraad (deze zal binnenkort wel starten) en wordt er geen eigen onderzoek gedaan door middel van enquêtes onder afgestudeerden. Evenmin heeft de commissie kunnen constateren dat de opleiding systematisch een bestand bijhoudt van aan afgestudeerden toegekende stipendia, beurzen prijzen, tentoonstellingen enzovoort. De commissie concludeert derhalve dat er weliswaar een intern mechanisme bestaat om kwalificaties te bewaken, maar dat er onvoldoende input van buitenaf is om werkelijk van een gedegen borging van kwalificaties te kunnen spreken.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding heeft een duidelijke onderwijsvisie op grond waarvan werkvormen en studieactiviteiten zijn gekozen. Deze visie is vastgelegd in het *Onderwijs -en examenreglement*. De nadruk ligt op vormen van 'competentieverricht leren'. Het gaat dan vooral om werkvormen die leiden tot een actieve kennisverwerving en een sterke aansluiting op de beroepspraktijk. Met name ook samenwerken wordt bevorderd. De opleiding noemt een groot aantal werkvormen die op zich een aantrekkelijke mix vormen. Anderzijds is het de commissie wel opgevallen dat een flink gedeelte ervan toch bestaat uit traditionele, op het overbrengen van kennis gerichte, werkvormen als hoor- en responsie- en gastcolleges. Competentieleren vraagt om een geïntegreerde aanpak om tot een 'krachtige leeromgeving' te komen. Deze kritiek geldt overigens niet het praktijkprogramma met de werkbesprekingen in het atelier en het werken in projecten. Daar wordt een integratie van kennis, beroepsvaardigheden en beroepshouding bevorderd. Hoewel de opleiding dus nog niet over een volledig competentieverricht curriculum beschikt, is een flink aantal werkvormen zonder meer te gebruiken binnen een dergelijk curriculum. Studenten toonden zich tevreden over de verscheidenheid aan werkvormen. Het gebruikte studiemateriaal is interessant en actueel.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen. Wel dienen beoordelingscriteria geëxpliciteerd te worden.*

De toetsing vindt op twee niveaus plaats. Er is een continue toetsing van werk en opdrachten die tot stand komt in een voortdurende discussie tussen studenten en docenten en/of gastdocenten. De student wordt steeds gedwongen zich te verdedigen en te verantwoorden. Hiermee wordt voorkomen dat het feitelijke oordeel onverwacht komt. Deze feitelijke beoordeling vindt plaats aan het einde van een periode door middel van een presentatie die in het teken staat van de in die periode behandelde problematiek. Deze presentaties vinden altijd plaats in een gerenommeerde kunstinstelling. Er wordt beoordeeld door vier 'instanties': de student zelf, medestudenten (groepsleden), niet-specialisten en professionals (critici, curatoren etc). Studenten en afgestudeerden toonden zich tevreden met de wijze van toetsing; ze vonden deze eerlijk, kritisch, soms hard, maar recht doend aan het werk. Met name waardeerde men ook de inbreng van niet-specialisten, omdat met name daar duidelijk wordt of het idee achter werk en presentatie duidelijk is geworden. Studenten krijgen naar eigen zeggen voldoende feedback tijdens het beoordelingsproces, maar ook gedurende de evaluatiedag die aan het begin van elke periode wordt georganiseerd wordt de presentatie besproken. De commissie vindt de wijze van toetsing origineel en zinvol gezien de opzet van de opleiding en datgene wat beoordeeld wordt. Wel vindt ze dat de criteria die aan de diverse beoordelingen ten grondslag liggen explicieter gemaakt zouden moeten worden. Ze is het niet met studenten eens

die zeggen dat er eigenlijk geen criteria vast te leggen zijn. Waar geoordeeld wordt, worden er, hoe vaak ook, criteria gebruikt en die kun je vastleggen. Binnen een opleiding volgen criteria voor toetsing in principe uit nagestreefde leerdoelen en uiteindelijk uit eindtermen. De opleiding stelt dat ook zelf in het zelfevaluatie rapport. Eerder is echter geconstateerd (paragraaf 2.1) dat er nog geen vastgelegde leerdoelen zijn. Mogelijk is dat de verklaring voor het ontbreken van heldere criteria. De commissie is van mening dat de nu gehanteerde methode - die neerkomt op het creëren van een intersubjectief beeld - in principe adequaat is voor een diagnostische toetsing, maar niet voor een eindtoetsing waar ook daadwerkelijk cijfers worden gegeven. Ze adviseert de opleiding dan ook waar mogelijk toetsingscriteria te ontwikkelen, die helder te formuleren en vast te leggen zodat de toetsing helderder en controleerbaarder wordt. Positief is in dat verband dat de opleiding zelf al aangeeft te willen expliciteren hoe houding en ontwikkeling van een studenten meegewogen moeten worden.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Het aantal studenten dat zich aanmeldt voor de opleiding is sinds 1998 gestaag toegenomen en overtreft sterk het aantal beschikbare plaatsen. De opleiding heeft 10 plaatsen te vergeven en streeft naar een aantal van 15 studenten om tot een zo sterk mogelijk groepsproces te komen. In een aanvullend stuk op het zelfevaluatie rapport geeft de opleiding aan voor het studiejaar 2001-2002 13 studenten te hebben toegelaten. Studenten geven aan dat ze bewust voor de opleiding kiezen op basis van uitgangspunten, opzet en duur van het programma. Daarbij moet zeker ook de relatie met de twee Vlaamse opleidingen genoemd worden, die bepaalde studenten aanbevelen de opleiding aan St. Joost te gaan volgen.

Om tot de opleiding toegelaten te worden is er een toelatings- en selectiegesprek waarbij ook een externe deskundige is betrokken. De opleiding beoordeelt of de vragen en plannen van de potentiële kandidaat passen binnen de opzet van de opleiding, beoordeelt de motivatie en houdt bovendien rekening met de samenstelling van de groep: multidisciplinair, man -vrouwverhouding en culturele achtergrond. De commissie vindt dat heldere en legitieme uitgangspunten. Studenten en afgestudeerden meldden dat het gaat om een serieus gesprek waar, indien nodig, werkelijk mensen worden afgewezen. De vraag naar aansluiting op de vooropleiding is bij deze opleiding niet relevant, omdat de opleiding juist nastreeft het eerder opgebouwde beeld te doorbreken en ter discussie te stellen. Er is dus niet eenvoudig sprake van een overgang van een initiële naar een voortgezette opleiding en de commissie vindt dat een goede zaak. Hoewel de commissie zelf geen duidelijke kritiek heeft en die ook niet van anderen heeft gehoord op het instroombeleid acht ze het positief, dat de opleiding nog sterker de werving en selectie van studenten wil afstemmen op beroepsbeeld en eindcompetenties van de opleiding. Daarmee zouden eerder genoemde problemen (zie paragraaf 2.3) rond conflicten tussen 'eigen werk' en opdrachten voorkomen kunnen worden.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van (...) uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **onvoldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatierapport aan, dat de studielast afhankelijk is van het aantal studie-uren dat per periode is vastgesteld. Deze studielast moet verdeeld worden over contacturen en zelfstudie-uren. Op dit punt heeft de commissie onvoldoende zicht gekregen. Er wordt in het zelfevaluatierapport aangegeven hoeveel dagen een periode in beslag neemt, maar niet duidelijk wordt hoeveel uur een bepaald programmaonderdeel inneemt. Wettelijk staat vast dat een voortgezette opleiding hoogstens 84 studiepunten mag bedragen (voor deze opleiding dus 42) waarbij een studiepunten staat voor veertig uur. Onhelder blijft hoe het programma is verdeeld over aantallen studiepunten. Niet duidelijk is zo ook hoeveel uur gerekend wordt voor het werken in het atelier dat als studietijd geldt. Op deze manier is het heel moeilijk met een zekere objectiviteit vast te stellen of de studielast al dan niet te zwaar is en of die voldoende over het jaar gespreid is. De commissie vindt dit een onbevredigende situatie. De opleiding wordt door studenten als zwaar ervaren, maar niet duidelijk is of dit ligt aan de zwaarte van de opleiding of aan het feit dat kunstproductie niet te vangen is in een veertig uren durende werkweek en het feit dat studenten niet in aanmerking komen voor een studiefinanciering. Ze moeten dus op andere wijze, door verkoop van hun werk of via een bijbaantje, aan geld zien te komen. Positief is wel dat de studielast bespreekbaar wordt gemaakt tijdens de al eerder genoemde evaluatiedagen en indien nodig leidt tot verbeteringen.

Uit de paragraaf over toetsing is al duidelijk geworden dat de toetsing enerzijds continu plaats vindt, anderzijds zich concentreert in vier momenten in het opleidingstraject. De opleiding kent tot op dit moment mede gezien het beoordelingssysteem geen herkansingen. Dit houdt dus of in dat studenten ondanks een onvoldoende beoordeling voor een hele periode toch kunnen afstuderen of dat ze pas na een jaar het betreffende onderdeel over kunnen doen wat tot grote studievertraging kan leiden. Beide situaties vindt de commissie onwenselijk. Ze vindt dan ook dat de opleiding prioriteit moet geven aan haar actiepunt dat de mogelijkheid gecreëerd wordt om via een aanvullende opdracht / presentatie te kunnen herkansen. Al met al vindt de commissie dat de opleiding op dit evaluatieaspect tekort schiet.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

Voor een opleiding met een duale opzet is een goede begeleiding een eerste vereiste. Studenten werken een belangrijk deel buiten de opleiding en de begeleiding is in die situatie het belangrijkste contact met de opleiding. Deze begeleiding is blijkens uitlatingen van studenten goed geregeld. Docenten van de vaste staf of gastdocenten komen regelmatig langs in het atelier. Dit gebeurt op initiatief van de opleiding of van de student zelf. De studenten geven aan dat er intensief contact is, ook tijdens de momenten dat ze op de academie zijn. Daartoe behoren ook de reeds meerdere malen genoemde evaluatiedagen. Studenten bevestigen daarmee wat de opleiding in het zelfevaluatierapport zegt, namelijk dat er sprake is van een flexibele dynamische groep die gedurende een jaar zeer nauw met elkaar in contact staat. Daar hoort zeker ook bij dat als het gaat om andere dan artistieke problemen medestudenten in de begeleiding een belangrijke taak hebben en op zich nemen. De enige kritiek die de studenten uitten was dat ze vonden dat de docenten best nog kritischer zouden mogen zijn. Dit geluid werd door de docenten zelf niet herkend. Een dialoog op dit punt tussen studenten en docenten zou zinvol zijn.

De commissie heeft niet vast kunnen stellen of taken en verantwoordelijkheden van begeleiders expliciet en helder zijn gedefinieerd. Ze vraagt zich af of dat ook nodig is in een opleiding die klein is en klein zal blijven. Niet terecht vindt ze dat er geen sprake is van een studievoortgangssysteem. De argumentatie van de opleiding op dit punt overtuigt niet. Een studievoortgangssysteem is niet (alleen) een instrument om studenten achter de broek te zitten. Het gaat om het objectief vastleggen van gegevens die op meerdere manieren nuttig kunnen zijn. Zo kan het voorkomen dat studenten tijdelijk hun opleiding (moeten) staken of mogelijk elders de opleiding willen vervolgen. Dan is het toch handig als resultaten en prestaties vastliggen. Bovendien is het voor de verantwoording naar buiten en latere analyse van gegevens van belang dat dergelijke zaken vastliggen. Hoewel de commissie dus enkele kritische kanttekeningen plaatst, vindt ze de uitvoering zodanig dat een voldoende beoordeling voor de begeleiding hier zeker op zijn plaats is.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is betoogd dat de opleiding als 'mobile course' in feite één lange confrontatie is met de beroepspraktijk. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen 4.2 en 6.3 zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er in feite geen beleid te voeren is. Ze is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd, dat ze -gezien de opzet van programma en de begeleiding - behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

8 Externe relaties

8.1 Contacten met het werkveld

*De opleiding houdt in sterke mate (**goed**) voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De opleiding stelt in het zelfevaluatie-rapport terecht dat voor een organisatie die als direct in de samenleving opererende 'mobile course' functioneert contacten met derden van essentieel belang zijn. Men maakt daarom gebruik van samenwerkingsverbanden die door de academie zijn aangegaan, maar onderhoudt ook eigen contacten. In eerste instantie wordt samengewerkt met onderwijs - kunstinstellingen en overheden in de regio Brabant en Antwerpen. Daarvan wordt een groot aantal voorbeelden gegeven. Verder dient genoemd te worden dat docenten, en nog in sterkere mate de vele gastdocenten, zelf in de beroepspraktijk werkzaam zijn. De werkveld- vertegenwoordigers met wie de commissie sprak, gaven aan dat er vanuit de opleiding een grote openheid is en dat men bereid is naar adviezen te luisteren en daar eventueel iets mee te doen. Wel vond men dat contacten nog te vaak persoonlijk zijn, of afhankelijk van toeval. De mogelijkheden zijn nog beter te benutten. Duidelijk is wel dat de opleiding in het culturele leven van de regio een eigen plek heeft ingenomen. Een tentoonstelling van door studenten gedecoreerde Bredase vuilniswagens was daarvan een bewijs. De commissie concludeert dat de opleiding een intensieve netwerkorganisatie is, niet alleen regionaal en landelijk, maar ook, zij het in beperkte mate, grensoverschrijdend.

8.2 Wetenschappelijke oriëntatie

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De opleiding heeft structurele contacten met de Katholieke Universiteit Brabant en de Universiteit van Amsterdam. Hierdoor zijn er mogelijkheden voor studenten om modules filosofie, letteren of communicatie te volgen. Vanuit de UvA zijn er gastlessen verzorgd en wordt er samengewerkt in projecten. De bedoeling is dat dergelijke activiteiten uitgebreid worden. Daarnaast zijn er contacten met De Balie in Amsterdam. Studenten nemen daar deel aan conferenties, workshops en debatten. Door middel van door academie of hogeschool georganiseerde conferenties blijft men op de hoogte van overdrachtstechnieken en onderwijsonderzoek. De opleiding argumenteert de activiteiten met betrekking tot de wetenschappelijke oriëntatie vanuit een duidelijke visie op ontwikkelingen in de kunst waar onderzoek en theoretisch debat steeds belangrijker worden. De commissie vindt dat de opleiding voldoende vorm geeft aan de wetenschappelijke oriëntatie, een voldoende die zeker een goed wordt als de opleiding haar voornemen uitvoert om de contacten met universiteiten en aanverwante instellingen te intensiveren en belangrijker nog structureel deel te laten uitmaken van het curriculum.

9 De opleidingsorganisatie

9.1 Inrichting en structuur

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **goed** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De organisatie van de opleiding is bijzonder overzichtelijk. De staf bestaat uit drie docenten in vaste dienst waarvan er één coördinator is. Hij is met name verantwoordelijk voor het jaarlijks onderwijsprogramma, het onderwijsrooster en de contacten met de andere opleidingen binnen St. Joost. In een nagekomen stuk meldt de opleiding dat de taakverdeling van docenten en coördinator flexibeler is geworden waardoor beter en sneller kan worden ingespeeld op vragen en behoeften van studenten. Naast het vaste team zijn zo'n 35 gastdocenten bij het programma betrokken. Doordat het team zo klein is en elkaar vrijwel dagelijks ziet, is er in feite sprake van een permanente overlegstructuur. De commissie stelt vast dat zij een enthousiast, deskundig en gemotiveerd team heeft aangetroffen dat snel en flexibel kan werken, geheel passend bij een 'mobile course'.

De opleidingscoördinator is direct verantwoording schuldig aan de faculteitsdirecteur, die intergraal eindverantwoordelijk is. Zij overleggen eens in de zes weken. Daarnaast is er een gezamenlijk overleg van de drie 2de-fasecoördinatoren en de faculteitsdirectie. Deze laatste entameert overleg tussen de tweedefasecoördinatoren en die van de initiële opleiding. Vier keer per jaar vindt er een docentenvergadering plaats waarin o.a het functioneren van het programma op de langere termijn aan de orde komt.

Inspraakorganen: medezeggenschapsraad en opleidingscommissie zijn centraal voor de academie geregeld. Ook de overlegstructuur is duidelijk en over het functioneren ervan heeft de commissie noch van studenten, noch van docenten klachten vernomen. Uit het zelfevaluatierapport heeft de commissie begrepen dat in het kader van fusie en reorganisatie de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van verschillende functies en geledingen opnieuw worden beschreven en vastgesteld.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **voldoende** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

In het zelfevaluatierapport wordt een heldere en kritische analyse van de cultuur binnen St. Joost beschreven. Elementen daarvan zijn: een eilandencultuur, een grote mate van implicietheid, gebaseerd op de autonomie van docenten, minimale contacten tussen de verschillende opleidingen. Ook geeft het rapport aan dat er sinds 1998 intensief geprobeerd wordt die cultuur te veranderen en dat resultaten daarvan duidelijk zichtbaar zijn. De hier beschreven kenmerken van de cultuur gelden slechts deels voor deze opleiding. Uit de vorige paragraaf is duidelijk geworden dat de vaste docenten een hecht team vormen dat vanuit een gezamenlijk visie vorm geeft aan het onderwijsprogramma van de opleiding. De opzet en de geschiedenis van de opleiding geeft aan dat er sprake is van een werkklimaat dat sterk is gericht op voortdurende verbetering en innovatie.

Wat de commissie wel heeft aangetroffen is een soms sterke mate van implicietheid bijvoorbeeld bij de leerdoelen, de toetscriteria. Het is de commissie ook opgevallen dat de band met de andere voortgezette opleidingen en met name ook die met de initiële opleiding niet sterk is. Ze lijken toch meer als autonome eenheden naast elkaar te staan. Van een wederzijds bevruchtende relatie heeft de commissie geen indicatie gekregen. De commissie waardeert het dat, zoals hierboven al aangeduid, problemen worden gezien en aan verbetering wordt gewerkt. Uit de gesprekken is wel duidelijk geworden dat de studenten zeer serieus genomen worden. De relatie student-docent is er meer een van collegialiteit dan van een ouderwetse docent-student verhouding. Het klopt dat in de uitvoering van het onderwijs er in feite sprake is van een "teamprestatie" zoals de opleiding ergens stelt. Het mag duidelijk zijn dat de opleiding ondanks een aantal kritische kanttekeningen toch een positieve indruk heeft van de cultuur binnen de opleiding.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Het personeelsbeleid van de opleiding is volledig ingebed in dat van de academie. Dat blijkt ook uit het feit dat de beschrijving van dat beleid in het zelfevaluatie-rapport het beleid van academie is. De commissie zal dit voorbeeld volgen en uitgaan van de behandeling en beoordeling van dit kwaliteitsaspect in de beschrijving van de initiële opleiding. Ze beperkt zich hier tot een paar globale aanduidingen en de wensen die wel door de opleiding worden geformuleerd. In het zelfevaluatie-rapport wordt een helder en kritisch beeld van de personele situatie en het personeelsbeleid gegeven. Duidelijk wordt dat het beleid nog in hoge mate impliciet is - er is bijvoorbeeld nog geen personeels- en scholingsplan, maar dat aan explicitering wordt gewerkt. In het rapport worden de contouren van dat beleid duidelijk gemaakt. Die zien er in de ogen van de commissie veelbelovend uit. Wel zijn er aanzetten om aspecten van personeelsbeleid vorm te geven. Te denken valt dan aan een systematischer aanpak van scholing en deskundigheidsbevordering, de invoering van functioneringsgesprekken, bevorderen van interne mobiliteit.

De opleiding formuleert wel een aantal prioriteiten ten aanzien van de personele samenstelling. Deze betreffen onder meer de diversiteit van professionele invalshoeken, flexibiliteit, een evenwichtige man - vrouwverhouding, de inbreng van niet-westerse culturele achtergronden. In een nagekomen stuk *Stand van zaken: Actiepunten* wordt er op gewezen dat men graag een vrouw aan het team wil toevoegen met bij voorkeur een theoretische of organisatorische achtergrond. Voorwaarde voor uitbreiding is wel dat de opleiding over meer gefinancierde studieplaatsen kan beschikken. Die beslissing is echter niet aan de opleiding.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Wat betreft de faciliteiten maakt de opleiding voornamelijk gebruik van die van de academie. Ook hier verwijst de commissie naar de beschrijving in de rapportage van de initiële opleiding en neemt ze het daar gegeven oordeel over. In het nagekomen stuk *Stand van zaken: Actiepunten* geeft de opleiding aan dat er een begin is gemaakt met de aanschaf van 'eigen' apparatuur en dat men op zoek is naar een plek op de academie om een werkstation te installeren. Dit lijkt de commissie een goede ontwikkeling mede gezien het besluit van de opleiding aan afgestudeerden gedurende twee jaar na voltooiing van de opleiding onder meer faciliteiten aan te bieden.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding neemt ook bij dit kwaliteitsobject de beschrijving over zoals die geldt voor de academie. Deze beschrijving is helder en kritisch. Duidelijk wordt dat op dit moment het bewustzijn van de noodzaak tot permanente kwaliteitscontrole toeneemt en dat er een flink aantal activiteiten op het gebied van kwaliteitszorg plaatsvindt, maar dat er zeker nog geen sprake is van een integraal kwaliteitszorgsysteem. Met name de cyclische aanpak die kenmerkend is voor zo'n systeem, ontbreekt nog. Een dergelijk systeem wordt echter wel ontwikkeld en ingevoerd.

De commissie vindt het een omissie dat de voortgezette opleiding op dit gebied geen eigen visie heeft neergelegd. Niet duidelijk wordt gemaakt of men een dergelijk systeem voor de opleiding nuttig en wenselijk vindt. Zij kan zich voorstellen dat voor zo'n kleine opleiding andere instrumenten moeten worden ingezet om de kwaliteit te bewaken en te verbeteren of dat gehanteerde instrumenten anders moeten worden ingezet. Niet duidelijk wordt of de opleiding een eigen evaluatiecommissie heeft en die nuttig vindt. Zo zou de reeds ingevoerde evaluatiedag, mits wat gestructureerder opgezet en meer kwaliteitsaspecten dekkend, een dergelijke functie of die van schriftelijke evaluaties kunnen overnemen. Hoewel de commissie er vertrouwen in heeft dat voorgenomen verbeteringen tot positieve resultaten zullen leiden, beoordeelt ze de huidige situatie, uitgaande van de teneur van de evaluatievraag, als onvoldoende.

11.2 Het zelfevaluatierapport

*Het zelfevaluatierapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatierapport is eerlijk, kritisch en straalt ambitie uit. Het is helder en leesbaar geschre-

ven. De indeling is voldoende systematisch. Steeds wordt een stand van zaken gevolgd door een evaluatie en een aantal actiepunten. De opleiding blijkt goed zicht te hebben op wat er voldoet en op wat er nog verbeterd moet worden. Met name wat betreft inhoudelijk zaken is het rapport informatief. Summierder is het als het gaat om meer procesmatige zaken. Ook had de opleiding duidelijker een eigen positie kunnen aangeven bij de aspecten die de randvoorwaarden betreffen. De opleiding geeft in een slotbeschouwing aan dat zij het zelfevaluatieproces als een zinvol proces heeft ervaren, als “de neerslag van een stap in een streven van de opleiding zichzelf te verbeteren”. Dat streven heeft de commissie tijdens het bezoek herkend. Uit gesprekken is duidelijk geworden dat het rapport wordt gedragen en dat het beschrevene wordt herkend en onderschreven. De commissie vindt dat het rapport in voldoende mate voldoet aan de eisen die aan een valide zelfonderzoek mogen worden gesteld. Het was tevens een goede basis voor de gesprekken die tijdens het bezoek zijn gevoerd.

12 Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen

Zoals uit de rapportage duidelijk is geworden, heeft de commissie een positieve indruk van de voortgezette opleiding Autonome Beeldende Kunst. Dat beeld werd al gevestigd door het zelfevaluatiereport dat weliswaar summier, maar degelijk is, voldoende informatie biedt en leesbaar geschreven is. Het beeld werd versterkt tijdens het bezoek op 26 en 27 februari.

De commissie is onder de indruk van de duidelijke opbouw en inrichting van het programma. Het virtual academy program zoals de opleiding zichzelf omschrijft, is een goed onderwijsmodel. De vormgeving die innovatief en inventief is, spreekt aan. Aansluiting op de beroepspraktijk en opleiding tot zelfstandigheid zijn de sterkste kenmerken. Er is sprake van een intensieve netwerkorganisatie, niet alleen regionaal en landelijk, maar ook grensoverschrijdend (Vlaanderen onder andere). De opleiding levert dan ook zeer professionele studenten af die zeker zelfstandig een beroepspraktijk kunnen onderhouden. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. De commissie vindt ook dat de opleiding een opleiding is en niet een werkplaats, hoewel er werkplaatsachtige trekjes in zitten.

De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende geven. In een aantal gevallen: curriculum, gerealiseerde kwalificaties en externe relaties werd zelfs een goed gegeven. Drie onderdelen werden als onvoldoende beoordeeld, de borging van de kwalificaties, de studievoortgang en het kwaliteitszorgsysteem.

De commissie ziet voor haar positieve oordelen een aantal oorzaken.

Van belang is dat er duidelijke visies zijn, een visie op het beroep en een visie op onderwijs. Die visies worden gezamenlijk beleefd en gedragen en in voortdurend contact bevestigd of bijgesteld. De commissie heeft daar positieve opmerkingen over gemaakt bij het beroepsbeeld en de werkvormen. De visies komen verder tot uiting in de opzet van het programma en de uitvoering ervan. Daarnaast is er de positieve cultuur. De opleiding maakt een ambitieuze, dynamische, innovatieve en toekomstgerichte indruk. Het kleine team bestaat uit docenten die betrokken en enthousiast zijn. Ook dragen bepaalde aspecten van de organisatie positief bij aan de behaalde resultaten. Wat nog ontbreekt is dat taken en verantwoordelijkheden, vastgelegd zijn.

Een positieve invloed heeft tenslotte ook de externe gerichtheid van de opleiding. Er is in dat verband al gesproken over de belangrijke netwerkfunctie van de opleiding.

Toch heeft de commissie ook paar onvoldoende oordelen uitgesproken en in het rapport een aantal kritische kanttekeningen geplaatst. Steeds gaat het hier om het zelfde probleem, namelijk het onvoldoende vastgelegd zijn van zaken en het ontbreken van een zekere mate van formalisering. Teveel bevindt zich nog in de hoofden van individuen, te weinig op papier. Explicitering is nodig voor duidelijkheid, voor de sturing van processen, de kwaliteitsbewaking en de verantwoording naar buiten.

Waar het gaat om een zekere formalisering en structurering, wijst de commissie op het ontbreken van een duidelijk instrumentarium voor de borging van de eindkwalificaties. Node wordt hier gemist een gestructureerd alumni-beleid. Ten onrechte is er geen systeem van studievoortgangregistratie. Ook een systematische kwaliteitszorg ontbreekt nog. De commissie vindt dat hier verbeteringen nodig zijn, niet om een bureaucratisch dwangbuis aan te leggen, maar om meer zekerheid in te bouwen dat wat nu goed gaat straks ook goed gaat. Een zekere formalisering en structurering zijn nodig om de opleiding minder afhankelijk te maken van individu en toeval. Je moet –zeker als het tegen zit – ergens op terug kunnen vallen. Bovendien zijn er referentiepunten nodig om veranderingen aan af te meten. Dat moet en kan gerealiseerd worden zonder de dynamiek van de opleiding te schaden.

De commissie komt tot een aantal aanbevelingen:

- maak daadwerkelijk werk van het ontwikkelen en/of vastleggen van de leerdoelen die ook volgens het zelfevaluatierapport nodig zijn. Maak expliciet duidelijk hoe de opleidingskwalificaties een sturende werking hebben voor het curriculum door de leer- en programmadoelen duidelijk te relateren aan de nagestreefde competenties. Dat zou kunnen in de vorm van een matrix;
- ontwikkel vanuit die leerdoelen (eventueel nieuwe) toetscriteria en leg die evenals de reeds gehanteerde criteria vast;
- ontwikkel binnen het kwaliteitszorgbeleid van de academie een beleid en instrumentarium dat is toegesneden op omvang en opzet van de opleiding;
- maak voor de uitvoering van de vele actiepunten die in het zelfevaluatierapport worden genoemd een concreet activiteitenplan met tijdspad, verantwoordelijken eventuele financiering etc. Daarvoor kan het reeds gemaakte beleidsplan als uitgangspunt dienen;
- ontwikkel ten behoeve van de kwaliteitsborging een alumni-beleid waarbij de opleiding niet alleen iets biedt, zoals nu het geval is, maar ook iets vraagt.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Totaal aantal ingeschreven studenten				7	3	7	9	10
Totaal aantal docenten						3	3	4
Omvang docerend personeel in FTE						0,9	0,8	0,8
FTE/student ratio						7,7	11,3	12,5
Totaal aantal instromende studenten					1	6	5	10
Vooropleiding instroom, havo, in %								
Vooropleiding instroom, vwo, in %								
Vooropleiding instroom mbo, in %								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'								
Totaal aantal geslaagden						1	7	10
Aantal geslaagden						1	7	10
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren						2	1,6	1
Aantal studiestakers				5	2	1	3	
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren				1	2	1	1,3	
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in %								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in %								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in %								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Diploma behaald na 1 jaar					0	0	60	100
Diploma behaald na 2 jaar.					100	66,7		
Diploma behaald na 3 jaar								
Diploma behaald na 4 jaar								
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Percentage uitval na 1 jaar				71,4		16,7	40	
Percentage uitval na 2 jaar				100		33,3	40	
Percentage uitval na 3 jaar								
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Hogeschool Brabant, Breda

Academie voor Beeldende Kunst en Vormgeving / St. Joost

Opleiding: Voortgezette opleiding Fotografie
Visitatiedata: 27 februari 2002

Samenvatting

De opleiding heeft zich recentelijk diepgaand bezig gehouden met de positie van de opleiding in relatie tot ontwikkelingen in de maatschappij en de beeldende kunsten casu quo visuele communicatie. Ze heeft op grond daarvan een duidelijke beroepsvisie en een goed programma ontwikkeld. Dat heeft veel aandacht gekost. Daardoor zijn zaken blijven liggen. De opleiding bevindt zich duidelijk in een overgangsfase naar een nieuw curriculum. De onderwijskundige onderbouwing van het programma behoeft nog verbetering. Een echte onderwijsvisie heeft de commissie nog niet waargenomen. De opleiding werkt ook op dit gebied aan verbeteringen.

Inleiding

De voortgezette opleiding Fotografie maakt deel uit van de Academie voor Kunst en Vormgeving/ St. Joost te Breda. Deze academie heeft sinds 2000 een samenwerkingsverband met de Academie voor Kunst en Vormgeving te 's-Hertogenbosch. De voortgezette opleiding Fotografie is in 1992 aan St. Joost toegekend en is in 1995 van start gegaan. Het is de enige voortgezette opleiding op dit gebied in Nederland. De opleiding had volgens opgave van de opleiding in 2001 15 studenten. Er is een coördinator, er werken zes docenten en er worden regelmatig gastdocenten ingezet. In de loop van 2000 heeft de opleiding haar profiel aangescherpt.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goed** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De voortgezette opleiding Fotografie is er sinds de start in 1995 op gericht om de door de student in de initiële fase van het kunstonderwijs opgedane kennis en ervaring te verbreden en te verdiepen. Het werk moet een eigen identiteit krijgen. De opleiding noemt dit 'auteurschap'. Daarbij heeft de opleiding sinds enige tijd bewust gekozen voor het documentaire beeld als invalshoek. Dáár - in wat in het 'Profiel van de sector Audiovisueel' wordt aangeduid als 'informatieve fotografie' - ligt volgens de opleiding de essentie van het medium. Reden voor deze keuze was ook, dat de toepassing van de documentaire fotografie in de kunst en in de massamedia/amusementsindustrie stormachtig is toegenomen en nieuwe mogelijkheden dan wel aanleiding tot discussie over het medium bieden. Het werkveld waarin afgestudeerden terechtkomen, is breed en kan variëren van het terrein van de autonome beeldende kunst en de gedrukte media tot de elektronische media (internet, cd-rom).

De commissie vindt dat de opleiding in het zelfevaluatie-rapport een heldere analyse geeft van de context waarin de fotografie zich momenteel beweegt en van daaruit bewust gekozen heeft voor een invalshoek voor de opleiding. Of de benaming 'documentaire fotografie' gelukkig gekozen is, is volgens de commissie de vraag. Dit woord heeft allerlei (historische) bijbetekenissen. Tijdens de visitatie bleek ook, dat de invulling en reikwijdte van het begrip "documentaire fotografie" nog veel discussie oproept. De opleiding stelt zich dan ook ten doel het debat over (vernieuwende) vormen van de documentaire praktijk te bevorderen. Intussen is het wel van belang, dat de studenten een helder begrip hebben van het standpunt dat de opleiding inneemt. De commissie heeft tijdens het gesprek met de studenten geconstateerd dat dit het geval is.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De opleiding gaat in het hoofdstuk Eindtermen in het zelfevaluatie-rapport in algemene zin op het doel van de opleiding in. Een bijlage bij het zelfevaluatie-rapport (de Onderwijs- en Examenregeling - het curriculum) bevat een aantal competenties waarover de student aan het eind van de opleiding zou moeten beschikken. De opleiding heeft deze recent opgesteld. Deze eindtermen zijn gericht op auteurschap, het kunnen plaatsen van eigen en andermans werk in een context, het leveren van een bijdrage aan het vakgebied Fotografie enzovoort. De commissie vindt de eindtermen relevant voor een voortgezette opleiding Fotografie. De samenhang met het beroepsbeeld is herkenbaar. De heldere analyse die de opleiding in het zelfevaluatie-rapport met betrekking tot het beroepsbeeld gaf, is helaas nog niet systematisch in de eindtermen vertaald. De eindtermen zijn erg compact geformuleerd en soms wel erg hoog gegrepen als gezegd wordt dat studenten een sturende rol in het internationale werkveld en 'in het krachtenveld van eigen auteurschap, opdrachtgevers, technische beperkin-

gen en mogelijkheden, historische beeldtradities en bestaande beeldvorming' kunnen innemen. De commissie concludeert op grond van het bovenstaande dat de eindtermen grosso modo inhoudelijk relevant zijn. De formulering kan worden aangescherpt.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

De voortgezette opleiding Fotografie bestrijkt twee jaar. In het eerste jaar wordt gezocht naar de persoonlijke drive van de student op het gebied van de fotografie. In het tweede jaar moet hij een eigen visie hebben ontwikkeld en de ambitie hebben bepaalde projecten te realiseren. De student dient dit nader uitwerken. Dit culmineert in het afstudeerproject, waarbij ook voor het vak relevante zaken als subsidieaanvragen, presentatie en communicatie in het geding zijn.

Het curriculumonderdeel individuele begeleiding wordt door verschillende docenten gegeven en omvat de individuele begeleiding (middels werkbesprekingen en beoordelingen) van werk van studenten. Per docent verschillen de invalshoeken. Het curriculumonderdeel theorie bestaat uit fotografietheorie en mediatheorie. Het vak fotografietheorie laat studenten kennis maken met belangrijke filosofen/theoretici die zich met fotografie hebben bezig gehouden. Mediatheorie is gericht op de communicatieve aspecten van de fotografie en de verhouding van de fotografie ten opzichte van andere media zoals tv, video en internet. Naast het standaard programma zijn er lezingen en wisselende projecten en thema's met ruimte voor individuele interesses. Ook wordt aandacht besteed aan de zakelijke kant van de beroepspraktijk (subsidieaanvragen enzovoort). Het afstudeerproject van de student behelst een presentatie en publicatie van werk in een professionele omgeving. Het werk wordt theoretisch verantwoord in een scriptie.

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **goed** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De commissie vindt het hierboven in hoofdlijnen weergegeven programma zeer relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding, zeker in combinatie met het buitenschoolse gedeelte (zie de hierna volgende paragraaf). De onderdelen sluiten goed op elkaar aan. Voor de eigen ontwikkeling van de student is veel aandacht. Dat geldt ook voor de theoretische vorming en het op eigen en andermans werk kunnen reflecteren. Studenten vinden dat ze (erg) veel aangereikt krijgen. In het begin van de studie levert dit soms verwarring op. Tegelijkertijd realiseren ze zich dat deze fase nodig is voor hun ontwikkeling en proberen ze hun eigen weg te vinden. Het programma is beroepsgericht. Dat houdt in dat de student een positie in het werkveld leert innemen én vaardigheden opdoet in de sfeer van projectplanning, subsidieaanvragen enzovoort. De student krijgt bij de individuele begeleiding les van meerdere docenten. Dit stelt de student in staat kennis te maken met verschillende benaderingen. Studenten waarderen dit. De commissie eveneens. Gerenommeerde gastdocenten belichten de actualiteit en praten tijdens workshops informeel met de studenten over hun werk. Ook dit vindt de commissie een goede aanpak. Studenten zijn hier ook tevreden over, sommigen hadden nog meer workshops van gastdocenten willen hebben. De commissie vindt dat met dit cur-

riculum een groot deel van de eindtermen gerealiseerd kan worden. De commissie waardeert het curriculum vanwege de opzet, maar heeft ook een aantal kritiekpunten. Zo heeft de opleiding per programmaonderdeel nog geen leerdoelen omschreven. Juist in een situatie waarin een opleiding wil veranderen en het (inhoudelijk) beroepsbeeld ter discussie staat (en dat is bij de voortgezette opleiding Fotografie het geval) is dit zinvol, omdat mét het vaststellen van leerdoelen ook een referentiepunt ontstaat. De commissie beveelt de opleiding aan hiervan werk te gaan maken. Ook beveelt ze aan de lessen mediatheorie en vakgeschiedenis kritisch te bezien: deze onderdelen zouden volgens de studenten nog niet stevig in elkaar zitten. De opleiding is zich hiervan getuige het zelf-evaluatierapport en de gesprekken tijdens de visitatie bewust. De koerswijziging van de opleiding heeft in het recente verleden gevolgen gehad voor studenten die op andere termen (lees: meer autonoom gericht) de opleiding binnen waren gekomen. Ze vonden het curriculum en wat de opleiding nastreefde, niet voldoende duidelijk. Ook organisatorisch vertoonde het curriculum manco's. Hier wordt aan gewerkt. De commissie gaat er van uit dat deze overgangsproblemen binnenkort tot het verleden zullen behoren en heeft zich door de problemen in de uitvoering tijdens de overgangsfase niet belemmerd gezien om het nieuwe curriculum het oordeel 'goed' te geven.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

Het buitenschools curriculum van de opleiding omvat excursies en werkbezoeken aan tijdschrift-redacties, agentschappen, archieven, musea en andere organisaties op het gebied van fotografie. De opleiding heeft goede contacten met een drietal voor Nederland belangrijke fotografie-instellingen: het Nederlands Foto Instituut, het Nederlands Fotoarchief en het Nationaal Fotoherrestauratie Atelier. Vanuit deze instellingen worden regelmatig gastlessen gegeven. In samenwerking met het Nederlands Fotoarchief worden tal van interessante activiteiten georganiseerd. Verder kunnen studenten meedoen aan projecten die van buiten aan de opleiding worden aangeboden. Karakteristiek voor de door de opleiding gegeven voorbeelden van projecten is, dat wordt gereflecteerd op beelden uit het verleden en dat er schriftelijk werk aan de praktijkopdrachten wordt gekoppeld.

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **voldoende** relevant voor het bereik van de eindtermen van de opleiding.*

De commissie vindt het buitenschools curriculum relevant voor de beroepsuitoefening. Het wordt gegeven door docenten die allen werkzaam zijn in de beroepspraktijk. De werkbezoeken vormen een aanzet om te leren netwerken. Studenten beschouwen dit als waardevol. De commissie heeft begrepen dat er aan de uitbreiding van het netwerk gewerkt wordt en dat dit deels al is gerealiseerd. De opleiding is überhaupt bezig nog meer structuur in de externe oriëntatie aan te brengen. De commissie vindt dat er - volgens de informatie die ze heeft gekregen - voldoende confrontaties met de beroepspraktijk zijn. Een enkel lid van het werkveld vond echter dat er 'nog te weinig contact met de buitenwereld was'. De commissie wil dit niet onvermeld laten. Tevens heeft ze met betrekking tot dit onderdeel van het curriculum de kanttekening dat leerdoelen nog niet zijn beschreven.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Het curriculum belicht afwisselend de componenten waaruit het beroep bestaat (zie paragraaf 2.1). Het kunnen reflecteren op eigen en andermans werk wordt bewerkstelligd door het curriculum-onderdeel theorie. Aan de uitvoering hiervan wordt gesleuteld. Zo worden schrijfp opdrachten sinds kort betrokken op het eigen werk van de studenten. De commissie vindt dit een goede zaak. De rode draad in het curriculum betreft het ontwikkelen van de eigen identiteit in het beeldend werk en het kunnen functioneren in het werkveld. Al het geleerde culmineert in het afstudeerproject. Integratie vindt daar plaats doordat studenten bij het afstudeerproject een scriptie moeten schrijven waarin zij hun project verantwoorden. Het valt de commissie op, dat de opleiding in het zelfevaluatie rapport opvallend summier is over de samenhang en integratie in het curriculum. Dit is tot op heden kennelijk weinig geëxpliciteerd. Wel beschrijft ze enige actiepunten die de commissie aanspreken: projecten relateren aan leerdoelen, experimenten starten met projectgestuurd onderwijs en het uitwerken van modellen voor de integrale aanpak theorie- en praktijkonderwijs. Hierdoor kunnen volgens de commissie de op zich reeds bestaande verbanden nader worden geëxpliciteerd en een betere structuur krijgen.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **voldoende** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van te voren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is, in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs, zoals de duidelijke criteria die de opleiding hanteert om het eindproduct te beoordelen. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. In het geval van de voortgezette opleiding Fotografie is in deze sprake van een lastige situatie. De door de opleiding ingezette koerswijziging (zie paragraaf 1.1) maakt het nauwgezet beoordelen van de kwalificaties van afgestudeerden lastig. Het werkveld heeft zich tijdens de visitatie positief over de opleiding uitgelaten en ziet duidelijk een taak voor de opleiding als voortgezette opleiding weggelegd. Kwalificaties van afgestudeerden worden vooral in algemene zin benoemd en afgezet tegen het initiële onderwijs: "men heeft een eigen

identiteit ontwikkeld". De opleiding zelf stelt zich in het zelfevaluatie-rapport zeer bescheiden (naar de mening van de commissie te vrijblijvend) op: "Het echte bewijs of substantieel kunstenaarschap tot stand is gekomen, komt in de praktijk, op de lange termijn". Het valt de commissie op, dat de opleiding - waarschijnlijk door de koerswijziging - nog niet in staat is de bereikte kwalificaties te relateren aan het beroepsbeeld. Ze wijst op de inzet van externe deskundigen die aanwezig zijn bij het eindexamen en zodoende mede de kwalificaties bewaken. Tegelijkertijd is de opleiding zich blijkens het zelfevaluatie-rapport bewust van punten waarop afgestudeerden nog te kort schieten of schoten (presentatie- en schrijfvaardigheden, theoretische bagage). Het commentaar van de afgestudeerden (tijdens de visitatie overigens beperkt in aantal) met betrekking tot hun opgedane kwalificaties beweegt zich op hetzelfde niveau als dat van het werkveld. Er wordt veelvuldig gesproken over 'in staat zijn tot reflectie'. Studenten en afgestudeerden benoemen duidelijk de meerwaarde van de opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. Afgestudeerden zijn zelfstandig bezig met allerlei projecten: de commissie heeft de indruk dat ze (vooralsnog) hun weg goed gevonden hebben. De commissie vindt het verwerven van een eigen identiteit en het kunnen reflecteren van wezenlijk belang. Anderzijds vindt ze het jammer dat de bereikte kwalificaties zo weinig specifiek benoemd worden. Ze komen wel overeen met (een deel van) de doelstellingen van de opleiding. Mede gelet op het feit dat curriculum adequaat is ingericht (zie paragraaf 2.1, 2.2) komt de commissie tot een voldoende.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

Zoals al in de vorige paragraaf besproken is, wijst de opleiding op de inzet van externe deskundigen bij het eindexamen om de kwalificaties van afgestudeerden te bewaken. De commissie maakt uit de zelfevaluatie en aanvullende documentatie op dat er verder geen instrumenten voor de bewaking van de kwalificaties zijn. Er zijn voorzover de commissie heeft kunnen nagaan geen bijeenkomsten met afgestudeerden. Van een gestructureerd alumnibeleid is nog geen sprake. Ook functioneert er nog geen werkveldcommissie of -adviesraad (deze zal binnenkort starten). Er wordt geen eigen onderzoek gedaan door middel van enquêtes onder afgestudeerden. Evenmin heeft de commissie kunnen constateren dat de opleiding systematisch een bestand bijhoudt van aan afgestudeerden toegekende stipendia, beurzen, prijzen, tentoonstellingen enzovoort. De commissie concludeert dat er weliswaar gepoogd wordt om de kwalificaties te bewaken, maar dat er onvoldoende input van buitenaf is om werkelijk van een gedegen borging van kwalificaties te kunnen spreken. De inzet van deskundigen bij het eindexamen alléén is niet genoeg. Hun inbreng is waardevol, maar zij vormen toch een beperkte representatie van het werkveld en houden zich niet direct bezig met curriculum en eindtermen. Het geheel overziend moet de commissie de evaluatievraag met een onvoldoende beantwoorden.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding heeft geen expliciete onderwijsvisie; de commissie heeft deze althans niet in documenten aangetroffen. De werkvormen die de opleiding hanteert, liggen voor de hand. Ze volgen uit de opzet van het curriculum: praktijkopdrachten en eigen projecten dan wel deelname aan projecten van buiten af, theorie - aangeboden in groepslessen en te verwerken in schrijfoopdrachten - en activiteiten als werkbezoeken, excursies enzovoort. De werkvormen zijn praktijkgericht. Ze zijn bedoeld om de student steeds meer zijn eigen weg in het vak te leren vinden - op het niveau van een voortgezette opleiding. Docenten stimuleren getuige de uitlatingen van studenten de zelfstandigheid. De opleiding zegt in het zelfevaluatierapport dat de ontwikkeling van het eigen werk in de opleiding centraal staat en dat er veel tijd voor wordt ingeruimd (ca. 50% van de tijd bestaat uit individuele begeleiding). Deze onderwijsvorm is volgens de opleiding kwetsbaar op het moment dat de productie laag is (en dit is getuige het zelfevaluatierapport meermalen het geval). De opleiding wil dit opvangen door meer dan voorheen te gaan werken met projectgestuurd onderwijs. De commissie beveelt de opleiding aan zijn onderwijsvisie nader te expliciteren en te onderzoeken wat gegeven de doelen van de opleiding de mogelijkheden van projectonderwijs zijn.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **onvoldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

De opleiding organiseert drie maal per jaar een beoordelingsbijeenkomst. De derde beoordeling (aan het eind van het jaar) is een eindbeoordeling. Dan worden ook cijfers gegeven. Recent is de opzet van de beoordelingen veranderd: er is nu een collectieve werkbespreking en daarna een individueel gesprek. De uitkomsten daarvan worden schriftelijk vastgelegd. Beoordeeld worden de curriculumonderdelen concept, product en theorie. In de eindbeoordeling wordt ook de presentatie van het werk beoordeeld. De commissie heeft geen duidelijke beoordelingscriteria voor de beoordelingen aangetroffen, noch voor het praktijkwerk en de presentatie, noch voor de theorie. Ook wordt niet duidelijk of er een herkansingsbeleid is. Studenten geven aan dat de (hierboven aangegeven verandering in de) beoordelingsprocedure ten opzichte van het jaar daarvoor is verbeterd. Toch vindt de commissie het geheel niet voldoende. Het in het zelfevaluatierapport en in de Onderwijs- en Examenregeling beschrevene biedt geen garanties voor de aanwezigheid van heldere, consequent toegepaste criteria. De lijn eindtermen-leerdoelen-toetsing is op de opleiding niet voldoende uitgewerkt. De procedure voor het afstudeerproject lijkt adequaat, maar ook hier heeft de commissie geen duidelijke criteria aangetroffen.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

De opleiding geeft in een bijlage bij het zelfevaluatierapport aan dat ze haar werving de afgelopen tijd heeft geïntensiveerd. Er wordt voorlichting over de opleiding gegeven op initiële kunstopleidingen. Dit heeft volgens de opleiding vruchten afgeworpen: er is een kwalitatief hoogwaardiger instroom op gang gekomen. De opleiding heeft een website die veel aanmeldingen oplevert - ook van buitenlanders. De opleiding vraagt van kandidaten minimaal een hbo-opleiding eerste fase of een vergelijkbare beeldende en intellectuele bagage. Over de hele opleiding (dus over de twee jaar) zijn er 15 studenten. Dat is vijf meer dan de tien plaatsen die door de overheid gefinancierd worden, maar het aantal goede aanmeldingen is groot en de opleiding wil graag met iets grotere groepen werken om het groepsproces te bevorderen. Van kandidaten wordt recentelijk verwacht dat zij de documentaire gerichtheid van de opleiding onderschrijven (tot voor kort kwamen studenten binnen die meer autonoom gericht waren). De commissie vindt dit een goede zaak. In het verleden zijn immers studenten afgehaakt, omdat ze geen duidelijk beeld van het karakter van de opleiding hadden. De toelatingsprocedure wordt in het zelfevaluatierapport summier beschreven. Kandidaten moeten zich presenteren aan een commissie die uit minimaal twee docenten en de coördinator bestaat.

Toelatingscriteria worden niet expliciet benoemd, maar de opleiding geeft aan dat kandidaten in staat moeten zijn om te reflecteren op het eigen werk, de bereidheid en motivatie moeten bezitten het werk inhoudelijk en formeel ter discussie te stellen en de (maatschappelijke) kaders van de fotografie ter discussie te stellen. De commissie vindt dit adequaat gezien de (nieuwe) doelen van de opleiding maar had graag nadere criteria gezien. Met betrekking tot de aansluiting op de vooropleiding melden studenten dat de overstap naar het niveau van de theorie lastig is. De opleiding is zich hiervan bewust: men probeert het probleem op te vangen door een intensief theorieaanbod in het begin van de studie, individuele begeleiding en eventueel aanvullende opdrachten. Verder zijn er geen aansluitingsproblemen: de opleiding streeft immers naar een hoger niveau dan de initiële opleiding. Studenten zijn zich hier goed van bewust en hebben gemotiveerd voor de opleiding gekozen.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is (...) sprake van uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **onvoldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding geeft in een bijlage (de Onderwijs- en Examenregeling - het curriculum) het aantal studiepunten aan dat gehaald kan worden. De commissie vindt dit zo grofmazig, dat geen echt inzicht in de studielast per programmaonderdeel ontstaat. De opleiding meldt meermalen dat de productie van werk in veel gevallen onvoldoende is. Ze verwijst hiervoor naar de studiefinancieringsproblematiek. Studenten moeten soms twee tot vier dagen per week werken om rond te kunnen komen. De commissie is hiermee bekend (of studenten voor een voortgezette opleiding financiering krijgen is afhankelijk van de omstandigheid of zij na hun initiële opleiding nog iets 'over hebben'). Dat neemt echter niet weg dat de beschrijving van de studielast onvoldoende is. In paragraaf 4.2 werd al gewezen op onduidelijkheid met betrekking tot het herkansingsbeleid. Wel helder is de planning van de toetsmomenten (zie paragraaf 4.2). Bij problemen kunnen studenten een beroep doen op de decaan van St. Joost. Al met al vindt de commissie dat de opleiding op dit evaluatieaspect te weinig duidelijkheid verschaft en moet ze de evaluatievraag met een onvoldoende beantwoorden.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

Studenten melden zeer tevreden te zijn over de individuele begeleiding. Die is systematisch in het programma 'ingebakken' (zie paragraaf 2.1 over het curriculum). Studenten waarderen de feedback en de werkadviezen. Ze geven ook aan dat studenten die uit de boot dreigen te vallen extra goed worden begeleid. De commissie kan in de beantwoording van het item 'studiebegeleiding' dan ook kort zijn. Taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van de studiebegeleiding vormen een onderdeel van de verantwoordelijkheden van docenten die het reguliere programma uitvoeren. Met betrekking tot de studievoortgangsregistratie is de commissie minder positief. Ze heeft hierover geen informatie aangetroffen en maakt uit diverse passages in het zelfevaluatierapport op dat de opleiding (nog) geen voortgangsregistratie heeft. Ze beveelt aan hiervan werk te gaan maken. Ondanks dit minpunt vindt ze de studiebegeleiding zodanig dat een voldoende beoordeling hierop zijn plaats is.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Het curriculum biedt voldoende mogelijkheden tot confrontatie met de beroepspraktijk (zie paragraaf 2.1 en 2.2). Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eer-

dere paragrafen, 6.3 en 4.2, zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) voldoende effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er in feite geen beleid te voeren is. Ze is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd, dat ze - gezien de opzet van programma en de begeleiding - behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

Zoals reeds aangegeven in paragraaf 2.2 onderhoudt de opleiding structureel contact met belangrijke fotografie-instellingen in Nederland. Alle docenten hebben werkervaring binnen de beroepspraktijk. Bovendien zijn er regelmatig (buitenlandse) gastdocenten. De lijst van (gast)docenten bevat gerenommeerde namen op het gebied van de fotografie. In hoeverre de contacten met fotografie-instellingen en gastdocenten repercussies hebben op het onderwijs is niet duidelijk. De commissie beveelt aan te onderzoeken in hoeverre van hun expertise gebruik gemaakt kan worden. Op zich vindt ze de contacten met het werkveld voldoende. De opleiding is nog bezig de externe contacten met het werkveld uit te bouwen. De commissie juicht dit toe.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **onvoldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

Uit het zelfevaluatie-rapport blijkt, dat de opleiding zich steeds meer rekenschap geeft van de positie van het vak en zich met de theoretische onderbouwing van het vak bezig houdt. Ze ziet voor zichzelf een taak weggelegd in het debat hierover. Het werkveld heeft tijdens de visitatie ook het belang van de wetenschappelijke oriëntatie onderstreept. Tot nu toe heeft die echter nog niet concreet gestalte gekregen. De contacten met wetenschappelijke instellingen zijn schaars. Wel is er in het reguliere curriculum aandacht voor (media)theorie. Aan de uitvoering hiervan zitten nog wat haken en ogen (zie paragraaf 2.1). Positief vindt de commissie dat de opleiding het idee heeft om een eigen publicatierijks op te zetten waaraan studenten zullen deelnemen. De commissie ziet dat de opleiding wel degelijk ambities heeft op het gebied van de wetenschappelijke oriëntatie, maar op het moment zijn er te weinig wapenfeiten om de evaluatievraag met een voldoende kunnen beantwoorden.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De organisatie van de opleiding is bijzonder overzichtelijk. Er is een aantal docenten in vaste dienst en er is een coördinator. Deze is met name verantwoordelijk voor het jaarlijks onderwijsprogramma, het onderwijsrooster, de organisatie van de contacten met het werkveld en de contacten met de andere opleidingen binnen St. Joost. De commissie heeft geconstateerd dat er met de aanstelling

van een coördinator meer structuur is ontstaan en dat de interne communicatie aanzienlijk is verbeterd. De aanstelling van de coördinator heeft een positieve invloed op het werkklimaat. Naast de vaste staf zijn er gastdocenten bij het programma betrokken. Doordat het team zo klein is en elkaar vrijwel dagelijks ziet, is er in feite sprake van een permanente overlegstructuur.

De opleidingscoördinator is direct verantwoordig schuldig aan de faculteitsdirecteur, die integraal eindverantwoordelijk is. Er is periodiek overleg. Daarnaast is er een gezamenlijk overleg van de drie coördinatoren van de voortgezette opleidingen en de faculteitsdirectie. Er is ook overleg en samenwerking tussen de voortgezette opleiding Fotografie en de initiële opleidingen Fotografie en AV/Programmamaken alsmede met de voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen. De commissie vindt dit een goede zaak. Inspraakorganen (medezeggenschapsraad en opleidingscommissie) zijn centraal voor de academie geregeld. De overlegstructuur is duidelijk en over het functioneren ervan heeft de commissie noch van studenten, noch van docenten klachten vernomen. Uit het zelfevaluatie-rapport heeft de commissie begrepen dat in het kader van fusie en reorganisatie de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van verschillende functies en geledingen opnieuw worden beschreven en vastgesteld.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **voldoende** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

In het zelfevaluatie-rapport wordt een heldere en kritische analyse van de cultuur binnen St. Joost gegeven. Elementen daarvan zijn: een eilandencultuur, een grote mate van implicietheid gebaseerd op autonomie van docenten, minimale contacten tussen de verschillende opleidingen. Ook geeft het rapport aan dat er sinds 1998 intensief geprobeerd wordt om die cultuur te veranderen en dat resultaten hiervan duidelijk zichtbaar zijn. De hier beschreven kenmerken van de cultuur gelden slechts voor een beperkt deel voor de voortgezette opleiding Fotografie. Uit zelfevaluatie en gesprekken kwam duidelijk naar voren dat de opleiding zich in een overgangsfase bevindt en dat er wordt gewerkt aan een opleiding die een duidelijk profiel heeft en een duidelijke visie op de hedendaagse ontwikkelingen in de fotografie. Het management (directie en coördinator) heeft in deze een sturende functie (in hoeverre de docenten zich bij dit veranderingsproces betrokken voelen werd tijdens de visitatie niet helemaal duidelijk). Onvolkomenheden in de organisatie worden erkend en er wordt gewerkt om deze weg te werken. Dat is nodig, want vaak is er nog een sterke mate van implicietheid, bijvoorbeeld bij de leerdoelen en de toetscriteria. De relatie studenten - docenten is er meer een van collegialiteit dan van een ouderwetse docent-student verhouding. Studenten worden serieus genomen. Zo waardeert de commissie het, dat in de praktijkvakken naar aanleiding van het werk van de docent begonnen wordt met het uitwisselen van inzichten over documentaire fotografie. Docenten tonen zich betrokken, maar de commissie mist een zekere dynamiek. De commissie is positief over het feit dat de opleiding contact heeft met enkele initiële opleidingen van St. Joost en met de voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen. Concluderend heeft de commissie een overwegend positieve indruk van de cultuur. De commissie tekent daarbij nogmaals aan dat de opleiding zich in een overgangsfase bevindt. Er zijn plannen en voornemens en de opleiding weet op welke gebieden de opleiding nog te kort schiet. In de praktijk zal er hard gewerkt moeten worden om deze te realiseren.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Het personeelsbeleid van de opleiding is volledig ingebed in dat van de academie. Dat blijkt ook uit het feit dat de beschrijving van dat beleid in het zelfevaluatie-rapport het beleid van academie is. De commissie zal dit voorbeeld volgen en uitgaan van de behandeling en beoordeling van dit kwaliteitsaspect in de beschrijving van de initiële opleiding. Ze beperkt zich hier tot een paar globale aanduidingen en wensen die door de opleiding worden geformuleerd. In het zelfevaluatie-rapport wordt een helder en kritisch beeld van de personele situatie en het personeelsbeleid gegeven. Duidelijk wordt dat het beleid nog in hoge mate impliciet is - er is bijvoorbeeld nog geen personeels- en scholingsplan -, maar dat aan explicitering wordt gewerkt. In het rapport worden de contouren van dat beleid duidelijk gemaakt. Die zien er in de ogen van de commissie veelbelovend uit. Wel zijn er aanzetten om aspecten van het personeelsbeleid vorm te geven. Te denken valt dan aan een systematischer aanpak van scholing en deskundigheidsbevordering, de invoering van functionerings-gesprekken, het bevorderen van de interne mobiliteit enzovoort. Vermeldenswaard voor de voortgezette opleiding Fotografie is dat studenten aangeven tevreden te zijn over de kwaliteit van de docenten. Er zijn echter wel problemen in de continuïteit van de personeelsbezetting (geweest) die invloed op de stabiliteit van het programma hadden. De commissie hoopt dat hier spoedig een eind aan komt.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De opleiding maakt voornamelijk gebruik van de faciliteiten van de academie.

Ook hier verwijst de commissie naar de beschrijving in de rapportage van de initiële opleiding en neemt ze het daar gegeven oordeel over. Vermeldenswaard voor de voortgezette opleiding Fotografie is dat docenten aangeven in toenemende mate tevreden te zijn over de faciliteiten. Er wordt gewag gemaakt van meer faciliteiten en betere ruimte. Ook het aanstellen van een coördinator wordt als positief gezien.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding neemt ook bij dit kwaliteitsobject de beschrijving over zoals die geldt voor de academie.

Deze beschrijving is helder en kritisch. Duidelijk wordt dat op dit moment het bewustzijn van de noodzaak tot permanente kwaliteitscontrole toeneemt en dat er een flink aantal activiteiten op het gebied van kwaliteitszorg plaatsvindt, maar dat er zeker nog geen sprake is van een integraal kwaliteitszorgsysteem. Met name de cyclische aanpak die kenmerkend is voor zo'n systeem, ontbreekt nog. Een dergelijk systeem wordt echter wel ontwikkeld en ingevoerd.

De commissie vindt het een omissie dat de voortgezette opleiding op dit gebied geen eigen visie heeft neergelegd. Niet duidelijk wordt gemaakt of men een dergelijk systeem voor de opleiding nuttig en wenselijk vindt. De commissie kan zich voorstellen dat voor zo'n kleine opleiding andere instrumenten moeten worden ingezet om de kwaliteit te bewaken en te verbeteren of dat gehanteerde instrumenten anders moeten worden ingezet. Hoewel de commissie er vertrouwen in heeft dat voorgenomen verbeteringen tot positieve resultaten zullen leiden, beoordeelt ze de huidige situatie, uitgaande van de teneur van de evaluatievraag, als onvoldoende.

11.2 *Het zelfevaluatie-rapport*

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport is eerlijk, kritisch en straalt ambitie uit (met name de passages die gaan over het beroepsbeeld en de koerswijziging van de opleiding). Het is helder en leesbaar geschreven. De indeling is voldoende systematisch. Steeds wordt een beschrijving van de stand van zaken gevolgd door een evaluatie en een aantal actiepunten. De opleiding blijkt goed zicht te hebben op wat er voldoet en op wat er nog verbeterd moet worden. Ze is bewust kritisch - ze vindt dat een zelf-evaluatie-rapport daarbij gebaat is. Het zelfevaluatie-rapport schiet helaas meermalen te kort waar het gaat om het leveren van concrete informatie. De bijlagen (met name de Onderwijs- en Examen-regeling - het curriculum) bieden enige verheldering. De opleiding bevindt zich in een veranderings-proces en probeert aan te geven wat er inmiddels veranderd is. Dit levert echter niet altijd een duidelijk inzicht op omdat verbeteracties soms het zicht op de hedendaagse praktijk belemmeren. De commissie vindt ook dat de opleiding in het zelfevaluatie-rapport duidelijker een eigen positie had kunnen aangeven bij de aspecten die de randvoorwaarden betreffen. De commissie vindt ondanks de beschreven minpunten dat het rapport in voldoende mate voldoet aan de eisen die aan een valide zelfonderzoek mogen worden gesteld. Het was tevens een goede basis voor de gesprekken die tijdens het bezoek zijn gevoerd.

12 **Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen**

In het voorafgaande heeft de commissie het oordeel 'goed' uitgesproken over het beroepsbeeld en het binnenschools curriculum. Onvoldoende beoordeelde de commissie de bewaking van de kwalificaties, de toetsen, de studievoortgang, de wetenschappelijke oriëntatie en het interne kwaliteitszorg-systeem. De overige evaluatievragen zijn met voldoende beantwoord.

De commissie ziet voor haar positieve oordelen een aantal oorzaken. De opleiding heeft zich recent diepgaand bezig gehouden met de positie van de opleiding in relatie tot ontwikkelingen in de maat-

schappij en de beeldende kunsten dan wel de visuele communicatie. Ze heeft op grond daarvan een duidelijke beroepsvisie en een goed programma ontwikkeld. De commissie heeft hiervoor waardering. Op onderwijskundig en organisatorisch gebied ontbreekt er echter nog het een en ander. Dat is de reden waarom de commissie ook een aantal keren een onvoldoende voor een kwaliteitsobject moest geven. De commissie heeft de indruk dat alle aandacht van de opleiding de laatste tijd is uitgegaan naar de aanscherping van het beroepsbeeld, de (gedeeltelijke) aanpassing van het curriculum, het versterken van de externe oriëntatie en het oplossen van problemen in de personele bezetting. Tegelijkertijd zijn er daardoor zaken blijven liggen. De opleiding heeft nog geen echte onderwijsvisie. De onderwijskundige uitwerking van het programma behoeft nog verbetering. De eindtermen zijn globaal beschreven, delen van het curriculum zijn (daardoor) niet goed in de eindtermen terug te vinden, leerdoelen zijn nog niet beschreven, de wijze toetsing is niet helder. Er is nog een sterke mate van implicietheid (met name bij de ondersteunende processen). De bewaking van de kwalificaties moet nog nader worden uitgewerkt. Hetzelfde geldt voor de kwaliteitszorg. Gelet op het bovenstaande is de eerste aanbeveling van de commissie:

* Stel een plan op voor de benodigde verbeteracties en benoem prioriteiten. Besteed in dit plan aandacht aan tijdspad, verantwoordelijkheden, eventuele financiering enzovoort.

Nadere aanbevelingen:

- Formuleer een onderwijsvisie;
- Bezie hoe een voor deze opleiding goede vorm van projectgestuurd onderwijs ontwikkeld kan worden met daaraan gekoppeld een studieregistratiesysteem;
- Maak werk van het ontwikkelen van leerdoelen (die ook volgens het zelfevaluatierapport nodig zijn) en ontwikkel vanuit die leerdoelen eventueel nieuwe toetscriteria en leg die vast;
- Ontwikkel binnen het kwaliteitszorgbeleid van de academie een beleid en instrumentarium dat is toegesneden op omvang en opzet van de opleiding;
- Ga door met het uitbouwen van de externe oriëntatie;
- Versterk de wetenschappelijke oriëntatie

13 Kengetallen St. Joost, Fotografie

Blanco	Gegevens onbekend
X	Kan op logische gronden niet voorkomen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
		x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Totaal aantal ingeschreven studenten			3	8	13	11	17	
Totaal aantal docenten								
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom, havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'			3	7	8	6	14	
Totaal aantal geslaagden					1	5	5	
Aantal geslaagden uit prop.instream 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren					1,8	1,8	1,8	
Aantal studiestakers				2	2	3		
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren				1,0	0,6	0,9		
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement van instroom

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Diploma behaald na 1 jaar								
Diploma behaald na 2 jaar				33	71	63		
Diploma behaald na 3 jaar				33	71			
Diploma behaald na 4 jaar				33				
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Percentage uitval na 1 jaar				67	29	38		
Percentage uitval na 2 jaar				67	29			
Percentage uitval na 3 jaar				67				
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Hogeschool Brabant, Breda

Academie voor Kunst en Vormgeving / St. Joost

Opleiding: Voortgezette Opleiding Grafisch Ontwerpen
Visitatiedatum: 27 februari 2002

Samenvatting

De commissie heeft een positieve indruk van de voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen van de Academie voor Kunst en Vormgeving/St. Joost. De opleiding is ambitieus. Ze is opgezet vanuit een duidelijke visie op het beroep en de positie die de grafisch ontwerper heden ten dage in het werkveld zou moeten innemen. Dat maakt dat er consistent gewerkt wordt. Beroepsbeeld, eindtermen, curriculum en werkvormen vertonen een grote mate van samenhang. Het curriculum is interessant en goed opgezet. De opleiding heeft een eigen ontwerpmethodiek ontwikkeld. Er zijn echter ook minpunten. Het curriculum zou nader geëxpliciteerd moeten worden. Verder liggen er nog verbeterpunten op het gebied van de onderwijskundige onderbouwing en de ondersteunende processen.

Inleiding

De voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen maakt deel uit van de Academie voor Kunst en Vormgeving/St. Joost te Breda. Deze academie (onderdeel van de Hogeschool Brabant) heeft sinds 2000 een samenwerkingsverband met de Academie voor Kunst en Vormgeving te 's-Hertogenbosch. De voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen is in 1995 van start gegaan. De opleiding had volgens opgave van de opleiding in 2001 vijftien studenten. Er is een coördinator, er werken drie docenten en er worden regelmatig gastdocenten ingezet.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goed** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen heeft haar beroepsbeeld expliciet beschreven. Ze wil afgestudeerde grafisch ontwerpers opleiden om in de voorhoede van hun vak te opereren. Grafisch ontwerp maakt in de hedendaagse samenleving deel uit van complexe communicatieprocessen. De opleiding wil dat haar afgestudeerden inzicht hebben in die processen en een zodanig niveau hebben bereikt, dat zij daarin een rol van betekenis kunnen spelen.

Afgestudeerden moeten niet louter uitvoerend bezig zijn. Of zoals de opleiding het formuleert, niet in de 'staart van het communicatieproces' functioneren - maar in staat zijn concepten te bedenken die passen in het communicatiebeleid van een opdrachtgever. Zij moeten als gesprekspartner kunnen fungeren en in een multidisciplinair team kunnen werken. Ze moeten strategisch kunnen denken.

Het hierboven kort beschreven beroepsbeeld stoelt op een uitgebreide analyse van de hedendaagse beroepspraktijk en de ontwikkelingen in het vak. De opleiding is zich sterk bewust van de maatschappelijke relevantie van het vak en ook van de ethische kant ervan. Dit alles is duidelijk beschreven in de *Onderwijs- en Examenregeling* van de opleiding. De commissie vindt het beroepsbeeld adequaat. Ze heeft waardering voor het streven van de opleiding om ontwerpers een plaats te geven in het conceptuele stadium van een opdracht en het uitgangspunt dat de ontwerper op gelijke voet met zijn opdrachtgever moet staan. Het werkveld dat de commissie heeft gesproken, onderschrijft de ambitie eveneens.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **goed** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De opleiding heeft haar algemene doelen helder verwoord in de *Onderwijs- en Examenregeling*. Die opleidingsdoelen worden, in navolging van het Beroepsbeeld, gerelateerd aan de ontwikkeling van het vak, de na te streven positie van de grafisch ontwerper in de wereld van de visuele communicatie en de bagage die hij nodig heeft om daarin met succes te opereren. Zo wil de opleiding – kort samengevat – werken aan de persoonlijke en professionele identiteit van de student, aan zijn begrip voor de hedendaagse visuele cultuur, aan zijn vermogen tot theoretische reflectie en aan het leren beheersen van het totale ontwerptraject waarbij de relatie tussen ontwikkelmethodiek en communicatieve doelstelling centraal staat. De opleiding benadrukt het belang van redactionele vaardigheden, dat wil zeggen het vanuit een concept kunnen beredeneren van een ontwerp en dit adequaat kunnen presenteren. Het kunnen beheersen van een ontwerpmethodiek wordt ook zeer belangrijk gevonden. De opleiding heeft de opleidingsdoelen gebundeld in eindtermen. Deze eindtermen zijn tamelijk compact omschreven, maar vormen tezamen met de opleidingsdoelen en de begintermen (de opleiding stelt duidelijke eisen aan de mensen die de opleiding binnenkomen) een goed en

samenhangend geheel. De commissie heeft waardering voor de diepgaande wijze waarop de opleiding de volgens haar na te streven positie van het vak en de ontwerper heeft geanalyseerd. De eindtermen zijn relevant voor beroepspraktijk, maar zouden wat specifiekere moeten worden geformuleerd en worden gepreciseerd. Dan wordt het mogelijk om de competenties van de studenten strakker te meten. De opleiding wil dit zelf ook. De commissie beveelt de opleiding ook aan meer aandacht te besteden aan de zakelijke kant van de beroepspraktijk en aan projectmanagement.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

De voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen bestrijkt twee jaar. Het curriculum is opgebouwd rond een drietal thema's: identiteiten, stedelijke ruimte en aanbod en tegenbod. Naast dit curriculum zijn er activiteiten en projecten van uiteenlopende aard. In het thema *identiteiten* wordt middels opdrachten het begrip identiteit uitgediept. Het thema *stedelijkheid* omvat onderzoek en analyse van de complexe structuren die de dagelijkse leefomgeving bepalen. Het thema *aanbod en tegenbod* gaat in op de vraag welke persoonlijke middelen de ontwerper heeft om binnen een opdracht situatie vragen te herdefiniëren en tegenvoorstellen te doen. In alle drie de thema's is er aandacht voor de betekenis van taal en de theoretische aspecten van het vak. Er wordt gewerkt met de methode van het visual essay, een al wat langer bestaande methode die de opleiding heeft aangepast en vernieuwd. Het visual essay laat bij een opdracht visueel de argumentatielijn zien: op grond van wat voor overwegingen is de ontwerper tot zijn definitieve voorstel gekomen. De inhoudelijke inbreng van gastdocenten is in de thema's geïntegreerd. De gastdocenten zijn afkomstig uit de ontwerppraktijk of gespecialiseerd in aanpalende disciplines zoals ruimtelijke ordening. Soms zijn het wetenschappers of journalisten. In alle gevallen geven zij hun visie op de hedendaagse wereld van de representatie in relatie met het vak grafisch ontwerpen.

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **goed** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De commissie vindt het hierboven in hoofdlijnen weergegeven programma zeer relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding. De thema's geven een goed inzicht in de complexiteit waar de grafisch ontwerper in de beroepspraktijk mee te maken heeft. Het visual essay is een sterk onderwijsmiddel. De wijze waarop de opleiding dit heeft uitgewerkt in een "ontwerphandboek" – *Copy Proof* – dwingt respect af. De keuze voor thema's en de methode van het visual essay bevorderen de integratie van theorie en praktijk. De commissie vindt het jammer dat de opleiding het theoretische gedeelte niet nader specificiert. Veel blijft impliciet. Eveneens heeft de commissie moeten constateren dat leerdoelen niet worden benoemd. De overkoepelende doelen zijn wél duidelijk en worden door de opleiding nogmaals in het zelfevaluatierapport beschreven. Daarbij legt ze een verband met de opleidingsdoelen en het beroepsbeeld. De commissie vindt dit helder en consistent. Het totale curriculum is opgenomen in de *Onderwijs- en Examenregeling*. De omschrijving in dit stuk is dermate in trefwoorden, dat de commissie er niet veel wijzer van wordt. Zo blijft het eigen project aan het eind van het tweede jaar (ook in de zelfevaluatie) onderbelicht. Op meerdere plaatsen wordt

door de opleiding melding gemaakt van een studieopbouw die loopt van begeleid werken aan de hand van opdrachten naar steeds zelfstandiger werken in het tweede jaar. De commissie had dit graag duidelijker willen traceren aan de hand van documentatie van de opleiding.

2.2 Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **voldoende** relevant voor het bereik van de eindtermen van de opleiding.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatie-rapport een helder doel van het buitenschools curriculum: de bijstelling van het beroepsbeeld bij studenten én externen. Al eerder is in dit rapport naar voren gekomen, dat de opleiding de ambitie heeft de positie van de grafisch ontwerper te 'upgraden'. De opleiding werkt aan dat doel door een breed scala aan gastdocenten uit te nodigen en studenten de gelegenheid te geven deel te nemen aan projecten buiten de academie. Verder probeert de opleiding een dialoog met de vakpraktijk aan te gaan door middel van exposities en publicaties. Het zelfevaluatie-rapport geeft een aantal voorbeelden. Zo houden studenten hun eindexamenexpositie in De Beyerd in Breda. De commissie vindt het buitenschools curriculum voldoende, maar tekent tevens aan dat de feitelijke beschrijvingen van wat er precies gebeurt te summier zijn. De onderwijskundige onderbouwing behoeft verbetering. De commissie denkt vooral aan het preciseren van leerdoelen.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **goed** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Uit het voorafgaande is naar de mening van de commissie al duidelijk naar voren gekomen, dat er een hoge mate van samenhang is tussen de verschillende programmaonderdelen. De rode draad in het programma is het op een hoger niveau in de beroepspraktijk kunnen functioneren en zicht hebben op de hedendaagse wereld van de visuele communicatie. Deze doelstellingen worden verwezenlijkt in een goed opgebouwd programma met thema's die beginnen bij de persoon van de student (*identiteiten*) en eindigen in de interactie tussen de student (inmiddels ontwerper) en opdrachtgever (*aanbod en tegenbod*). De commissie heeft waardering voor deze verfijnde didactische opzet. De thematische benadering vergemakkelijkt de integratie tussen theorie en praktijk. De onderwerpen uit de thema's vinden in het praktische gedeelte weerklank in de opbouw van meer begeleid tot zelfstandig werken. Ook dit waardeert de commissie. De positie van de ontwerper en de hedendaagse communicatie-industrie worden nog eens belicht door lezingen, excursies, gastdocenten enzovoort. Al met al is er sprake van een mooi, afgerond curriculum.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **voldoende** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van tevoren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is, in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn dat wil zeggen professioneel ontwerper zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. Op grond van deze uitgangspunten – behoudens de kritische opmerkingen van de commissie over de leerdoelen en de toetsing (zie paragraaf 2.2. en 4.2) - is de commissie van mening dat de afgestudeerden van de opleiding in voldoende mate beschikken over de nagestreefde eindtermen om in de beroepspraktijk op een hoger niveau te kunnen functioneren. Bovendien zijn de vertegenwoordigers van het werkveld met wie de commissie gesproken heeft, positief over de kwaliteit van de afgestudeerden. Zij noemen als specifieke vaardigheden: goed een concept kunnen uitwerken, vanaf het begin van een ontwerp-proces kunnen meedenken, eigen activiteiten goed kunnen onderbouwen, bewustzijn van de rol van de ontwerper in de samenleving en open staan voor kritische dialoog. Voorts voegen zij hieraan toe dat afgestudeerden goed terecht komen. Afgestudeerden zelf noemen de vaardigheid om ideeën te ontwikkelen en te presenteren. Ze zijn positief over de kwaliteit van de opleiding. Ze hebben voor de opleiding gekozen om zichzelf verder te ontplooiën, theoretische inzichten op te doen en hun kennis op het gebied van ontwerpmethodieken te verrijken. Ze geven aan goed met opdrachtgevers om te kunnen gaan. De opleiding is aan die verwachtingen tegemoet gekomen. Er worden door de studenten geen omissies in de opleiding gesignaleerd. De commissie heeft een positieve indruk.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De opleiding wijst op de inzet van externe deskundigen bij het eindexamen om de kwalificaties van afgestudeerden te bewaken. Verder stelt zij, dat docenten en gastdocenten een selecte doorsnede van de praktijk vertegenwoordigen en als zodanig de kwalificaties bewaken. De staf, de gastdocenten, de medestudenten en de externe deskundigen evalueren volgens de opleiding in hoeverre studenten in hun werk inspelen en anticiperen op verschuivingen in de professionele praktijk.

De opleiding beschikt verder over een aanzienlijk en betrouwbaar netwerk van ontwerpers en relatieve buitenstaanders die een band met het ontwerpvak hebben en streeft ernaar dit netwerk internationaal uit te bouwen met critici, ontwerpers, theoretici en vertegenwoordigers van verwante onderwijsinstellingen in het buitenland. Helaas wordt niet duidelijk, hoe groot de inbreng van genoemde personen met betrekking tot de opleiding is. De commissie concludeert dat er zeker bewaking van de kwalificaties plaats vindt, maar dat dit niet gestructureerd gebeurt. Er is geen sprake van borging. Specifieke instrumenten om de kwaliteit te borgen, zoals een werkveldcommissie, enquêtes onder afgestudeerden enzovoort, zijn nog niet aanwezig (de werkveldcommissie start binnenkort). De opleiding houdt bij welke studenten prijzen hebben gewonnen. Een alumni beleid moet nog worden opgezet. De commissie heeft te weinig gronden kunnen vinden om te evaluatievraag met een voldoende te kunnen beantwoorden.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De werkvormen die de opleiding hanteert, volgen uit de opzet van het curriculum. Er is een mix van geprogrammeerde activiteiten en eigen projecten van studenten. Centraal staat dat studenten zich voortdurend bezinnen op het individuele ontwerpproces. Dat ontwerpproces wordt steeds opnieuw aan de orde gesteld: middels de reeds genoemde thema's (zie paragraaf 2.1), middels individuele projecten van studenten en middels werkbesprekingen van het eigen werk. Deze werkbesprekingen zijn soms individuele besprekingen tussen docent en student, soms besprekingen met meerdere studenten gezamenlijk. De methode van het visual essay wordt zeer bruikbaar gevonden. Andere onderdelen van het onderwijsaanbod zoals hoorcolleges, seminars, workshops, excursies enzovoort, belichten relevante onderwerpen uit de visuele communicatie of gaan in op de positie van de grafisch ontwerper (zie paragraaf 2.2). Studenten krijgen de mogelijkheid mee te werken aan publicaties en tentoonstellingen. Ze zijn hierover positief. De commissie vindt de werkvormen relevant voor de doelen van de opleiding. Tussen opleidingsdoelen, het curriculum en de werkvormen is een duidelijk verband. In paragraaf 2.1 heeft de commissie al gemeld dat ze vindt dat de thematische opzet een goed middel is om de integratie tussen theorie en praktijk te bevorderen.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

De opleiding organiseert in het eerste jaar twee maal per jaar een beoordelingsbijeenkomst. Er worden cijfers gegeven. In het tweede jaar zijn er drie beoordelingen, waarbij twee maal externe deskundigen aanwezig zijn. Het tweede jaar omvat ook een eindexamen. Elk project wordt apart beoordeeld. De commissie krijgt de indruk dat er veelvuldig beoordeeld wordt. Gastdocenten zijn, als het onderwerp daartoe aanleiding geeft, bij de beoordeling betrokken. De opleiding geeft een viertal beoordelingscriteria aan: redactionele en conceptuele vaardigheden, visuele inventie, theoretisch en analytisch gehalte en relevantie voor de beroepspraktijk. Op zich zijn dit goede criteria, maar erg beperkt. Ze sluiten niet specifiek aan bij de curriculumonderdelen. De commissie mist beoordelingscriteria voor de theorie en het schriftelijk werk. De procedure die met betrekking tot het eindexamen wordt gevolgd, komt in de documentatie die de commissie gezien heeft, niet voldoende uit de verf (zie ook paragraaf 2.1). Verder is het niet duidelijk of er een herkansingsbeleid is. De commissie vindt deze laatste onderdelen onvoldoende uitgewerkt. Ze beveelt aan de beoordelingscriteria aan een nader onderzoek te onderwerpen en deze waar mogelijk aan te scherpen. Verder beveelt de commissie aan de beoordelingsprocedures nader te expliciteren.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

De opleiding geeft aan dat de belangstelling voor de opleiding de laatste jaren gestegen is. Dat maakt ook, dat er relatief meer kandidaten zijn met goede kwalificaties. De toelatingsprocedure wordt in het zelfevaluatie-rapport summier beschreven. Kandidaten worden tot de opleiding toegelaten op grond van vooropleiding en ervaring en het gepresenteerde portfolio, alsmede een voorstel voor een persoonlijk ontwerpproject. Ook wordt gekeken naar de houding van de student. Specifieke criteria heeft de commissie niet aangetroffen. De commissie beveelt aan de toelatingsprocedure beter te expliciteren. Tijdens de visitatie kreeg ze hiervan een positief beeld. Uit het zelfevaluatie-rapport komt niet naar voren of de opleiding ook wervingsactiviteiten uitvoert, of dat zij zoveel imago en naamsbekendheid heeft, dat studenten uit zichzelf naar de opleiding komen. Het feit dat kandidaten vaak bij gerenommeerde instellingen en bureaus werken (de opleiding geeft hiervan in het zelfevaluatie-rapport voorbeelden) doet dit wel vermoeden. Ook heeft de commissie begrepen dat er wordt gescout op eindexamenexposities. Samenvattend is de commissie van mening dat de evaluatievraag met 'voldoende' beantwoord kan worden. Het beleid is (kennelijk) wel effectief, maar onvoldoende in documenten vastgelegd.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is (...) sprake van uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding geeft in een bijlage (de *Onderwijs- en Examenregeling*) het aantal studiepunten aan dat per curriculumonderdeel gehaald kan worden. De commissie maakt uit het schema op dat er door de student accenten in de studie kunnen worden aangebracht. Dit wordt echter niet nader toegelicht. De opleiding geeft aan dat studenten vijf dagen per week aan hun studie kunnen werken. Hiervan zijn drie dagen begeleid en twee dagen onbegeleid. Studenten werken er naast hun studie vaak bij. Dit is bij veel voortgezette opleidingen een bottleneck. Verder geeft de opleiding in het zelfevaluatie-rapport aan dat er goed zicht is op de studiebelasting van de geprogrammeerde activiteiten, maar

dat bij het projectgedeelte de studievoortgang kwetsbaar is. Externe omstandigheden, ziekte van een begeleider enzovoort, maken dat er snel een kink in de kabel komt. De opleiding vindt dan ook dat de begeleiding van projecten aan kwaliteit zou winnen, als het hele traject zou worden geformaliseerd. Dat lijkt de commissie een goede zaak. De studievoortgang zou zo verbeterd kunnen worden. Er is – maakt de commissie uit het zelfevaluatie-rapport op - nog geen dossiervorming (zie paragraaf 6.3). De commissie beveelt aan om die op te zetten.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

Studenten melden zeer tevreden te zijn over de individuele begeleiding. Die is in het programma 'ingebakken' (zie paragraaf 2.1 over het curriculum) en vindt in de ogen van studenten voldoende regelmatig plaats. Studenten waarderen de feedback en de suggesties die ze krijgen met betrekking tot de voortgang van hun project. De commissie kan in de beantwoording van het item 'studiebegeleiding' dan ook kort zijn. Taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van de studiebegeleiding vormen een onderdeel van de verantwoordelijkheden van docenten die het reguliere programma uitvoeren. Met betrekking tot de studievoortgangsregistratie is de commissie minder positief. Ze heeft hierover geen informatie aangetroffen en maakt uit diverse passages in het zelfevaluatie-rapport op dat de opleiding (nog) geen voortgangsregistratie heeft. De opleiding geeft dit zelf ook als verbeterpunt aan. De commissie beveelt aan hiervan werk te gaan maken. Ondanks dit minpunt vindt ze de studiebegeleiding zodanig dat een voldoende beoordeling hier op zijn plaats is.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperiodes) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodesdoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Het curriculum biedt voldoende mogelijkheden tot confrontatie met de beroepspraktijk (zie paragraaf 2.1 en 2.2). Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen, 6.3 en 4.2 zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) voldoende effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er

in feite geen beleid te voeren is. Ze is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen, zijn zodanig geselecteerd, dat ze – gezien de opzet van programma en de begeleiding – behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn de beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **goede** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De opleiding beschikt middels haar docenten over een uitgebreid en relevant netwerk in de beroepswereld. Vanuit het buitenland is belangstelling voor de opleiding. Het feit dat de opleiding publiceert, zorgt ook voor wisselwerking tussen de opleiding en het werkveld. De opleiding kan zo haar ambitie om te fungeren als innovatieplatform gestalte geven. De contacten zijn nog niet gestructureerd. De repercussies op het onderwijs zijn impliciet. De opleiding zegt in de zelfevaluatie dat een niet onaanzienlijk percentage van de afstudeerprojecten tot dusver heeft bijgedragen aan de actualisering van het grafisch ontwerpen. Ze heeft zich voorgenomen beloftevolle projecten meer bekendheid te geven in de beroepswereld. De commissie juicht dit toe.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **onvoldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatie-rapport aan dat de wetenschappelijke oriëntatie zich beperkt tot persoonlijke contacten en activiteiten van individuele stafleden. Ze wijst verder terecht op een aantal blokkades waardoor de wetenschappelijke oriëntatie in het HBO (en dus ook op St.Joost) niet van de grond is gekomen. De voornaamste zijn: het ontbreken van een onderzoeksbeleid in het HBO en het ontbreken van een onderzoekstraditie op die academies, die zijn voortgekomen uit het kunstnijverheidsonderwijs. De opleiding is wel van plan verbindingen met de academische wereld te formaliseren, maar dit is nog niet gebeurd. Positief is al wel, dat de opleiding publicaties uitgeeft (zie paragraaf 2.2). De commissie vindt dat de wetenschappelijke oriëntatie op de opleiding in de basis aanwezig is. Helaas heeft deze nog te weinig gestalte gekregen om de evaluatievraag met een voldoende kunnen beantwoorden.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De organisatie van de opleiding is bijzonder overzichtelijk. Er is een vaste staf van vier personen (samen 50 uur per week), drie praktiserend ontwerpers en een ontwerptheoreticus. Zij zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het curriculum, de inrichting van het onderwijs en de werving van gast- en projectdocenten. Een van hen fungeert als coördinator. Doordat het team

zo klein is en elkaar vrijwel dagelijks ziet, is er in feite sprake van een permanente overlegstructuur. De opleidingscoördinator is direct verantwoordig schuldig aan de faculteitsdirecteur, die integraal eindverantwoordelijk is. Er is periodiek overleg. Daarnaast is er een gezamenlijk overleg van de drie coördinatoren van de voortgezette opleidingen en de faculteitsdirectie. De commissie heeft geconstateerd dat er vanuit de directie voldoende ondersteuning voor de voortgezette opleidingen is. Er is ook overleg en samenwerking tussen de andere voortgezette opleidingen op St. Joost. Inspraakorganen (medezeggenschapsraad en opleidingscommissie) zijn centraal voor de academie geregeld. De overlegstructuur is duidelijk en over het functioneren ervan heeft de commissie noch van studenten, noch van docenten klachten vernomen. Uit het zelfevaluatie-rapport heeft de commissie begrepen dat in het kader van fusie en reorganisatie de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van verschillende functies en geledingen opnieuw worden beschreven en vastgesteld.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **voldoende** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

In het zelfevaluatie-rapport wordt een heldere en kritische analyse van de cultuur binnen St. Joost gegeven. Elementen daarvan zijn: een eilandencultuur, een grote mate van implicietheid, gebaseerd op autonomie van docenten, minimale contacten tussen de verschillende opleidingen. Ook geeft het rapport aan dat er sinds 1998 intensief geprobeerd wordt om die cultuur te veranderen en dat resultaten hiervan duidelijk zichtbaar zijn. De hier beschreven kenmerken van de cultuur gelden slechts voor een beperkt deel voor de voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen. De commissie is ervan overtuigd dat de staf intensief bezig is met het onderwijs. Er is een klimaat dat gericht is op verbetering en innovatie. Men wil een platform voor innovatie in de ontwerpwereld zijn. De opleiding beschikt over een heldere visie en weet wat ze wil. De relatie studenten – docenten is er meer een van collegialiteit dan van een ouderwetse docent-student verhouding. Studenten worden serieus genomen. Dit blijkt duidelijk uit de gesprekken met de studenten. Docenten tonen zich betrokken. De commissie constateert in het team een duidelijke dynamiek. De commissie vraagt zich wel af of de opleiding niet erg afhankelijk is van de docenten die er nu zijn. De opleiding heeft contact met enkele initiële opleidingen van St. Joost en met de voortgezette opleiding Fotografie. De commissie vindt dit positief. Concluderend heeft de commissie een positieve indruk van de cultuur. Wel wijst de commissie erop dat er veel impliciet blijft. Dat is niet alleen een kwestie van cultuur, ook van middelen (zie de samenvatting). De commissie beveelt aan – waar mogelijk – tijd vrij te maken voor expliciteren en registreren.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Het personeelsbeleid van de opleiding is volledig ingebed in dat van de academie. Dat blijkt ook uit het feit dat de beschrijving van dat beleid in het zelfevaluatie-rapport het beleid van academie is. De commissie zal dit voorbeeld volgen en uitgaan van de behandeling en beoordeling van dit kwaliteitsaspect in de beschrijving van de initiële opleiding. Ze beperkt zich hier tot een paar globale aanduidingen en wensen die door de opleiding worden geformuleerd. In het zelfevaluatie-rapport wordt een helder en kritisch beeld van de personele situatie en het personeelsbeleid gegeven. Duidelijk wordt dat het beleid nog in hoge mate impliciet is - er is bijvoorbeeld nog geen personeels- en scholingsplan -, maar dat aan explicitering wordt gewerkt. In het rapport worden de contouren van dat beleid duidelijk gemaakt. Die zien er in de ogen van de commissie veelbelovend uit. Wel zijn er aanzetten om aspecten van het personeelsbeleid vorm te geven. Te denken valt dan aan een systematischer aanpak van scholing en deskundigheidsbevordering, de invoering van functionerings-gesprekken, het bevorderen van interne mobiliteit enzovoort. Vermeldenswaard voor de voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen is dat studenten aangeven tevreden te zijn over de kwaliteit van de docenten. Ook het werkveld spreekt zich positief over de docenten uit. Men waardeert de ambities van de opleiding.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De opleiding maakt voornamelijk gebruik van de faciliteiten van de academie. Ook hier verwijst de commissie naar de beschrijving in de rapportage van de initiële opleiding en neemt ze het daar gegeven oordeel over.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding neemt ook bij dit kwaliteitsobject de beschrijving over zoals die geldt voor de academie. Deze beschrijving is helder en kritisch. Duidelijk wordt dat op dit moment het bewustzijn van de noodzaak tot permanente kwaliteitscontrole toeneemt en dat er een flink aantal activiteiten op het gebied van kwaliteitszorg plaatsvindt, maar dat er nog geen sprake is van een integraal kwaliteitszorgsysteem. Met name de cyclische aanpak die kenmerkend is voor zo'n systeem, ontbreekt nog. Een dergelijk systeem wordt echter wel ontwikkeld en ingevoerd. De commissie vindt het een commissie dat de voortgezette opleiding op dit gebied geen eigen visie heeft neergelegd. Niet duidelijk wordt gemaakt of men een dergelijk systeem voor de opleiding nuttig en wenselijk vindt.

De commissie kan zich voorstellen dat voor zo'n kleine opleiding andere instrumenten moeten worden ingezet om de kwaliteit te bewaken en te verbeteren of dat gehanteerde instrumenten anders moeten worden ingezet. Hoewel de commissie er vertrouwen in heeft dat voorgenomen verbeteringen

tot positieve resultaten zullen leiden, beoordeelt ze de huidige situatie, uitgaande van de teneur van de evaluatievraag, als onvoldoende. Het curriculum wordt blijkens passages in het zelfevaluatie-rapport wel geëvalueerd, maar hoe dit gebeurt, blijft onduidelijk.

11.2 *Het zelfevaluatie-rapport*

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport is eerlijk, kritisch en straalt (met name in de passages die gaan over het beroepsbeeld) ambitie uit. Het is helder en leesbaar geschreven. De indeling is voldoende systematisch. Steeds wordt een beschrijving van de stand van zaken gevolgd door een evaluatie en een aantal actiepunten. De opleiding blijkt voldoende zicht te hebben op wat er voldoet en op wat er nog verbeterd moet worden. Al vóór het bezoek kreeg de commissie een duidelijk beeld van de opleiding. Het zelfevaluatie-rapport schiet echter meermalen te kort waar het gaat om het leveren van concrete informatie. De *Onderwijs- en Examenregeling* biedt enige uitkomst, maar ook dit document biedt te weinig informatie over feitelijkheden en procedures. De commissie vindt dat de opleiding in het zelfevaluatie-rapport duidelijker een eigen positie had kunnen aangeven bij de aspecten die de randvoorwaarden betreffen. De commissie is ondanks de beschreven minpunten van mening dat het rapport in voldoende mate voldoet aan de eisen die aan een valide zelfonderzoek mogen worden gesteld. Het was tevens een goede basis voor de gesprekken die tijdens het bezoek zijn gevoerd.

12 **Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen**

De commissie heeft een positieve indruk van de voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen van de Academie voor Kunst en Vormgeving/St. Joost. De opleiding is opgezet vanuit een duidelijke visie. Dat maakt dat er consistent gewerkt wordt. Beroepsbeeld, eindtermen, curriculum en werkvormen vertonen een grote mate van samenhang. De commissie is onder de indruk van de thematische opzet van het curriculum. De door de opleiding aangepaste en vernieuwde ontwerpmethode van het visual essay dwingt respect af. Het inhoudelijk opleidingskader van de opleiding staat goed op de rails. De opleiding maakt een ambitieuze indruk. De commissie denkt dat zij met meer middelen zeker de door haar gewenste positie van innovatieplatform binnen de ontwerpwereld zal kunnen uitbouwen. De commissie ziet echter ook minpunten. Terwijl het inhoudelijk opleidingskader goed is uitgewerkt, is dat minder het geval waar het de onderwijskundige onderbouwing van het curriculum betreft. De ondersteunende processen zijn zeer summier beschreven. Vaak moeten zij nog nader worden uitgewerkt.

De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende gegeven. In een aantal gevallen (beroepsbeeld, eindtermen, binnenschools curriculum, samenhang en integratie binnen het curriculum, contacten met het werkveld) een goed. Onvoldoende beoordeelde de commissie de bewaking van de kwalificaties, de wetenschappelijke oriëntatie en het interne kwaliteitszorgsysteem. De commissie ziet voor haar positieve oordelen als voornaamste reden een goede beroeps- visie die stoelt op een heldere analyse van de positie van het vak, voeling met de praktijk en externe gerichtheid. De onvoldoende oordelen zijn deels terug te voeren op de klein-

schaligheid van de opleiding. Deze brengt al snel impliciet handelen met zich mee. De opleiding concentreert de beschikbare middelen (mankracht) op de inhoud. Toch kan de opleiding alleen maar aan kracht winnen, als ook de onderwijskundige onderbouwing nader wordt uitgewerkt en de kwaliteit van de ondersteunende processen wordt aangepakt.

Aanbevelingen:

- Besteed (in algemene zin) meer aandacht aan het expliciteren van onderwijsprogramma, procedures en het uitbouwen van de ondersteunende processen;
- Maak werk van de onderwijskundige onderbouwing van het programma. De commissie denkt hierbij met name aan het ontwikkelen van leerdoelen en het van daaruit nader specificeren van de toetsingscriteria;
- Ga na welke mogelijkheden er zijn om de individuele projecten meer te structureren;
- Ontwikkel binnen het kwaliteitszorgbeleid van de academie een beleid en instrumentarium dat is toegesneden op omvang en opzet van de opleiding;
- Stel eventueel in samenwerking met de andere voortgezette opleidingen een voor de beroepspraktijk representatieve werkveldcommissie in ten einde te komen tot een gezaghebbend gremium dat uitspraken kan doen over de kwalificaties van de afgestudeerden en op basis daarvan eventuele verdere verbetering van de opleiding;
- Ontwikkel ook weer ten behoeve van de kwaliteitsborging een alumnibeleid;
- Versterk de wetenschappelijke oriëntatie.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Totaal aantal ingeschreven studenten				8	13	12	18	20
Totaal aantal docenten						3	2	4
Omvang docerend personeel in FTE						0.9	0.8	0.9
FTE/student ratio						13.3	22.5	22.2
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom , havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'				8	6	7	10	13
Totaal aantal geslaagden					6	4	8	
Aantal geslaagden uit prop.instream 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren					1,8	1,8	1,8	
Aantal studiestakers				1	2			
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren				1,0	1,5			
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Diploma behaald na 1 jaar							10	
Diploma behaald na 2 jaar				75	67	86		
Diploma behaald na 3 jaar				75	83			
Diploma behaald na 4 jaar				75				
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Percentage uitval na 1 jaar				13	17			
Percentage uitval na 2 jaar				25	17			
Percentage uitval na 3 jaar				25				
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Hanzehogeschool, Hogeschool van Groningen, Groningen Academie Minerva/Frank Mohr Instituut

Opleiding: Voortgezette opleiding Interactieve Media and Environments
Visitatiedatum: 20 maart 2002

Samenvatting

De voortgezette opleiding Interactieve Media and Environments is gestart in september 2000. De commissie bezocht de opleiding in het voorjaar van 2002. De eerste lichter studenten was toen nog niet afgestudeerd. De commissie heeft een positieve indruk van de opleiding. Er is een duidelijke visie. Programma en onderwijsorganisatie worden voortdurend geëvalueerd en er worden pogingen tot verbetering gedaan. Het betreft dan ook een opleiding in een nieuw medium: het beroepsbeeld is in ontwikkeling en bij de vormgeving van de opleiding moest het wiel dus nog (deels) worden uitgevonden. Het werkveld is positief over de opleiding. De opleiding maakt een nog wat op zichzelf staande indruk. Er zijn contacten binnen het Groningse, maar de externe (nationale) oriëntatie moet nog verder worden uitgebouwd.

Inleiding

De voortgezette opleiding Interactieve Media and Environments maakt onderdeel uit van het Frank Mohr Instituut, Instituut voor voortgezet hoger Kunstonderwijs, Onderzoek en nieuwe media, onderdeel van de Hanzehogeschool Groningen. De opleiding is gestart in het studiejaar 2000-2001 en is voortgekomen uit de Voortgezette opleiding Computergraphics. Deze opleiding was tot het jaar 2000 onderdeel van de Stichting Media-gn. Toen Media-gn werd opgenomen in het Frank Mohr Instituut, werd de Voortgezette Opleiding Computergraphics onderdeel van het Frank Mohr Instituut. Deze opleiding, die zich met name richtte op het omgaan met het beeldend potentieel van de computer, is door de tijd ingehaald. Er kwamen nieuwe gebieden bij ('multimedia', 'interactie') en de voorkennis van studenten in het omgaan met de computer nam toe. De tijd was rijp voor een aanpassing van de opleiding.

De huidige opleiding biedt afgestudeerde studenten van initiële opleidingen beeldende kunst en vormgeving de mogelijkheid om zich creatief te verdiepen in het gebied van digitale media en daaromtrent theoretische inzichten op te doen. De naam Interactieve Media and Environments verwijst naar het gegeven dat digitale media een dynamische context met zich mee brengen (door het web, of internet, of door het feit dat ze zijn opgenomen in een installatie).

De opleiding had op het moment van de visitatie 11 studenten en 8 medewerkers. Zij is gehuisvest in een ruim, verbouwd schoolgebouw in de stad Groningen.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **voldoende** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding beweegt zich op het gebied van nieuwe media. De materie waarmee de studenten omgaan is nieuw en het aantal toepassingen navenant. Zowel de opleiding als het werkveld dat de commissie gesproken heeft, stellen vast 'dat het domein nog sterk in beweging is'. Dat is ook de reden waarom de opleiding niet beschikt over een vast omljnd beroepsbeeld. De opleiding stelt studenten in de gelegenheid hun kennis op het gebied van interactieve media te verdiepen en de beeldende en communicatieve mogelijkheden ervan te onderzoeken en acht van daaruit een aantal beroepsmogelijkheden realiseerbaar. Opleiding en werkveld zien een waaier aan mogelijkheden voor de latere beroepsuitoefening: van vrij kunstenaar tot vormgever van interactieve media-programma's, van theatermaker tot communicatieadviseur. Of, zoals de opleiding het formuleert: 'al die functies waarin ideeën voor een met name visuele representatie dan wel verbeelding worden gevraagd waarin in directe of indirecte dialoog met de gebruiker oplossingen voor vraagstukken of het gebied van communicatie en informatie moeten worden bedacht en waarin men moet beschikken over de kennis en de vaardigheden voor de uitvoering, kunnen door de afgestudeerden worden bekleed, als individu en als teamlid'.

Het beroepsbeeld van de student wordt gevormd tijdens de studie zelf. Hij of zij leert de mogelijkheden van de media (in het eerste deel van de studie) kennen en specialiseert zich vervolgens. De opleiding meent dat studenten in hun toekomstig beroep vooral op creativiteit worden getoetst.

De commissie vindt het, gezien het bovenstaande, logisch dat de opleiding niet een eenduidig beroepsbeeld heeft. Dat onderscheidt de opleiding nu juist van een eerste fase opleiding (bijvoorbeeld beeld- en mediatechnologie) en is eigen aan het veld waarin de opleiding zich beweegt. Het opleidingsmanagement geeft aan dat een aantal studenten mogelijk een tweesporen leven zal gaan leiden: én beroepsmatig werkzaam in het terrein van de nieuwe media, én onderzoekend/experimenterend/vernieuwend als mediakunstenaar. Afgestudeerden bewegen zich hiermee - ook volgens het werkveld - in een maatschappelijke en artistieke voorhoede. Het onderscheid tussen 'autonoom' en 'toegepast' is volgens de opleiding aan het vervagen. De commissie herkent dit, maar stelt tegelijkertijd vast dat de beroepsgerichtheid van de opleiding daarmee toch enigszins diffuus blijft.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De eindtermen van de opleiding zijn opgenomen in de Bijstelling op het Beleidsplan voortgezette opleiding MFA IME. De eindtermen zijn even breed geformuleerd als het beroepsbeeld. Kort samengevat moeten de studenten interdisciplinair inzicht op het gebied van digitale media hebben verworven, een kritisch standpunt ten aanzien van deze ontwikkelingen kunnen innemen, inzicht in communicatieprocessen hebben, in het vakgebied kunnen groeien, en beschikken over beroepsbekwaamheid die eigen is gemaakt vanuit een artistieke en ontwerpgerichte oriëntatie op een gespecialiseerd deelgebied. De commissie vindt de eindtermen relevant voor het beroepsbeeld van de opleiding (voorzover geformuleerd, zie paragraaf 1.1). Het tweesporenbeleid van de opleiding (beroepsgericht, maar ook leidend tot artistiek experiment) komt er duidelijk in tot uitdrukking. Anderzijds zijn de eindtermen erg algemeen, wat de opleiding ook zelf erkent. Eindtermen op het gebied van de zakelijke beroepsvoorbereiding (kennis van de commerciële aspecten van het beroep kunstenaar, financieel inzicht als onderdeel van projectmanagement) ontbreken. Dat heeft er mee te maken dat de opleiding veel mogelijkheden open laat, en dus niet gericht kiest voor een zakelijke beroepsvoorbereiding. De commissie beveelt niettemin aan eindtermen op dit vlak op te nemen.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De cursusduur van de opleiding beslaat twee jaar. De opleiding is opgedeeld in vier aaneensluitende semesters van ongeveer vijf maanden. De opleiding heeft bewust gekozen voor een leerprogramma - en niet voor een werkplaatsmodel. Ervaringen met de voorloper van de opleiding (Computergraphics) wezen uit dat het experimentele karakter behouden moest blijven, maar dat er tegelijkertijd behoefte was aan een duidelijke structuur. Elk semester bestaat uit studiewerk, techniek (computertechnologie), theorie (mediatheorie, psychologie, kennistechnologie) en presentaties. In feite is er daardoor sprake van een 'theorie'lijn en een 'praktijk'lijn'. Het vierde semester bestaat geheel uit het afstudeerproject. Studiewerk, presentaties en afstudeerwerk maken gezamenlijk ongeveer 65% van de studiepunten uit. Het studiewerk (creatief/inventief onderzoek) vormt de kern van de opleiding. De commissie vindt de opbouw en de inhoud van het curriculum relevant voor het bereiken van de eindtermen. De opleiding heeft het curriculum vanuit een duidelijke visie opgezet. Echter, de opleiding is nog te jong om de opzet te kunnen evalueren. De opleiding ziet het curriculum als een raamwerk, dat vanuit de actualiteit door (gast) docenten kan worden ingevuld. Gastdocenten leggen hiertoe een plan voor, dat door het hoofd van de opleiding in overleg met de onderwijscommissie wordt getoetst aan de visie van de opleiding. De commissie vindt dit een goede aanpak. Het curriculum is daardoor actueel, een noodzakelijke voorwaarde voor deze opleiding.

Tijdens de visitatie is het de commissie gebleken dat studenten soms wat reserves ten aanzien van het theorieprogramma hebben. De opleiding heeft hier zelf een duidelijke visie op: de student

moet zich bewust zijn van het culturele en maatschappelijke veld waarin hij of zij opereert. Hiertoe wordt hij geconfronteerd met (theoretische) inzichten in het vakgebied, met zaken als bijvoorbeeld waarnemingspsychologie. Studenten lijken primair voor de opleiding te hebben gekozen om middels het studiewerk aan hun eigen ontwikkeling te kunnen werken. Ze wijzen het theoretisch gedeelte niet af, maar geven tijdens de visitatie uit zichzelf niet aan wat voor hen de waarde ervan is. In feite gaan de studenten hun eigen weg. De een is geneigd zich in de theorie te verdiepen en 'er meer uit te halen', de ander stort zich op het studiewerk. Daardoor ontstaat de indruk van vrijblijvendheid. De commissie concludeert dat het curriculum 'op papier' helder is opgebouwd, maar dat het in de praktijk moeilijk is om het 'open beroepsbeeld' van de opleiding vorm te geven, terwijl die vraag er wel ligt. Wil de opleiding hieraan vasthouden, dan moet het theoriegedeelte wellicht meer geïndividualiseerd worden ingevuld.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **onvoldoende** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De opleiding presenteert zich - getuige het zelfevaluatie-rapport - nadrukkelijk als beroepsopleiding. Er zijn confrontaties met de beroepspraktijk via presentaties, via (door de opleiding ingebrachte) projecten en via gastdocenten. Het stageprogramma is nog in ontwikkeling, veel voorbeelden van door studenten gelopen stages waren tijdens de visitatie nog niet voorhanden. De voorbeelden van stages en projecten die de commissie tijdens de visitatie aantrof, waren onderzoekend van karakter. Dit sluit deels aan bij de aard van de opleiding. Ook het werkveld benadrukte vooral het belang van het experiment tijdens de opleiding. De commissie vraagt zich af of de opleiding voldoende invulling geeft aan de beroepsgerichtheid. Het onderdeel 'project management' kwam nog erg beperkt over. Opdrachten vanuit het bedrijfsleven zijn nog niet of nauwelijks aanwezig: tijdens de visitatie werd (terecht) gesteld dat deze een hoog creatief potentieel moeten bieden, anders zijn deze opdrachten voor de opleiding niet interessant. De commissie heeft tijdens de visitatie een sterk gedifferentieerd beeld van die beroepspraktijk gekregen (zie ook paragraaf 1.1). Afgestudeerden en studenten beschouwen zichzelf (zo melden ze aan de commissie) als autonoom kunstenaar. De opleiding zegt dan ook dat ze de balans zoekt tussen 'splendid isolation' en de veelal complexere realiteit van het beroep. De commissie kan zich hierin vinden, maar vindt tegelijkertijd dat - zolang de buitenwereld niet expliciet de opleiding wordt binnengehaald (als stageverlener, opdrachtgever, museale setting voor presentaties voor de meer autonoom gerichte studenten) - de confrontaties met de beroepspraktijk vaag blijven. Dat is nu nog het geval.

2.3 *Samenhang en integratie binnen het curriculum*

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Het programma toont een duidelijke opbouw over de twee studie jaren. Het begin van de studie staat in het teken van het verwerven van vaardigheden, met name op het gebied van computer-

techniek. Daarna wordt het accent gelegd op het verwerven van inzicht in communicatieprocessen en vervolgens op het toepassen van de opgedane kennis in de stage. De integratie van het geleerde vindt plaats in het afstudeerproject. De theoretische onderdelen moeten het praktijkwerk ondersteunen. Op zich zijn de verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen goed beredeneerd. De commissie heeft tijdens de visitatie echter geen overtuigend beeld gekregen van de mate waarin theorie en praktijk (studiewerk) op elkaar aansluiten. De studenten kunnen dit niet duidelijk aangeven. In de praktijk blijkt het schipperen om de juiste weg te vinden. Het zelf-evaluatierapport geeft dit ook aan. Maar ook hier geldt weer: de opleiding is nog maar net gestart.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 Gerealiseerde kwalificaties

*De commissie kan nog **geen oordeel** geven over de vraag of de door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden voldoende toereikend zijn om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

Op het moment dat het zelfevaluatie-rapport werd geschreven (april 2001) kon de opleiding nog geen uitspraak doen over de kwalificaties van de studenten van de huidige opleiding. De commissie heeft nog geen (theoretisch) afstudeerwerk kunnen zien. De commissie heeft wel voldoende aanwijzingen over de kwalificaties van studenten om een voorlopige indruk te kunnen geven. De vertegenwoordigers van het werkveld die de commissie tijdens de visitatie heeft gesproken, waren buitengewoon positief. Men was vooral enthousiast over de onderzoekende houding van de studenten. Met de bagage van de opleiding op zak ligt er volgens het werkveld een waaier aan beroepsmogelijkheden open. De indruk van de commissie is positief, maar van een onderbouwd oordeel kan op dit moment nog geen sprake zijn.

3.2 Bewaking van de kwalificaties

*De opleiding is nog te jong om over een goed functionerend apparaat voor het bewaken van de kwalificaties te kunnen beschikken. De voornemens die de opleiding presenteert zijn overtuigend. De commissie kan nog **geen oordeel** geven.*

De opleiding ziet voor zichzelf een duidelijke ontwikkelingstaak op het gebied van de kwalificaties en wil die het veld aanbieden voor kritiek en feedback. De commissie juicht dat voornemen toe. Een structuur om de kwalificaties te bewaken was op het moment van de visitatie nog niet aanwezig. Positief beoordeelt de commissie het feit dat de opleiding (ook in het verleden, bij de voorloper van de opleiding) de studenten al betreft bij het debat over de kwalificaties. De term 'kwalificaties' moet dan wel zuiver gehanteerd worden. Het gaat om de kwaliteit van de afgestudeerden, en niet om de kwaliteit van het reguliere onderwijs. De commissie heeft gezien de inzet van de opleiding wel vertrouwen in de aanpak van de bewaking van de kwalificaties, maar, zoals reeds werd vastgesteld, de opleiding is nog te jong om een oordeel te kunnen geven.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De commissie vindt de werkvormen passen bij de geformuleerde eindtermen. Studenten krijgen meer dan voldoende mogelijkheden om een eigen aandachtsgebied te formuleren en dit beeldend/technisch uit te werken. De aanpak van het theorieprogramma is door de combinatie van 'theorie' en 'onderzoek' (met name via internet) inspirerend. De projecten in het curriculum zijn een zinvolle werkvorm. Er is een duidelijk weekrooster waarin verplichte (theorie)vakken en eigen werk elkaar afwisselen.

De opleiding streeft naar een 'learning community'. Een gemeenschap waarin de leden van elkaar kunnen leren, waarin ze zich betrokken voelen bij de studiegang van medestudenten en waar een kritische, open geest heerst. Zo'n community is er niet van de ene op de andere dag en er moeten nog (volgens de studenten) meer strategieën worden ontwikkeld om het zover te krijgen. Een goed begin zijn de driewekelijkse bijeenkomsten waarin studenten van MFA IME en van MFA Schilderkunst de stand van zaken met betrekking tot hun werk presenteren en waarin discussies plaats vinden. De learning community is nog in ontwikkeling. De commissie vindt dat een interessant concept.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen. De criteria moeten worden aangescherpt.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatierapport aan dat de presentaties en plenaire rapportages meer fungeren als vormen van feedback dan als officiële toetsmomenten. De commissie steunt die opvatting gezien het karakter van de opleiding. Daarnaast worden vakken afzonderlijk afgesloten. Tijdens de visitatie toonden de studenten zich over het algemeen tevreden met de feedback. De opleiding is echter nog niet tevreden met het toetsbeleid. De aard van de opleiding (en met name de open opdrachten waarmee gewerkt wordt) maken het formuleren van criteria tot een ingewikkelde aangelegenheid. Toch is er (zowel vanuit de opleiding als bij studenten) wel degelijk behoefte aan duidelijke criteria. De opleiding heeft een beoordelingsreglement waarin procedures met betrekking tot beoordelingen en afsluitend examen zijn opgenomen. De commissie heeft hierin nog geen criteria aangetroffen. De commissie beveelt aan bij het formuleren van criteria nadrukkelijk te kijken naar de beroepsgerichtheid.

5 Instroom en doorstroom

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Jaarlijks worden er maximaal 10 studenten op de opleiding toegelaten. De opleiding onderstreept het belang van goede voorlichting (opleidingsconcept, werkwijze en eindkwalificaties) zodat studenten niet met verkeerde verwachtingen aan de studie beginnen. Studenten melden zich uit zichzelf aan (tijdens de visitatie was er sprake van 30 aanmeldingen) en worden door de opleiding gescout op eindexamenpresentaties van initiële opleidingen beeldende kunst en vormgeving.

Een toelatingscommissie beoordeelt het werk en gaat met de student een gesprek aan over zijn opvattingen over het studiegebied. Daarnaast geldt een aantal specifieke criteria voor de opleiding. De procedure heeft volgens de opleiding bij de voorloper van de opleiding (Computergraphics) goed gefunctioneerd; de huidige opleiding is wat dit betreft nog te jong om geëvalueerd te kunnen worden. Het aantal deelnemende studenten is klein, het aantal aanmeldingen hoog.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van uitvoering van een (...) expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toelatingsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

Het zelfevaluatie-rapport en de studenten (tijdens de visitatie) zijn er duidelijk over: de studie kost tijd. Veel tijd. 40 uur per week is onvoldoende. Studenten geven aan dat ze doorlopend met de studie bezig zijn. Ze vinden dat - afgezien van het feit dat ze soms ook tijd nodig hebben voor het verwerven van inkomsten - geen probleem. De voortgang van de studenten kan door de kleinschaligheid van de opleiding nauwlettend worden gevolgd. Tweemaal per semester wordt deze door de docenten besproken. De opleiding heeft voldoende mechanismen die de voortgang van de studenten waarborgen: Onderwijscommissie, docentenoverleg en Opleidingsraad.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

De commissie heeft met betrekking tot de individuele begeleiding verschillende meningen bij studenten aangetroffen. De één is tevreden over de begeleiding, de ander wil meer technische begeleiding, en de huidige groep studenten zou - volgens het zelfevaluatie-rapport - meer individuele begeleiding in de studio willen. Positief vindt de commissie, dat de opleiding veel moeite doet om voor bepaalde studenten gespecialiseerde (gast)docenten in huis te halen. De opleiding is zich - getuige het zelfevaluatie-rapport - ervan bewust dat de begeleiding nog niet optimaal verloopt. Het is - als zoveel onderdelen van deze nog jonge studie - serieus onderwerp van overleg in de Opleidingsraad. De zelfevaluatie bevat op dit punt echter nog weinig concrete informatie. De commissie is van mening dat de problemen rond de gewenste begeleiding ook te maken hebben met de ambities van de opleiding. De opleiding wil én werkplaats zijn (studio) én een onderwijsprogramma aanbieden. De commissie vraagt zich af of er voldoende mankracht beschikbaar is om dit alles adequaat te begeleiden. Vooralsnog beoordeelt ze de begeleiding als net aan voldoende.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

*De opleiding is nog te jong om over een goed functionerend stageapparaat te kunnen beschikken. De commissie kan nog **geen oordeel** geven of de begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperiodes) op efficiënte wijze bijdragen aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodesdoelen).*

In paragraaf 2.2. is reeds aangegeven dat het stageprogramma nog in ontwikkeling is. De opleiding is nog jong. De commissie kan daarom nog geen oordeel geven of de begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages op efficiënte wijze bijdragen aan het realiseren van de stagedoelen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De commissie is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn.

Studenten die aan de opleiding beginnen, zijn zodanig geselecteerd dat ze, behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich met betrekking tot het rendement problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De opleiding maakt regelmatig gebruik van gastdocenten die op zich garant staan voor voeling met ontwikkelingen in het werkveld en - zegt de opleiding terecht - de wereld via het web inbrengen. Verder is er goed contact met het Zentrum für Kunst und Medien in Karlsruhe. De opleiding wil dit contact uitbouwen. Ook zijn er goede contacten met de stad en de regio Groningen. Het netwerk van de opleiding is nog in ontwikkeling. Studenten gaven tijdens de visitatie aan dat de communicatie vanuit de opleiding beter kan. De internationale contacten moeten volgens de commissie worden uitgebreid..

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **onvoldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De commissie heeft uit het zelfevaluatie-rapport en de visitatie opgemaakt dat de wetenschappelijke oriëntatie van de opleiding nog geen duidelijke richting heeft. De samenwerkingsverbanden (zoals met de Rijksuniversiteit Groningen) zijn interessant maar gering in aantal. Onderwerpen binnen het curriculum worden vanuit diverse invalshoeken (praktijkwerk, filosofische teksten, internet) onderzocht. De commissie vindt dit een goede aanpak. In traditionele zin is deze echter niet wetenschappelijk verantwoord. De vraag is echter, wat in het kader van deze opleiding onder 'wetenschappelijk' moet worden verstaan. De commissie signaleert dat de opleiding op dit - moeilijke - gebied nog geen visie heeft geformuleerd. Dit zou wel moeten. De opleiding wil meerjarige samenwerkingsverbanden met een beperkt aantal partners, maar is hierin nog niet concreet. Wel is men doende een samenwerkingsplatform tussen het Frank Mohr Instituut, de afdeling Kunst- en Architectuurgeschiedenis, Muziek en Theaterwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen, het HPC/V (Centrum voor High Performance Computing & Visualisation) eveneens van de RuG en het Groninger Museum in te stellen, met onder andere als doel een leerstoel voor kunst en media en een lectoraat voor computervisualisatie in te stellen. De commissie hoopt dat hieruit meer impulsen voor de wetenschappelijke oriëntatie zullen ontstaan. Het projectplan bevat een aantal initiatieven, die ook in de praktische onderzoekssfeer liggen.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De opleiding maakt deel uit van het Frank Mohr Instituut. Dit instituut vormt een zelfstandige afdeling van de Faculteit der Kunsten van de Hanzehogeschool. Aan het hoofd van dit instituut (dat ook een voortgezette opleiding Schilderkunst bevat) staat een directeur. De dagelijkse gang van zaken is in handen van een coördinator. Daarnaast zijn er docenten (ieder semester drie), gastdocenten en technisch medewerkers. Het inschakelen van gastdocenten waarborgt de actualiteit van het programma. De kleinschaligheid van de opleiding (en het inschakelen van gastdocenten) heeft enkele nadelen: studenten zouden graag willen dat docenten vaker aanwezig zijn en de inzet van gastdocenten is soms lastig te organiseren. De opleiding werkt aan deze knelpunten.

Er is meer dan voldoende intern overleg en inspraak: er is een Onderwijscommissie (bestaande uit opleidingscoördinator, kerndocent, twee externe deskundigen en een student) die regelmatig overleg voert over alle aspecten van het onderwijs op de opleiding en daarnaast is er de Opleidingsraad, die bestaat uit alle studenten, een docent en de coördinator. Deze komt eenmaal per maand bijeen en bespreekt de dagelijkse gang van zaken.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur is **voldoende** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit*

De opleiding heeft gezien zijn korte geschiedenis nog geen eigen cultuur. Ze streeft naar een 'learning community' maar deze is nog niet geheel van de grond gekomen. Van het management worden, getuige de zelfevaluatie, strategieën verwacht om de community te realiseren.

De commissie kan gezien de korte geschiedenis van de opleiding moeilijk een oordeel geven over de vraag of de cultuur binnen de huidige opleiding voldoende bevorderlijk is voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit. Wel stelt de commissie vast dat uit alles blijkt dat er een grote inzet is om - met name de inrichting van de - opleiding voortdurend te bespreken, te evalueren en bij te stellen. Studenten noemden tijdens de visitatie de sfeer als positief punt van de opleiding.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Het personeelsbeleid van de opleiding valt onder P&O van de Faculteit der Kunsten van de Hogeschool van Groningen (zie specifiek deel initiële opleidingen). Karakteristiek voor de opleiding is de inzet van gastdocenten. De opleiding is doende de inzet beter te organiseren. Het door gastdocenten voorgestelde programma wordt getoetst aan het opleidingsplan en er wordt gewerkt aan een heldere planning en feedback met betrekking tot de aanstellingen. Studenten toonden zich tijdens de visitatie tevreden over de kwaliteit van de docenten.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De faciliteiten van de opleiding zijn goed. Studenten hebben een eigen werkplek en kunnen beschikken over de benodigde apparatuur. De werkplekken bevinden zich in gedeelde ruimtes. Sommige studenten zouden graag over een eigen ruimte beschikken. Studenten zijn tevreden over de technische faciliteiten, maar vinden dat er meer geld beschikbaar zou moeten zijn voor innovatie van apparatuur - de technische ontwikkelingen gaan hard.

Structurele samenwerking met de universiteit van Groningen (zoals beoogd met het platform en op operationeel niveau mogelijk is met het HPC/V) zou volgens hen ook een oplossing zijn.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **voldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding is voortdurend bezig met het evalueren van haar onderwijs. Hiervoor zijn voldoende mechanismen aanwezig zoals de Opleidingscommissie en de Opleidingsraad. De commissie vindt de Opleidingsraad een goed initiatief. Deze komt maandelijks bijeen (zie ook paragraaf 9.1). Alle voorkomende kwesties kunnen in de Opleidingsraad behandeld worden. De onderwerpen lopen dan ook sterk uiteen. Verder maakt de kleinschaligheid van de opleiding direct contact over het onderwijs mogelijk. De commissie heeft een positieve indruk van de manier waarop de opleiding aan haar kwaliteitszorg werkt. Deze zou nog een impuls kunnen krijgen als de opleiding duidelijke kwaliteitscriteria voor de verschillende opleidingsonderdelen formuleert.

11.2 Het zelfevaluatie rapport

*Het zelfevaluatie rapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie rapport is consciëntieus opgezet en bevat veel informatie. De commissie heeft waardering voor de poging van de opleiding de vragen systematisch te beantwoorden op de punten visie, beleid en plannen, organisatie, programma/inhoud en kwaliteitsbewaking: de aard van de vragen is immers lang niet altijd toegesneden op het karakter van een voortgezette opleiding. De opleiding geeft de knelpunten die (nog) liggen in deze (korte) opleiding helder aan. Minpunten van het evaluatie rapport zijn het taalgebruik, dat vaak weinig concrete terminologie hanteert. Ook geeft opleiding voortdurend aan op welke punten het onderwijs is geëvalueerd en wat de uitkomsten van de evaluaties waren. Niet duidelijk wordt dan, wat nu de precieze stand van zaken is: waaraan wil de opleiding werken en wat is er al gerealiseerd; hoe bevallen nieuwe initiatieven.

12 Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen

Zoals uit de rapportage duidelijk is geworden, heeft de commissie overwegend een positieve indruk van de voortgezette opleiding Interactieve Media and Environments. De opleiding is nog erg jong. De eerste lichting studenten was tijdens het bezoek niet afgestudeerd. Dat maakt het lastig (en soms onmogelijk, zoals bij de gerealiseerde kwalificaties, de bewaking van de kwalificaties en de organisatie en begeleiding van de stages) om over de verschillende kwaliteitsaspecten een oordeel te kunnen uitspreken. De commissie heeft zoals gezegd een positieve indruk van de opleiding. Ze weet waar ze naar toe wil. Programma en onderwijsorganisatie worden (met de studenten) voortdurend geëvalueerd en er worden pogingen tot verbetering gedaan. Het betreft dan ook een opleiding in een nieuw medium: het beroepsbeeld is in ontwikkeling en bij de vormgeving van de opleiding moest het wiel daardoor nog (deels) worden uitgevonden.

De opleiding maakt een ambitieuze indruk. Het kleine team bestaat uit docenten die betrokken en enthousiast zijn. Het werkveld is positief over de opleiding. De opleiding maakt een nog wat op zichzelf staande indruk. Er zijn contacten binnen het Groningse, maar de externe (nationale) oriëntatie moet nog verder worden uitgebouwd.

De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende gegeven. Onvoldoende werden beoordeeld: het buitenschools curriculum en de wetenschappelijke oriëntatie.

Aanbevelingen

- Blijf werken aan de verfijning van het profiel van de opleiding;
- Onderzoek in dit licht hoe de integratie tussen 'theorie' en 'praktijk' (studiowerk) alsmede het buitenschools curriculum kan worden versterkt;
- Versterk de wetenschappelijke oriëntatie;
- Versterk de contacten met het werkveld;
- Werk het concept van de 'learning community' verder uit.

13 Kengetallen IME

Blanco	Gegevens onbekend
X	Kan op logische gronden niet voorkomen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Totaal aantal ingeschreven studenten					7	7	11	11
Totaal aantal docenten								
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom , havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'					7		11	
Totaal aantal geslaagden					7		1	
Aantal geslaagden uit prop.instroom 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren								
Aantal studiestakers								
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren					1,9		1,4	
Stuïestakers naar vooropleiding, havo, %								
Stuïestakers naar vooropleiding, vwo,%								
Stuïestakers naar vooropleiding, mbo, %								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Diploma behaald na 1 jaar				X				
Diploma behaald na 2 jaar.				100		9	X	X
Diploma behaald na 3 jaar				100		X	X	X
Diploma behaald na 4 jaar				100	X	X	X	X
Diploma behaald na 5 jaar				X	X	X	X	X
Diploma behaald na 6 jaar			X	X	X	X	X	X

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Percentage uitval na 1 jaar							X	X
Percentage uitval na 2 jaar						X	X	X
Percentage uitval na 3 jaar					X	X	X	X
Percentage uitval na 4 jaar				X	X	X	X	X
Percentage uitval na 5 jaar			X	X	X	X	X	X
Percentage uitval na 6 jaar		X	X	X	X	X	X	X

Hanzehogeschool, Hogeschool van Groningen, Groningen Academie Minerva/ Frank Mohr Instituut

Opleiding: voortgezette opleiding MFA Schilderkunst
Visitatiedatum: 20 maart

Samenvatting

De commissie heeft een positief beeld van MFA Schilderkunst. Het tweesporen beleid (artistieke praktijk en theorie) is goed en moet met kracht worden doorgezet en uitgebouwd. De didactische uitgangspunten zijn prima en de organisatie is in orde. Wat de commissie mist is een zekere mate van uitstraling. De prima activiteiten die de opleiding onderneemt (symposia, tentoonstellingen en publicaties) worden met een zekere bescheidenheid gepresenteerd.

Inleiding

De opleiding MFA Schilderkunst (MFA=Master of Fine Arts), voorheen Vervolgopleiding Schilderkunst van Academie Minerva, maakt sinds september 1999 deel uit van het Frank Mohr Instituut (FMI). Het FMI maakt naast Academie Minerva en het Noord-Nederlands Conservatorium deel uit van de Faculteit der Kunsten van de Hanzehogeschool. Het instituut draagt de naam van Frank Mohr (1931-1998), die in Groningen diverse culturele functies bekleedde en initiator was van vele opzienbarende kunstprojecten. In januari 2002 is MFA Schilderkunst in het CROHO opgenomen. De opleiding heeft een structureel samenwerkingsverband met Hunter College in New York. Het Art Department van Hunter College, waartoe het MFA programma behoort, waardeert de kwaliteit van MFA schilderkunst in Groningen als equivalent van haar eigen MFA opleiding.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **voldoende** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepenveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding beschouwt de schilderkunst als vertrek- en ijkpunt echter zonder hiermee alleen het schilderen centraal te stellen. Er wordt ook ruimte geboden aan andere dan schilderkunstige vormen mits zij een duidelijk verband met de schilderkunst vertonen. De invloed die de schilderkunst heeft op de andere beeldende disciplines lijkt, aldus de opleiding, groter dan omgekeerd. Het sterke punt van de schilderkunst is dat zij zich kan verhouden tot haar traditie, zonder haar ontwikkeling prijs te geven. Juist hierdoor kan zij zich met andere beeldende disciplines verstaan terwijl zij zich verder ontwikkelt.

De opleiding stelt dat een kunstenaar, afgestudeerd aan MFA Schilderkunst, een professionele attitude heeft die blijkt uit karakteristiek eigen werk, uit doorgaande reflectie op de onderliggende ideeën en uit een grote beheersing van artistieke vaardigheden. De afgestudeerde is in staat om het eigen werk theoretisch te onderbouwen en relaties te leggen tussen eigen werk en de omringende culturele- en kunstwereld. Daarbij vormt de schilderkunst de inspiratiebron maar er wordt ook gezocht naar de grenzen van het medium en naar de ruimte buiten de grenzen. De student wordt zo opgeleid om vanuit het schilderkunstige denken de grenzen van de beeldende kunst te verkennen en te verleggen.

De commissie is van mening dat de opleiding een duidelijke positionering heeft ten opzichte van andere opleidingen. Met name de aandacht die wordt geschonken aan de theorie werkt onderscheidend ten aanzien van andere voortgezette opleidingen. Studenten geven aan dat dit een van de redenen is om voor MFA Schilderkunst te kiezen. Het medium -de schilderkunst- is ook uniek in die zin dat deze opleiding de enige in Nederland is die zich als voortgezette opleiding hiermee bezig houdt.

De meerwaarde die deze studie de studenten in termen van marktwaarde oplevert wordt door de commissie positief ingeschat. De commissie is echter van mening dat er dan wel heel duidelijk moet worden gekozen om de opleiding als schilder opleiding te positioneren en niet teveel als een opleiding met een meer 'vrije' keuze van het medium. Op deze wijze kan deze voortgezette opleiding worden uitgebouwd tot kennisdomein op het eigen gebied. De opleiding onderkent dit en stelt dat de samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen (RuG) de mogelijkheid biedt om uit te groeien tot een bijzondere excellentie en profilering. Samenvattend is de commissie van mening dat het beroepsbeeld voldoende is.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De eindtermen van de opleiding zijn opgenomen in het leerplan. De formulering van de eindtermen is breed. De studenten dienen een eigen coherente beeldende productie van hoog niveau te maken. Zij dienen daarbij een reflecterende houding ten aanzien van het eigen werk te tonen, het eigen werk theoretisch te onderbouwen en relaties te leggen tussen het eigen werk en de omringende culturele-

en kunstwereld. Deze eindtermen doen recht aan de dubbelgerichtheid van de opleiding; de ontwikkeling van het eigen beeldende werk en het ontwikkelen van een 'kunstenaarstheorie'. De commissie vindt de eindtermen relevant voor het beroepsbeeld van de opleiding. Ze zijn echter algemeen gesteld. Daarnaast hebben zij bijvoorbeeld geen direct verband met de zakelijke beroepsvoorbereiding. De commissie vindt het positief dat de algemeen gestelde eindtermen duidelijk door alle betrokkenen bij de opleiding worden herkend. Echter kennis van de commerciële aspecten van het beroep kunstenaar, financieel inzicht en projectmanagement zijn volgens de commissie ook onderdeel van de vaardigheden die een kunstenaar met een door de opleiding gewenste 'professionele attitude' nodig heeft. De commissie beveelt aan eindtermen op dit vlak op te nemen.

2 Curriculum

Het MFA Schilderkunst programma bestaat uit vier semesters van ongeveer 5 maanden. De totale cursusduur is twee jaar en kan niet worden verlengd. Het programma kent een studiodeelte, een projectgedeelte en een theoriegedeelte. De drie delen vormen gelijkwaardige onderdelen van het programma. De studie wordt afgerond met de presentatie van het beeldend werk en met een thesis.

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

In de studio werkt de student aan de hand van een eigen werkplan. Dit werk dient vervolgens door de student te worden onderzocht en geanalyseerd. Hieruit volgt een 'leervraag' die het uitgangspunt vormt voor de theoretische verdieping en ondersteuning. Het curriculum is op deze wijze in hoge mate vraaggestuurd. De begeleiding wordt gedaan door kerndocenten (vaste docent voor het hele studiejaar), semesterdocenten (wisselt per semester) en een keur van gastdocenten. In het eerste jaar wordt het werk gepresenteerd in een openbare atelierpresentatie. In het tweede jaar is er een openbare atelierpresentatie binnen een kunstinstelling. Daarnaast zijn er projecten in de vorm van workshops, atelierbezoeken, excursies, seminars en dergelijke. In het derde semester maken de studenten een tiendaagse studiereis naar New York waarbij zij musea, galleries en kunstenaars bezoeken en seminars in het Hunter College volgen.

In het eerste semester wordt de student aangemoedigd zoveel mogelijk opties te overwegen en te proberen. De student moet zelf ervaren waar zijn sterke en zwakke kanten liggen. Het bijstellen van het werkplan is hiervan een neerslag. In het tweede semester ligt de nadruk op onderzoek naar esthetische criteria en het verzamelen van betekenisvol materiaal en op reflectie. Het derde semester legt het accent op de ontwikkeling van een eigen artistiek systeem en reflectie. Het vierde semester staat voor het grootste deel in het teken van het afstuderen. De opbouw in semesters werkt goed aldus de studenten. Het werkplan wordt getoetst doordat docenten de voortgang van de student aan de hand van dit plan bewaken. Het plan geeft aanleiding tot feedback. De inbreng van de gastdocenten geeft het noodzakelijke contact met de beroepspraktijk. Het feit dat zij zelf gastdocenten kunnen uitnodigen vinden studenten zeer positief. De openbare presentaties worden door de studenten als

leerzame confrontaties met de beroepspraktijk ervaren. Op aandrang van de studenten worden maandelijks kleine presentaties van verschillende groepjes studenten ingeroosterd waarin studenten zich kunnen trainen in het kritisch bespreken van het werk van medestudenten.

De commissie is van mening dat de opbouw van het curriculum goed is. Het werkveld geeft aan dat de theoretische component van de opleiding een sterk punt is. Men vindt de complexiteit groot en de student krijgt voldoende bagage mee 'om het te kunnen redden'. Het werkveld is tevens van mening dat de 'Schilderidentiteit' moet blijven en verder moet worden uitgebouwd. Juist deze identiteit werkt onderscheidend ten opzichte van andere voortgezette opleidingen. Bovendien, geeft het werkveld aan, is werken vanuit een beperking een uitdaging en zou juist tot goede resultaten moeten leiden. Als kritiekpunt stelt het werkveld dat de schilderkunst die zich afspeelt in het openbare domein op de opleiding onvoldoende onderwerp van onderzoek is. Ook de relatie met de geschiedenis van de kunst via bijvoorbeeld de minutieuze bestudering van een schilderij uit bijvoorbeeld de 17e eeuw kan verbeteren. De commissie is van mening dat de inhoud van het binnenschools curriculum voldoende is. De theorie wordt gebruikt om concrete handvatten te bieden aan de student. Door de samenwerking met het Hunter College is het curriculum internationaal gericht.

Door de individuele invulling van het programma is het van belang een zekere 'opinio communis' te hebben ten aanzien van niveau en inrichting van de individuele studieprogramma's.

De commissie is van mening dat in elk individueel programma de 'schilderidentiteit' van de student duidelijk moet zijn. Uitstapjes naar andere media zouden moeten dienen om de schilderidentiteit te bevestigen.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **voldoende** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Via gastdocenten, projecten en openbare presentaties vinden er voldoende confrontaties met de beroepspraktijk plaats. Ook de internationale studiereis naar New York is in dit verband te noemen. In de loop van de studie neemt de confrontatie met de beroepspraktijk toe. Gedurende het eerste semester worden gastdocenten niet vaak ingezet. Tijdens het voorbereiden van de eindexamententoonstelling is de confrontatie en communicatie met de kunstwereld het hevigst. Deze opbouw beoordeelt de commissie positief. Samenvattend beoordeelt de commissie het buitenschoolse curriculum als voldoende.

2.3 *Samenhang en integratie binnen het curriculum*

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

De opleiding geeft aan dat de inhoudelijke samenhang en integratie bestaat uit de driedelige opbouw van het programma: studio, theorie en project. De commissie is het hier mee eens maar constateert tevens dat het student zelf is, die zijn eigen werk- en leerplan maakt, waarin dan vanzelfsprekend de integratie is gerealiseerd.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **voldoende** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van tevoren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is, in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn dat wil zeggen professioneel kunstenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk, moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. Op grond van deze uitgangspunten is de commissie van mening dat de afgestudeerden in voldoende mate beschikken over de nagestreefde kwalificaties om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren. Die mening wordt onderschreven door de werkveldvertegenwoordigers.

Het werkveld geeft aan enthousiast te zijn over de kwalificaties van de afgestudeerden van MFA Schilderkunst. Ook de externe deskundigen die het afsluitend examen beoordelen zeggen dat in hun opinie de opleidingstermen over het algemeen behaald zijn. Afgestudeerden geven aan dat ze door de opleiding een ontwikkeling hebben doorgemaakt. Positief zijn zij over de verdieping van bestaande ervaring en kennis, de introductie in professionele circuits waardoor ook een beter toekomstperspectief ontstaat. De alumni vinden dat zij dankzij de opleiding de eigen positionering in het beroepsveld beter kunnen overzien, beter in staat zijn beeldend werk kritisch te beschouwen en een grotere vaardigheid in het presenteren van werk te hebben verkregen.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De commissie constateert dat het door de opleiding gehanteerde mechanisme om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te meten met name een interne zaak is. In het zelfevaluatie-rapport stelt de opleiding dat kerndocenten, semesterdocenten en het hoofd van de opleiding regelmatig op werkbijeenkomsten met studenten de beoogde kwalificaties bespreken. Ook de externe deskundigen in de examencommissie worden bevraagd. Daarnaast is er een eenmalige evaluatie gehouden. De commissie is van mening dat hieruit zeker relevante informatie voor de opleiding voortkomt. Er is bijvoorbeeld nog geen sprake van een alumnibeleid, er zijn geen regelmatige enquêtes bij het

werkveld en alumni waarin de relevantie van de eindtermen en de mate waarin deze behaald zijn onderwerp van onderzoek zijn. Kortom er is nog onvoldoende sprake van een adequaat mechanisme om de kwalificaties te waarborgen.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **goed** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding geeft er blijk van een duidelijk didactisch kader te hebben van waaruit zij het onderwijs aan de voortgezette opleiding vorm geeft. De opleiding wil nadrukkelijk geen 'werkplaats' zijn. Dit betekent dat er sprake is van een intensieve begeleiding van de ontwikkeling van het werk en de reflectie daarop. Dit betekent voor docenten dat zij een dubbele taak hebben. Ten eerste moeten zij de student helpen om een bij hem passende timing te ontwikkelen van de immersie in het doendenken en het afstand nemen om te kunnen reflecteren. Ten tweede moeten docenten helpen bij het vinden van een bij de student passende manier om reflectie te beoefenen, deze op gang te houden en om praktijk en theorie met elkaar te verbinden. Als uitgangspunt, beschreven in het zelfevaluatie-rapport, neemt de opleiding de student die: "geen vis is. Studenten moeten leren om in het diepe (van hun werk) te duiken, op gezette tijden weer naar boven te komen en om dat wat zij daar aantreffen weer te verwerken (in de reflectie). Daarom zijn studenten meer gebaat bij warme en koude wisselbaden (een afwisseling van doen endenken) om hun artistieke kringloop op gang te houden dan bij het trage klimaat van een tropisch aquarium (een onderdompeling in hun werk)". De studenten geven aan enthousiast te zijn over deze vorm van onderwijs. De opleiding kent gevarieerde werkvormen; hoorcolleges, werkcolleges, (forum)discussies, werkbeprekingen, workshops enzovoort. Samenvattend concludeert de commissie dat de opleiding een goede visie op onderwijs aan postinitiële studenten heeft en dat deze visie in de werkvormen tot uiting komt.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

Studenten worden aan het eind van elk semester beoordeeld in een beoordelingsgesprek. Hierbij aanwezig zijn de collega studenten, de kerndocenten, de semesterdocenten en het hoofd van de opleiding. Daarnaast vinden er individuele voortgangsgesprekken plaats over de voortgang van het werk. De inhoudelijke criteria voor de beoordeling worden door de afzonderlijke leden van de beoordelingscommissie geformuleerd. Deze criteria zijn bij de studenten bekend door de vele tussentijdse werkbeprekingen, waarin argumenten en toelichtingen op het oordeel worden gegeven. Eindbeoordeling vindt plaats aan de hand van een selectie uit de beeldende productie die gedurende de opleiding is ontstaan, de thesis en de mondelinge toelichting op het werk en de thesis. De examencommissie bestaat uit twee externe deskundigen (een kunstenaar en iemand uit de museumwereld), een afgevaardigde van het Hunter College, de kerndocenten (theorie en praktijk) en het hoofd van de opleiding. Het oordeel van het hoofd van de opleiding en de kerndocent theorie is bepalend of de student geslaagd is. De beoordeling door de drie externe deskundigen heeft een adviserende functie. Studenten geven in het gesprek met de commissie aan de beoordelingen over het algemeen 'fair' te vinden. De beoordelingen komen niet uit de lucht vallen en er wordt voldoende feedback ver-

schaft. De commissie is van mening dat de wijze van toetsing recht doet aan het individuele studietraject van de student. De criteria echter zijn niet merkbaar afgeleid van de eindtermen. Natuurlijk zal door de brede samenstelling van de toetsingscommissie er een gedragen idee over het eindniveau van de student ontstaan. Of dit niveau echter aan de eindtermen wordt getoetst is de commissie niet duidelijk geworden.

Samenvattend concludeert de commissie dat de toetsing op zich voldoende is maar dat het verband met de eindtermen nog onvoldoende expliciet is.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **goed** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Het aantal studenten dat zich aanmeldt voor de opleiding is ongeveer 30. Dit aantal aanmeldingen overtreft het aantal beschikbare plaatsen. De opleiding heeft een bekostiging voor 6 plaatsen per jaar en streeft naar een aantal van 12-15 studenten om tot een zo sterk mogelijke kritische massa en financiële basis te komen. De opleiding kan dus een selectie aan de poort toepassen. De opleiding scout actief bij eindexamentoonstellingen en maakt voor de werving gebruik van haar netwerk. Studenten geven aan dat ze bewust voor de opleiding kiezen op basis van uitgangspunten en opzet van het programma. Er is wel een discussie over de naam MFA Schilderkunst. Deze naam zou eventueel getalenteerde studenten afschrikken vanwege de suggestie dat de opleiding zich uitsluitend op 'schilders' richt. De opleiding overweegt om de naam van de opleiding van een ondertitel te voorzien die aanduidt dat zij zich ook richt op theorievorming en op de ruimte buiten de schilderkunst. De commissie is van mening dat bij voortgezette opleidingen er een duidelijke positie moet worden ingenomen. Zij is derhalve beducht voor een ondertitel die het primaat van de schilderkunst op de opleiding zou ondergraven.

MFA Schilderkunst werft haar studenten vooral uit de populatie van de initiële fase in binnen- en buitenland. De opleiding heeft een goede kijk op de startkwalificaties van de instroom. De toelatingsprocedure is goed doordacht en zorgvuldig en gebeurt aan de hand van heldere criteria die ook in de voorlichtingsfolder staan. Sterk vindt de commissie dat de opleiding naar aanleiding van een eigen onderzoek naar de resultaten van het toelatingsbeleid, heeft besloten twijfelgevallen niet meer toe te laten en uitsluitend die studenten toe te laten waarover de totale toelatingscommissie positief is. De student begint de opleiding met een studiopresentatie waarin de individuele leerdoelen worden geformuleerd en eventuele deficiënties gelokaliseerd. Op deze wijze sluit de opleiding goed aan op de vooropleiding van de instromende student.

Samenvattend beoordeelt de commissie het instroom beleid als goed.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is (...) sprake van uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatie-rapport aan dat studielast door het docententeam en hoofd opleiding in de gaten wordt gehouden. De studiepunten zijn aan de verschillende programmaonderdelen toegekend. Indien studenten problemen hebben met de zwaarte van de studielast, dan kan daarover gepraat worden tijdens de besprekingen in de studio. Ook in de onderwijscommissie is studielast en studievoortgang een voortdurend punt van aandacht. Is er werkelijk een probleem, dan wordt naar oplossingen gezocht. Studenten geven aan dat de opleiding weliswaar zwaar is maar te doen. Dit blijkt verder uit het geringe aantal uitvallers en uit het feit dat het merendeel van de studenten de opleiding na twee jaar met een diploma verlaat. Studenten aan de MFA Schilderkunst ontvangen van de gemeente Groningen een uitkering en kunnen zich volledig op de studie concentreren. Uit de paragraaf over toetsing is al duidelijk geworden dat de toetsing enerzijds continu plaats vindt, anderzijds zich concentreert in vier momenten in het opleidingstraject. Daar wordt direct feedback gegeven.

De opleiding kent geen formele herkansingen. Bij de beoordeling geconstateerde tekorten worden meegenomen en in principe weggewerkt in een volgend project. De commissie vindt dat voor een voortgezette opleiding een aanvaardbare werkwijze. Mocht de student aan het einde van het derde semester nog steeds een onvoldoende studieresultaat hebben, dan is een vervolg van de opleiding onmogelijk. Het is niet mogelijk één of meer semesters te herkansen. De student dient de opleiding bovendien in twee jaar te voltooien. De opleiding beoogt met deze maatregel een geconcentreerde studie en zo min mogelijk een beroep op de WIK of sociale uitkering. De commissie vindt dat deze maatregelen wel streng zijn maar ook erg duidelijk en bij een voortgezette opleiding ook kunnen worden toegepast.

De commissie vindt dat de opleiding voldoende studeerbaar is.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

De studentenbegeleiding is intensief. Begeleiding is als het ware in het programma 'ingebakken'. Er wordt een bewust systeem gehanteerd van werk- en denkproces, goed aangeduid met de term 'wisselbaden'. Deze vorm van begeleiden stelt hoge eisen aan de didactische kwaliteiten van de docenten. Het is begeleiden en tevens be- of veroordelen en belonen. De afhankelijkheidsrelatie vormt een spanningsveld waarvan de opleiding, gezien een bijlage bij het zelfevaluatierapport, zich zeer wel bewust is. Studenten geven aan tevreden te zijn over de begeleiding.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is beschreven hoe de confrontaties met de beroepspraktijk een wezenlijk onderdeel uitmaken van het curriculum. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen 4.2 en 6.2 zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid, hoewel ze wel zicht heeft op aangeleverde kengetallen. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er in feite geen beleid te voeren is. Ze is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd dat ze, behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

In het onderhouden van de externe contacten spelen de gastdocenten een belangrijke rol. Daar deze groep steeds wisselt, is een voortdurende instroom van actuele en verschillende visies en ervaringen gegarandeerd. Verder heeft de opleiding een samenwerkingsverband met de RuG dat nuttig en noodzakelijk is voor de wetenschappelijke oriëntatie en voor uitbreiding van het internationale netwerk. Ook de internationale samenwerking met ondermeer het Hunter College is positief. Er vindt daadwerkelijk uitwisseling plaats van studenten, docenten en kennis. De in het zelfevaluatie-rapport beschreven voorgenomen oprichting van een kring internationale postinitiële opleidingen wordt door de commissie als perspectiefrijk gezien en zou zeker doorgang moeten vinden. Ook de start van de samenwerking met het Sandberg Instituut moet zondermeer positief gewaardeerd worden.

Samenvattend concludeert de commissie dat de opleiding voldoende voeling houdt met de relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld. De gestarte initiatieven geven een uitzicht op nog betere externe contacten die er volgens de commissie toe zullen bijdragen dat de eigen positie van de opleiding nader wordt toegespitst en uitgewerkt.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

Uit bovenstaande paragrafen is duidelijk geworden dat de opleiding veel aandacht besteedt aan het theoretische programma. De samenwerking met de RuG levert naast de invulling van het theoretische programma ook een theorie-docent, gezamenlijke manifestaties en wederzijdse uitwisseling van studenten op. De samenwerking met de Faculteit der Letteren heeft geleid tot een nieuw onderwijsaanbod waarin praktijk en theorie elkaar op gelijke voet ontmoeten. De plannen tot de vorming van een platform voor Kunst & Media waarin onderwijs, wetenschappelijk onderzoek en presentatie samenkomen wordt door de commissie positief beoordeeld. Deelname daaraan zal de wetenschappelijke oriëntatie verder ten goede komen.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De staf van de opleiding bestaat uit het hoofd opleiding, de coördinator, twee kerndocenten, de se-

mesterdocenten en de gastdocenten. Gezien de kleinschaligheid van de opleiding is er veel informeel overleg. Daarnaast is er elke vijf weken formeel overleg in de onderwijscommissie (hoofd van de opleiding, kerndocenten, coördinator) over alle aspecten van het onderwijs van de opleiding. De opleidingsraad, bestaande uit studenten, de coördinator en een docent, controleert de dagelijkse gang van zaken. Daarnaast heeft het FMI een adviesraad die bij belangrijke beleidsbesluiten wordt ingeschakeld en levert de Faculteit der Kunsten diensten op het gebied van beheer.

De commissie is van mening dat de inrichting en structuur van de organisatie zowel docenten als studenten voldoende mogelijkheden tot beïnvloeding geven zonder te verzanden in een bureaucratische opzet.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **voldoende** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De cultuur binnen de opleiding wordt sterk bepaald door kleinschaligheid en individualiteit. Er is een kleine staf die vanuit duidelijke visies hecht samenwerkt en samen met de gastdocenten het onderwijs verzorgt.

Vervolgens is er de overzichtelijke groep studenten. Door de kleinschaligheid zijn de lijnen tussen staf, docenten en studenten kort. De commissie is van mening dat de cultuur voldoende is. Er zou echter nog meer sprake kunnen zijn van gelijkwaardigheid in de relatie student-docent. De sfeer van de opleiding wordt gekenmerkt door een zekere mate van vrijheid en openheid, ook deze kan nog verder worden uitgebouwd. Al eerder is duidelijk gemaakt dat de individuele student en zijn eigen studiep pad centraal staan. Hij/zij is zelf verantwoordelijk voor invulling en voortgang. In de beleving van de commissie wordt deze verantwoordelijkheid nog niet helemaal bij de student gelegd. Een verdere nadruk op de eigen zelfstandigheid zou er volgens de commissie toe kunnen leiden dat er nog meer sprake zal zijn van een voortdurende open discussie tussen docenten en studenten over artistieke en didactische problemen. De studenten zijn nog niet door middel van evaluaties rechtstreeks betrokken bij het continueren van de gastdocentschappen.

Samenvattend concludeert de commissie dat de opleidingscultuur voldoende is maar dat hierin nog wel voortgang kan worden geboekt.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Het personeelsbeleid van de opleiding valt formeel onder dat van de Faculteit der Kunsten van de Hanzehogeschool. De procedures worden door de faculteit vastgesteld terwijl de inhoudelijke kwaliteit van de werving door de opleiding zelf wordt gedaan. De opleiding stelt als eis aan de docenten dat zij zelf werkzaam zijn in het beroepsveld. De kerndocenten worden daarbij geacht het curriculum als

belangrijk ijkpunt voor de invulling van hun lesgevende taken te nemen. De gastdocenten zijn hieraan veel minder gebonden en worden juist geacht vanuit de positie die in de beroepspraktijk wordt ingenomen te werken. Alle docenten hebben een kleine deeltijd aanstelling.

De gastdocenten worden door de onderwijscommissie geëvalueerd. Er is geen systeem voor jaarlijkse functioneringsgesprekken.

Voor een opleiding met een geringe omvang is het personeelsbeleid voldoende. Echter het feit dat studenten nergens formeel betrokken zijn bij de evaluatie van (gast)docenten is een manco. Het voorstellen een evaluatiesysteem op te zetten waarin formele functioneringsgesprekken plaats vinden zou dit manco kunnen repareren door structureel studentevaluatiegegevens over (gast)docenten op te gebruiken.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De opleiding is gevestigd in een voormalig schoolgebouw in het centrum van de stad Groningen. In dit gebouw hebben de eerstejaars studenten in tweetallen een eigen studio. De tweedejaars studenten hebben ieder hun eigen studio. Het gebouw is vierentwintig uur toegankelijk voor de studenten die ieder hun eigen sleutel hebben. Daarnaast hebben de studenten toegang tot de werkplaatsfaciliteiten van Academie Minerva.

De commissie is van mening dat het gebouw prima voldoet als schilderstudio. De faciliteiten om de andere doelstelling (theoretische verdieping) te behalen zijn matig. Er is behoefte aan een betere bibliotheek (inhoudelijk), meer videoapparatuur en een betere ICT voorziening.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding heeft geen eigen kwaliteitszorgplan. De kwaliteitszorg binnen de afdeling is nog niet geformaliseerd, door de kleine omvang wordt dit ook niet erg urgent gevonden. Dat wil niet zeggen dat er niets aan kwaliteitszorg wordt gedaan, maar er wordt vooral impliciet gestuurd op kwaliteit. Het is dus niet zichtbaar wat er precies gebeurt, wat de kwaliteitscriteria van de afdeling zijn en er is geen opleidingsbrede overeenstemming over de werkwijze.

De opleiding is zich bewust van het feit dat kwaliteitszorg tot nu toe niet in een systeem is ondergebracht. In het zelfevaluatierapport wordt aangegeven in ieder geval meer aandacht te gaan besteden aan studentevaluaties. De commissie ziet in dat een compleet integraal kwaliteitszorgsysteem voor een opleiding als deze een te zwaar instrument is. Wel vindt ze dat de opleiding, binnen haar eigen context, tot een systematischer aanpak zou moeten komen, ondermeer door de impliciet gehanteerde kwaliteitseisen vast te leggen.

11.2 Het zelfevaluatie-rapport

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport is uitgebreid, eerlijk en bevat veel informatie. De commissie heeft waardering voor de poging van de opleiding de vragen systematisch te beantwoorden aan de hand van de evaluatievragen. De aard van de vragen is immers lang niet altijd toegesneden op het karakter van een voortgezette opleiding. De opleiding geeft aan het zelfevaluatie-rapport te hebben gebruikt als een eerste formele stap op het gebied van kwaliteitszorg. Er zijn als slotparagraaf conclusies en aanbevelingen opgenomen die voortvloeien uit de beschrijvingen per paragraaf. Uit gesprekken met studenten en werkveldvertegenwoordigers is duidelijk geworden dat het beschreven beeld wordt herkend en onderschreven. Studenten zijn uitgebreid geïnterviewd en hebben commentaar geleverd op het concept. De commissie is dan ook van mening dat het zelfevaluatie-rapport voldoet aan de eisen die aan een valide zelfonderzoek mogen worden gesteld. Het was ook een goede basis voor de gesprekken die tijdens het bezoek zijn gevoerd.

12 Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen

Afgezien van de onvoldoende voor de bewaking van de kwalificaties en het kwaliteitszorgsysteem heeft de commissie de opleiding op alle andere evaluatievragen met een voldoende of goed (instroom en werkvormen) beoordeeld.

Het beeld dat bestaat is dat van een voortgezette opleiding, waar niets aan mankeert maar waar de commissie een zekere mate van uitstraling en zelfbewustheid mist. Dit kan misschien voor een deel verklaard worden uit de geografische positie van de opleiding, maar de commissie vindt ook dat het voor een deel kan worden toegeschreven aan de onduidelijkheid van de missie van de opleiding. Waar gaat men nu echt voor? Schilderen? Jawel maar...je mag ook wel... De commissie is van mening dat het bij voortgezette opleidingen nog belangrijker is dan bij initiële opleidingen een eigen gezicht te hebben. Het is belangrijk heel duidelijk te zijn waar je voor staat, een niche in de markt te vullen om vervolgens vanuit deze eigen positie een grensverleggend, innovatief kennisdomein op het eigen gebied te worden. Vandaar dat de commissie aandringt op een duidelijke "schilder" positionering zonder daarbij te bedoelen dat er uitsluitend geschilderd kan en mag worden. De commissie is van mening dat vele randvoorwaarden om dit waar te maken reeds zijn vervuld in deze opleiding. De commissie heeft een positief beeld van MFA Schilderkunst. Het tweesporig beleid (artistieke praktijk en theorie) is goed en moet met kracht worden doorgezet en uitgebouwd. De didactische uitgangspunten zijn prima en de organisatie is in orde. Wat de commissie mist is een zekere mate van uitstraling. De prima activiteiten die de opleiding onderneemt (symposia, tentoonstellingen en publicaties) worden met een zekere bescheidenheid gepresenteerd.

13 Kengetallen

Gezien het feit dat deze opleiding pas per 01-01-02 CROHO geregistreerd is zijn er geen CHROHO kengetallen beschikbaar.

ArtEZ, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek en theater

AKI, Akademie voor kunst en industrie, Dutch Art Institute, Enschede

Opleiding: Voortgezette opleiding Beeldende Kunst en Vormgeving
Visitatiedata: 27 maart 2002

Samenvatting

De commissie heeft een positieve indruk van de voortgezette opleiding Beeldende Kunst en Vormgeving van het Dutch Art Institute. Er zijn duidelijke visies op beroep en onderwijs. De opleiding heeft een typisch eigen profiel. Het curriculum is een goede mix van vraaggericht en aanbodgestuurd onderwijs waarbij het eerste overheerst. Studenten kunnen zo in voldoende mate hun eigen programma bepalen. Het buitenschoolse curriculum, waardoor de studenten zich daadwerkelijk in de praktijk verder kunnen professionaliseren, is veelomvattend. Het onderwijsproces is, in elk geval wat de uitvoering betreft, op orde. De opleiding maakt een ambitieuze indruk en is sterk extern gericht. Wel dienen de contacten meer gestructureerd te worden. In het algemeen beoordeelt de commissie het beleidvoerend vermogen als zwak. De opleiding levert professionele studenten/kunstenaars af. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van de initiële opleiding.

Inleiding

Het Dutch Art Institute (DAI) verzorgt een tweejarige voortgezette opleiding Beeldende Kunst en Vormgeving. De opleiding is ondergebracht bij de AKI in Enschede en maakt sinds 1 januari 2000 deel uit van ArtEZ Hogeschool voor Beeldende Kunst en Vormgeving, Bouwkunst, Muziek en Theater. De opleiding bestond eerst als AKI2 (sinds 1995), maar is in 1999 in de huidige vorm opnieuw gestart. In totaal beschikt de opleiding over 30 bekostigde plaatsen. De opleiding is gehuisvest in het AKI-gebouw op de campus van de Universiteit Twente. De opleiding heeft op dit moment het maximum aantal studenten. De opleiding wordt geleid door een coördinator die wordt bijgestaan door zeven docenten. Daarnaast wordt er onderwijs verzorgd door een wisselend aantal gastdocenten.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goed** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding besteedt in het zelfevaluatie-rapport ruime aandacht aan haar beroepsbeeld. Doel van de opleiding is een researchopleiding te zijn waar interdisciplinair onderzoek naar nieuwe beeldculturen wordt gedaan. Visualisering van dat onderzoek is de kern van de opleiding. Als essentie van het kunstenaarschap ziet de opleiding de "soevereine besluitvorming binnen het ontstaansproces van een kunstwerk". Die besluitvorming wil men op een hoger plan brengen. Op grond van ontwikkelingen die de opleiding signaleert, staan binnen de beroepsvisie drie kernbegrippen centraal: interdisciplinair, internationaal en intercultureel. Eveneens op grond van ontwikkelingen in de kunstpraktijk, met name de ontwikkeling van de economische kant van het kunstenaarschap, heeft de opleiding per september 2001 gekozen voor twee zwaartepunten. Enerzijds het als vrije kunstenaar werken aan kunst in opdracht. Deze keuze wordt uitgebreid beargumenteerd. Anderzijds het uitvoeren en visualiseren van innoverend onderzoek. Dit wil men doen in samenwerking met de Universiteit van Twente. Plannen op dit gebied zijn nog in een pril stadium. De commissie vindt deze uitgangspunten interessant.

De opleiding zegt zich te (willen) onderscheiden door avontuurlijk te zijn en door kunstenaars af te leveren die in hun vakgebied een vooraanstaande positie gaan innemen. Daartoe is het van belang dat ze complexe situaties aankunnen en bewust met hun kunstenaarschap kunnen omgaan. De commissie ziet in de keuze voor werk in opdracht ook een aspect waarmee de opleiding zich profileert ten opzichte van anderen.

Dit hier nu kort weergegeven uitgangspunt en de uitwerking ervan in het curriculum, wordt blijkens de gesprekken met studenten, afgestudeerden en werkveld ook als zodanig herkend en onderschreven. De commissie komt tot de conclusie dat de opleiding over een eigen, expliciete en adequate visie op het beroep beschikt. Deze visie is helder en goed beargumenteerd.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

Teneinde de bovengenoemde beroepsvisie waar te maken, hanteert de opleiding een set heldere en goed doordachte eindtermen. Ze zijn geformuleerd in termen van waarneembaar gedrag en daarmee toetsbaar. Ze geven ook een goed inzicht in kennis en met name vaardigheden en houdingen die van een afgestudeerde worden verwacht. De opleiding maakt een onderscheid tussen algemene eindtermen en eindtermen die zijn gericht op interdisciplinair onderzoek. Ook zijn er reeds bruikbare eindtermen geformuleerd voor het in te voeren zwaartepunt 'kunst in opdracht'. Wat de commissie heeft gemist, is expliciete aandacht voor de zakelijke en commerciële aspecten van het beroep kunstenaar. Gezien de grote diversiteit van de instroom (50% uit het buitenland) is niet gegarandeerd

dat bij alle deelnemers dit aspect van het beroep in voldoende mate in hun vooropleiding aanwezig is geweest. Bovendien zijn die aspecten juist bij kunst in opdracht van belang en er wordt in het curriculum dan ook aandacht aan besteed. Mogelijk kan dit aspect nog in de eindtermen voor kunst in opdracht aangescherpt worden. Ook zou er in de eindtermen een duidelijker indicatie moeten zijn van het wetenschappelijk niveau. Men streeft immers een masterstatus na. De commissie acht de huidige eindtermen voldoende om het curriculum inhoudelijk te sturen. Ze zijn zeker relevant voor de verdere voorbereiding op de beroepspraktijk.

2 Curriculum

In het zelfevaluatierapport wordt een duidelijk beeld van het curriculum gegeven. Het huidige curriculum is voor 80 % vraaggestuurd en voor 20 % aanbodgestuurd. Deze verhouding wordt 70/30 als het zwaartepunt 'kunst in opdracht' is ingevoerd. De aanbodgestuurde basismodulen bestaan naast de standaardtheorie en praktijk uit workshops, tentoonstellingen en excursies. Er is een sterke component beroepspraktijk waarin presentatie, zakelijke aspecten en mondelinge en schriftelijke communicatie veel aandacht krijgen. Het aanbodgedeelte vindt voornamelijk plaats in het eerste jaar. Het tweede jaar is veel meer extern gericht met buitenschoolse activiteiten. In het vraaggestuurde deel van het curriculum, door de opleiding de onderzoekmodule genoemd, staat grensverleggend beeldonderzoek centraal. Het is hier de student die onderzoek en de daarmee samenhangende activiteiten initieert.

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding. Meer aandacht dient er besteed te worden aan de formulering van leerdoelen.*

De commissie vindt de opzet en uitvoering van het curriculum interessant en uitdagend. Er wordt veel in projecten gewerkt met 'echte' opdrachten. Studenten zijn daar enthousiast over. Ze hebben een grote eigen inbreng. Enerzijds is er de gelegenheid om eigen werk onder de aandacht te brengen, anderzijds is er nog de mogelijkheid om fouten te maken. Er is een aantal vaste projecten waarmee studenten naar buiten treden onder andere het project Ochtrup waar een tentoonstelling wordt gemaakt in een villa in het gelijknamige Duitse stadje. Daarnaast is er de Villa de Bank in Enschede waar binnen en buiten tentoonstellingsmogelijkheden zijn. Gastdocenten worden uitgenodigd om commentaar te geven en in discussie te gaan met studenten. Met een tweejaarlijks project in Toronto zijn de ervaringen minder positief en de commissie heeft begrepen dat het wordt gestopt. Tussendoor zijn er regelmatig verplichte excursies naar tentoonstellingen en (grote) internationale kunstmanifestaties. In een aanvullend stuk geeft de opleiding een aantal voorgenomen veranderingen aan. Onder andere wordt een interessant project aangekondigd dat gericht is op het plaatsen van kunstwerken in de openbare ruimte. Studenten zijn zeer content met de mogelijkheid om -binnen de context van een opleiding- geconcentreerd met het eigen werk bezig te kunnen zijn. De commissie is positief over het curriculum. Het is inhoudelijk gericht en heeft een logische opbouw richting eindtermen. Er wordt gestuurd op inhoud, maar ook op een specifieke mentaliteit.

De commissie heeft twee kanttekeningen. Eén betreft de leerdoelen van het aanbodgedeelte. De commissie heeft daar geen zicht op gekregen. Zo wordt, zeker voor een buitenstaander, niet duidelijk hoe deze onderdelen en bijvoorbeeld ook de theoretische lezingen een bijdrage leveren aan het realiseren van de eindtermen. Met name over het theoriegedeelte heeft de commissie kritiek van de studenten vernomen. Ze vindt het dan ook positief dat uit nagekomen stukken blijkt dat men de theoriepoot wil versterken. De commissie heeft zich er wel over verbaasd dat het in een voortgezette opleiding nog nodig is dat een cursus Nederlandse kunstgeschiedenis moet worden gegeven, omdat studenten hun werk niet in een context kunnen plaatsen. Mogelijk zou daar eerder in de sfeer van selectie of deficiëntieprogramma's iets mee gedaan moeten worden. Studenten, maar ook werkveldvertegenwoordigers, zijn tevreden over opzet en uitvoering van het programma. De commissie sluit zich daar bij aan en komt ondanks de aanmerkingen over leerdoelen en theorie tot een oordeel voldoende voor het curriculum.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **goed** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Uit het voorgaande is wel duidelijk geworden dat het buitenschools curriculum een belangrijk deel van de totale opleiding uitmaakt. Doel is vooral dat studenten in verschillende contexten vaardigheden opdoen in het presenteren aan derden. Studenten exposeren en nemen deel aan projecten in binnen- en buitenland. Concept en organisatie komen op het instituut tot stand, de uitvoering vindt dan elders plaats. In het zelfevaluatie rapport worden daar meerdere voorbeelden van gegeven. Het is echter ook mogelijk dat een tentoonstelling in het buitenland wordt gemaakt na een werkperiode daar. Niet vergeten moet worden dat veel van de studenten al praktiserend kunstenaar zijn. Verder moet de substantiële inbreng van de gastdocenten genoemd worden. Eerder zijn ook al de verplichte excursies genoemd. De confrontaties met de beroepspraktijk zijn structureel in het programma opgenomen en culminerend in de eindpresentatie. De opleiding is duidelijk extern gericht. Goed is dat de opleiding ook al aangeeft wat er in het buitenschools curriculum verandert als het zwaartepunt 'kunst in opdracht' is ingevoerd. De commissie stelt vast dat het buitenschools curriculum nauw aansluit bij een aantal van de nagestreefde eindtermen.

2.3 *Samenhang en integratie binnen het curriculum*

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Het programma is in grote lijnen inhoudelijk samenhangend opgebouwd. De kennis die is opgedaan in de modules in het eerste jaar wordt gebruikt voor reflectie op het werk dat ontstaat op grond van het verrichte onderzoek. De kennis uit de basismodule beroepspraktijk wordt vervolgens weer toegepast om het werk te exposeren. Dit gebeurt in een soort concentrisch proces waarbij de opdrachten en vraagstellingen toenemen in moeilijkheidsgraad. Ook in de basismodules in het eerste jaar is sprake van een oplopende moeilijkheidsgraad. Niet geheel duidelijk is de inhoudelijke samenhang tussen

de zes onderdelen van het aangeboden curriculum. De afstemming tussen theorie en praktijk is in feite al in de vorige paragrafen over het curriculum aan de orde gekomen. Belangrijk is dat de student het geleerde in principe direct kan toepassen in de eigen praktijk, of eigen ervaringen uit die praktijk kan inbrengen in het programma. Het curriculum is voor tachtig procent een individuele aangelegenheid van de student en de samenhang binnen het studiepad is dus sterk afhankelijk van eigen doelen, behoeften en ontwikkeling van de student. Al met al vindt de commissie dat het curriculum in voldoende mate samenhangend is.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn in **voldoende** mate toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van te voren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar dat wil zeggen professioneel kunstenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd worden. Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs.

Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. Daarnaast is van belang vast te stellen of er voldoende randvoorwaarden zijn om er vertrouwen in te hebben dat de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk worden gehaald. Op grond van deze uitgangspunten is de commissie van mening dat de afgestudeerden in voldoende mate beschikken over de nagestreefde eindtermen om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren.

Die mening wordt onderschreven door de werkveldvertegenwoordigers en de afgestudeerden met wie de commissie sprak. Afgestudeerden waarderen de vrijheid die ze krijgen om een eigen weg te vinden en de mogelijkheid om hun kennis en kunde te verdiepen. Ze kunnen in rust en concentratie een verdere ontwikkeling doormaken of, anders geformuleerd, hun talent aanscherpen. Ze wijzen op het sterk toegenomen zelfbewustzijn en de verbreding van hun zicht op de kunst. Belangrijk vinden ze ook de sterk toegenomen vaardigheid om zichzelf te presenteren en het (kunnen) leggen van contacten. Duidelijke omissies in de opleiding werden door hen niet aangegeven. Vanuit het werkveld wordt als meerwaarde genoemd de verdere professionalisering. Deze blijkt onder andere uit de presentaties die professioneel en zelfbewust zijn. Men wijst erop dat tegenwoordig een tentoonstelling vaak afgesloten wordt met een publiek gesprek met de kunstenaar. Studenten van het DAI zijn daartoe bereid en in staat; ze zijn communicatief vaardig. Men vindt verder opvallend het internationale karakter van de opleiding dat inspirerend werkt op de studenten. De werkveldvertegen-

woordigers vinden het niveau van studenten en afgestudeerden duidelijk hoger dan dat van de initiële opleiding: “het werk is heel fris”. De commissie is, op grond van wat zij gehoord en gezien heeft, van mening dat de opleiding een zodanige meerwaarde biedt, dat studenten deze als professionele kunstenaars verlaten.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De opleiding geeft zelf aan dat men niet beschikt over een adequaat mechanisme om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te toetsen. Van een gestructureerd alumni beleid is nog geen sprake. Contacten met afgestudeerden zijn ad hoc. Wel houdt men incidenteel een enquête onder afgestudeerden. De commissie adviseert een dergelijk onderzoek structureel, bijvoorbeeld tweejaarlijks, te verrichten. Ook zou het interessant kunnen zijn tot een werkveldadviesraad te komen waardoor, naast inbreng van de gastdocenten, een meer structurele input vanuit het werkveld mogelijk wordt. De commissie concludeert dat de opleiding zich bewust is van de noodzaak van een bewaking van de eindkwalificaties, maar dat er op dit moment niet van een gedegen borging kan worden gesproken.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding heeft een duidelijke onderwijsvisie op grond waarvan werkvormen en studieactiviteiten zijn gekozen. De opleiding heeft als missie dat men studenten tot kunstenaars wil begeleiden, zodat zij zich staande kunnen houden. Daartoe is het belangrijk dat ze leren een eigen weg te vinden. Dat houdt in dat de eigen ontwikkeling centraal staat. Men wil dit realiseren door een opleiding te zijn en geen werkplaats. In de paragraaf over het curriculum is duidelijk geworden dat de opleiding een mix aanbiedt van vraaggericht en aanbodgericht onderwijs, waarbij in overeenstemming met de missie, het vraaggestuurde deel overheerst. De nadruk ligt daarom op het persoonlijke contact en de bespreking van het werk van de studenten. Begeleiding en werken in eigen atelier staan hier dus centraal. Het is de commissie duidelijk geworden dat de begeleiding sterk afhankelijk is van de didactische kwaliteit van de betreffende docent. Studenten kunnen individueel werken, maar er kan ook gewerkt worden in projecten. In het aanbodgedeelte wordt gebruik gemaakt van verschillende werkvormen als: hoorcolleges, workshops, discussies, werkbesprekingen met gastdocenten en vaardigheidstrainingen. Genoemd zijn al de verplichte excursies. Studenten en afgestudeerden zijn positief over de manier van werken. Samenvattend concludeert de commissie dat de opleiding een duidelijke visie op onderwijs aan postinitiële studenten heeft en dat deze visie in de werkvormen tot uiting komt.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen. Wel dienen toetscriteria geëxpliciteerd te worden.*

De toetsing vindt in feite op twee niveaus plaats. Er is in de eerste plaats sprake van een continue toetsing. Daarbij wordt gekeken hoe de student zich ontwikkelt. Dat gebeurt door de begeleidende docenten en gastdocenten tijdens werkbesprekingen. Dit kunnen, zoals de studenten zeggen "keiharde gesprekken" zijn. Ze geven aan niet te weten of het resultaat van die besprekingen wordt vastgelegd. Daarnaast zijn er meer formele beoordelingen. De aanbodgerichte basismodulen worden mondeling geëvalueerd en beoordeeld. De resultaten binnen de onderzoekmodule worden door het collectief van docenten of door een commissie van drie à vier docenten beoordeeld. Studenten en afgestudeerden tonen zich tevreden met de wijze van toetsing. Ze krijgen naar eigen zeggen voldoende feedback tijdens het beoordelingsproces. Een student kan afstuderen als alle modules "naar behoren" zijn gevolgd. En hier ligt een probleem. Het "naar behoren" is niet voldoende gedefinieerd. Criteria voor de beoordeling zijn niet helder. De commissie is het niet met de opleiding en studenten eens die zeggen dat er eigenlijk geen criteria vast te leggen zijn. Ze kan begrijpen dat de opleiding voor het individuele traject geen leerdoelen vastlegt, maar studenten kunnen wel voor zichzelf leerdoelen formuleren die getoetst worden. Ook zijn er voor de aanbodgerichte modules leerdoelen

te formuleren. Waar geoordeeld wordt, worden er –hoe vaag ook -criteria gebruikt en die kun je vastleggen. Binnen een opleiding volgen criteria voor toetsing uiteindelijk uit de nagestreefde eindtermen. Dergelijke eindtermen heeft de opleiding nadrukkelijk geformuleerd. De commissie is van mening dat de nu gehanteerde methode -die neerkomt op het creëren van een intersubjectief beeld- in principe adequaat is voor een diagnostische toetsing, maar niet voor een eindtoetsing. In die zin is ook belangrijk het signaal van met name buitenlandse studenten die behoefte hebben aan een puntensysteem. De commissie adviseert de opleiding dan ook waar mogelijk toetsingscriteria te ontwikkelen, die helder te formuleren en vast te leggen, zodat de toetsing helderder en controleerbaarder wordt. Ondanks deze kritiek komt de commissie voor de toetsingsprocedure als geheel tot een (voorzichtige) voldoende.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Het aantal studenten dat zich aanmeldt voor de opleiding is sinds 1995 sterk toegenomen. Het aantal aanmeldingen overtreft in ruime mate het aantal beschikbare plaatsen. De opleiding kan daarom een scherpe selectie aan de poort toepassen.

De opleiding heeft voor de toelating een achttal criteria vastgesteld. Uit de gesprekken met de studenten is duidelijk geworden dat die ook werkelijk worden gehanteerd. De coördinator en de vaste docenten beslissen over de toelating. Er worden met de kandidaat geen gesprekken gevoerd. Een toelatingscommissie oordeelt op basis van werk, curriculum vitae en een schriftelijke motivatie over de geschiktheid voor de opleiding. Nederlandse studenten wordt soms gevraagd een map met werk op het instituut te laten zien. De commissie vindt dat er, mede gezien het positieve oordeel van de studenten, sprake is een adequate procedure. Het aantal instromende studenten is afhankelijk van de uitstroom. De opleiding beschikt in totaal over dertig bekostigde plaatsen.

De opleiding scout voor de werving actief bij eindexamentoonstellingen van initiële opleidingen en maakt bij voorlichtingsactiviteiten gebruik van oud-studenten. Men werft ook op internationale onderwijsbeurzen. Studenten geven aan dat ze bewust voor de opleiding kiezen op basis van het specifieke klimaat binnen DAI, de rust waarin gewerkt kan worden en de faciliteiten. De opleiding zegt een bewust doelgroepenbeleid te voeren, maar de commissie heeft niet kunnen achterhalen waaruit dat bestaat. De commissie is niettemin van mening dat het instroom -en toelatingsbeleid voldoende is.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van (...) uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding beschikt niet over een formeel studiepuntensysteem. Ze heeft een aantal randvoorwaarden ingebouwd die een indicatie geven over omvang en spreiding van de studielast. Duidelijk is dat de onderzoekmodule 80 % van de tijd in beslag neemt, de aanbodgerichte 20 % . De aanbodgerichte modules worden op een vaste dag aangeboden. Via een maandagenda wordt duidelijk gemaakt welke activiteiten er zijn. Het is aan de student hoe hij zijn tijd en inspanning verder verdeelt. Eens per half jaar wordt de studievoortgang van studenten geëvalueerd. Hebben studenten problemen met de zwaarte van de studielast, dan kan daarover gepraat worden tijdens de werkbesprekingen of de individuele begeleidingsgesprekken. Uit evaluaties is gebleken dat studenten met spreiding van activiteiten en studielast op zich geen problemen hebben. Dat de studie te doen is, blijkt verder uit het geringe aantal uitvallers en uit het feit dat het merendeel van de studenten de opleiding na twee jaar met een diploma verlaat.

Van harde waarborgen voor een reële studielast kan echter niet gesproken worden. De commissie juicht het dan ook toe dat de opleiding besloten heeft om als gevolg van kritiek van met name buitenlandse studenten te komen tot een voortgangsregistratiesysteem op basis van 42 studiepunten per jaar. Ook voor de verantwoording naar buiten, het tegemoet komen aan wettelijke eisen, is dat van belang. Uit de paragraaf over toetsing is al duidelijk geworden dat de toetsing enerzijds continu plaatsvindt, anderzijds zich concentreert in een aantal momenten in het opleidingstraject. Daar wordt direct feedback gegeven. De opleiding kent, voorzover de commissie heeft kunnen nagaan, geen formele herkansingen. Duidelijk is wel dat alle modules met een voldoende moeten zijn afgesloten om te kunnen afstuderen. Een niet gehaalde module kan later in het traject nog eens worden gedaan. De commissie vindt op grond van de feitelijk uitvoering dat de opleiding voldoende studeerbaar is.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert een **voldoende** systematisch beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

De begeleiding van de studenten is een wezenlijk onderdeel van het curriculum. Hoewel er een sterk beroep wordt gedaan op zelfdiscipline en zelfwerkzaamheid, is de begeleiding intensief en persoonlijk, met name als het gaat om de onderzoeksmodule. Docenten geven aan dat ze de begeleiding beschouwen als een van hun kerntaken. Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden is gebleken dat ze de begeleiding als positief ervaren. Ze waarderen de feedback en de suggesties die ze krijgen met betrekking tot de voortgang van hun studie. De begeleiding vindt plaats op eigen verzoek, maar

ook op initiatief van de docenten. De atelierbezoeken zijn daarbij belangrijk. Voor bepaalde problemen wordt doorverwezen naar de studentendecaan van de AKI. Wat betreft de voortgangsregistratie zijn hiervoor al opmerkingen gemaakt. Wel worden presentielijsten en inschrijflieden voor presentaties bijgehouden als indicatie voor voortgang. Hoewel de formele borging van het begeleidingssysteem verbetering behoeft, er ligt weinig tot niets vast, vindt de commissie de begeleiding in de uitvoering zeker voldoende.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is beschreven hoe de confrontaties met de beroepspraktijk wezenlijk deel uitmaken van het curriculum. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen, 4.2 en 6.3, zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid, hoewel ze wel zicht heeft op aangeleverde kengetallen. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er in feite geen beleid te voeren is. Ze is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd dat ze, behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn de beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De opleiding is, mede door de eerder beschreven onderwijsopzet, extern gericht. De opleiding hecht veel waarde aan een intensieve uitwisseling met het relevante beroepsveld. Docenten zijn zelf actief in de beroepspraktijk en hebben een uitgebreid netwerk. Dat geldt ook voor de gastdocenten. Die contacten betreffen onder meer galeriehouders, curatoren, de museumwereld enzovoort. Daarnaast zijn er contacten met diverse bij name genoemde instellingen. De commissie heeft een positief oordeel over deze contacten. Werkveldvertegenwoordigers merken op dat zij wel feedback aan de opleiding leveren, maar dat dat strikt persoonlijk is en zelden op verzoek van de opleiding.

Hier ziet de commissie een probleem. De contacten zijn in sterke mate persoonsgebonden en daarmee kwetsbaar. De commissie adviseert de inbreng van het werkveld structureler te maken bijvoorbeeld door het instellen van een werkveldadviesraad of een begeleidingscommissie. De opleiding ziet blijkens het zelfevaluatierapport de problemen zelf ook en streeft naar intensivering van de contacten.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

Door de huisvesting van de opleiding op de campus van de Universiteit Twente, zijn er intensieve contacten ontstaan met diverse instellingen en personen van die universiteit. Belangrijk is het contact met de stichting TART (Technics and Art UT). Voornaamste onderzoeksterrein is daar de invloed van nieuwe media op kunst en wetenschap. Er is contact met het Interfacultair Mechanisch Centrum waar studenten geïnformeerd kunnen worden over het gebruik van nieuwe materialen en technieken en met de faculteit Informatica. Ook wordt gewezen op de jaarlijkse colleges filosofie waarin de invloed van technische ontwikkelingen op het gebied van de beeldende kunst en media centraal staan. De opleiding geeft zelf aan dat de samenwerking op dit moment nog voornamelijk incidenteel en informeel is. Men werkt en wil werken aan een meer structurele samenwerking, maar er zijn vele barrières te nemen. De commissie hoopt dat men die weet te overwinnen, want de plannen zijn veelbelovend.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **onvoldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De organisatie van de opleiding is overzichtelijk. De opleiding wordt geleid door een coördinator die wekelijks twee dagen op het instituut is. Hij/zij wordt bijgestaan door zeven docenten die gemiddeld twee dagen per twee weken aanwezig zijn. De docenten zijn georganiseerd in kleine docententeams die verantwoordelijk zijn voor een bepaald project of een aantal activiteiten. Hun opdrachten liggen globaal vast. Uitgangspunt is het principe van resultaatverantwoordelijk management. Er is een heldere overleg – en besluitvormingsstructuur. Een van de overlegorganen met de studenten is de door hen opgerichte DAI Students Union. De opleiding werkt naar eigen zeggen op basis van evaluatiegegevens aan verbetering van de besluitvorming en communicatie en aan een grotere duidelijkheid van de verantwoordelijkheden. Belangrijk is dat meer zaken duidelijk vastgelegd worden. Hoewel inrichting en structuur helder zijn en studenten overwegend positief oordelen, wil de commissie toch een paar kanttekeningen plaatsen. Uit de gesprekken is duidelijk geworden dat de continuïteit van de organisatie, maar ook van de onderwijsvisie uiterst kwetsbaar is. Centrale en bepalende figuur is de coördinator. Deze wordt elke vier jaar nieuw aangesteld en krijgt geen vaste aanstelling. Op het moment van visiteren bijvoorbeeld was een der docenten interim-coördinator.

De coördinator is niet alleen bepalend voor het functioneren van de organisatie, maar ook voor de heersende ondewijsvisie en de externe contacten. Valt deze weg, zoals onlangs dus gebeurd is, dan heeft dat direct ingrijpende consequenties. Zo wijzen studenten erop dat DAI is veranderd door een wisseling in de leiding: van vrijheid naar regels. Vraag is wat er op dat punt straks weer gebeurt. Beleid op lange(re) termijn is op deze manier niet mogelijk. Deze situatie klemt temeer, omdat er weinig is vastgelegd. De commissie heeft bijvoorbeeld niet kunnen vaststellen of taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van verschillende functies en geledingen duidelijk zijn omschreven. De commissie is van oordeel dat verbeteringen hier nodig zijn. Uit de gesprekken en het zelfevaluatie-rapport is duidelijk geworden dat ook de communicatie met de faculteitsdirectie en het college van bestuur lange tijd niet optimaal is geweest. Dat is problematisch, omdat -blijkens het gesprek met docenten en interim-coördinator - het beleid uiteindelijk wordt bepaald door het college van bestuur van ArtEZ. De beslissingen onder meer over de budgetten is volgens docenten en interim-coördinator veel te omslachtig. De opleiding bepleit een grotere zelfstandigheid voor de voortgezette opleiding. De commissie is van mening dat er een organisatie moet komen zodanig, dat de ambities van de opleiding waargemaakt kunnen worden. Hoewel de structuur van de opleiding op zich duidelijk is, komt de commissie gezien het feitelijk functioneren van de organisatie tot een oordeel onvoldoende.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **goed** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Studenten zijn positief over de cultuur binnen de opleiding. Ze voelen zich serieus genomen en vinden zoals al eerder gezegd een sfeer van rust en concentratie om zich verder te ontwikkelen. Het contact met de docenten en gastdocenten is mede dankzij de kleinschaligheid goed. Zowel door studenten als docenten wordt hard gewerkt. Docenten werken samen in kleine teams en zijn sterk gericht op de ontwikkeling van de student tot professionele(r) kunstenaar. De opleiding is dus sterk studentgericht. Er is sprake van collegialiteit onder de docenten en van teamgeest onder de studen-

ten. Beide groepen zijn sterk betrokken bij de opleiding. Werkveldvertegenwoordigers zijn het erover eens dat de sfeer op de opleiding erg goed is. Men gebruikt het begrip 'authentiek' als kernachtige aanduiding van de opleidingscultuur. De commissie heeft dat herkend. Uit de gesprekken met zowel studenten als docenten bleek een prettige en open atmosfeer. De commissie heeft tijdens haar bezoek een heel positieve indruk van de cultuur binnen de opleiding gekregen.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **onvoldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

De commissie heeft geconstateerd dat het personeelsbeleid op de opleiding volstrekt informeel verloopt. In wezen is er van personeelsbeleid geen sprake. De betreffende paragraaf in het zelfevaluatie-rapport geeft voornamelijk een aantal korte curricula vitae van de docenten. Men geeft wel een aantal algemene criteria aan waaraan docenten moeten voldoen, maar van een personeelsplan, een scholingsplan en – beleid, van functioneringsgesprekken is geen sprake. De opleiding geeft zelf aan dat van de negen personen van het kernteam er slechts één in dienst is van ArtEZ. Ze wijst er terecht op dat deze losse structuur het instituut flexibel maakt, maar ook heel kwetsbaar. De opleiding geeft zelf te kennen dat het zinvol zou zijn als leiding, secretariaat en enkele docenten in dienst komen bij ArtEZ. De commissie vindt het dan ook een positieve ontwikkeling dat er contacten zijn met de afdeling P&O van ArtEZ om te komen tot een personeelsplan.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Het DAI is gevestigd in het AKI -gebouw op de campus van de Universiteit Twente. Studenten kunnen gebruik maken van de faciliteiten van de AKI. In het specifieke deel over de AKI worden die faciliteiten beschreven en als voldoende beoordeeld. De commissie neemt dat voor deze opleiding over. DAI heeft ook eigen faciliteiten. Zo heeft elke student een eigen atelier dat permanent bereikbaar is. Ook is er een eigen computer- en videostudio. Naast de faciliteiten van de AKI kunnen studenten ook gebruik maken van studenten- en onderwijsvoorzieningen van de Universiteit Twente. Studenten en docenten zijn over het algemeen tevreden over de faciliteiten, maar er is ook kritiek, zoals de opleiding zelf ook aangeeft. Al met al acht de commissie de faciliteiten voldoende.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding kent een paar instrumenten voor kwaliteitszorg. Zo zijn er mondelinge evaluatie-gesprekken in het docententeam en met studenten. Er is een beleidsnota van waaruit regelmatig beleidsbijstellingen plaatsvinden. Er is dus ook sprake van een zeker kwaliteitsbewustzijn. Van een werkelijk systematische kwaliteitszorg in de zin van de evaluatievraag is echter geen sprake. Er is geen formele evaluatie van curriculum en docenten door studenten. Er is geen kwaliteitszorgplan, er zijn voor de verschillende aspecten van de opleiding geen beargumenteerde kwaliteitscriteria geformuleerd. De kwaliteitszorg is zo te afhankelijk van ad hoc-oplossingen en individuele inschattingen. De opleiding ziet dat ook zelf, en geeft aan dat een systeem van kwaliteitszorg belangrijk is. Zij wil dat in de toekomst in samenwerking met anderen ontwikkelen. De commissie juicht dat toe, maar kan vooralsnog niet anders dan een onvoldoende geven voor dit kwaliteitsaspect.

11.2 *Het zelfevaluatie-rapport*

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport is eerlijk en straalt ambitie uit. Dit laatste blijkt bijvoorbeeld uit de inhoudelijke koerswijziging die de opleiding wil doorzetten. Het rapport is helder en leesbaar geschreven. De indeling is voldoende systematisch. Er wordt steeds een beschrijving van de stand van zaken gegeven en regelmatig wordt aangegeven wat er niet goed gaat en dus verbeterd moet worden. In het bijzonder in het deel over het organisatieontwikkelingsperspectief is daar sprake van. In het algemeen is de beschrijving sterker dan het analytisch gehalte. Informatief is het rapport in orde en heeft het een goede basis gegeven voor de gesprekken met de opleiding. Het zou nog beter geweest zijn als er bijvoorbeeld aan het eind ook een sterkte/zwakteanalyse was opgenomen met daaraan gekoppeld een duidelijke lijst met verbeteracties. De commissie vindt ondanks de beschreven minpunten dat het rapport in voldoende mate voldoet aan de eisen die aan een valide zelfonderzoek mogen worden gesteld.

12 **Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen**

Zoals uit de rapportage duidelijk is geworden, heeft de commissie een overwegend positieve indruk van de voortgezette opleiding Beeldende Kunst en Vormgeving van het Dutch Art Institute. Ze heeft een uitdagende en ambitieuze opleiding aangetroffen met een duidelijk eigen profiel. Een profiel dat in de nabije toekomst nog versterkt zal worden. De commissie waardeert de inhoud en de opzet van het curriculum, zowel het binnenschoolse als het buitenschoolse, waarin een grote eigen inbreng van de studenten kenmerkend is. Deze opzet doet recht aan de gekozen uitgangspunten en het type studenten dat de opleiding volgt. Het onderwijsproces is, in elk geval wat de uitvoering betreft, op orde. Met name de begeleiding is intensief.

De opleiding maakt een zelfbewuste indruk en is sterk extern gericht. Wel dienen de externe contacten meer gestructureerd te worden. Ze levert professionele kunstenaars af. De commissie vindt dat de opleiding een duidelijke meerwaarde heeft ten opzichte van een initiële opleiding. Deze meerwaarde zit in de specialisatie, de nadruk op onderzoek, het opdoen van ervaring met 'echte' opdrachten c.q.

tentoonstellingen. De commissie vindt ook dat er sprake is van een opleiding en niet van een werkplaats.

De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende gegeven. In een aantal gevallen: beroepsbeeld, buitenschools curriculum en cultuur werd zelfs een goed gegeven. Vier onderdelen werden als onvoldoende beoordeeld: de borging van de eindkwalificaties, de organisatie, het personeelsbeleid en het kwaliteitszorgsysteem. De commissie ziet voor haar positieve oordelen een aantal oorzaken.

Er zijn heldere visies op beroep en onderwijs. Er is een goed ambitieniveau; men weet wat men wil. Dat geeft richting aan het onderwijsproces en de onderwijsinhoud. Daarnaast speelt een aantal organisatie- en cultuuraspecten een rol: de kleinschaligheid, het enthousiasme, de betrokkenheid en de deskundige inbreng van docenten en gastdocenten. Belangrijk is natuurlijk ook de inzet en gemotiveerdheid van studenten. Werkveldvertegenwoordigers wezen daar expliciet op en noemden de inbreng van buitenlandse studenten van groot belang.

De opleiding heeft vier onvoldoendes gekregen. Die liggen deels op het terrein van de kwaliteitszorg, deels op het terrein van het beleidvoerend vermogen. Op het punt van systematische kwaliteitszorg schiet de opleiding beslist tekort. Dat geldt voor de borging van de eindkwalificaties, maar ook voor de systematiek als zodanig.

De commissie heeft kritische opmerkingen gemaakt over onder meer: leerdoelen, toetscriteria, vastlegging van de studielast, de formele borging van de begeleiding, het vastleggen van taken en verantwoordelijkheden van diverse functies en het vastleggen van kwaliteitseisen. Steeds gaat het om het zelfde probleem: er is te weinig vastgelegd. Daarmee is de opleiding kwetsbaar en onvoldoende inzichtelijk voor buitenstaanders. Verbetering op dit punt zou een eerste stap zijn naar een meer systematische kwaliteitszorg die de opleiding zegt na te streven. Bovendien zijn er referentiepunten nodig om veranderingen en verbeteringen die de opleiding wil doorvoeren aan af te meten.

Een mogelijke oorzaak voor problemen ziet de commissie ook in het beleidvoerend vermogen dat zij zwak vindt. Naast het bovengenoemde ontbreken van een systematische kwaliteitszorg ontbreekt het tevens aan een gedegen personeelsbeleid dat, zoals de commissie heeft beschreven, in feite non-existent is. Verder zijn er problemen rond de organisatie. Deze is kwetsbaar en onvoldoende gericht op continuïteit. Een lange termijnbeleid is op dit moment niet goed mogelijk. Dat kan te maken hebben met incidentele omstandigheden, maar er zijn ook meer structurele oorzaken. Deze hebben te maken met het ontbreken van goede randvoorwaarden vanuit de centrale organisatie (AKI/ArtEZ). De commissie heeft daar zorgen over. Er moet een keuze gemaakt worden. Of men brengt verbeteringen aan in de randvoorwaardelijke sfeer of men doet dat niet en gaat dan het risico lopen dat de opleiding aan kwaliteit en aantrekkelijkheid voor studenten inboet. Als gekozen wordt voor de laatste optie zou de commissie dat betreuren.

De commissie komt tot een aantal aanbevelingen (zie volgende pagina):

Voor de directie van de faculteit BKV:

- Versterk de positie van de opleiding vanuit de optiek van organisatie/management, personeelsbeleid en financiën.

Voor de opleiding:

- Ontwikkel op korte termijn binnen de huidige kwaliteitszorg van de opleiding een systematiek die toegesneden is op omvang, opzet en verwachte ontwikkeling van de opleiding ;
- Leg in het kader van het interne kwaliteitszorgsysteem de nu impliciete normen, criteria, uitgangspunten, kwaliteitseisen, taken en verantwoordelijkheden vast;
- Werk aan een sterkere structurering van de externe contacten mede in het kader van de borging van de eindkwalificaties;
- Werk aan een versterking van de theoretische component van het curriculum.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Totaal aantal ingeschreven studenten								
Totaal aantal docenten								
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom, havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'				11	13	19	6	14
Totaal aantal geslaagden								
Aantal geslaagden uit prop.instream 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren								
Aantal studiestakers				4	6	1	1	1
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren								
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Diploma behaald na 1 jaar						5	17	
Diploma behaald na 2 jaar					17,7	58		
Diploma behaald na 3 jaar					23	10,5		
Diploma behaald na 4 jaar								
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Percentage uitval na 1 jaar				36	46	5	17	7
Percentage uitval na 2 jaar				64	23	10	33	
Percentage uitval na 3 jaar								
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

ArtEZ, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, Bouwkunst, muziek en theater

Hogeschool voor de Kunsten Arnhem/Fashion Institute Arnhem

Opleiding: Voortgezette opleiding Modevormgeving
Visitatiedatum: 27 maart 2002

Samenvatting

De commissie heeft een inspirerende opleiding aangetroffen. De opleiding heeft een zeer duidelijke beroepsvisie. Daarnaast heeft ze een missie die het onderwijs overstijgt. De opleiding wil een bijdrage leveren aan een betere positie van modeontwerpers in Nederland en het Nederlandse modeontwerp alsmede het Nederlandse modeonderwijs internationaal op de kaart zetten. De commissie waardeert die ambities. De commissie vindt dat de opleiding een duidelijk opleidingsdoel heeft, maar vindt aan de andere kant dat er onvoldoende onderwijskundig gedacht wordt. Het zelfevaluatierapport voldoet niet als zelfevaluatie van een onderwijsinstituut. De commissie vindt dat er een debat moet komen over de positie van deze opleiding. De opleiding zou zich op haar positie moeten bezinnen en heldere keuzes voor haar toekomst moeten maken.

Inleiding

Het Fashion Institute Arnhem (FIA) is een eenjarige voortgezette modeopleiding. Het FIA is in 1998 gestart. Per kalenderjaar worden negen studenten toegelaten. De opleiding is gehuisvest in het gebouw van de faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving/Hogeschool voor de Kunsten te Arnhem, onderdeel van ArtEZ. In de praktijk is het een mobiel onderwijsinstituut. Studenten werken deels vanuit hun atelier en deels in workshops en projecten in binnen- en buitenland. De opleiding bestaat nog maar kort. Het zelfevaluatierapport, dat dateert van begin 2001, werpt een terugblik op twee lichten studenten.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goed** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatie-rapport duidelijk weer wat zij nastreeft. Ze wil jonge modeontwerpers klaarstomen voor de beroepspraktijk. Creatief, strategisch en zakelijk moeten ze op zo'n niveau komen, dat zij zich in de modewereld kunnen positioneren. Verder stelt de opleiding zich ten doel het Nederlandse modeonderwijs nationaal en internationaal bekendheid te geven en het modeklimaat in Nederland te verbeteren. Nederland heeft volgens de opleiding van oudsher geen modecultuur en realiseert zich nauwelijks dat een sterk bloeiende modecultuur- en industrie ook economisch van belang kan zijn. Dat betekent dat er voor afgestudeerden van de initiële opleidingen, los van de confectie industrie, in feite in Nederland geen toekomst is. De opleiding betreurt dit, niet alleen vanwege de verspilling van talent en de verspilling van de investeringen van opleidingen, maar ook omdat mode volgens haar onderdeel van de cultuur uitmaakt. De opleiding heeft de sterke ambitie om dit te veranderen. De commissie waardeert de beroepsvisie van de opleiding met 'goed'. Ze is volledig toegespitst op het functioneren van de modeontwerper in de beroepspraktijk van de internationale modewereld.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **onvoldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De opleiding heeft geen eindtermen geformuleerd. Uiteraard wordt uit doelstellingen (zie de voorafgaande paragraaf) en programma (zie volgende paragraaf) duidelijk wat de opleiding nastreeft, maar dit is niet uitgewerkt in eindtermen. De commissie heeft onder andere naar aanleiding van het ontbreken van die eindtermen gevraagd wat volgens de opleiding precies haar 'opleidingsgehalte' is. Hierop heeft de opleiding geantwoord dat ze zich richt op de individuele ontwikkeling van de student. De student maakt een collectie, ontwikkelt een eigen concept waarmee hij onder begeleiding van de opleiding - of in samenwerking met de opleiding - de boer op gaat. De opleiding is geslaagd als studenten met succes de modewereld betreden. De commissie kan dit volgen. Dit hoeft de opleiding er echter niet van te weerhouden eindtermen te formuleren. Eindtermen zijn des te meer zinvol, omdat de opleiding zeer hoge doelen nastreeft. Er wordt nu teveel uitgegaan van - voor de opleiding - vanzelfsprekendheden. Het opleidingsmanagement is meer bezig met de relatie tussen het FIA en de modewereld dan met het expliciteren van haar onderwijs. Het management spreekt over een 'anarchistisch onderwijs'. De commissie komt tot de conclusie dat de opleiding weliswaar impliciet, maar niet expliciet over eindtermen beschikt. Daarmee is ook geen sturende werking voor het curriculum mogelijk. Gezien het karakter van de evaluatievraag beoordeelt de commissie deze daarom met een onvoldoende.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

Het curriculum van de opleiding wordt in de zelfevaluatie summier beschreven. Het curriculum is helder opgezet en valt uiteen in twee fasen. Op hoofdlijnen ziet het er als volgt uit. In de eerste maanden van de opleiding wordt de student via workshops ingeleid in conceptueel ontwerpen, perscontacten, strategiebepaling enzovoort. In de tweede helft van het jaar werkt de student aan zijn of haar collectie. Die moet bestaan uit 18 outfits – aanzienlijk meer dan de zes tot acht outfits die een student moet maken voor een eindexamen van een initiële opleiding. Iagemaking is een belangrijk onderwerp. Verder werkt de student aan een businessplan. Hoogtepunt van de opleiding is de presentatie van de collectie in Parijs. Om dit te kunnen realiseren, zijn vooraf werkbezoeken afgelegd en is vooraf genetwerkt. De presentatie moet de student duidelijkheid geven over de ontvangst van zijn concept en contacten opleveren. In de maanden na de presentatie wordt aandacht besteed aan de zakelijke kanten van de beroepspraktijk en tracht men de opgedane kennis en contacten uit te werken via opdrachten, of verder gestalte te geven in bijvoorbeeld een eigen label.

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De commissie vindt dat opzet en inhoud van het curriculum passen bij het doel dat de opleiding nastreeft. Tegelijkertijd kan de commissie eigenlijk alleen de opzet goed beoordelen. Een gedetailleerde beschrijving van het curriculum ontbreekt. Dat is deels te verklaren uit het feit dat de opleiding flexibel is. Activiteiten spelen zich dáár af waar kansen liggen om in aanraking te komen met de buitenwereld. De ene keer is dat een samenwerkingsproject met een culturele instelling, de andere keer een workshop in een fotostudio. Daarbij komt, dat het programma toegespitst is op de mogelijkheden van de individuele student en de gemeenschappelijke kwaliteiten en behoeften van een bepaalde lichte studenten.

Bezien vanuit onderwijskundig oogpunt is het voor buitenstaanders echter niet helder welke leerdoelen in de verschillende programmaonderdelen worden nagestreefd, hoe het zit met de diepgang en wat er precies gebeurt. De commissie heeft geen studiemateriaal of opdrachten gezien. De opleiding werkt puur praktijkgericht: het gaat om het maken en presenteren van een collectie. Er wordt weinig of niet met theorie gewerkt. Via tal van activiteiten, workshops, netwerken enzovoort moet de student begrip krijgen van het functioneren en de dynamiek van de modewereld. Het programma is buitengewoon beroepsgericht. De student wordt in het diepe gegooid en krijgt daarbij de benodigde deskundigheden (publiciteit, visagie enzovoort) aangeboden voor de eerste schreden in de modewereld. Studenten benadrukken de waarde van de opleiding als voortgezette opleiding. “Je ontwikkelt een eigen identiteit. Je leert hoe je een ontwerp moet communiceren. Je leert hoe je moet opvallen.” Het werkveld dat de commissie gesproken heeft, is enthousiast over het concept en de uitwerking van het programma. Men spreekt over een voor dit vak nodige ‘mind set’. De commissie is ook positief. De beschrijving van het curriculum en de onderwijskundige uitwerking behoeft nog wel verbetering.

2.2 Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **goed** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

In feite is er in deze opleiding geen sprake van een scheiding tussen binnenschools en buitenschools curriculum. De opleiding is één lange confrontatie met de beroepspraktijk. De opleiding geeft in het zelfevaluatierapport tal van voorbeelden van confrontaties met de beroepspraktijk. Daartoe behoort samenwerking met andere partijen, zoals de Amsterdamse 'creatievenclub' Baby, het Utrechtse Centraal Museum en het tijdschrift Dutch, gerenommeerde buitenlandse winkels als Browns (Londen) en Colette (Parijs) en het vroegere Vormgevingsinstituut. De vele publiciteit die de opleiding in het begin genereerde (zie paragraaf 8.1) maakte dat studenten opdrachten uit binnen- en buitenland aangeboden kregen. De opleiding noemt in het zelfevaluatierapport een scala aan opdrachten: opdrachten voor (deel)collecties, maar ook foto-opdrachten en imago-presentaties voor de internationale pers. Wat de opleiding hierover schrijft, en wat de commissie aan documentatie tijdens de visitatie gezien heeft, komt zeer overtuigend over. De commissie kan alleen niet beoordelen, hoe afhankelijk de confrontaties zijn van het moment: met andere woorden hoe gegarandeerd het curriculum is. Studenten waarderen de mogelijkheid tot het opbouwen van een netwerk zeer. Hoewel ook voor het buitenschools curriculum geldt dat expliciete leerdoelen ontbreken, kan zonder meer gezegd worden dat de concrete uitvoering relevant is voor het bereiken van het doel dat de opleiding nastreeft.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Het curriculum toont een hechte samenhang. Er wordt toegewerkt naar een collectie. De in het begin van het opleidingstraject opgedane kennis en inzichten worden hierin verwerkt. Het gaat niet alleen om het ontwerp en de technische uitwerking, maar ook om zaken als presentatie, publiciteit, verkoop enzovoort. Binnen- en buitenschools curriculum vullen elkaar aan. Na de presentatie van de collectie wordt doorgewerkt aan het ondernemerschap. De commissie ziet een heldere lijn. De onderwijskundige verantwoording ontbreekt ook hier, maar de samenhang is door de opzet van binnen- en buitenschools curriculum zonneklaar.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **voldoende** toereikend om adequaat in de beroepspraktijk te kunnen functioneren.*

Op het moment dat het zelfevaluatierapport werd geschreven (april 2001) hadden twee lichten

studenten de opleiding afgesloten: die van het jaar 1998 en die van het jaar 1999. De opleiding beschrijft in het zelfevaluatierapport vrij nauwkeurig hoe het deze studenten is vergaan. Vanwege het korte tijdsbestek kan de opleiding alleen zeggen dat zij met succes shows in het buitenland hebben gehouden. Of zij geslaagd zijn een positie in de markt te veroveren, kan noch de opleiding noch de commissie op dit moment bepalen. Het is nog te vroeg, en de omstandigheden in Nederland zijn per definitie niet gunstig. Het netto rendement van de opleiding voor de studenten is op dit moment nog onduidelijk. De commissie heeft wel voldoende aanwijzingen over de kwalificaties van studenten om een *voorlopige* indruk te kunnen geven. Die indruk is zeer positief. De vertegenwoordigers van het werkveld zijn unaniem enthousiast over de opleiding. Studenten leren volgens hen voor het eerst om via een opleiding mee te spelen in een krachtenveld dat door het buitenland wordt bepaald. Studenten komen zelfbewust over. De indruk van de commissie is dus positief, maar zij benadrukt nogmaals dat het gaat om een voorlopig oordeel.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De commissie vindt de evaluatievraag voor deze opleiding moeilijk te beantwoorden. Omdat de opleiding jong is, én omdat de modewereld dynamisch is. De opleiding zegt: "Een modeontwerper moet magie kunnen orchestreren van de optelsom van de juiste presentatie, de juiste plek, het juiste moment, als hij wil slagen." Begrip van het functioneren van de internationale modewereld, zakelijk en publicitair inzicht, een eigen handschrift, daar gaat het om. De opleiding helpt de studenten deze eigenschappen (verder) te ontwikkelen. De opleiding heeft een bestand van prijzen en opdrachten aan afgestudeerden, collectiepresentaties enzovoort en heeft een begin gemaakt met de ontsluiting daarvan. Niet duidelijk wordt, of de opleiding met afgestudeerden spreekt over wat zij achteraf van het programma vonden en wat zou kunnen worden aangepast. De commissie zou dit nuttig vinden. Er is wel feedback vanuit de commissies die de toelating en het eindexamen mede beoordelen en er wordt een aantal deskundigen regelmatig bij de opleiding betrokken, maar dit alles verloopt informeel. De opleiding is nog erg jong en heeft nu nog voldoende zicht op wat er met het kleine aantal afgestudeerden gebeurt. In de toekomst, als de opleiding langer bestaat, moet het volgen daarvan systematischer worden aangepakt. De opleiding is erg ambitieus. De toekomst moet uitwijzen of die ambities haalbaar zijn. Op dit moment heeft de opleiding onvoldoende mechanismen om de kwalificaties te bewaken.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **goed** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding heeft een expliciete onderwijsvisie. Deze wordt in het zelfevaluatie-rapport helder beschreven. De opleiding is erg naar buiten gericht. Letterlijk zegt ze in het zelfevaluatie-rapport: "het is van groot belang de veilige band met de initiële opleiding te nivelleren, de student uit het beschermde gebouw te halen en de wereld in te werpen." De student moet in een jaar een collectie ontwerpen, deze tonen en (met steun van het instituut) de publiciteit erom heen genereren. Dat is veelgevraagd, maar in de latere beroepspraktijk zal de student volgens de opleiding deze ronde twee keer per jaar moeten maken. De opleiding spreekt dan ook over een 'lijfelijke ervaring van een real-life situatie van een modeontwerper." De commissie vindt de werkvormen van de opleiding goed. Zij denkt daarbij allereerst aan het maken en presenteren van een collectie in een internationale setting, maar ook aan de wijze waarop de rest van het curriculum wordt aangepakt. Studenten werken thuis aan hun collectie, doen daarnaast mee aan workshops, krijgen informatie over het opzetten van een ondernemingsplan, worden begeleid in het maken hiervan, enzovoort. Pluspunt is verder dat er in een groep wordt gewerkt. Men moet samenwerken bij de voorbereiding van de show (waarin alle collecties getoond worden) en kan zich aan elkaar optrekken. Gezien het karakter van de opleiding vindt de commissie de werkvormen optimaal passend.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **onvoldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

Studenten zeggen letterlijk tegen de commissie: 'wat je geleerd hebt, toont zich in je collectie en daar wordt je positie door bepaald'. De commissie heeft begrip voor dit standpunt. Ze begrijpt ook, dat het diploma door de studenten niet relevant gevonden wordt. Het gaat om het succes in de praktijk. Voor wat betreft de toetsing zelf heeft ze van studenten vernomen dat er in het begin van de opleiding individuele doelen worden gesteld, en dat er tussentijds – als de student aan zijn collectie werkt, beoordelingen plaats vinden. Het zelfevaluatie-rapport gaat niet op de toetsing in. De commissie vindt dat de opleiding dat had moeten doen. Natuurlijk is het duidelijk dat het gaat om de collectie en de eerste 'zelfstandige' schreden in het modevak. Maar de opleiding laat teveel zaken impliciet. Ze schiet te kort in het verduidelijken van haar criteria en maakt onvoldoende duidelijk wie op welke gronden bij de beoordeling betrokken is. Ze geeft ook niet weer wat de reacties op het tonen van de collectie zijn geweest. Er wordt niet ingegaan op de eisen die aan een goed ondernemingsplan gesteld worden. Over haar studenten stelt de opleiding: "creatief, strategisch en zakelijk moeten ze op zo'n niveau komen, dat zij zich in de modewereld kunnen positioneren", maar zij heeft nergens vastgelegd hoe zij beoordeelt in welke mate de studenten dit niveau benaderen of hebben bereikt. Het oordeel van de commissie luidt daarom 'onvoldoende'.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

De opleiding gaat in de zelfevaluatie summier op dit punt in. Er moeten minimaal negen studenten per jaar toegelaten worden. De opleiding vindt dat eigenlijk jammer: ze had het liefst uitsluitend op toptalent geselecteerd. Toen de opleiding van start ging, heeft men mensen die reeds meerdere jaren afgestudeerd waren, aangeschreven. Tijdens de visitatie heeft de commissie vernomen dat er tegenwoordig door de opleiding informeel via het netwerk wordt geworven. Er wordt gescout op eindexamenexposities, goede studenten worden gebeld of ze interesse in de opleiding hebben. Studenten melden dat ze bij aanmelding goed wisten wat de opleiding inhield en dat ze zeer bewust voor de opleiding gekozen hebben. Voor de toelating is een toelatingscommissie samengesteld uit een internationale interdisciplinaire groep van professionals aangevuld met docenten en coördinatoren. De stem van de externe commissieleden weegt het zwaarst. Er wordt beoordeeld op talent, drive en presentatie. De commissie heeft uit gesprekken met studenten tijdens de visitatie de indruk gekregen dat de selectie consciëntieus wordt aangepakt. Daarom komt ze tot een voldoende. Hierbij zij opgemerkt dat de opleiding zijn procedures niet goed expliciteert.

De opleiding spitst zijn werkwijze toe op de aard van de studenten die ze in huis heeft: voor de eerste lichting 'supertalenten' met al enige werkervaring is een andere aanpak gekozen dan voor de derde - jongere, minder uitgesproken en minder ervaren - lichting. Deze is veel meer bij de hand genomen. Oud-studenten daarvan richten zich nu ook meer op het eerst gaan werken bij grote erkende Franse en Italiaanse modehuizen.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is (...) sprake van uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voorzover deze evaluatievraag betrekking heeft op een propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

Allereerst wil de commissie erop wijzen, dat het hier gaat om een eenjarige opleiding met een strak in de tijd ingedeeld programma. Studenten doen mee aan die 'race', of kunnen het niet bijbenen.

In dat geval moeten ze afhaken. Voor zover de commissie heeft kunnen nagaan, is dat tot nu toe niet of nauwelijks gebeurd. Problemen in de studie komen door de kleinschaligheid van de opleiding snel naar voren. Studenten trekken zich aan elkaar op omdat ze gezamenlijk aan een collectie werken. De opleiding stelt in het zelfevaluatie-rapport dat de studiedruk hoog is. Dat verbaast de commissie niet. Studenten geven aan zeer hard te werken. Ze hebben geen tijd voor bijbanen en moeten zich soms in de schulden steken. Maar ze hebben het over voor deze opleiding. Ze zijn buitengewoon gemotiveerd. Daarom is het onderwerp 'studievoortgang' bij deze opleiding (die ook maar een jaar duurt) niet zo relevant. De commissie heeft niet kunnen waarnemen dat de opleiding aan de verschillende programmaonderdelen studiepunten heeft toegekend. Die zijn volgens de commissie gezien de flexibele opzet van het programma ook lastig toe te delen. De commissie wil de opleiding wel meegeven, dat het geven van studiepunten ook een middel is om het programma te sturen.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **onvoldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

De opleiding gaat in het zelfevaluatie-rapport niet of nauwelijks op de studiebegeleiding in. Studenten worden in de verschillende onderdelen van de studie begeleid bij hun activiteiten. Wie dat doet en hoeveel tijd daarmee gemoeid is, wordt niet duidelijk. Ook niet of studenten tevreden zijn over de begeleiding. De opleiding is in de behandeling van de vraag te impliciet. De commissie heeft uit het bezoek opgemaakt dat er geen klachten over de begeleiding zijn. Ze heeft begrepen dat de begeleiding intensief is en acht het ook zeker mogelijk dat deze in de praktijk goed verloopt, maar heeft onvoldoende handvatten om hier het oordeel voldoende te kunnen geven.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De opleiding heeft geen stages. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is aangegeven, dat de opleiding in feite één lange confrontatie is met de beroepspraktijk. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen, 6.3 en 4.2 zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

Eigenlijk vindt de commissie dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor een voortgezette

opleiding nauwelijks relevant is. Het gaat om kleine aantallen studenten, en studenten die aan de opleiding beginnen, zijn zodanig geselecteerd, dat ze gezien de opzet van programma en behoudens uitzonderingen, het programma afmaken. Als zich op dit gebied problemen voordoen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk, en zijn de beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **goede** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De opleiding is, zoals al eerder aangeven, zeer extern gericht. Het zelfevaluatie-rapport laat zien, dat geen mogelijkheid om zich te presenteren onbenut wordt gelaten. Het gaat dan om de opleiding zelf, als Nederlands modeinstituut, én om het werk van de studenten. Er is samengewerkt met culturele instellingen door heel Nederland. Er zijn daarnaast vele internationale contacten. Echter, het wordt niet duidelijk hoe de opleiding deze contacten structureel benut voor aanpassingen of verbeteringen van haar curriculum. Op grond van het totaal van activiteiten concludeert de commissie dat de opleiding een internationaal opererende, intensieve netwerkorganisatie is. De commissie beoordeelt de contacten met het werkveld als goed. De contacten lijken wel erg afhankelijk van de inzet van de coördinator. De commissie prijst die inzet, maar is ook bezorgd over de continuïteit.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **onvoldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De commissie kan in de beantwoording van deze vraag kort zijn. Een wetenschappelijke oriëntatie is op deze opleiding niet aanwezig. Het zelfevaluatie-rapport besteedt geen enkele aandacht aan dit onderwerp. De opleiding heeft andere prioriteiten: naast de opleiding zelf wil ze het Nederlandse modeontwerp profileren. Er is geen tijd voor andere activiteiten. Op zich zijn er volgens de commissie voldoende aanleidingen voor een wetenschappelijke oriëntatie, bijvoorbeeld bij economie, antropologie, mediastudies, enzovoort. Maar nogmaals: de opleiding heeft andere prioriteiten.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De opleiding wordt geleid door een directeur/coördinator en een coördinator. Er werkt op freelance basis een creatief coördinator en er is sinds kort een vast docententeam van zes docenten. Er wordt gewerkt met een groep gastdocenten uit het werkveld. Informeel overleg over het onderwijsprogramma vindt doorlopend plaats. Dat kan ook in een opleiding die zo klein is. De commissie is tot de conclusie gekomen dat de dagelijkse gang van zaken op de opleiding goed verloopt. Ze stelt daarnaast vast, dat de directeur/coördinator een zwaar stempel op de opleiding drukt. Dat maakt de opleiding kwetsbaar. De commissie beoordeelt de inrichting en structuur van de opleiding op zichzelf als vol-

doende. Minder positief is de commissie over de positie van de opleiding. De commissie maakt zich daar zorgen over. Het management van de faculteit lijkt thans te weinig beleids- en procesmatige ondersteuning te bieden aan deze beginnende opleiding. De financiële basis voor de opleiding is krap en sluit niet aan bij de ambities. Dit valt niet zozeer de hogeschool te verwijten, maar is wel bedreigend voor de verdere ontwikkeling van het FIA. Niet duidelijk is op welke wijze vanuit het management van de faculteit/ArteZ wordt gezocht naar een oplossing van dit probleem. Een zwakke positie van het FIA is niet in het belang van ArteZ in het geheel. De hogeschool heeft samen met de goede initiële modeopleiding en de voortgezette opleiding Mode, Vormgeving & Strategie een prachtig instrument in handen om Arnhem als modeopleiding verder te profileren. Tegelijkertijd stelt de commissie vast, dat de opleiding zelf ook weinig tekenen van betrokkenheid met Arnhem geeft. Ze is weinig in het gebouw aanwezig. Studenten werken vanuit hun eigen atelier en veel activiteiten vinden buitenshuis plaats. De opleiding profileert zich ondanks haar naam Fashion Institute Arnhem ook niet zozeer als Arnhems instituut, maar meer als 'Dutch movement'. Ze stelt dat er in feite in Nederland geen goede (door de overheid gesubsidieerde) infrastructuur is voor een meer bedrijfsgerichte opleiding na de academie. Op het moment dat de landelijke overheid een betere structuur en meer financiële steun biedt, is de opleiding wellicht snel uit Arnhem vertrokken. De commissie zou dit betreuren. Op de eerste plaats loopt de opleiding zo de kans haar karakter van onderwijsinstelling te verliezen. Dat is jammer, gezien de werkwijze die mogelijk ook voor andere voortgezette opleidingen interessant kan zijn. Verder heeft Arnhem nu een praktisch compleet aanbod aan modeopleidingen. De opleidingen zelf profiteren op hun beurt van het imago 'Arnhem-modeopleiding'. De commissie pleit voor versterking van en meer samenwerking tussen de drie-eenheid initiële opleiding/ voortgezette opleidingen Mode, Vormgeving & Strategie en Fashion Institute Arnhem, met het behoud van het specifieke karakter van elke opleiding.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **goed** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De commissie vindt de cultuur binnen de opleiding zonder meer bevorderlijk voor de gewenste onderwijskwaliteit. Ze is extern gericht. De opleiding levert grote inspanningen om de gewenste doelen te bereiken. De staf werkt hard. De studenten doen dat ook. Het groepsproces draagt bij aan het werkklimaat. Het programma wordt waar nodig bijgesteld.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **onvoldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

De commissie heeft geconstateerd dat het personeelsbeleid op de opleiding zeer informeel verloopt. In het zelfevaluatie-rapport wordt niet ingegaan op de kwalificaties waarover gastdocenten bij deze

opleiding moeten beschikken. Daar staat tegenover dat de commissie van de studenten geen klachten over de kwaliteit van de begeleiding heeft gehoord. De commissie wil verder aantekenen, dat er in beperkte mate sprake is van 'echte' docenten. Studenten leren immers met name van de confrontaties met de buitenwereld. En die vinden op velerlei wijzen plaats. Maar toch: onduidelijk blijft in hoeverre hoofddocent en staf in hun functioneren worden begeleid, en ook waar het personeelsbeleid van Arnhem/ArtEZ ophoudt en dat van de opleiding begint. De commissie moet tot de conclusie komen dat het personeelsbeleid onvoldoende is.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Op zich zijn de materiële faciliteiten in Arnhem voldoende. Dat is in dit geval echter beperkt relevant, omdat een groot deel van de opleiding zich buiten Arnhem afspeelt. Studenten hebben thuis een atelier en er zijn veel buitenschoolse activiteiten. De commissie beantwoordt de vraag met een voldoende, maar tekent hierbij aan dat de opleiding eigenlijk een tekort aan middelen heeft om zijn doelen te kunnen realiseren. In dit geval is dit zeer belangrijk. Het karakter van de opleiding vereist een ruimer budget. Tegelijkertijd is de commissie zich ervan bewust, dat de ambities van het FIA niet in het financieringskader van de voortgezette opleidingen passen.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding stelt het programma naar aanleiding van ervaringen met de opeenvolgende lichten studenten bij. Zo blijkt uit de zelfevaluatie dat het programma met betrekking tot de zakelijke kanten van de beroepsuitoefening is verzaamd. Dit is gebeurd op grond van gesprekken met studenten. Verder krijgt de commissie weinig informatie over de kwaliteitszorg. Hoe de workshops, de shows in Parijs enzovoort worden geëvalueerd en wat daar voor lering uit wordt getrokken bijvoorbeeld met betrekking tot de organisatie, wordt niet helder. De opleiding zegt alleen dat het inherent is aan een mobiel instituut, dat de plannen per jaar worden bijgesteld. De opleiding heeft zeker kwaliteitsbewustzijn, maar geen kwaliteitszorgsysteem (het is ook de vraag, hoe dat bij zo'n kort durende opleiding, met een uiterst praktisch curriculum, zou moeten worden ingevuld). Het gaat de opleiding duidelijk om het resultaat. Procedures worden daaraan ongeschikt geacht. Informatie-uitwisseling vindt informeel plaats. Al met al heeft dit tot gevolg dat de opleiding te weinig zicht geeft op wat ze precies evalueert en hoe dat gebeurt. De commissie komt daarom tot een onvoldoende voor de evaluatievraag.

11.2 Het zelfevaluatie-rapport

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **onvoldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport gaat over het FIA als opleidingsinstituut, maar ook over het FIA als initiatief om het Nederlandse modeontwerp nationaal en internationaal onder de aandacht te brengen. Het zelfevaluatie-rapport biedt een terugblik op de start van de opleiding, de motieven voor oprichting, de werkwijze en de lotgevallen van de opleiding in de eerste twee jaar van haar bestaan. Verder biedt het een blik in de toekomst. Het zelfevaluatie-rapport geeft een goed beeld van de activiteiten van het FIA en voldeed als voorbereiding op het visitatiebezoek. Als zelfevaluatie van een onderwijsinstituut voldoet het rapport echter niet. Het heeft op sommige plaatsen meer weg van een PR-instrument. De feitelijke informatie over de werkwijze is summier. Lang niet alle evaluatievragen worden beantwoord. Volgens de opleiding heeft dit te maken met het karakter van de opleiding. Dat is best mogelijk, maar de commissie komt informatie tekort. De hoofdstukken bevatten veel beschrijvingen, maar weinig analyses. Het rapport bevat geen sterkte-zwakke analyse en geen lijst van gewenste verbeteringen. Wel wordt duidelijk dat de opleiding grote behoefte heeft aan meer financiële armslag. Het rapport bevat geen expliciet benoemde kwaliteitscriteria, maar daar staat tegenover dat overduidelijk wordt wanneer de opleiding vindt dat ze geslaagd is: als studenten met succes hun eerste schreden in de markt gezet hebben.

12 Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen

De commissie heeft een buitengewoon inspirerende opleiding aangetroffen. De opleiding heeft een zeer duidelijke beroepsvisie. Daarnaast heeft ze een missie die het onderwijs overstijgt. De opleiding wil een bijdrage leveren aan een betere positie van modeontwerpers in Nederland en het Nederlandse modeontwerp alsmede het Nederlandse modeonderwijs internationaal op de kaart zetten. De ambities van de opleiding zijn groot. Ze wil zich een positie verwerven op gelijke hoogte als gerenommeerde instituten in Frankrijk en Groot-Brittannië. De commissie heeft waardering voor de ambities van de opleiding. Het FIA heeft niet alleen toegevoegde waarde als voortgezette opleiding. Haar verdienste reikt verder. Het draagt bij aan de promotie van het Nederlandse modeontwerp. Tegelijkertijd is de commissie van mening dat de ambities van de opleiding binnen de gegeven financiële kaders niet haalbaar zijn. De opleiding is zich hier zelf goed van bewust en is daarom naarstig op zoek naar additionele middelen via overheids subsidies, fondsen enzovoort.

De commissie heeft het FIA bekeken vanuit een onderwijskundig perspectief. Ze is tot de conclusie gekomen dat de opleiding een duidelijk opleidingsdoel heeft, maar dat er niet onderwijskundig gedacht wordt. Zaken die te maken hebben met de uitwerking van het programma of de ondersteunende processen krijgen weinig aandacht. Er wordt pragmatisch gewerkt. Het oordeel van de commissie op de evaluatievragen valt dan ook in twee delen uiteen: vragen die het beroepsbeeld en de realisatie in het curriculum behandelen, zijn veelal met voldoende en meerdere malen met goed beantwoord. Vragen die gaan over ondersteunende processen en onderwerpen als kwaliteitsborging en de zelfevaluatie zijn soms met onvoldoende beantwoord.

In paragraaf 9.1 is de commissie ingegaan op de positie van de opleiding binnen de Hogeschool voor de Kunsten/ArtEZ. De commissie heeft toen aangegeven, dat het management van de opleiding weinig ondersteuning biedt. Anderzijds is het niet de taak van de hogeschool om het Nederlandse modeontwerp te ondersteunen. Terecht wijst de opleiding hiervoor zelf dan ook naar de overheid. De commissie vindt dat de opleiding zich moet bezinnen op haar positie en heldere keuzes voor haar toekomst moet maken. Is ze een voortgezette opleiding, een bedrijfsopleiding of een werkplaats? Wat wordt de positionering van deze eenjarige, sterk praktijkgerichte opleiding als de voortgezette opleidingen mastersopleidingen worden? Wordt het doel van het FIA beter bereikt in het kader van het HBO-kunstonderwijs, of in de vorm van een – al dan niet gesubsidieerde – cultureel/commerciële organisatie met een ideële doelstelling? Het FIA zou hierover spoedig het gesprek moeten aangaan met alle betrokkenen. De commissie denkt aan betrokkenen uit het kunstonderwijs (Arnhem zelf, landelijk) en daarbuiten (overheidsinstellingen, adviesorganen en (branche-)organisaties op het terrein van de (mode)vormgeving).

Aanbevelingen

Voor de directie van de faculteit BKV van ArtEZ:

- Versterk de positie van de opleiding
- Neem deel aan het debat over deze opleiding.

Voor de opleiding: Ga door de op de ingeslagen weg. Initieer het debat over uw opleiding. Als u een voorgezette opleiding wilt blijven, versterk dan de onderwijskundige kant van uw opleiding;

- Expliciteer het onderwijsprogramma;
- Formuleer eindtermen en breng samenhang aan tussen eindtermen en curriculum;
- Versterk de bewaking van de kwalificaties en het kwaliteitssystem.

13 Kengetallen Fashion Institute Arnhem (volgens opgave opleiding)

Jaar	Instroom	(waarvan) vertrokken zonder diploma na:		(waarvan) vertrokken (met diploma na:	
		1 jaar	2 jaar	1 jaar	2 jaar
1998	9	0		9	
1999	10	Nog niet bekend			

ArtEZ, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek en theater

Hogeschool voor de Kunsten Arnhem

Opleiding: Voortgezette opleiding Mode, Vormgeving & Strategie
Visitatiedatum: 27 maart 2002

Samenvatting

De commissie heeft een positieve indruk van de voortgezette opleiding Mode, Vormgeving & Strategie. De opleiding is opgezet vanuit een duidelijke visie. Deze stoelt op een analyse van de hedendaagse modebranche. Uitgaande van die analyse is een hierop toegesneden programma ontwikkeld. De opleiding is klein en functioneert – ook wat de ondersteunende processen betreft – goed. Er heerst een prettige werksfeer. De opleiding is extern gericht: er zijn veel (internationale) contacten en het bedrijfsleven wordt regelmatig bij de opleiding betrokken. Waar het gaat om formalisering en borging scoort de opleiding minder. De commissie heeft de indruk dat dit deels terug te voeren is op de zwakke positie van de opleiding. De middelen van de opleiding zijn gering, derhalve is ook de personeelsformatie beperkt.

Inleiding

De voortgezette opleiding Mode, Vormgeving & Strategie werd in 1990 opgericht en kreeg in 1996 haar formele status van voortgezette opleiding. De oorspronkelijke doelstelling van de opleiding was, om afgestudeerden van de initiële fase van het kunstonderwijs verder op te leiden tot kaderfuncties in de confectie-industrie. Tegenwoordig ligt het accent op het leren conceptueel te ontwerpen vanuit een bedrijfsstrategie. Volgens opgave van de opleiding had zij in 2000 een instroom van 13 studenten. Daaronder bevindt zich een aantal buitenlandse studenten. Er zijn twee vaste werknemers op part-time basis: het hoofd opleiding (0.4 fte) en de cursusmanager (0.6 fte). De overige docenten zijn formeel gesproken gastdocenten. MV&S organiseert een deeltijdopleiding op zaterdagen. Voor geslaagden is er de mogelijkheid om in te stromen in het Masterprogramma. De opleiding doet in beperkte mate aan contractonderwijs/advieswerk. Ze is verder voornemens voor geïnteresseerde beroepsoefenaren een aantal kortere programma's aan te bieden. De opleiding is gehuisvest in het gebouw van de faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving te Arnhem, onderdeel van ArtEZ.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goed** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding heeft heldere opleidingsdoelen. Ze wil een brug slaan tussen het initiële HBO-modeonderwijs en de beroepspraktijk. Het modeonderwijs in de eerste fase is gericht op design en creatie. De opleiding wil dit aanvullen met een gerichte bedrijfskundige oriëntatie. Ze wil studenten leren conceptueel te ontwerpen, vanuit een bedrijfsmissie en een bedrijfsstrategie. ‘Merkconcept’ is daarbij het sleutelwoord. De visie van de opleiding stoelt op een uitgebreide analyse van de eisen van de markt. In de hedendaagse modewereld gaat het volgens de opleiding niet meer om modegericht (markt)ondernemen, maar om merkgericht ondernemen. Deze trend ziet MV&S als wereldwijd. Karakteristiek daarbij is, dat merkgericht ondernemen zich niet beperkt tot het creëren van kleding. Ook reclame, accessoires en het interieur van winkels maken integraal deel uit van het beeld – de lifestyle- dat het merk wil communiceren. Studenten moeten dus ook zicht hebben op aanpalende ontwerpdisciplines.

Kort samengevat streeft de opleiding ernaar dat studenten grip krijgen op de complexiteit van de hedendaagse kledingwereld waarin merken een toonaangevende rol spelen. Er wordt niet naar één vastomlijnd beroepsprofiel toegewerkt. Dat is in de hedendaagse setting immers niet opportuun. In de aanmeldingsbrochure zegt de opleiding dat ze zich richt op de studenten met de ambitie om op termijn richting te geven aan de (collectie)strategie van een modebedrijf en/of leiding te geven aan de afdeling productontwikkeling binnen een dergelijk bedrijf. Maar het aantal beroepen/functies waarin afgestudeerden terecht komen, is in de praktijk veel groter en varieert van stylist tot inkoper en van bedrijfsleider tot ondernemer. Uit het voorafgaande blijkt dat de opleiding als modeopleiding een heel eigen profiel heeft. De visie van de opleiding is in documenten (waaronder het zelfevaluatie-rapport) helder beschreven. De commissie waardeert het beroepsbeeld met ‘goed’.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De eindtermen van de opleiding sluiten aan bij het beroepsbeeld zoals geformuleerd in de voorafgaande paragraaf. De eindtermen zijn gericht op kennis en vaardigheden. De samenhang tussen eindtermen en beroepsvisie is duidelijk herkenbaar en de eindtermen zijn sturend voor het curriculum. De commissie vindt de eindtermen wel erg compact geformuleerd. Vanuit onderwijskundig oogpunt zou een verdere uitsplitsing wenselijk zijn. Verder beveelt de commissie aan duidelijker te maken wat de eindtermen zijn voor het BA Plusniveau en welke specifiek het Masterniveau betreffen.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

Het programma bestaat uit twee delen. Een eenjarig dagtraject op BA plusniveau en een (vervolg) parttime traject dat Masterniveau nastreeft en kan worden aangegaan vanuit een werksituatie. Het onderwijs bestaat in het eerste semester uit kennisverwerving op gebieden als psychologie, sociologie, culturele antropologie met methoden van onderzoek, marketing enzovoort. Het tweede semester en een deel van het MA-traject is gericht op toepassing van de verworven kennis op de praktijk. Aan de orde komen onder andere concept- en merkvorming, presentatie, tijdschriftconcepten en samenstellen portfolio. Het laatste deel van de studie is geheel gewijd aan de afstudeeropdracht. De vakken worden op een niet-academische, kaleidoscopische wijze aangeboden door middel van workshops (van docenten en gastdocenten), opdrachten en literatuuropgave. Er zijn excursies, congresbezoeken, enzovoort. Een belangrijke functie vervult het door de hoofddocente ontwikkelde KIMM-model (King, Magician, Medicineman). Dit is een op sociaal-wetenschappelijke leest geschoeid model met behulp waarvan visuele uitingen kunnen worden geanalyseerd. De opleiding past het curriculum jaarlijks aan op grond van eigen ervaringen en suggesties van gastdocenten. De inbreng van studenten, waarvoor veel ruimte is binnen de opleiding, wordt daarbij eveneens benut. Het curriculum is dus flexibel.

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Inzage in cursusmateriaal van de docenten, de studiegids, correspondentie met gastdocenten enzovoort heeft de commissie tot de conclusie geleid dat de inhoud van de programmaonderdelen relevant is voor de nagestreefde doelen met betrekking tot de beroepsuitoefening. Opzet en inhoud passen bij de brede sociale context waarin men wil werken. Voor buitenstaanders is het niet altijd helemaal helder welke leerdoelen in de verschillende programmaonderdelen worden nagestreefd en hoe het zit met de diepgang van de stof. Het studiemateriaal is veelzijdig qua inhoud en up to date. De opdrachten die de commissie heeft ingezien, kon ze duidelijk plaatsen in de context van het beroepsbeeld en eindtermen zoals de opleiding die heeft geformuleerd. De commissie vindt de opdrachten gevarieerd en leerzaam/praktijkgericht. De onderwerpen zijn eigentijds.

Studenten waarderen de brede opzet van het programma en de mogelijkheid om zelf onderwerpen aan te dragen. Eveneens waarderen ze het, dat de opleiding wil bijdragen aan hun persoonlijke vorming. Hiertoe is het onderdeel persoonlijke marketing opgezet. De commissie komt tot de conclusie dat de inhoud van het programma relevant is voor de eindtermen van de opleiding. Zowel de studenten als de werkveldvertegenwoordigers zijn positief over de opzet en uitvoering van het programma. De beschrijving van het curriculum en de onderwijskundige onderbouwing kan nog inzichtelijker.

2.2 Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum

De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn (...) voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.

Stages zijn niet standaard in het curriculum opgenomen. Studenten kunnen als onderdeel van een individueel traject een stage lopen. Daaraan is dan bijna altijd een afstudeerproject gekoppeld, dat als zodanig beoordeeld wordt. De commissie gaat in deze rapportage daarom niet verder in op de opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum. In paragraaf 1.2 is duidelijk geworden, dat er binnen het standaard curriculum voldoende confrontaties met de beroepspraktijk zijn: opdrachten, lezingen van gastdocenten, enzovoort.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Het curriculum toont voldoende samenhang. Allereerst is er sprake van inhoudelijke samenhang. De vakonderdelen belichten immers alle verschillende invalshoeken van het verschijnsel 'merk' en het merkgericht ondernemen. Dat gebeurt theoretisch (lessen over sociologie enzovoort, zie paragraaf 1.2) dan wel praktisch. In het laatste geval wendden studenten hun creativiteit én hun tijdens de opleiding opgedane inzichten aan om te komen tot bijvoorbeeld een merkconcept of tijdschriftconcept. Activiteiten als workshops, lezingen, congresbezoek en dergelijke dragen ook bij aan begrip voor het merk-concept. In het begin van de opleiding wordt de samenhang met name aangebracht in de zogenaamde integratiedagen. Er wordt dan toelichting gegeven op de samenhang in het vakgebied en de studenten krijgen inzicht hoe de stof die ze inmiddels gehad hebben, daarin past. Het KIMM-model, dat met name in het tweede en derde semester wordt gebruikt, brengt ook samenhang aan. Alles wat de studenten geleerd hebben, komt uiteindelijk samen in het afstudeerproject. Hier is duidelijk sprake van integratie (zie ook paragraaf 4.2). Studenten melden duidelijk samenhang in het programma te zien. Afgestudeerden melden met de opleiding veel kanten op te kunnen. Het gaat MV&S om een wijze van denken, en die wordt tijdens de opleiding effectief overgebracht.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **voldoende** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van te voren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is, in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren.

Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor afgestudeerden en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn. Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het praktijkwerk, moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs, zoals duidelijke criteria die de opleiding hanteert om het eindproduct te beoordelen. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. Op grond van dit complex van uitgangspunten is de commissie van mening dat de afgestudeerden van de opleiding merendeels in voldoende mate voldoen aan de nagestreefde eindtermen om op het gewenste niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren. Bovendien zijn de vertegenwoordigers van het werkveld met wie de commissie gesproken heeft, positief over de kwaliteit van de afgestudeerden. Zij noemen als sterk punt van de afgestudeerden dat zij eerder verworven creatieve vaardigheden bedrijfsmatig kunnen aanwenden. Andere sterke punten zijn: in een team kunnen werken, visie hebben, grote lijnen kunnen zien en – last but not least – zelfbewustzijn. Afgestudeerden geven aan dat de opleiding heeft beantwoord aan hun wensen en verwachtingen. Ze hebben voor de opleiding gekozen om hun visie aan te scherpen, strategisch inzicht te verkrijgen en commerciële kennis op te doen. De opleiding is aan de verwachtingen tegemoet gekomen. Er worden geen omissies in de opleiding gesignaleerd.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De opleiding heeft geen methode om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te toetsen. Informatie komt langs informele kanalen binnen. Er zijn veecontacten met vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven en andere vertegenwoordigers van het werkveld. Afgestudeerden worden soms gastdocent. De examencommissie fungeert officieus als werkveldcommissie. Een alumni-beleid is er echter niet. Er zijn wel aanzetten: de opleiding heeft een adressenbestand en houdt bij waar studenten werken. De opleiding gaat in de zelfevaluatie summier op de bewaking van de kwalificaties in: “zolang de studenten enthousiast zijn, zichtbaar groeien, een baan krijgen en de band met het bedrijfsleven hecht en echt blijft, zijn ons inziens aan de belangrijkste criteria van kwaliteit voldaan”. De commissie leidt uit visitatiebezoek en documentatie af dat de opleiding zeker bezig is met de relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden. Ze bevindt zich midden in de markt en houdt de ontwikkelingen nauwgezet bij. De opleiding beschikt echter nog niet over adequate mechanismen. De contacten zijn informeel. Er wordt nog geen structureel onderzoek (onder alumni, onder werkveld) gedaan. Daarom kan de commissie over dit kwaliteitsaspect geen voldoende oordeel geven.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding heeft een duidelijke onderwijsvisie. Praktijkgerichtheid staat voorop. Opgaven en (individueel gerichte) projecten staan centraal in het curriculum. Theorie wordt integraal bij een praktijkopdracht meegenomen. De studenten vinden dit een goede vorm. Het onderwijstraject laat zich volgens de opleiding bekijken als 'een grote workshop die uiteindelijk moet leiden tot de gewenste eindtermen'. De visitatie heeft dit beeld bevestigd. Naast projecten zijn er lezingen, openbare lessen, excursies enzovoort. Al met zijn de werkvormen volgens de commissie stimulerend voor de studenten en adequaat gezien de doelstellingen van de opleiding.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

De afzonderlijke vakken worden zoveel mogelijk getoetst via (groeps)projecten (zie ook de voorafgaande paragraaf). Elk 'vak' moet voldoende zijn afgesloten voordat een student verder kan gaan. Herkansingen zijn mogelijk. De commissie heeft in documentatie geen duidelijke criteria aangetroffen. Rondom het eindexamenproject zijn heldere procedures en criteria opgesteld. Er wordt beoordeeld op visie, concept, originaliteit, structuur van het werkstuk en de vraag of de uitwerking passend is bij de vraagstelling. De gang naar het feitelijke moment van het eindexamen wordt zorgvuldig bewaakt. De examencommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van de docenten, gastdocenten en mensen uit het bedrijfsleven, houdt tijdens de rit de vinger nadrukkelijk aan de pols. Zo markeert de goedkeuring van het voorstel voor het eindexamenproject al een belangrijke fase in het afstuderen. Studenten kunnen afstuderen op een degelijk uitgewerkt portfolio met concepten, onderzoek en video, onderzoek gecombineerd met stage of project voor derden. De presentatie van het eindexamenwerk is openbaar, in aanwezigheid van de pers. De commissie vindt dat er met name wat betreft het eindexamen sprake is van een adequate toetsprocedure. Daarom beoordeelt ze dit kwaliteitsaspect als voldoende. De criteria voor de projecten dan wel vakken moeten nader worden geëxpliciteerd.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

De opleiding heeft inmiddels een goede naamsbekend opgebouwd. Daarom komen studenten uit zichzelf op de opleiding af. Verder werft de opleiding studenten via voorlichting op initiële opleidingen in het kunstonderwijs. De meeste studenten hebben een modeachtergrond. Sommige studenten hebben een 3D Designopleiding gedaan. Sinds een aantal jaren laat de opleiding ook (beperkt) studen-

ten toe met een modemarketing- of een modecommunicatieachtergrond. Ze doet dat om de variëteit aan studenten te bevorderen en – ook met het oog op de latere beroepspraktijk – om de onderlinge communicatie tussen de disciplines te bevorderen. De toelatingsprocedure is uitgebreid. Studenten krijgen eerst diverse vormen van informatie (waaronder een gesprek) voordat ze worden uitgenodigd zich in te schrijven. Een commissie, bestaand uit de hoofddocent en enkele gastdocenten, hebben een toetsend gesprek voordat tot definitieve toelating wordt overgegaan. Daarbij wordt gelet op de motivatie van de student, meegenomen werk en werkervaring en worden referenties (van voormalige hoofddocenten en/of stagebegeleiders) bekeken. Bij buitenlandse studenten wordt zoveel mogelijk dezelfde procedure gevolgd. De toelatingsprocedure is volgens de commissie adequaat. Om tot de masteropleiding te worden toegelaten, is een diploma BA Plus (dus de eerste twee semesters van de opleiding) noodzakelijk, een positief advies van de staf en minimaal twee jaar werkervaring. De vraag naar de aansluiting op de vooropleiding is in feite niet opportuun. Studenten hebben een modeachtergrond. Het gaat er nu om, dat de verworven creatieve vaardigheden in een bedrijfsmatige context kunnen worden ingezet. De opleiding is complementair aan de voorafgaande opleiding.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van (...) uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voorzover deze evaluatievraag betrekking heeft op een propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding hanteert studiepunten en houdt bij welke vakken de student gedaan heeft. De opleiding zegt dat de studie zo in elkaar zit, dat problemen in de voortgang onmiddellijk zichtbaar worden en direct kunnen worden aangepakt. De commissie kan dit – ook gezien de kleinschaligheid van de opleiding – begrijpen. Tijdens de visitatie heeft ze van studenten geen klachten over de zwaarte van het programma dan wel de spreiding van de toetsmomenten gehoord. In paragraaf 4.2 kwam naar voren, dat er ruimte voor herkansingen is, en dat met name het eindexamentraject zorgvuldig wordt bewaakt. De commissie trekt uit het bovenstaande de conclusie dat de studievoortgang in de praktijk gewaarborgd is.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

De opleiding heeft een uitgesproken visie op de rol van de docent. Ze beschouwt deze als coach en stimulator. Begeleiding vindt met name plaats tijdens de vele opdrachten, de projecten en het eind-examenproject. Het studieklimaat is informeel en open. De commissie heeft tijdens de visitatie een prettige sfeer aangetroffen. Bij problemen leidt een gesprek met hoofddocent of gastdocent meestal tot een oplossing. Daarnaast heeft de opleiding een aantal voorzieningen waarop de student kan terugvallen. Zo is er een vertrouwensdocent die de student advies kan geven, is er bij persoonlijke problemen een psychotherapeut en kan de student ook de HKA-decaan raadplegen. In de praktijk is de studiebegeleiding volgens de commissie dan ook voldoende. Ze heeft niet kunnen vaststellen of de taken met betrekking tot de studiebegeleiding helder zijn beschreven en toebedeeld. Ze vraagt zich af of dit nodig is in een opleiding waar die zo klein is.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculum speelt in deze opleiding geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is beschreven hoe de confrontaties met de beroepspraktijk een wezenlijk deel uitmaken van het curriculum. Daarbinnen vindt begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen, 9 en 13, zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

Eigenlijk vindt de commissie dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor een voortgezette opleiding nauwelijks relevant is. Het gaat om kleine aantallen studenten, en de studenten die aan de opleiding beginnen, zijn zodanig geselecteerd, dat ze - gezien de opzet van programma en de begeleiding - behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Als zich op dit gebied problemen voordoen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk, en zijn de beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan. Bovendien blijkt uit de door de opleiding geleverde cijfers aangaande instroom en uitstroom, dat er geen reden tot ongerustheid is. Veruit de meeste studenten verlaten de opleiding met een diploma.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

In vorige paragrafen (zie met name 1.1) is beschreven dat de opleiding extern gericht is. Alle (gast) docenten werken in de beroepspraktijk, hetzij de modebranche, hetzij in de wetenschappelijke wereld. De opleiding onderhoudt ook tal van internationale contacten, waaronder contact met vergelijkbare opleidingen in het buitenland. Er is (informeel) samenwerking met docenten in het buitenland en andere (overigens niet erg concreet beschreven) internationaal gerichte activiteiten. In Nederland zelf is er een goed contact met het bedrijfsleven. Vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven maken regelmatig deel uit van de examencommissie. Ook fungeert het bedrijfsleven als opdrachtgever van projecten en is ze betrokken bij de beoordeling ervan. De opleiding geeft aan dat al deze contacten input zijn voor veranderingen of bijstellingen van het programma. De wijze waarop dit gebeurt is informeel en onttrekt zich zodoende aan de waarneming van de commissie. De opleiding heeft nog geen werkveldcommissie. De commissie beveelt aan deze in te richten, omdat er dan ook structurele invloed van het werkveld op het onderwijs kan ontstaan.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **onvoldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De opleiding besteedt in het curriculum aandacht aan vakken als psychologie, sociologie, culturele antropologie met methoden van onderzoek en marketing. Verder hanteert ze een sociaal-wetenschappelijk werkmodel (het KIMM-model, zie paragraaf 2.1). Dit model is ontworpen door de hoofddocente. De commissie heeft hiervoor waardering. De hoofddocente zal op korte termijn een lectoraat op dit gebied gaan vervullen. Daarmee kan de wetenschappelijke oriëntatie worden uitgebouwd. Op dit moment is daar volgens de opleiding vanwege de beperkte middelen van de opleiding geen ruimte voor. Er zijn wel contacten met buitenlandse onderwijsinstellingen en regelmatig lezingen en gastdocentschappen van mensen uit de universitaire wereld. De commissie concludeert dat de wetenschappelijke oriëntatie nog in ontwikkeling is. Er zijn zeker aanzetten. De commissie hoopt dat het lectoraat hieraan verdere impulsen kan geven.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De opleiding heeft één vaste werknemer: de hoofddocent. Alle andere docenten zijn formeel gesproken gastdocenten. Eén docent vormt samen met de hoofddocent de staf. En derde docent heeft ook specifieke taken. Verder is er een (uit de derde geldstroom betaalde) onderwijscoördinator. Overleg over het onderwijsprogramma vindt op gezette tijden en daarnaast vaak informeel plaats.

De commissie is tot de conclusie gekomen dat de dagelijkse gang van zaken op de opleiding goed verloopt, maar dat vrijwel alles neerkomt op de schouders van de hoofddocent. Dit maakt de opleiding kwetsbaar. De commissie maakt zich zorgen over de positie van de opleiding binnen de hogeschool. De opleiding staat relatief alleen in de organisatie en moet zichzelf grotendeels bedruipen. Naar de commissie heeft begrepen is er ook weinig of geen contact met de afdeling Modevormgeving van de initiële opleiding en met de andere Voortgezette Opleiding van de faculteit. Dat bevreemdt de commissie niet. Er is immers een eilandencultuur in Arnhem (de commissie verwijst hiervoor verder naar het deel over de initiële opleiding). De commissie heeft de indruk dat de relatief geïsoleerde positie van de opleiding en de beperkte middelen belemmerend zijn voor haar ontwikkeling.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **voldoende** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Eerder is duidelijk gemaakt, dat de opleiding een expliciete beroeps- en onderwijsvisie heeft. Ze is extern gericht. Dit heeft ook zijn gevolgen voor de cultuur. Er wordt door het beperkt aantal mensen dat structureel bij de opleiding betrokken is, hard gewerkt. Het programma wordt aangepast aan nieuwe ontwikkelingen. Men probeert gerenommeerde gastdocenten binnen te krijgen. Er is zoveel mogelijk overleg met en tussen gastdocenten., De relatie tussen docent en student is er meer een van die tussen collega's dan die van student-docent. De commissie heeft een positieve indruk van de cultuur binnen de opleiding.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **onvoldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

In paragraaf 9.1 heeft de commissie al iets gezegd over de positie van de opleiding binnen de organisatie. Het bevreemdt de commissie, dat stafdocenten die zo belangrijk zijn voor de opleiding, geen vaste aanstelling hebben. Verder heeft de commissie geconstateerd dat het personeelsbeleid op de opleiding zeer informeel verloopt. Er is geen duidelijk wervingsbeleid, er worden – voor zover de commissie heeft kunnen nagaan – geen functioneringsgesprekken gehouden (wel wordt er naar aanleiding van evaluaties van studenten met (gast) docenten gesproken). Niet duidelijk is, in hoeverre er bij de docenten gelet wordt op didactische kwaliteiten. Regelmatig terugkomende docenten worden wel bijgeschoold in het KIMM-model. De commissie heeft van de studenten gehoord dat ze tevreden zijn over de kwaliteit van de docenten.

Maar toch: onduidelijk blijft in hoeverre hoofddocent en staf in hun functioneren worden begeleid, en ook waar het personeelsbeleid van Arnhem/ArtEZ ophoudt en dat van de opleiding begint. De commissie moet tot de conclusie komen dat het personeelsbeleid onvoldoende is.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De opleiding beschikt over een aantal lokalen in het gebouw van de faculteit voor beeldende kunsten. De studenten werken veelal thuis. De commissie heeft geen klachten over de faciliteiten gehoord.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding heeft weinig of geen instrumentarium voor kwaliteitszorg. In paragraaf 3.2 is de visie van de opleiding op kwaliteitszorg reeds weergegeven. Kwaliteit wordt in de praktijk gemaakt, vindt de opleiding. Ze is alert op ontwikkelingen in de praktijk en het commentaar van studenten en gastdocenten alsmede de examencommissie. Op grond daarvan stelt ze het programma en procedures – met name de eindexamenprocedure - regelmatig bij. In feite is het enige instrument om de kwaliteit te bewaken een curriculumevaluatie die in samenwerking met de faculteit wordt gehouden. De commissie constateert dat er op de opleiding een duidelijk kwaliteitsbewustzijn heerst, maar dat er nog geen sprake is van een integraal kwaliteitszorgsysteem. Met name de nagestreefde kwaliteitscriteria en de cyclische aanpak die kenmerkend is voor zo'n systeem, ontbreken nog. De vraag is echter, of dat zo erg is, zolang de opleiding zo kleinschalig is en de lijnen zo kort zijn. Dat neemt niet weg dat het instrumentarium van de opleiding wel erg beperkt is. De commissie komt daarom toch tot een onvoldoende voor de evaluatievraag.

11.2 Het zelfevaluatie rapport

*Het zelfevaluatie rapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie rapport is informatief en leesbaar geschreven. De bijlagen geven (noodzakelijke) aanvulling. De visie omtrent onderwijs en beroep is duidelijk weergegeven. De trends naar mondialisering, gerichtheid op het merkenconcept, integratie van disciplines en structurering van het ontwerpdenken (KIMM) zijn scherp en analyserend verwoord. Minder helder is het rapport waar het gaat om concrete gegevens over het onderwijsleerproces en het organisatieontwikkelingsperspectief. De hoofdstukken bevatten veel beschrijvingen, maar weinig analyses. Bij problemen wordt er meestal maar één oorzaak aangegeven: gebrek aan middelen. Het rapport bevat geen sterkte-zwakke analyse en geen lijst van

gewenste verbeteringen. Ook worden kwaliteitscriteria niet expliciet benoemd. Impliciet zijn deze echter wel duidelijk. De commissie heeft tijdens het bezoek geconstateerd dat het zelfevaluatie-rapport een reëel beeld van de opleiding schetst. De commissie vindt dat het rapport ondanks de genoemde minpunten in voldoende mate voldoet aan de eisen die aan een valide zelfonderzoek mogen worden gesteld. Het was ook een goede basis voor de gesprekken die tijdens het bezoek zijn gevoerd.

12 Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen

De commissie heeft een positieve indruk van de voortgezette opleiding Mode, Vormgeving & Strategie. De opleiding is opgezet vanuit een duidelijke visie. Deze stoelt op een gedegen kennis van de hedendaagse modebranche. Op grond daarvan is een passend programma ontwikkeld. De commissie heeft waardering voor het feit dat de opleiding een eigen werkmodel heeft ontwikkeld. De opleiding is klein en functioneert – ook wat de ondersteunende processen betreft – doorgaans goed. Er heerst een prettige werksfeer, het contact tussen docenten en studenten is informeel. Er zijn veel (internationale) contacten. Het bedrijfsleven wordt bij de opleiding betrokken. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van de opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. Het werkveld vindt dit ook. Het werkveld heeft hieraan toegevoegd dat de opleiding ook van waarde is voor de branche zelf.

Iets minder positief is de commissie over de wijze waarop het onderwijssysteem is gedocumenteerd en de onderwijskundige uitwerking. Veel blijft impliciet. Het curriculum is summier beschreven. De eindtermen zijn beperkt in leerdoelen vertaald en de commissie heeft beperkt zicht gekregen op de beoordelingscriteria voor toetsen en opdrachten. De commissie heeft voor het merendeel van de evaluatievragen een voldoende gegeven. Onvoldoende werden beoordeeld: de borging van de kwalificaties, het interne kwaliteitszorgsysteem, de wetenschappelijke oriëntatie en het personeelsbeleid.

De commissie is van mening dat de door haar geconstateerde minpunten in zekere mate terug te voeren zijn tot de zwakke positie van de opleiding. Ze is klein en heeft weinig middelen. Alle energie gaat zitten in het onderwijsprogramma en het onderhouden van contacten. Daarom beveelt commissie de faculteitsdirectie dan wel het college van bestuur van ArteZ aan:

- Versterk de positie van de opleiding.

De commissie heeft de volgende aanbevelingen voor de opleiding

- Expliciteer het programma;
- Expliciteer regelingen en procedures;
- Bouw de wetenschappelijke oriëntatie uit;
- Versterk de bewaking van de kwalificaties en het kwaliteitszorgsysteem.

13 Kengetallen Mode, Vormgeving & Strategie

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Totaal aantal ingeschreven studenten				16	13	29	31	24
Totaal aantal docenten				16	12	6	21	
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom, havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'				16	13	29	16	18
Totaal aantal geslaagden				16	12	6	21	
Aantal geslaagden uit prop.instroom 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren				1,0	1,0	1,0	1,3	
Aantal studiestakers					1	8		
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren					0,7	1,0		
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Diploma behaald na 1 jaar				100	92	21	44	
Diploma behaald na 2 jaar.				100	92	69		
Diploma behaald na 3 jaar				100	92			
Diploma behaald na 4 jaar				100				
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Percentage uitval na 1 jaar					8	28		
Percentage uitval na 2 jaar					8			
Percentage uitval na 3 jaar								
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

ArtEZ, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek en theater

Faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving Hogeschool voor de Kunsten Arnhem

Werkplaats Typografie, Arnhem

Opleiding: Voortgezette opleiding Grafisch Ontwerpen
Visitatiedata: 27 maart 2002

Samenvatting

De commissie heeft een positieve indruk van de voortgezette opleiding Werkplaats Typografie. Er zijn duidelijke visies op het beroep en op het soort onderwijs dat men wil geven. De opleiding is de enige voortgezette opleiding op dit specifieke terrein. Het curriculum is geheel gebaseerd op het werken aan praktijkopdrachten. Leeractiviteiten zijn daaraan verbonden. In feite is er sprake van één groot buitenschools curriculum. Het programma is uitdagend en inventief. De benaming werkplaats wordt waargemaakt. Daar zit echter ook een beperking in. Van een onderwijssituatie is eigenlijk geen sprake. Kritiek heeft de commissie dan ook vooral geleverd op onderwijsinhoudelijke aspecten. Het onderwijsproces is - binnen de context van de opzet van de opleiding - in elk geval wat de uitvoering betreft - op orde.

De opleiding maakt een gedreven indruk en is door de opzet sterk extern gericht. Wel dienen deze contacten meer gestructureerd te worden. Naast onderwijsinhoudelijke tekortkomingen zijn er ook in de randvoorwaardelijke sfeer zwakke punten aangegeven. Zo ontbreekt er een kwaliteitszorgbeleid; er is veel te weinig vastgelegd. Ondanks de kritiek is de commissie overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. Er worden zeer professionele vormgevers afgeleverd die in staat zijn een eigen ontwerppraktijk te runnen.

Inleiding

De Werkplaats Typografie verzorgt een tweejarige voortgezette opleiding grafisch ontwerpen. De opleiding is onderdeel van de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem en maakt sinds 1 januari 2000 deel uit van ArtEZ Hogeschool voor Beeldende Kunst en Vormgeving, Bouwkunst, Muziek en Theater. De opleiding bestaat sinds 1998 en heeft op het moment van visitatie acht afgestudeerden afgeleverd. De opleiding heeft op dit moment het maximum aantal van 10 studenten. De opleiding wordt geleid door twee coördinatoren die ook de vaste docenten zijn. Daarnaast wordt er onderwijs verzorgd door een wisselend aantal gastdocenten.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goed** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding geeft aan een brugfunctie te willen vervullen tussen initieel kunstonderwijs en een eigen beroepspraktijk. Het initieel onderwijs levert de artistieke identiteit. Nu gaat het erom die concreet in verband met de praktijk te brengen en deze te toetsen aan de praktijk. Inhoudelijk schetst de opleiding twee invalshoeken. De eerste is de ambachtelijke kant van het vak. Deze komt aan bod in het ontwerpen en opmaken van boeken. Daarnaast gaat het om de typografie in de context van het beeld. Centraal staat de typografie als 'houding'. Het gaat om een "reflectieve en talige omgang met tekst en beeld (grafisch ontwerpen)". De opleiding kiest voor typografisch ontwerpen tegenover het design, dat meer gebruik maakt van beeld in plaats van de "zuivere letter". De Werkplaats ziet grafisch ontwerpen uitdrukkelijk als een toegepaste kunstvorm. Dat wil zeggen dat het ontwerp-proces start op basis van een externe opdracht.

De uiteindelijke opgave is om de externe vraag te verbinden aan de eigen artistieke identiteit. De opleiding kiest dan ook voor het werken met werkelijke praktijkopdrachten. De commissie onderkent de unieke positie t.o.v. andere opleidingen. Uit het gesprek met studenten, afgestudeerden en werkveld is duidelijk geworden dat het hier kort beschreven concept herkend en in de praktijk van de opleiding waargemaakt wordt. De commissie waardeert de beroepsvisie van de opleiding als goed. Deze is volledig gericht op het functioneren van de typograaf als ontwerper in de beroepspraktijk en geeft duidelijk de eigenheid weer.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **onvoldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De opleiding hanteert volgens het zelfevaluatie-rapport maar één eindterm. Deze is echter zo algemeen en globaal dat het meer om een algemene doelstelling gaat. Deze eindterm is zo niet geschikt om een curriculum - in welke vorm dan ook - te sturen. De beschreven doelstelling geeft geen inzicht in de specifieke kennis, vaardigheden inzichten en houdingen die de studenten aan het eind van de tweejarige opleiding moeten hebben. De eindterm is ook niet specifiek toegesneden op het beroep van (typo)grafisch ontwerper en sluit daarmee niet goed aan op wat in het beroepsbeeld wordt beschreven. De opleiding geeft in een brochure aan een "tweejarige master's -opleiding" te willen zijn. Voor een dergelijk hoog eindniveau heeft de commissie geen duidelijke criteria of normen aangetroffen. De commissie is van oordeel dat er voor een masteropleiding objectieve en algemeen geldige criteria nodig zijn. Ze adviseert de opleiding - mede in het licht van een toekomstige masteraccreditatie - concrete eindtermen te formuleren die aansluiten bij het eigen beroepsbeeld en die een indicatie geven van het na te streven niveau.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding. Meer aandacht dient er besteed te worden aan de formulering van leerdoelen.*

De opleiding kent geen gestructureerd curriculum in de traditionele zin van het woord. Bewust is gekozen voor een 'werkend -lerend' - concept. Studieactiviteiten en leereffecten worden volledig gestuurd door externe opdrachten. Studenten geven dan ook aan dat ze eerst niet in de gaten hebben of ze op een bureau of binnen een opleiding werken. Op de vraag wat het opleidingsgehalte is, werd door studenten en docenten geantwoord dat het hier nog minder sterk gaat om het commerciële aspect (geld, deadlines). In het zelfevaluatie-rapport wordt gesteld dat er sprake is van een werkplaats, die het meest lijkt op een stageplaats of assistentschap. Het grote verschil met de beroepspraktijk ligt in de tijd en aandacht die er is voor kritische reflectie, feedback en experiment. In die zin worden er ook eisen gesteld aan de opdrachten. De opleiding maakt ook duidelijk dat het aanbod van opdrachten zodanig is dat de meeste typen opdrachten waarmee de typografisch ontwerper te maken krijgt, ook aan bod komen. Docenten zien toe op niveau en geschiktheid van de opdrachten. Naast de opdrachten zijn er nog een paar andere curriculumonderdelen. Gerenommeerde gastdocenten geven gastcolleges, er zijn projecten en er worden symposia en tentoonstellingen bezocht.

De commissie vindt de opzet en uitvoering van het programma inventief en uitdagend. Studenten leren, zoals docenten ook aangeven, een eigen idioom te onderzoeken en ontwikkelen. Studenten zijn heel positief. Er is alleen enige kritiek op de niet altijd even doorzichtige verdeling van de opdrachten. Sterk punt is wel weer dat studenten geacht worden zelf initiatieven te ontplooiën als er geen of onvoldoende concrete opdrachten zijn. Ook zo wordt voorbereid op de eigen praktijk. De commissie concludeert op grond van het bovenstaande dat de opleiding de eigen opdracht: het vervullen van een brugfunctie tussen initiële opleiding en beroepspraktijk goed heeft ingevuld. Naast de positieve beoordeling wil de commissie ook een kanttekening plaatsen. Bezien vanuit een onderwijskundig oogpunt is het voor een buitenstaander niet helder welke leerdoelen er in de verschillende programmaonderdelen worden nagestreefd en hoe het zit met de gewenste diepgang. Niet duidelijk is zo hoe de verschillende onderdelen een bijdrage leveren aan het realiseren van het einddoel. De opleiding is zeer praktijk- en beroepsgericht. Theorie wordt niet structureel en gestructureerd aangeboden. Studenten geven aan dat de theorie voortvloeit uit de praktijkopdrachten. Docenten spreken in dat verband van vraaggestuurd onderwijs. De commissie erkent de voordelen van het vergaren van kennis vanuit de praktijk, maar ziet ook een nadeel. De theorie wordt, zowel qua inhoud als niveau, sterk afhankelijk van toeval. Dit klemt temeer, omdat de opleiding zoals eerder gesteld geen heldere criteria heeft geformuleerd. Hoewel werkveldvertegenwoordigers aangeven dat docenten van de Werkplaats de tradities en achtergronden van het vak kennen, wil de commissie dit aspect toch onder de aandacht brengen, met name gezien de masterstatus die de opleiding nastreeft. De commissie komt ondanks de aanmerkingen over leerdoelen en theorie tot een oordeel voldoende voor het curriculum.

2.2 Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **goed** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Zoals hiervoor wel duidelijk is geworden, vallen opleiding en beroepspraktijk vrijwel samen. De student zet zijn eigen beroepspraktijk binnen de Werkplaats reeds op. Alle opdrachten waaraan gewerkt wordt, zijn reële opdrachten. In feite is er sprake van één lange confrontatie met de beroepspraktijk. Door de contacten die moeten worden gelegd, leert de student ook een netwerk te onderhouden. Naast de praktijkopdrachten, die de studenten soms zelf moeten verwerven, is er ook de inbreng van gastdocenten en zijn er de excursies en symposiumbezoeken, die men op aandrang van studenten nog wil intensiveren. De commissie kan daarom kort zijn. Hoewel ook voor het buitenschools curriculum geldt dat expliciete leerdoelen ontbreken, kan zonder meer gezegd worden dat de concrete uitvoering zeer relevant is voor het doel dat de opleiding nastreeft.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **onvoldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

De opleiding behandelt deze evaluatievraag in het zelfevaluatie-rapport helaas niet. De evaluatievraag is voor deze opleiding moeilijk te beoordelen. De vraag impliceert immers, dat er curriculumonderdelen worden aangeboden waartussen een bepaald verband moet zitten. Bij deze opleiding is dat niet het geval. Het curriculum is in hoge mate een individuele aangelegenheid van de student en de samenhang binnen het studiepad is dus sterk afhankelijk van eigen doelen, behoefte en ontwikkeling van de student. Daar is in algemene zin moeilijk een uitspraak over te doen. Het enige wat hier te beoordelen is, is of de weg die leidt van begincompetenties (toelatingscriteria) tot eindresultaat, voldoende begaanbaar is en bewaakt wordt. Deze weg is voor de commissie niet inzichtelijk. Niet duidelijk is, zoals al eerder opgemerkt, wat de criteria zijn voor het eindproduct. Niet duidelijk is of er – afgezien van de toenemende zelfstandigheid – een bepaald verband of een bepaalde volgorde zit in de verwerking van de verschillende opdrachten. Dat geldt ook voor de verhouding van de opdrachten tot de andere curriculumonderdelen. Gezien de teneur van de evaluatievraag kan de commissie op dit kwaliteitsaspect niet anders dan tot een oordeel onvoldoende komen.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn in **goede** mate toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van te voren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds

een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn dat wil zeggen professioneel vormgever zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd worden.

Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs. Daarnaast is van belang vast te stellen of er voldoende randvoorwaarden zijn om er vertrouwen in te hebben dat nagestreefde doelen ook daadwerkelijk worden gehaald. Op grond van deze uitgangspunten is de commissie van mening dat de afgestudeerden, die nog beperkt in aantal zijn, in voldoende mate beschikken over de vermogens om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren. Die mening wordt onderschreven door de werkveldvertegenwoordigers en de afgestudeerden met wie de commissie sprak. Afgestudeerden waarderen het werken aan de praktijkopdrachten. Voor sommigen, ook uit het buitenland, is dat juist een reden om voor de Werkplaats te kiezen. Ze wijzen verder op de verdieping van kennis en vaardigheden en op de sterk toegenomen zelfstandigheid. Belangrijk vinden ze ook de sterk toegenomen vaardigheid om zichzelf te presenteren en het (kunnen) leggen van contacten. Duidelijke omissies in de opleiding werden door hen niet aangegeven, of het zou moeten zijn dat het multidisciplinaire karakter versterkt zou kunnen worden, bijvoorbeeld door samen te werken met een redactioneel ontwerper of tekstschrijver. Afgestudeerden zijn makkelijk aan het werk gekomen.

Vanuit het werkveld wordt zonder meer enthousiast gereageerd over geleverde prestaties die zeer professioneel worden genoemd. Gewezen wordt op de eigen stijl (gedegen, heel modern, eenvoudig), het vakmanschap, het vermogen snel te leren, het innovatieve gehalte. Belangrijke meerwaarde ligt zeker ook in de adviesfunctie die studenten kunnen uitoefenen. Gewezen wordt op het voorbeeld van een opdracht waarbij studenten de probleemstelling herformuleerden en tot een betere en goedkopere uitvoering kwamen dan het oorspronkelijke plan. Gesteld wordt dat het niveau zonder meer goed is. Het ligt beduidend hoger dan dat van een initiële opleiding. De commissie is, op grond van wat zij gehoord en gezien heeft, van mening dat de opleiding een zodanige meerwaarde biedt, dat studenten deze als professioneler ontwerpers verlaten.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

Het voornaamste instrument dat de opleiding hanteert om de inhoudelijke relevantie van kwalificaties te waarborgen, is de inbreng van een externe deskundige aan het eind van het tweede jaar. De commissie vindt die inbreng op zich nuttig, maar in het licht van de evaluatievraag toch te beperkt. Er is geen instrument bijvoorbeeld een representatieve werkveldadviescommissie of -raad die een structurele inbreng vanuit het werkveld garandeert. Wel is er de eventuele waardering van de klant, maar die zegt op zich nog weinig over de verschillende kwalificaties.

Van een gestructureerd alumni-beleid is evenmin nog sprake. Contacten zijn informeel. Dat is begrijpelijk gezien het nog beperkte aantal afgestudeerden. Wel is men van plan om een jaar na afstuderen de overgang van studie naar werk te evalueren en de resultaten vast te leggen. De commissie juicht dat initiatief toe. Niet helder is hoe verkregen informatie vertaald wordt naar eventuele aanvullingen van het programma. Een duidelijk mechanisme op dat punt lijkt te ontbreken. De commissie concludeert daarom dat de opleiding het belang van borging van de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden wel ziet, maar nog niet over de adequate mechanismen beschikt die een positief oordeel rechtvaardigen.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **goed** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding heeft een expliciete onderwijsvisie op grond waarvan werkvormen en studieactiviteiten zijn gekozen. De opleiding wil werken met het “werkend -lerend onderwijsmodel”. Men gaat ervan uit dat kennisverwerving door het werken (onder begeleiding) aan echte opdrachten veel effectiever is dan het werken binnen een programmatische opzet met fictieve opdrachten. Voordeel is dat integratie van kennis, vaardigheden en houding zo zeker bevorderd wordt. Van studenten wordt een actieve leerhouding verwacht. Zij bepalen zelf hoe en in welke mate zij gebruik maken van aanwezige kennis, middelen en faciliteiten. Tussen docent en student is er sprake van een meester-gezelrelatie. Juist het samenwerken met de docenten aan een opdracht zien studenten als een meerwaarde van de opleiding. De commissie vindt dat een goed uitgangspunt.

Het onderwijs is vraaggericht in een dubbele betekenis. Vanuit de vraag van de opdrachtgever en vanuit de vraag van de student. Meerdere malen gedurende de studie doorloopt de student het totale ontwerpproces. Dat bepaalt in belangrijke mate de verschillende (leer)activiteiten die de student verricht. Daarnaast zijn er nog enkele andere werkvormen als workshops, gastcolleges in - en externe projecten en excursies. Studenten en afgestudeerden zijn positief over de manier van werken. De commissie sluit zich daarbij aan. Ze vindt dat de gekozen werkvormen en studieactiviteiten goed passen bij de opzet en uitgangspunten van de opleiding.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen. Wel dienen toetscriteria geëxpliciteerd te worden.*

De toetsing vindt in feite op drie niveaus plaats. Er is in de eerste plaats sprake van een continue toetsing. Daarbij wordt gekeken hoe de student zich ontwikkelt. Dat gebeurt tijdens het werkproces door de begeleidende docenten en door medestudenten. Voortdurend worden werk, werkwijze en mentaliteit besproken. De kritiek kan hard zijn. Daarnaast zijn er drie keer per jaar evaluatiegesprekken op basis van gerealiseerd werk en eerder gemaakte afspraken. Daar wordt verslag van gedaan. Tenslotte is een vorm van toetsing de mening van de opdrachtgever over het eindresultaat.

De commissie vindt de wijze van toetsing zinvol gezien de opzet van de opleiding en datgene wat beoordeeld wordt. Wel vindt ze dat de criteria die aan de diverse beoordelingen ten grondslag liggen, explicieter gemaakt zouden moeten worden. Er is nu sprake van een voornamelijk mondelinge cultuur. Deze kritiek sluit aan bij opmerkingen van met name buitenlandse studenten, die vinden dat de beoordeling scherper zou kunnen, gekoppeld aan het toekennen van studiepunten (zie pagina 9). De opleiding streeft een masterstatus na. Dat kan alleen hard gemaakt worden als er heldere criteria

en niveaubepalingen zijn. Dergelijke expliciete criteria heeft de commissie niet gesignaleerd. Ze adviseert de opleiding daar waar mogelijk toetsingscriteria verder te ontwikkelen, die helder te formuleren en vast te leggen, zodat de toetsing helderder en controleerbaarder wordt. Ondanks deze kritiek komt de commissie voor de toetsingsprocedure als geheel tot een voldoende.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Het aantal studenten dat zich aanmeldt voor de opleiding bedraagt ongeveer 15 per jaar. Het merendeel is afkomstig uit het buitenland. Ze kiezen voor de opleiding op basis van mond –tot - mondreclame, de naam van het grafisch ontwerp in Nederland, de opzet van de opleiding. Ook komt het voor dat studenten worden doorverwezen door andere opleidingen. De opleiding doet voorzover de commissie heeft kunnen nagaan niet aan actieve werving en heeft ook geen allochtonenbeleid.

Ze heeft voor de toelating een aantal globale criteria vastgesteld. Bewust worden ook studenten met een beeldende kunstachtergrond gekozen vanwege hun eigen kijk op grafisch ontwerpen. De commissie waardeert die opstelling. Toelating wordt bepaald door een toelatingscommissie die bestaat uit de twee coördinatoren en twee studenten. Er wordt een gesprek gevoerd waarin de kandidaat zijn ambities uiteenzet en werk toont. Docenten gaven in het gesprek aan dat men aan een andere selectieprocedure werkt. Toekomstige studenten zullen een project moeten opzetten op basis waarvan een beoordeling plaatsvindt. De commissie is positief over dat idee, omdat een dergelijke assessmentachtige wijze van selectie beter bij de opzet van de opleiding past. Docenten geven aan dat deficiënties bij beeldende kunststudenten redelijk makkelijk worden opgevangen door de grote leergierigheid van de studenten. De commissie vindt dat de opleiding hier meer zou moeten bieden. Op grond van bovenstaande is de commissie van mening dat het instroom - en toelatingsbeleid voldoende is.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van (...) uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor en bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

Studielast wordt zoals de opleiding aangeeft sterk bepaald door het gewicht van de praktijkopdracht. Aan het begin van het studiejaar is nog niet duidelijk hoeveel opdrachten er voor het hele jaar zijn, zoals dat in de beroepspraktijk ook het geval is. Komt er een opdracht binnen, dan wordt deze gescreend op zinvolheid voor de ontwikkeling van de studenten. Is dat het geval, dan wordt er een inschatting gemaakt van benodigde hoeveelheid tijd. Op grond daarvan wordt gekeken hoe dat bij een individuele deelnemer past. Daarbij is er in de loop van de opleiding sprake van een toenemende zelfstandigheid van de student bij het aangaan van de opdracht. Hij is dan dus zelf verantwoordelijk voor de zwaarte van het onderdeel. Daarnaast is er een continue controle in de vorm van de intensieve begeleiding. Wordt de last te zwaar, dan wordt of kan er worden ingegrepen door de begeleiders. Studenten geven aan dat zij de studielast niet als te zwaar ervaren. Ze zien die als een reële afspiegeling van de praktijk. De studielast wordt mede bepaald door de omstandigheid dat zij vrijwel allen erbij moeten werken om de studie te betalen. Eigen opdrachten kunnen ook binnen de Werkplaats besproken worden. Werk en opleiding lopen zo als het ware in elkaar over. De commissie vindt dat er binnen de opzet van de opleiding voldoende randvoorwaarden zijn voor een efficiënte leerroute. Van harde waarborgen voor een reële studielast kan echter niet gesproken worden. Er worden, blijkens het zelfevaluatierapport tijdens de drie evaluatiegesprekken wel studiepunten toegekend, maar het is volstrekt niet duidelijk op grond waarvan dat gebeurt. In dat verband wil de commissie er nogmaals op wijzen (zie pagina 7) dat met name buitenlandse studenten pleiten voor een duidelijker studiepuntensysteem. Dat moet mogelijk zijn, want als er tijd voor een opdracht en andere studieonderdelen ingeschat kan worden, kan dat ook omgezet worden in studiepunten. Ook voor de verantwoording naar buiten, het tegemoetkomen aan wettelijke eisen, is dat van belang. Uit de paragraaf over toetsing is al duidelijk geworden dat de toetsing enerzijds continu plaatsvindt, anderzijds zich concentreert in een aantal momenten in het opleidingstraject. Daar wordt direct feedback gegeven.

De opleiding kent vanzelfsprekend geen formele herkansingen. Als een opdracht niet goed wordt uitgevoerd, kan die niet even overgedaan worden. Wel wordt er geëvalueerd en gebleken tekortkomingen zullen in een volgende opdracht verholpen moeten zijn. De commissie vindt op grond van de feitelijke uitvoering dat de opleiding voldoende studeerbaar is.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert een **voldoende** systematisch beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

De begeleiding van de studenten is een wezenlijk onderdeel van het studietraject. Hoewel er een sterk beroep wordt gedaan op zelfdiscipline en zelfwerkzaamheid, is de begeleiding intensief en persoonlijk. Er is door de kleinschaligheid bijna sprake van een één- op één-begeleiding. Studenten worden door de twee coördinatoren vrijwel dagelijks begeleid. Daarnaast helpen studenten elkaar.

De Werkplaats heeft veel weg van een woon/werkgemeenschap waar alles samen wordt gedaan. Naast de continue begeleiding zijn er ook duidelijke begeleidingsmomenten: de algemene werkbespreking en de individuele gesprekken tussen coördinator en student. In die laatste besprekingen komen ook de studie- voortgang en de individuele artistieke ontwikkeling ter sprake. Voorzover de commissie heeft kunnen nagaan, is er geen (controleerbaar) systeem waarin de voortgang van de studenten wordt vastgelegd. Hoewel de formele borging van het begeleidingssysteem verbetering behoeft - er ligt weinig tot niets vast- vindt de commissie de begeleiding in de uitvoering zeker voldoende.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is beschreven hoe de confrontaties met de beroepspraktijk wezenlijk deel uitmaken van het curriculum. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen, 4.2 en 6.3, zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 **Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten**

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er in feite geen beleid te voeren is. Ze is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks mogelijk of interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd dat ze, behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De opleiding is, mede door de eerder beschreven onderwijsopzet, sterk extern gericht. De opleiding staat zoals ze zelf ook zegt midden in de beroepspraktijk, maakt er feitelijk deel van uit. Opdrachten komen voornamelijk uit de culturele en de uitgevershoek, minder vanuit de ambtelijke en commerciële wereld. De commissie adviseert de opleiding om de opdrachten uit het werkveld in een breder kader te plaatsen, zodat er meer allround vormgevers worden opgeleid. De begeleiders hebben naast hun docentschap ook een eigen ontwerppraktijk en beschikken over een uitgebreid netwerk. Dat geldt ook voor de gastdocenten. Daarnaast zijn er contacten met diverse bij name genoemde instellingen. De commissie heeft een positief oordeel over deze contacten. Werkveldvertegenwoordigers merken op dat ze de werkplaats “overal tegenkomen” en dat het gemakkelijk is om met het team in contact te komen. Het wordt echter niet duidelijk hoe de opleiding deze contacten gebruikt voor aanpassingen of verbeteringen van het programma. De contacten zijn in sterke mate persoonsgebonden en daarmee kwetsbaar. De commissie adviseert de inbreng van het werkveld structureler te maken bijvoorbeeld door het instellen van een werkveldadviesraad of een begeleidingscommissie.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **onvoldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De commissie stelt vast dat van een wetenschappelijke oriëntatie in de zin van de evaluatievraag geen sprake is. De opleiding merkt in het zelfevaluatierapport op dat de werkplaats in zijn oriëntatie praktisch van aard is. Wetenschappelijke problematiek komt wel aan de orde in de context van een concrete vraag, maar is geen inherent onderdeel van het studieprogramma. Ook zijn er geen gestructureerde relaties met onderzoeksinstituten of expertisecentra.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De organisatie van de opleiding is zeer overzichtelijk. De opleiding wordt geleid door twee coördinatoren die weliswaar een parttime aanstelling hebben, maar toch dagelijks op de Werkplaats aanwezig zijn. Zij worden bijgestaan door een bureaumanager en een administratief medewerker.

De commissie vindt het positief dat, mede gezien de continuïteit van de opleiding er een derde docent is aangetrokken. In lijn met de onderwijsvisie functioneert de opleiding in feite als een ontwerpstudio met het meester-gezel principe. Door de kleinschaligheid is de besluitvormingsstructuur informeel, maar duidelijk. Inspraak van studenten is geregeld binnen de onderlinge contacten.

De commissie stelt vast dat de organisatie weliswaar goed draait, maar dat er weinig vastligt. Ze vindt het dan ook positief dat de opleiding het voornemen heeft wat gestructureerder te gaan werken en ook tot een zekere mate van formalisering van afspraken en verantwoordelijkheden wil komen. Ook dat zal bijdragen aan een versterking van de continuïteit van de opleiding.

De Werkplaats Typografie is onderdeel van ArtEZ. Over die relatie zijn in de gesprekken kritische opmerkingen gemaakt. Men vindt dat er vanuit ArtEZ te weinig inhoudelijke belangstelling voor de opleiding is. Men is teleurgesteld over de financiële ondersteuning. Zo wil men graag goede gast-docenten aantrekken, maar dat is financieel niet goed mogelijk. De beslislijnen onder meer over de budgetten vindt men veel te omslachtig. Ook de communicatie in het algemeen met de faculteitsdirectie kan beter. Ondanks deze waarnemingen die de commissie in de aandacht van het management van de hogeschool/ArtEZ aanbeveelt, vindt ze inrichting en structuur van de opleiding binnen de huidige omvang in orde.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **goed** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Over de cultuur binnen de opleiding kan de commissie kort zijn. Die is zonder meer zeer bevorderlijk voor het realiseren van de gestelde doelen. Er is sprake van een inspirerende omgeving. Er is al eerder gesproken over de woon/werkgemeenschap die de opleiding eigenlijk is en over de externe gerichtheid.

Docenten en studenten en studenten gaan intensief met elkaar om. Docenten werken samen met studenten aan de opdrachten. Er is ruimte voor ondersteuning, maar ook voor kritiek. Docenten zijn enerzijds sterk gericht op de ontwikkeling van de studenten, anderzijds op een goede uitvoering van de opdrachten. Het onderwijs staat geheel in het teken van het beroep. Zowel door studenten als docenten wordt hard gewerkt. Beide groepen zijn sterk betrokken bij de Werkplaats. Werkveld-vertegenwoordigers geven in dit kader als sterke punten van de opleiding aan dat ze innovatief is en goed is in de communicatie over opdrachten.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **onvoldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

De commissie heeft geconstateerd dat het personeelsbeleid op de opleiding volstrekt informeel ver-

loopt. In wezen is er van personeelsbeleid geen sprake. De opleiding stelt in het zelfevaluatie-rapport dat op dit moment een expliciet personeelsbeleid niet nodig is. Praktisch werkt dat misschien zo, formeel beslist niet. Elke organisatie, hoe klein ook, dient een personeelsbeleid te hebben. Beloning, scholing, taakbelasting, functioneren zijn van belang voor elke werknemer. Het gaat hier om vijf werknemers en een aantal gastdocenten. Er wordt bijvoorbeeld niets gezegd over de kwalificaties waarover die moeten beschikken. Evenmin werd tijdens de visitatie duidelijk hoe de staf in haar functioneren wordt begeleid. De vraag kan gesteld worden of zoveel inzet voor zo weinig studenten wel efficiënt is. Niet helder is waar het personeelsbeleid van Arnhem/ArtEZ ophoudt en dat van de opleiding begint.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De Werkplaats Typografie heeft een grote voormalige radiostudio in gebruik. Daar heeft iedere student de beschikking over een eigen computer en programmatuur. Voor onderhoud en beheer is men echter afhankelijk van de hogeschool (HKA) en die ondersteuning wordt “absoluut onvoldoende” genoemd. Er is een kleine, maar relevante bibliotheek met veel typografische vakliteratuur. Die is echter veelal eigendom van de docenten. De werkomgeving is plezierig. Ondanks de beperkte financiële middelen zijn de faciliteiten adequaat.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding kent in feite één instrument voor kwaliteitszorg, namelijk de mondelinge evaluatie-gesprekken. Er is zeker ook sprake van een zeker kwaliteitsbewustzijn. Zo ziet men, in het kader van de verdere ontwikkeling, het nut van de exercitie rond de zelfevaluatie. Van een werkelijke systematische kwaliteitszorg in de zin van de evaluatievraag is echter geen sprake. Er is geen formele evaluatie van curriculum en docenten door studenten. Hoe de verschillende programmaonderdelen en met name ook de opdrachten worden geëvalueerd en wat daar voor lering uit wordt getrokken bijvoorbeeld met betrekking tot de organisatie, wordt niet helder. Er zijn voor de verschillende aspecten van de opleiding geen beargumenteerde kwaliteitscriteria geformuleerd. De kwaliteitszorg is zo te afhankelijk van ad hoc -oplossingen en individuele inschattingen. De commissie begrijpt dat een zwaar kwaliteitszorgsysteem voor zo’ n kleine opleiding teveel gevraagd is, maar ze vindt het een omissie dat er ook geen eigen visie is neergelegd op wat er wel zou moeten zijn.

11.2 Het zelfevaluatie-rapport

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **onvoldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport is eerlijk en sympathiek maar zeer beknopt, globaal en weinig diepgravend. Er zijn ook geen nadere informatie gevende bijlagen. De opleiding zet wel een beeld van zichzelf neer in informatieve zin en het rapport was in die zin ook bruikbaar als voorbereiding op het visitatie-bezoek. De feitelijke informatie is echter summier; meerdere evaluatievragen worden helemaal niet of nauwelijks behandeld. Er zijn geen expliciete kwaliteitscriteria benoemd waarnaar wordt gestreefd. De verschillende hoofdstukken bevatten beschrijvingen, maar heel weinig analyses. Het rapport heeft geen sterkte/zwakte-analyse en geen overzicht van eventuele verbeteracties met doelen en tijdsplan. Wel wordt duidelijk dat de opleiding problemen heeft in de financiële sfeer. Al met al vindt de commissie dat er niet gesproken kan worden van een rapport dat voldoet aan de eisen die aan een valide en betrouwbare zelfevaluatie mogen worden gesteld.

12 Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen

De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende gegeven. In een aantal gevallen: beroepsbeeld, buitenschools curriculum, gerealiseerde kwalificaties, werkvormen en cultuur werd zelfs een goed gegeven. Zeven onderdelen werden als onvoldoende beoordeeld: de eindtermen, de samenhang, de borging van de eindkwalificaties en een viertal onderdelen in de randvoorwaardelijke sfeer.

Zoals uit de rapportage duidelijk is geworden, heeft de commissie een overwegend positieve indruk van de Werkplaats Typografie. Er is sprake van een levendige onderwijsinstelling die haar naam, werkplaats, ten volle waarmaakt. Er wordt daadwerkelijk gewerkt aan concrete opdrachten. Vanuit duidelijke visies is er een programma ontwikkeld dat de commissie uitdagend en inventief vindt. Er is sprake van één lange confrontatie met de beroepspraktijk. In wezen gaat het om een duale opleiding waarbij echter geen gestructureerd programma wordt aangeboden. De commissie is van mening dat de opleiding de eigen opdracht, het vervullen van een brugfunctie tussen initiële opleiding en beroepspraktijk goed heeft ingevuld. Het onderwijsproces is, in elk geval wat de uitvoering betreft, op orde. Met name de begeleiding is intensief. Goed is ook de gemengde samenstelling van de studentengroep. De wisselwerking tussen verschillende disciplines en culturen zorgt voor een inspirerende werkomgeving. Er worden professionele vormgevers afgeleverd die in staat zijn een eigen ontwerp-praktijk te runnen. De commissie ziet de meerwaarde van de opleiding op een drietal punten: de duidelijke professionalisering die studenten doormaken, het werken aan reële praktijkopdrachten en het vakmanschap binnen de opleiding.

Hierboven is een positief beeld van de opleiding geschetst. In de hoedanigheid van werkplaats wordt hoge kwaliteit geleverd. Toch heeft de commissie zeven onvoldoendes uitgedeeld en zijn er ook binnen de voldoende oordelen kritische kanttekeningen geplaatst. Deze schijnbare tegenspraak is te verklaren vanuit de optiek waarmee naar deze opleiding is gekeken. De opleiding wil naast werk-

plaats ook een voortgezette opleiding zijn met een masterstatus. Daar zit precies het probleem, want van een onderwijssituatie is eigenlijk geen sprake. De commissie heeft vanuit een onderwijskundig perspectief naar de Werkplaats Typografie gekeken. Veel van de kritiek die ze heeft geformuleerd gaat daarop terug. Het betreft dan: de eindtermen met daaraan gekoppeld leerdoelen, de samenhang in het curriculum, de borging van de eindkwalificaties, het ontbreken van heldere toetscriteria, het vastleggen van de studielast enzovoort. Daarnaast zijn er ook problemen in de randvoorwaardelijke sfeer (organisatieontwikkelingsperspectief) die juist de organisatie als onderwijsinstituut betreffen.

De Werkplaats Typografie en daarmee ook de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem/ ArteZ moeten een keuze maken. Wil men een werkplaats zijn of een voortgezette opleiding met een masterstatus die straks ook als zodanig geaccrediteerd zal worden. Kiest men voor het laatste dan moet in de ogen van de commissie de onderwijskundige invulling van de opleiding versterkt worden, zonder dat overigens het basisidee van praktijkonderwijs overboord gegooid hoeft te worden. Het gaat om een bepaalde balans. Dan zal er ook in sterkere mate van structurering en formalisering sprake moeten zijn, maar daar wil men al aan werken. Kiest men voor een positie als werkplaats, dan wordt het doel mogelijk beter bereikt in een ander circuit dan het HBO- kunstonderwijs. De commissie komt tot een aantal aanbevelingen.

Voor het college van bestuur:

- Beraad u met de Werkplaats Typografie over positie/status van die organisatie.

Voor de opleiding

- Initieer een discussie over de positie/status van de opleiding.

Indien u voort wilt als voortgezette opleiding

- Ontwikkel naast het praktijkwerk een gestructureerder curriculumdeel, zodat er sprake is van een duale opleiding.
- Formuleer daarvoor relevante eindtermen.
- Werk aan een versterking van de theoretische/wetenschappelijke component van dat curriculum.

Ook als u doorgaat als werkplaats:

- Ontwikkel binnen de huidige kwaliteitszorg van de opleiding een systematiek die toegesneden is op omvang, opzet en verwachte ontwikkeling van de opleiding.
- Geef uitvoering aan het voornemen om de nu impliciete normen, criteria, uitgangspunten, kwaliteitseisen, taken en verantwoordelijkheden vast te leggen.
- Werk aan een sterkere structurering van de externe contacten mede in het kader van de borging van de eindkwalificaties.
- Verbreed de 'sfeer' waarin de opdrachten voor de opleiding worden gezocht, zodat een veelzijdiger palet ontstaat.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Totaal aantal ingeschreven studenten								
Totaal aantal docenten								
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom, havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'							8	2
Totaal aantal geslaagden							5	
Aantal geslaagden uit prop.instream 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren								
Aantal studiestakers							1	0
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren								
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Diploma behaald na 1 jaar								
Diploma behaald na 2 jaar								
Diploma behaald na 3 jaar								
Diploma behaald na 4 jaar								
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Percentage uitval na 1 jaar								
Percentage uitval na 2 jaar								
Percentage uitval na 3 jaar								
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Design Academy, Eindhoven

Opleiding: voortgezette vormgevingopleiding IM Masters
(Identity, Industrial, Interior Design)

Visitatiedatum: 18 februari 2002

Samenvatting

De commissie heeft een positieve indruk van de opleiding, maar constateert tegelijkertijd dat de voortgezette opleiding IM Masters nog echt in de steigers staat. De contouren zijn duidelijk, de belangrijkste muren staan, maar er moet nog veel worden afgewerkt en zelfs bijgebouwd.

De commissie vindt dat de koppeling van de drie afstudeerrichtingen aan drie studio's leidt tot een beroepsgericht en uitdagend curriculum. De opleiding is naar buiten gericht en heeft (mede door de inbreng van de buitenlandse studenten) een internationaal karakter. De beroepsvisie die de opleiding hanteert is duidelijk; de nadruk ligt op het verbinden van intuïtie en emotie met analyse en ratio binnen het beroep van ontwerper.

Naast deze positieve punten zijn er nog diverse onderdelen die nadere invulling of uitwerking behoeven.

Inleiding

De Design Academy is de enige Hbo-instelling in Nederland die zich volledig gespecialiseerd heeft in industriële vormgeving (Design). Design Academy Eindhoven werd in 1947 opgericht als de Akademie Industriële Vormgeving Eindhoven (AIVE). De opleiding is sinds 1997 gehuisvest in de Witte Dame, oorspronkelijk een Philipsfabriek gebouwd in de stijl van de nieuwe zakelijkheid (1928). Sinds de verhuizing naar de Witte Dame voert zij haar nieuwe naam.

De Design Academy biedt een tweetal vervolgoopleidingen: het IM Masterprogramma voor Industrial, Interior en Identity Design en het Funlab Masterprogramma (wordt niet gevisiteerd).

Ten tijde van het bezoek werd het tweede studiejaar van IM Masters voor de eerste maal uitgevoerd. Er zijn derhalve nog geen alumni van de IM Masters vervolgoopleiding.

De academie heeft in oktober 2000 in totaal 691 studenten, ongeveer 80 docenten die samen circa 18,5 FTE innemen. De academie heeft in oktober 2000 in totaal 27 IM studenten, ongeveer 14 docenten die samen circa 0,9 FTE innemen.

Het nieuwe college van bestuur is sinds 1999 in functie.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **voldoende** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding geeft aan dat ontwerpers op het gebied van producten, interieur en identiteit voorzien in de behoeften en wensen van consumenten door het creëren van materiele concepten en oplossingen. Tegelijk zijn ontwerpers in staat differentiatie onder concurrenten aan te brengen door het manipuleren van functie en expressie. Ontwerpers dienen autonoom te zijn, interdisciplinair te werk te gaan en rekening te houden met economische en maatschappelijke factoren tijdens het ontwerpproces. De opleiding signaleert twee megatrends: globalisering en integratie, fragmentatie en individualisering. Dit zijn twee trends met conflicterende aspecten en grote gevolgen voor producenten en consumenten. Hierdoor ontstaat behoefte aan 'designers van morgen'. Om een 'designer van morgen' te kunnen worden dienen studenten zelfstandig te leren werken op basis van emotie, inspiratie en ervaring, in plaats van op theoretische basis, aldus de opleiding. De masteropleiding is erop gericht deze capaciteiten aan te leren of te verdiepen.

De commissie heeft hierbij enkele opmerkingen. Zij vindt de analyse die de opleiding maakt van het veranderende werkveld interessant en waardevol. De daaruit voortvloeiende doelstellingen vindt zij echter minder concreet en tamelijk zweverig.

De nadruk die de opleiding legt op het verbinden van intuïtie en emotie met analyse en ratio kan worden begrepen als een contrapunt tegenover de gebruikelijke mentaliteit op designopleidingen. De commissie vindt dit als positioneringstatement prima, maar waarschuwt ook voor de vage en gratuite kanten van een dergelijk beroepsbeeld.

Verrast is de commissie ook door het feit dat onderzoek en theoretische kennis in deze masters opleiding nauwelijks expliciete aandacht krijgen. Impliciet lijkt de opleiding ervan uit te gaan dat ontwerp opdrachten altijd een onderzoekscomponent hebben. De commissie is echter van mening dat in een masters opleiding theorie en onderzoek onderdelen van het programma dienen te zijn.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De door de opleiding geformuleerde eindtermen vloeien logisch voort uit het beroepsbeeld. Eigenschappen van de afgestudeerden zijn vertaald in competenties en vervolgens in eindtermen. De commissie oordeelt hierover positief. Ook de inhoud van het merendeel van de eindtermen is relevant, hoewel een aantal eindtermen lijdt aan de vaagheid die reeds bij het beroepsbeeld is geconstateerd. Bovendien tekent zich steeds duidelijker een ingebouwde contradictie af tussen de gewenste vaardigheden en de sterke nadruk op de individuele invulling door de student. In het zelfevaluatierapport omschrijft de opleiding 'het individualiseren van het ontwerpproces', als belangrijkste capaciteit. Het resultaat van het ontwerp dient te allen tijde een eigen, zelfstandig, individueel karakter te hebben. Het wordt de commissie onvoldoende duidelijk wat nu de meeste nadruk dient te krijgen in de oplei-

ding. Staat het de student vrij zich op eigen wijze en in een eigen richting te ontwikkelen, of dient deze persoonlijke ontwikkeling ook uit te monden in het behalen van de beschreven vaardigheden? Het antwoord op deze vraag is van belang omdat de inhoud van het curriculum hiervan afhankelijk is. Bij het volledig ondersteunen van de individuele ontwikkeling lijkt het aanbieden van een vast curriculum minder opportuun. Als echter de individuele ontwikkeling moet uitmonden in bepaalde vaardigheden, dan zal de opleiding zich hiervan bij de instroomselectie bewust moeten zijn en dusdanig selecteren dat de student ook een kans heeft om succesvol en op het vereiste mastersniveau de studie af te ronden. Bij de huidige studentenpopulatie lijkt het de commissie dat de verschillen tussen de studenten enorm zijn. De commissie heeft de indruk dat ook de opleiding hierover nog geen definitief standpunt heeft ingenomen.

2 Curriculum

De IM Masters kent drie afstudeerrichtingen: Industrial, Identity en Interior Design. Elke afstudeerrichting is gekoppeld aan een toonaangevende studio binnen het vakgebied. Industrial Design heeft als begeleidende studio Droog Design, Interior Design heeft Merckx + Girod en Identity Design Studio Edelkoort. De leiders van de studio's staan aan het hoofd van de studierichtingen en bepalen samen met de coördinatoren de inhoud van hun studierichting. De opleiding duurt 2 jaar en is verdeeld in trimesters (drie per jaar). Studenten maken een keuze voor één van de drie richtingen. Daarnaast worden er twee subopdrachten gegeven vanuit de andere studio's. Drie dagen per week wordt aan de opdrachten binnen de eigen studierichting besteed. De begeleiding vanuit de studio is geconcentreerd op één bepaalde dag. Voor de drie studio's elk een andere dag. Daarnaast wordt één dag per week met alle studenten samen aan opdrachten gewerkt. De overblijvende dag wordt besteed aan specifieke trainingen of workshops. De voertaal is Engels.

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De verschillende afstudeerrichtingen hebben hun eigen leerdoelen voor het totale programma geformuleerd. De commissie vindt de leerdoelen van de afdelingen Industrial Design en Interior Design duidelijk, maar de omschrijving bij Identity Design verheldert niet veel over de inhoud van het programma. De commissie is tevens van mening dat er binnen het curriculum overwegend aanbodgericht onderwijs wordt gegeven. Daarbij wordt naar de mening van de commissie meer de breedte dan de diepte gezocht. Studenten melden dat het mogelijk is eigen leervragen in te brengen, maar dat dit niet van hen wordt verwacht.

De commissie vindt het niet eenvoudig om hier tot een oordeel te komen. Aan de ene kant vult de opleiding via relevante opdrachten de opbouw van het curriculum in, van 'ik' via onder meer 'jij en ik' naar 'graduation'. Het curriculum is gericht op innovatie en internationaal georiënteerd, de zorg voor de kwaliteit van het vak en het beroep zijn expliciet onderdeel van het curriculum en studenten verwachten dat deze opleiding zeker zal bijdragen aan het verhogen van hun marktwaarde. Aan de andere kant mist de commissie de werkelijke verdieping in de opdrachten die past bij een master-

opleiding. De samenwerking met de drie professionele studio's komt de kwaliteit van de opdrachten zeker ten goede. De commissie vindt de theoretische en wetenschappelijke invulling van het curriculum echter nog onder de maat. Ook studenten beschrijven dat het curriculum met name gericht is op de persoonlijke ontwikkeling en dat er weinig aandacht is voor onderzoek en theorie. De opleiding geeft aan dat zij veel waarde toekent aan het uitvoeren van gedegen onderzoek (zie ook paragraaf 8.2). De commissie vindt het begrijpelijk dat de opleiding, na het opheffen van de vorige, op research gerichte voortgezette opleiding, terughoudend is in het binnenbrengen van wetenschap en theorie. De balans lijkt nu echter te veel doorgeslagen naar de andere kant.

In het zelfevaluatie-rapport duidt de opleiding aan dat een groot aantal masterstudenten meer behoefte blijkt te hebben aan lezingen en workshops van personen buiten de academie. De bestaande lezingen en workshops worden beschreven als een grote toegevoegde waarde op het curriculum. Deze opmerkingen van de studenten sterken de commissie in haar opvatting dat het huidige curriculum weliswaar relevant is, maar ook zeer toepassingsgericht en wordt de inhoud sterk bepaald door de keuzen van deze drie studio's. De brede kijk op het vakgebied, de verdere verdieping in het vak buiten het ontwerpen zelf, kan nog worden versterkt. Ook het werkveld vertelt dat door de keuze van deze drie bureaus de volledige breedte van het vakgebied en de visie op het beroep, nog niet wordt bestreken. Er wordt door het werkveld tevens gepleit voor internationaler maken van de opleiding. Een ander punt dat de commissie wil aanroeren is de synergie of samenwerking tussen de drie afstudeer-richtingen. Volgens het zelfevaluatie-rapport bestaat er veel gemeenschappelijkheid, dankzij interactie, interdisciplinariteit en breedheid. In het verlengde van de doelstellingen is er, naast de ontwikkeling van een eigen specialisatiegebied, samenwerking tussen studenten door de programma's heen. Studenten geven echter aan dat zij toch voornamelijk binnen hun eigen studierichting werken. Er is niet vaak sprake van samenwerking met andere richtingen. De commissie is van mening dat de samenwerking tussen de drie richtingen sterker gestructureerd dient te worden en veel meer kan worden uitgediept. In de huidige organisatie, met voor elke studierichting een eigen coördinator, is de samenwerking niet makkelijk vorm te geven. Het voornemen van de opleiding een coördinator te benoemen voor de voortgezette opleiding die, zowel inhoudelijk als organisatorisch, het voortouw neemt, kan op steun van de commissie rekenen.

Samenvattend beoordeelt de commissie, ondanks de genoemde verbeterpunten, het curriculum als voldoende.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **voldoende** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De commissie is van mening dat de samenwerking met de drie ontwerp bureaus tot een voldoende mate van confrontaties met de beroepspraktijk leiden. Met name de begeleiding van de student door medewerkers van de studio's en de wijze waarop het afstudeertraject is vormgegeven geven ondersteuning aan dit oordeel van de commissie. Daarnaast worden er tal van gastdocenten uitgenodigd en kunnen de studenten in de begeleidende studio werken.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

De commissie is van mening dat het programma een duidelijke samenhang heeft. Het eerste jaar is bedoeld voor het opdoen van algemene vaardigheden en het confronteren van de student met de eigen ontwerpachtergrond en -cultuur. Het tweede jaar wordt individueler ingevuld. Het programma is opgebouwd in zes trimesters. Het eerste jaar is ingedeeld in thema's ('ik', 'jij en ik', 'de maatschappij en ik'), het tweede jaar wordt gebruikt om het werk te verpersoonlijken ('personalizing', 'finetuning' uitmondend in 'graduation').

De commissie is van mening dat deze opbouw recht doet aan het proces dat de student doormaakt bij het volgen van een vervolgopleiding.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.

Gezien het feit dat deze voortgezette opleiding nog geen alumni heeft is deze evaluatievraag voor de commissie niet te beantwoorden.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

De opleiding beschikt in mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.

Gezien het feit dat deze voortgezette opleiding nog geen alumni heeft is deze evaluatievraag voor de commissie niet te beantwoorden.

In het zelfevaluatie rapport geeft de opleiding aan hoe zij in de toekomst de kwalificaties wil gaan waarborgen. De commissie merkt hierbij op dat deze beschrijving zich totaal richt op een interne bewaking. De commissie wil er op wijzen dat voor een goede borging ook externe mechanismen moeten worden ingezet. Hierbij kan worden gedacht aan het inzetten van een werkveldcommissie of adviesraad. Ook het uitvoeren van een alumnibeleid, waarbij de verdere loopbaan van de alumni wordt bijgehouden en de alumni bevroegd worden op de relevantie van de eindkwalificaties, levert waardevolle informatie op.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

Het zelfevaluatie-rapport schetst geen helder beeld van het didactische concept van de opleiding. De opleiding lijkt zich niet bewust van de specifieke onderwijskundige eisen van een voortgezette opleiding. Na het bezoek is het de commissie duidelijk dat in de praktijk zowel met workshops als met het werkplaatsmodel (meester-gezel) gewerkt wordt. Het werken op de bureaus lijkt er vooral op gericht te zijn de studenten iets te laten leren door "af te kijken" van de gelouterde meester. Dit wordt door de verschillende bureaus, gezien de verschillen in karakter en beroepspraktijk, anders ingevuld. Op zichzelf is de hier beschreven aanpak niet onvoldoende, maar er bestaat geen didactisch kader voor. De commissie beveelt de opleiding aan de onderwijsvisie nader te expliciteren en toe te spitsen op de voortgezette opleiding.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **onvoldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

Aan het eind van elk trimester beoordelen de begeleidende docenten, de coördinatoren en de hoofden van de studio's de projecten van de studenten. Per opdracht bekijken zij of deze voldoet aan de eisen die de academie stelt aan haar masterstudenten.

Het is de commissie niet duidelijk geworden, zowel na lezing van het zelfevaluatie-rapport als na het bezoek, op welke wijze de eindtermen en/of leerdoelen richting geven aan de criteria voor de beoordeling van de student. De opleiding geeft aan de student niet op absolute criteria te willen beoordelen, maar meer op de ontwikkeling die de student heeft doorgemaakt. Deze gedachte vloeit logisch voort uit de gerichtheid op individuele ontplooiing van de student van deze voortgezette opleiding. Ergens moet echter een streefniveau zijn vastgesteld, dat iedere student moet halen en waarvoor dus criteria zijn benoemd (zie ook paragraaf 1.2).

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **onvoldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Om tot de vervolgopleiding te worden toegelaten dient de student in bezit te zijn van een HBO-diploma in de beeldende kunst of vormgeving. Het is ook mogelijk om toegelaten te worden op basis van bewezen praktijkervaring als ontwerper. De selectie vindt plaats door de hoofden van de studio's en de coördinatoren aan de hand van een portfolio en (meestal) een gesprek. Het selectie-criterium is dat uit het portfolio moet blijken dat de student over uitzonderlijke en essentiële ontwerpvaardigheden beschikt. Als uitgangspunt is dit voldoende. De opleiding heeft echter geen beleid dat eisen stelt aan

de vooropleiding en andere relevante kenmerken van de instromende studenten. In de huidige studentengroep is, zoals al eerder door de commissie opgemerkt, de diversiteit in achtergrond en ontwikkeling enorm. De opleiding erkent deze verschillen, maar maakt niet duidelijk hoe zij daarmee omgaat. De selectie voor de toegang tot de voortgezette opleiding lijkt weinig streng.

De instroom bestaat voor ongeveer 75% uit buitenlandse studenten. Volgens de opleiding zijn deze studenten traditioneel opgeleid ('vorm volgt functie') en minder thuis in een conceptuele wijze van denken. Dat er zo weinig Nederlandse studenten zijn, verklaart de opleiding voor een deel uit het feit dat de voortgezette opleiding voor Nederlandse studenten nog onvoldoende niveau heeft. Het aanvangsniveau van de Nederlandse studenten ligt significant hoger dan dat van de buitenlandse instroom, zeker op het gebied van conceptueel ontwerpen. Daarnaast kiezen Nederlandse studenten vaak voor een internationale masteropleiding mede omdat de opleidingen in het buitenland anders zijn opgezet dan in Nederland.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is (...) sprake van uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voorzover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **onvoldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding geeft uitsluitend in het zelfevaluatie-rapport aan hoeveel studiepunten per onderdeel behaald kunnen worden. Deze verdeling is niet erg fijnmazig en geeft onvoldoende inzicht in hoe de studielast verdeeld is over het jaar en de verschillende programmaonderdelen. Omdat deze studiepuntenverdeling niet in andere documenten voorkomt, gaat de commissie er vanuit dat in de bewaking van de studielast de studiepuntenverdeling niet als instrument wordt gebruikt. De commissie heeft niet waargenomen dat de opleiding maatregelen neemt om de studievoortgang van de studenten te bevorderen. Gezien bovenstaande constatering is de commissie van oordeel dat er onvoldoende waarborgen zijn voor een efficiënte leerroute van de studenten.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

De studenten geven aan niet onverdeeld tevreden te zijn met de studiebegeleiding. Het hoofd van de richting zien ze sporadisch. De taakinvulling van de verschillende hoofden van de studio's verschilt in de mate waarin ze de studenten individueel begeleiden. De frequentie en de mate waarin het hoofd van de studio deelneemt aan het begeleidingsproces mag nog wel worden uitgebouwd. De coördinator is vaker aanwezig en fungeert als schakel tussen de student en het hoofd. Omdat de coördinator echter slechts één dag per week aanwezig is moet alle begeleiding op die dag plaats vinden. In de praktijk betekent dit, aldus de studenten, een begeleiding van 10 minuten per student. In het zelfevaluatie-rapport geeft de opleiding aan dat met name de buitenlandse studenten een gedegen kennismakings- en gewenningsperiode nodig hebben. Deze constatering heeft er niet toe geleid extra begeleiding in te zetten. Over de inhoudelijke kwaliteit van de begeleiding zijn de studenten over het algemeen tevreden.

Samenvattend concludeert de commissie dat de inhoudelijke begeleiding voldoende is maar dat de frequentie daarvan aan de lage kant is.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperioeddoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze voortgezette opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze vraag dan ook niet beantwoorden.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De huidige IM Masters opleiding bestaat ten tijde van de visitatie nog geen twee jaar. Er zijn nog geen gegevens over rendementen.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **goede** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De manier waarop het onderwijsprogramma is opgezet bergt een goede mate van contact met het beroepsveld in zich. Door de nauwe samenwerking met de studio's komt de beroepswereld daadwerkelijk de opleiding binnen. Daarnaast wordt er veelvuldig gebruik gemaakt van gastdocenten. De studentenpopulatie is voor 75% uit het buitenland afkomstig. De voertaal is Engels. Op deze wijze komen er diverse internationale invalshoeken over design bij elkaar. De academie organiseert internationale designevenementen en neemt deel aan internationale netwerken en beurzen.

Samenvattend beoordeelt de commissie de voeling met relevante (inter)nationale ontwikkelingen in het werkveld als een sterk punt van de opleiding.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **onvoldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De huidige voortgezette opleiding is de opvolger van het Design Research MA programma. Dit programma was wetenschappelijk gericht. Helaas bleek de instroom onvoldoende om deze opleiding levensvatbaar te maken en te houden. Uit de analyse van de academie blijkt dat studenten die een Hbo-opleiding volgen, zich voorbereiden op een stap naar het bedrijfsleven, en niet op een wetenschappelijke verdieping van hun kennis. De huidige IM Mastersopleiding is dus gestart vanuit de wens meer gericht te zijn op de beroepspraktijk en veel aandacht te besteden aan de persoonlijke ontwikkeling van de studenten.

In het huidige IM Masters programma is de nadruk op wetenschap inderdaad veel minder. Impliciet wordt van de studenten verwacht dat zij op een bepaald niveau functioneren, maar in het programma zelf wordt niet expliciet aandacht besteed aan wetenschappelijke oriëntatie. Juist van een tweede fase opleiding mag worden verwacht dat zij theoretische onderbouwing en wetenschappelijke oriëntatie toevoegt aan onderwerpen als de maatschappelijke context van ontwerpen en de ontwikkelingen in de beroepspraktijk.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

De commissie vindt dat de organisatiestructuur binnen een richting op zichzelf voldoende waarbor-

gen geeft om de doelen van deze afstudeerrichting te halen. Indien men echter uitgaat van veel samenwerking tussen de drie richtingen, omdat deze richtingen toch eigenlijk één opleiding vormen, dan moet gezegd worden dat deze organisatievorm niet de juiste is. Bovendien bleken tijdens het bezoek dat de coördinatoren te zwaar belast zijn. De opleiding heeft dit ook geconstateerd en geeft aan op zoek te zijn naar een algemeen coördinator, die belast wordt met zowel de inhoudelijke als de organisatorische voortgang van de totale opleiding. Dit lijkt de commissie een stap in de goede richting. Daarnaast vindt de commissie het van belang dat de drie hoofden van de studio's meer met elkaar overleggen, teneinde hun programma's beter op elkaar af te stemmen en te stroomlijnen. Op dit punt wil de commissie opmerken dat de constructie met de drie studio's weliswaar onderwijskundig een grote meerwaarde heeft, maar ook een ingebouwde zwakke plek is. Hoe verhoudt het hoofd van de Studio Edelkoort zich bijvoorbeeld tot de voorzitter van het college van bestuur? Wat gebeurt er als één van de studio's zich terugtrekt? Of als het hoofd van een studio een onderwijsinhoud voorstaat die niet strookt met die van de andere studio's, of zelfs niet met de beroepsvisie en eindtermen van de opleiding? Levert de niet gesubsidieerde studierichting (Identity) voldoende meerwaarde om een deel van de bekostiging van de andere studierichtingen (Industrial en Interior) te claimen? Het is de commissie onduidelijk hoe en door wie deze vragen worden beantwoord en wie eventueel de beslissingen hierover neemt.

Gezien de recente start van de opleiding valt het voor een deel te begrijpen dat nog niet alles is uitgekristalliseerd. De commissie beoordeelt de organisatie daarom vooralsnog als voldoende, maar tekent daarbij aan dat het benoemen van een algemeen coördinator voor de voortgezette opleiding door de commissie als noodzakelijk wordt gezien.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **voldoende** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De commissie vindt de cultuur van de organisatie voldoende bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit. Er was tijdens de visitatie een zekere teamgeest waarneembaar. Binnen de afzonderlijke richtingen wordt over het geheel genomen hard gewerkt aan beroepsgericht onderwijs. Helaas lijkt samenwerking tussen de richtingen nauwelijks structureel aanwezig. De commissie is verder van mening dat de opleiding een voldoende innovatieve cultuur kent. De blik is naar buiten gericht. De inschakeling van professionals van de studio's en gastdocenten draagt daar in hoge mate toe bij.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **onvoldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

De academie acht het van groot belang dat de docenten werkzaam zijn in het beroepsveld. De studio's

zijn ook verantwoordelijk voor de invulling van het personeelsbeleid. De leiders van de studio's bepalen samen met de coördinatoren de samenstelling van het docententeam. Alle docenten hebben een flexibel contract of werken op freelance basis. De kwaliteit van de docenten staat buiten kijf. Vrijwel alle docenten zijn belangrijke spelers in het beroepenveld. Van een personeelsbeleid is echter geen sprake. Naast de noodzakelijke flexibiliteit om in te springen op de laatste ontwikkelingen, is er ook continuïteit nodig. Deze continuïteit zou door de coördinator kunnen worden bewaakt. Dat stelt echter wel eisen aan deze functionaris, die nergens beschreven worden. Over het algemeen constateert de commissie een zware belasting en grote verantwoordelijkheid voor de coördinatoren, zonder dat daar een adequate ondersteuning en begeleiding vanuit het management van de opleiding tegenover staat. Er is geen beleid voor begeleiding, beoordeling en eventuele bijscholing (didactisch, organisatorisch) van coördinatoren en docenten.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **goed** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De voortgezette opleiding heeft in het gebouw van de initiële opleiding een zelfstandige ruimte waar studenten een eigen werkplek hebben. De masterstudenten kunnen daarnaast gebruik maken van dezelfde faciliteiten als de studenten van de initiële opleiding.

De academie is sinds 1998 gehuisvest in de Witte Dame. De Witte Dame, oorspronkelijk een Philips-fabriek gebouwd in de stijl van de nieuwe zakelijkheid (1928), is zoveel mogelijk in de authentieke staat gelaten. Dit heeft geresulteerd in een prachtig gebouw dat zich goed leent voor het onderwijs. Het gebouw heeft een inspirerende uitstraling, openheid en functionaliteit. Ook de faciliteiten die het gebouw herbergt zijn goed in orde. Er is voldoende toegang tot informatiebronnen, de studie en werkplekken zijn adequaat toegerust en de werkplaatsen zijn voldoende geoutilleerd. De Z-bar op de zesde etage (een ontspanningsruimte voor studenten en docenten) maakt het helemaal af. Ook de openingstijden tot 22.00 uur worden door studenten zeer gewaardeerd.

Ten aanzien van de immateriële randvoorwaarden voor de voortgezette opleiding meent de commissie dat het management van de voortgezette opleiding inhoudelijk veel ruimte krijgt, maar weinig tijd is toebemeten.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De commissie beoordeelt het interne kwaliteitszorgsysteem als onvoldoende. De opleiding heeft wel kwaliteitsbewustzijn, met name in relatie tot de studio's. In het zelfevaluatie-rapport wordt aangegeven dat de kwaliteit van de opleiding voornamelijk getoetst wordt aan de praktijkervaring van de studio's. Daarnaast wordt het programma per trimester geëvalueerd. Een integraal kwaliteitszorgsysteem is er echter nog niet. Met name de nagestreefde doelen en de cyclische aanpak

die kenmerkend zijn voor zo'n systeem ontbreken. De commissie pleit voor de opzet van een gedegen kwaliteitszorgsysteem.

11.2 *Het zelfevaluatie-rapport*

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **onvoldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport bevat per evaluatievraag een hoofdstuk. Deze hoofdstukken beschrijven de stand van zaken op de opleiding. Er worden echter nauwelijks analyses gemaakt en sterke of zwakke punten benoemd. Het geheel is zeer beschrijvend. Er zijn geen expliciete kwaliteitscriteria benoemd waarnaar de opleiding streeft. Voor een deel is dit alles te verklaren uit het feit dat de opleiding nog jong is, niettemin geeft het zelfevaluatie-rapport onvoldoende blijk van een valide en betrouwbaar zelfonderzoek.

12 **Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen**

In voorgaande paragrafen heeft de commissie het oordeel goed gegeven aan de externe contacten en de faciliteiten. Voldoende zijn het beroepsbeeld, de eindtermen, het binnenschools- en buitenschools curriculum, de samenhang, de werkvormen, de studiebegeleiding, de organisatie en de cultuur. Onvoldoende zijn nog de toetsen, de instroom, de studievoortgang, de wetenschappelijke oriëntatie, het personeelsbeleid, het interne kwaliteitszorgsysteem en het zelfevaluatie-rapport.

Gezien het feit dat de opleiding nog geen twee jaar bestaat en derhalve nog geen alumni heeft, en er sprake is van een tweedefase opleiding heeft de commissie enkele vragen niet kunnen beantwoorden. Dit betreft de kwalificaties van afgestudeerden, de bewaking van de kwalificaties, de selectiefunctie van de propedeuse, de stagebegeleiding en de rendementen.

De commissie heeft een positieve indruk van de opleiding, maar constateert tegelijkertijd dat de voortgezette opleiding IM Masters nog echt in de steigers staat. De contouren zijn duidelijk, de belangrijkste muren staan, maar er moet nog veel worden afgewerkt en zelfs bijgebouwd.

De commissie vindt dat de koppeling van de drie afstudeerrichtingen aan drie studio's leidt tot een beroepsgericht en uitdagend curriculum. De opleiding is naar buiten gericht en (mede via de inbreng van de buitenlandse studenten) internationaal gericht. De beroepsvisie die op opleiding hanteert is duidelijk; de nadruk dient te liggen op het verbinden van intuïtie en emotie met analyse en ratio. Naast deze positieve punten zijn er ook onderwerpen die een nadere invulling of uitwerking behoeven. Zo heeft de opleiding nog geen echte onderwijsvisie. De onderwijskundige uitwerking van het programma behoeft verbetering. Verder is veel impliciet, met name bij de ondersteunende processen. Organisatorisch moet er nog veel geïmproviseerd worden. De bewaking van de kwalificaties moet nader worden uitgewerkt. Hetzelfde geldt voor de kwaliteitszorg. Verder vormen de wetenschappelijke oriëntatie en theorie volgens de commissie een onbegrijpelijke lacune in het programma. Tenslotte is er te weinig aandacht voor scholing en ondersteuning van het personeel.

Het feit dat de commissie de opleiding bezocht terwijl deze nog geen twee jaar bestond maakt kinderziektes en onvolkomenheden verklaarbaar. Het voornemen van de opleiding om een coördinator voor

de voortgezette opleiding te benoemen, die de mogelijkheid krijgt het programma inhoudelijk en organisatorisch vorm te geven, is volgens de commissie absoluut noodzakelijk om deze manco's weg te werken.

In het licht van het bovenstaande beveelt de commissie de opleiding aan om:

- De wetenschappelijke oriëntatie en theoretische onderbouwing van het programma te verzwaren
- Een onderwijsvisie te formuleren die recht doet aan onderwijzen aan post-HBO studenten en het onderwijs daarop in te richten
- De organisatie verder te stroomlijnen en te borgen
- Meer aandacht te besteden aan het personeelsbeleid
- Een kwaliteitszorgsysteem op te zetten dat in ieder geval informatie genereert waarmee de inhoud en vorm van het curriculum kan worden bijgesteld en bij voorkeur ook informatie waarop de organisatie kan worden bijgestuurd.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	x-7	x-6	'95	'96	'97	'98	'99	2000
Totaal aantal ingeschreven studenten				14	16	15	12	29
Totaal aantal docenten								
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom , havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten:								
‘instroom opleiding’				14	5	6	6	25
Totaal aantal geslaagden				0	6	7	6	1
Aantal geslaagden uit prop.instream ‘eerste keer hbo’								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren								
Aantal studiestakers				3	1	2	2	2
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren								
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'96	'97	'98	'99	'00
Diploma behaald na 1 jaar	6	2	4		
Diploma behaald na 2 jaar.	5	2	1		
Diploma behaald na 3 jaar					
Diploma behaald na 4 jaar					
Diploma behaald na 5 jaar					
Diploma behaald na 6 jaar					

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Percentage uitval na 1 jaar								
Percentage uitval na 2 jaar								
Percentage uitval na 3 jaar								
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Gerrit Rietveldacademie / Sandberg Instituut, Amsterdam

Opleiding: Voortgezette opleiding Autonome Kunst
Visitatiedatum: 7 maart 2002

Samenvatting

De commissie heeft een goede indruk van de voortgezette opleiding Autonome Kunst van het Sandberg Instituut.

De commissie heeft zich positief uitgesproken over de opzet, inrichting en uitvoering van het programma. Het curriculum heeft een sterk vraaggestuurd karakter. De opleiding is gebaseerd op twee pijlers: praktijk en autonomie van de student. De opleiding levert van alles aan: docenten, begeleiding, materiaal, cursussen, contacten; de student moet, in overleg, zelf uitmaken wat hij daarmee doet. De opleiding maakt een zeer dynamische indruk en is sterk extern gericht. Er wordt intensief gebruik gemaakt van de culturele infrastructuur van Amsterdam. De ondersteunende processen zijn op orde. Belangrijkste kritiek op de opleiding is dat er te weinig is vastgelegd. Teveel processen, procedures, gehanteerde criteria zijn impliciet.

De opleiding levert professionele studenten af die zeker zelfstandig een beroepspraktijk kunnen onderhouden. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding.

Inleiding

De voortgezette opleiding Autonome Kunst is een onderdeel van het Sandberg Instituut. Dit instituut is vernoemd naar de oud-directeur van het Stedelijk Museum Willem Sandberg. Het verzorgt namens de Gerrit Rietveld Academie drie voortgezette opleidingen; naast de hier beschreven opleiding ook de opleidingen Vrije Vormgeving en Ontwerpen. Het Sandberg Instituut wil niet alleen studenten verder opleiden, maar ook via diverse activiteiten (Kunstvlaai, Sandberg 2 te Hoorn), daadwerkelijk aan de kunstpraktijk deelnemen. Sinds 2001 vormt het instituut een bestuurlijke eenheid met de Gerrit Rietveld Academie en is de directeur lid geworden van het college van bestuur. In datzelfde jaar verhuisde het instituut naar een nieuwe locatie: het Sint Nicolaasklooster in Amsterdam -Zuid. De opleiding had per het studiejaar 2000 43 studenten, verdeeld over twee jaar. De staf bestond uit vier personen, onder wie de directeur van het instituut. In totaal gaven er in dat jaar 50 gastdocenten les.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goed** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding beschrijft in het zelfevaluatie-rapport een professionele standaard voor autonome kunstenaars. Het gaat dan om een aantal eisen en eigenschappen waaraan een kunstenaar moet voldoen om het beroep vanuit eigen individuele affiniteiten, succesvol te kunnen uitoefenen. Er wordt in feite dus geen vaststaande definitie van het beroep autonome beeldende kunstenaar gegeven, maar hier wordt inhoud aan gegeven door een voortdurende discussie en actualisering. Doel van de opleiding is om kunstenaars op te leiden die voldoen aan die professionele standaard. Tijdens de visitatie werd dit als volgt verwoord: "talent wordt vertaald in carrière". De opleiding wil dit bereiken door een grote nadruk te leggen op de praktijk, het doen. Ze wil het gat tussen opleiding en de praktijk overbruggen door voor een belangrijk deel zelf praktijk te zijn. Zo hebben de studenten eigen ateliers, is er een expositielocatie (Sandberg2 in Hoorn), is er een eigen website, een eigen tijdschrift, etcetera. Studenten maken door te studeren aan het SI al deel uit van de kunstpraktijk.

Door dit uitgangspunt wil de opleiding zich onderscheiden van andere voortgezette opleidingen en naar de mening van de commissie doet ze dat zo ook. Daarnaast komt de keuze van de opleiding voort uit bepaalde ontwikkelingen die ze ziet. Met name valt dan te noemen de toenemende tendens tot werken in samenwerkingsverbanden en het belang van disciplineoverschrijdende activiteiten. Tenslotte wijst de opleiding op het belang van een internationale oriëntatie, enerzijds om zich te kunnen meten met een internationaal niveau, anderzijds om inspiratie op te doen uit andere opvattingen, dan de Nederlandse of de westerse in het algemeen. Als consequentie van deze beroepsvisie wordt er in het curriculum nadruk gelegd op een combinatie van onderwijs, experiment en praktische uitvoering. Dit hier nu kort weergegeven uitgangspunt en de uitwerking ervan in het curriculum, wordt blijkens de gesprekken met studenten, afgestudeerden en werkveld ook als zodanig herkend en onderschreven.

De commissie komt tot de conclusie dat de opleiding over een goede eigen, expliciete en adequate visie op het beroep beschikt. Deze visie is in meerdere documenten (o.a. in het *Beleidsplan 2001-2004*) helder en goed beargumenteerd.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **goed** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

Daar het merendeel van de studenten al een initiële kunstopleiding heeft gevolgd, gaat de opleiding er vanuit dat de beginnende student al over de nodige kennis, vaardigheden en houding beschikt om als autonoom kunstenaar te kunnen functioneren. De eindtermen die de opleiding hanteert, zijn geformuleerd rond het succesvol aanwenden van talenten en vaardigheden in de reële beroepssituatie. Er is dus sprake van een duidelijke relatie met het beroepsbeeld.

De kunstenaar is een cultureel ondernemer die in het centrum van de maatschappij moet staan. Dat vereist een aantal vaardigheden en eigenschappen als: kritisch, experimenteel en innovatief, onderzoekend, grensverleggend, maar ook vermogen tot samenwerken, netwerken en communicatief handelen. Deze eindtermen zijn deels geformuleerd in de hiervoor genoemde professionele standaard, deels in de criteria die gelden voor de masterproef die aan het eind van de twee jaar moeten worden afgelegd. Deze criteria komen, zoals de opleiding in het zelfevaluatierapport aangeeft, grotendeels overeen met criteria die de overheid aan mastersopleidingen gaat stellen.

De commissie stelt vast dat in de eindtermen het professioneel kunnen functioneren expliciet is geformuleerd. De huidige eindtermen zijn dan ook voldoende om het curriculum inhoudelijk te sturen. Ze zijn zeker relevant voor de verdere voorbereiding op de beroepspraktijk.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **goed** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Van een curriculum in de traditionele zin is geen sprake. In feite zijn er net zoveel curricula als er studenten zijn. De opleiding wil maatwerk leveren. Er is in die zin werkelijk sprake van vraaggestuurd onderwijs. De studie legt de nadruk op persoonlijke kwaliteiten van de studenten en benadert hen reeds tijdens de studie zoveel mogelijk als zelfstandig werkend autonoom kunstenaar. Dit betekent dat de student zijn eigen studiep pad uitzet en in de uitvoering daarvan een grote eigen verantwoordelijkheid krijgt. Dit leidt niet tot vrijblijvendheid, maar tot een voortdurende verdediging van de gemaakte keuzes. De student maakt zelf een plan en bepaalt zelf zijn doelen. Deze worden afgestemd met staf en gastdocenten. De vastgestelde doelen zijn de basis voor de beoordelingen. De student maakt vervolgens gebruik van het onderwijsaanbod en de faciliteiten van de opleiding om zijn doel te bereiken. Dat onderwijsaanbod bestaat uit individuele begeleiding, lezingen, cursussen, trainingen etcetera. Dat programma kan jaarlijks veranderen. Wat de commissie is opgevallen, is dat voor deze onderdelen geen leerdoelen zijn geformuleerd, zodat het niet makkelijk te bepalen is of zo'n onderdeel aansluit bij de leerdoelen van de student. De actualiteit wordt gegarandeerd door de belangrijke inbreng van een wisselende groep gastdocenten. Zij houden het aanbod actueel, gevarieerd en levendig. De commissie heeft waardering voor deze insteek. Deze doet recht aan de uitgangspunten en eindtermen van de opleiding en het type studenten (de uitblinkers) dat er studeert. Het uitgangspunt dat de praktijk langskomt bij de studenten en de studenten langs gaan bij de praktijk, maakt dat het programma sterk beroepsgericht is. Dat houdt in dat de student een positie in het werkveld leert innemen én vaardigheden opdoet in de sfeer van projectplanning, tentoonstelling maken, subsidie aanvragen, netwerk organiseren enzovoort. De student krijgt bij de individuele begeleiding les van meerdere (gast)docenten. Dit stelt hem/haar in staat kennis te maken met verschillende benaderingen. Studenten waarderen dit. De commissie eveneens. Gerenommeerde gastdocenten, niet alleen kunstenaars, belichten de actualiteit en praten tijdens workshops informeel met de studenten over hun werk. Ook dit vindt de commissie een goede aanpak.

De enige kritiek die de commissie te horen heeft gekregen vanuit afgestudeerden en werkveld betrof de theorie die in sterkere mate en als vast onderdeel aangeboden zou moeten worden. Docenten bleken daarover sterk van mening te verschillen.

In het zelfevaluatierapport maakt de opleiding echter duidelijk dat zij op dit punt veranderingen aan gaat brengen. De commissie vindt dat een goed initiatief. Er komt een speciaal theorieprogramma waaraan een systeem van credits is verbonden. Een aantal theoretische onderdelen moet gevolgd worden (zie ook paragraaf 8.2). De opleiding wijst er op dat er dan ook een andere vorm van toetsing nodig is. De commissie beveelt aan dan ook duidelijk leerdoelen te formuleren, die indicaties voor die toetsing geven.

Studenten, maar ook werkveldvertegenwoordigers, zijn zeer tevreden over opzet en uitvoering van het programma. De commissie sluit zich daar bij aan en komt ondanks de aanmerkingen over leerdoelen tot een oordeel goed voor het curriculum.

2.2 Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **goed** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Uit het voorgaande is wel duidelijk geworden dat de opleiding de werkelijke omstandigheden waaronder een autonoom beeldend kunstenaar moet functioneren, als basis heeft gekozen voor de opleiding. De student wordt voortdurend in de gelegenheid gesteld zich met diverse aspecten van de beroepspraktijk te meten door deelname aan vele (internationale) projecten. Het zelfevaluatierapport geeft daar een overtuigende lijst met voorbeelden van. Daarnaast moet de substantiële inbreng van de gastdocenten genoemd worden. Ook zijn er de verscheidende door het instituut zelf geïnitieerde structurele projecten: Kunstvlaai, Sandberg 2 t/m 6, de éénminuten (film/video). Genoemd moeten ook worden de werkreizen en excursies naar grote manifestaties in binnen – en buitenland. De confrontaties met de beroepspraktijk zijn structureel in het programma opgenomen. De opleiding is in sterke mate extern gericht. De commissie vindt dat de opleiding in feite als één lange confrontatie met de beroepspraktijk functioneert. Hoewel ook voor het buitenschools curriculum geldt dat expliciete leerdoelen ontbreken, althans de commissie heeft ze niet gezien, kan zonder meer gezegd worden dat de concrete uitvoering in sterke mate relevant is voor het bereiken van een deel van de nagestreefde eindtermen.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Hoewel er geen sprake is van één curriculum met een bepaalde opbouw, is er wel degelijk een bepaalde mate van samenhang te ontdekken. Er is sprake van een ontwikkeling van oriëntatie en vraagstelling in het begin van de opleiding naar verdieping en theoretische onderbouwing aan het eind van de studie. Dit culmineert in de zogenoemde masterproef. Anders geformuleerd: er is sprake van

een min of meer cyclische opbouw waarbij telkens een hoger professioneel en artistiek niveau kan worden bereikt. Dat de praktijk het leidende principe is, kan als rode draad gezien worden. Het gaat hier steeds om samenhang in verticale zin, dat wil zeggen door de hele opleiding heen. Er is ook een bepaalde samenhang in horizontale zin. Bij elk onderdeel is er sprake van globaal dezelfde opbouw: voorstel voor een kunstwerk, uitvoeringsplan, uitvoering zelf en presentatie, beoordeling met feedback, nieuw voorstel met gebruikmaking van nieuw verworven inzichten. Niet duidelijk is echter of er een bepaalde samenhang is tussen de opeenvolgende onderdelen of tussen wat de opleiding aanbiedt en de activiteiten van de student. Afgestudeerden en studenten zagen op dit punt echter geen problemen. Integratie wordt bereikt in de projecten die de studenten uitvoeren en in de resultaten daarvan een tentoonstelling of andersoortige presentatie. Al met al komt de commissie op dit kwaliteitsaspect tot een voldoende.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **goed** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van tevoren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is, in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn, dat wil zeggen professioneel kunstenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk, moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. Op grond van deze uitgangspunten is de commissie van mening dat de afgestudeerden in sterke mate beschikken over de nagestreefde kwalificaties om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren. Die mening wordt onderschreven door de werkveldvertegenwoordigers en de afgestudeerden met wie de commissie sprak. Afgestudeerden geven aan dat ze door de opleiding een "gigantische" ontwikkeling hebben doorgemaakt. De invulling daarvan is verschillend. Bij de één gaat het om voortschrijdende theorievorming (als de student daar althans zelf voor kiest), bij de ander om verdere ontwikkeling van een eigen beeldtaal of zelfs een radicale omslag (van tekening naar internet). Als positief wordt ook genoemd het toenemen van het reflectief vermogen en communicatievaardigheden doordat je voortdurend moet verwoorden waar je mee bezig bent. De commissie heeft inderdaad kunnen constateren dat studenten en afgestudeerden zeer zelfbewust en verbaal vaardig over hun werk (èn de opleiding) kunnen praten. Ook leer je door de sterke praktijkgerichtheid jezelf te "verkopen" een kwalificatie die in feite al eerder ontwikkeld had moeten zijn. Verder wordt er ook gewezen op de sterk toegenomen zelfstandigheid en het vermogen contacten te leggen (netwerken).

Duidelijke omissies in de opleiding werden door hen niet aangegeven. Gesproken is reeds over het theorieaanbod, maar daar wordt heel verschillend over gedacht. Dat laatste geldt ook voor de vertegenwoordigers van het werkveld (zie paragraaf 2.1).

Vanuit het werkveld werd als meerwaarde genoemd de sterk toegenomen professionaliteit, met name als het gaat om presentaties. Gewezen wordt op de synergie die ontstaat doordat, als gevolg van de strenge selectie, met “de besten” gewerkt wordt. Dat leidt er bijvoorbeeld toe dat er met nieuwe kunstvormen geëxperimenteerd wordt. Daarnaast worden genoemd de openheid, de externe gerichtheid en het vermogen over het werk te communiceren. Belangrijk is ook dat studenten zich manifesteren in de (Amsterdamse) kunstpraktijk door het initiëren van diverse activiteiten. De commissie concludeert dat de opleiding een zodanige meerwaarde biedt, dat studenten deze als professioneler kunstenaars verlaten.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **voldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De opleiding wijst in het zelfevaluatie-rapport expliciet op een aantal interne mechanismen om de relevantie van kwalificaties te borgen. Natuurlijk heeft de opleiding gelijk als zij stelt dat kwalificaties niet pas na de opleiding blijken adequaat te zijn. Maar het is wel van belang om daarnaast vast te stellen hoe de buitenwereld die niet direct bij de feitelijke uitvoering van het onderwijs is betrokken, over die kwalificaties denkt. Daarvoor heeft de opleiding een interessant instrument ontwikkeld. Nauwlettend worden de ontwikkelingen van de afgestudeerden gevolgd. De resultaten zijn neergelegd in een boek: *Krantenboek. beroep:kunstenaar* dat een uitgebreid inzicht geeft hoe afgestudeerden functioneren, hoe er op hun werk gereageerd wordt. Dit levert dus relevante informatie op. Niet helemaal duidelijk is hoe die informatie vertaald wordt naar eventuele aanvullingen van het programma. Een duidelijk mechanisme op dat punt lijkt te ontbreken. Toch vindt de commissie dat er door de opzet van de opleiding als zodanig en door het systematisch volgen van de afgestudeerden sprake is van een voldoende borging van de nagestreefde kwalificaties.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **goed** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De onderwijsvisie van de opleiding is gebaseerd op 5 pijlers: de dialoog (begeleiding), het experiment (nieuwe media), de confrontatie (de praktijk) de springplank (netwerk) en de nazorg (na de studie). In het beleidsplan worden deze vijf uitgangspunten helder uitgewerkt. Centraal daarbij staat steeds de praktijk en de opvatting dat de student zelf moet leren. In dat verband wordt wel gesproken over “begeleid kamerwonen”. Door de student van begin af aan te beschouwen en te behandelen als een aankomende professionele kunstenaar, wordt de beroepspraktijk onderdeel van de opleiding. De overgang naar de beroepspraktijk na het behalen van het diploma wordt daardoor soepel en vanzelfsprekend. In het onderwijsproces zijn de werkvormen en studieactiviteiten sterk individueel en persoonlijk gericht op behoeftes en vermogens van de studenten. Werkvormen en studieactiviteiten zijn dus grotendeels maatwerk.

Er zijn geen duidelijke van bovenaf opgelegde werkvormen. De student bepaalt zelf afhankelijk van plan en doelen de werkvorm. Dat kan zijn individueel een opdracht uitvoeren, samenwerken in een project, een onderwijsleergesprek met een gastdocent, het volgen van een lezing, het participeren in een workshop, het inrichten van een tentoonstelling enzovoort. De student kan desnoods buiten het instituut studieactiviteiten verrichten. Er ontstaat zo een breed scala aan werkvormen. Studenten tonen zich enthousiast over deze aanpak. De commissie is dat ook en constateert dat werkvormen en studieactiviteiten naadloos aansluiten op de doelstellingen van de opleiding en de studenten.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

De toetsing vindt op twee niveaus plaats. Er is in de eerste plaats sprake van een continue toetsing. Daarbij wordt gekeken hoe de student zich ontwikkelt. Dat gebeurt onder meer aan de hand van presentaties, atelierbezoek, contact met (gast)docenten. Door de ontwikkeling van een kritische instelling tegenover het eigen en andermans werk spelen in de toetsing ook de onderlinge reacties van studenten op elkaars werk een rol. Tenslotte moet in dit kader de toetsing door de buitenwacht genoemd worden. Studenten wijzen op de mening van critici en publiek op gemaakt werk dat tentoongesteld respectievelijk gepresenteerd wordt. De student wordt steeds gedwongen zich te verdedigen en te verantwoorden. Hiermee wordt voorkomen dat het formele oordeel onverwacht komt. Deze formele beoordeling, de evaluatietoets, vindt tussen elke periode van een half jaar plaats. Het gaat hier om een evaluatief gesprek tussen de student en het hoofd opleiding en een medewerker. De conclusies van het gesprek en het oordeel worden vastgelegd. Studenten en afgestudeerden toonden zich tevreden met de wijze van toetsing. Ze krijgen naar eigen zeggen voldoende feedback tijdens

het beoordelingsproces en hebben het gevoel dat ze goed gevolgd worden; 'meeliften' is er niet bij. De commissie vindt de wijze van toetsing origineel en zinvol gezien de opzet van de opleiding en datgene wat beoordeeld wordt. Wel vindt ze dat de criteria die aan de diverse beoordelingen ten grondslag liggen explicieter gemaakt zouden moeten worden. De opleiding spreekt in het zelfevaluatie-rapport zelf over oordeel en sancties. Dat kan toch alleen hard gemaakt worden als er criteria zijn, zeker bij de formele beoordeling. Dergelijke criteria heeft de commissie niet gesignaleerd. Wel helder zijn de criteria voor de masterproef, maar die wordt niet door iedereen afgelegd. De commissie is van mening dat de nu gehanteerde methode - die neerkomt op het creëren van een intersubjectief beeld - in principe adequaat is voor een diagnostische toetsing, maar niet voor een formele toetsing die tot sancties kan leiden. Ze adviseert de opleiding dan ook waar mogelijk toetsingscriteria te ontwikkelen, die helder te formuleren en vast te leggen, zodat de toetsing helderder en controleerbaarder wordt.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **goed** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Het aantal studenten dat zich aanmeldt voor de opleiding is sinds 1995 sterk toegenomen van 80 naar 130 in 2000. De opleiding verwacht een stijging naar 150. Dit grote aantal aanmeldingen overtreft sterk het aantal beschikbare plaatsen. De opleiding heeft per 1 januari 2002 15 plaatsen te vergeven en streeft naar een aantal van 20 studenten per jaar om tot een zo sterk mogelijke financiële basis te komen. De opleiding kan dus een scherpe selectie aan de poort toepassen. De opleiding scout actief bij eindexamentoonstellingen en maakt voor de werving gebruik van haar netwerk. Veel aanmeldingen zijn op basis van mond - tot - mondinformatie en ook de externe activiteiten zoals de Kunstvlaai lokken potentiële studenten richting Sandberg Instituut. Studenten geven aan dat ze bewust voor de opleiding kiezen op basis van uitgangspunten, opzet van het programma en de uitstraling van het instituut. Ook het feit dat het om een opleiding in Amsterdam gaat, speelt een belangrijke rol.

Om tot de opleiding toegelaten te worden, is er een eerste selectie op grond van ingezonden werk en een toelatingsgesprek met een selectiecommissie, bestaande uit twee leden van de staf, twee mensen uit de beroepspraktijk en een student. Voor de toelating wordt een heldere set criteria gebruikt die onder meer te vinden is in de folder van het instituut. De commissie vindt dit een heldere procedure.

De opleiding gaat ervan uit dat potentiële studenten een initiële opleiding als basis hebben en dus over een bepaalde basiskwaliteit, talent en technische vaardigheid beschikken. Daar studenten hun eigen programma bepalen op basis van eigen sterktes en zwaktes, is een formeel deficiëntieprogramma niet relevant. Mochten staf respectievelijk docenten toch lacunes constateren, dan komt dat in de evaluatietoets aan de orde en wordt eventueel naar een cursus of anderszins verwezen. Op grond van bovenstaande is de commissie van mening dat het instroom -en toelatingsbeleid van de opleiding zonder meer goed te noemen is.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van (...) uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatierapport aan, dat een objectief en exact studiepunten systeem moeilijk te realiseren is vanwege de zeer individuele invulling van de studiepaden. Er wordt gewerkt met een meer kwalitatief studiewaarderingsstelsel dat bijgehouden wordt op basis van de vier evaluatietoetsen. Hebben studenten problemen met de zwaarte van de studielast, dan kan daarover gepraat worden tijdens de evaluatietoetsen, de studentevaluaties en de permanente informele toetsing van studieresultaten en -voortgang. Is er werkelijk een probleem, dan wordt naar oplossingen gezocht. Van harde waarborgen voor een reële studielast kan echter niet gesproken worden.

Studenten gaven aan dat de opleiding weliswaar zwaar is, maar dat dat meer te maken heeft met het feit dat ze erbij moeten werken, omdat ze geen studiebeurs hebben. Over de zwaarte van het programma als zodanig hebben ze geen klachten. Dat de studie te doen is, blijkt verder uit het geringe aantal uitvallers en uit het feit dat het overgrote deel van de studenten de opleiding na twee jaar met een diploma verlaat. Uit de paragraaf over toetsing is al duidelijk geworden dat de toetsing enerzijds continu plaats vindt, anderzijds zich concentreert in vier momenten in het opleidings-traject. Daar wordt direct feedback gegeven.

De opleiding kent tot op dit moment mede gezien het beoordelingssysteem geen formele herkansingen. Bij de beoordeling geconstateerde tekorten worden meegenomen en in principe weggewerkt in een volgend project. De commissie vindt dat voor een voortgezette opleiding een aanvaardbare werkwijze.

De commissie vindt op grond van het feitelijk functioneren dat de opleiding voldoende studeerbaar is. Toch raadt ze de opleiding aan om een poging te wagen tot een formeler studiepuntenstelsel te komen. Wettelijk staat vast dat een voortgezette opleiding hoogstens 84 studiepunten mag dragen, waarbij een studiepunt staat voor veertig uur. Op dit moment kan de opleiding niet hard maken of werkelijk aan deze wettelijke eis wordt voldaan.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert een **voldoende** systematisch beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

Van een formeel systeem van begeleiding is geen sprake. Studentenbegeleiding is een subtiele zaak. Enerzijds is er de onderlinge concurrentie, sparen studenten elkaar in de kritiek niet en wordt er een zekere mentale hardheid verwacht. Anderzijds wordt er alles aan gedaan om de studenten te helpen. Het zelfevaluatierapport geeft daar ook duidelijke voorbeelden van. Al eerder is gezegd dat studenten vinden dat ze goed gevolgd worden. Ze waarderen het dat naar de specifieke behoefte van de (volwassen) student wordt gekeken. Begeleiding is als het ware in het programma 'ingebakken'. Anderzijds wordt ook opgemerkt dat het voorkomt dat, door de grote nadruk op de eigen verantwoordelijkheid, sommige studenten zich aan hun lot overgelaten voelen. Studenten waarderen de permanente feedback en de suggesties die ze krijgen met betrekking tot de voortgang van hun project. De commissie kan in de behandeling van dit kwaliteitsaspect dan ook kort zijn. Over de studievoortgangsregistratie zijn in de vorige paragraaf opmerkingen gemaakt. Hoewel de formele borging van het begeleidingssysteem verbetering behoeft, vindt de commissie de begeleiding in de uitvoering zeker voldoende.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is beschreven hoe de confrontaties met de beroepspraktijk een wezenlijk onderdeel uitmaken van het curriculum. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen, 4.2 en 6.3. zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid, hoewel ze wel zicht heeft op aangeleverde kengetallen. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er in feite geen beleid te voeren is. Ze is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd, dat ze - gezien de opzet van programma en de begeleiding - behoudens uitzonderingen,

de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt aferekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt **goed** voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

Al meerdere malen is er op gewezen dat de opleiding door middel van allerlei manifestaties en activiteiten zelf deel uitmaakt van de beroepspraktijk en er op die manier voeling mee heeft. Werkveldvertegenwoordigers bevestigen tijdens het visitatiegesprek die positie. Studenten geven aan dat de naam Sandberg Instituut deuren voor ze opent. Daarnaast is er de inbreng van de vele gastdocenten. Daar deze groep steeds wisselt, is een voortdurende instroom van actuele en verschillende visies en ervaringen gegarandeerd. Studenten hebben de opdracht om zich te mengen in de nieuwste ontwikkelingen door deelname aan discussies, workshops, exposities etcetera. Daarnaast beschikt de opleiding over een indrukwekkende hoeveelheid contacten met allerlei organisaties en instellingen in binnen- en buitenland. Zowel in het zelfevaluatie-rapport als in het beleidsplan wordt daar een overtuigend overzicht van gegeven. Tijdens de visitatie is opgemerkt dat de opleiding "extreem naar buiten gericht is". De commissie kan die mening volledig onderschrijven. Ze heeft ook kunnen constateren dat de ontwikkelingen in de beroepspraktijk daadwerkelijk een doorwerking krijgen in het onderwijs. De commissie concludeert dat de opleiding een intensieve netwerkorganisatie is, niet alleen in het Amsterdamse maar ook landelijk en internationaal.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De opleiding geeft aan dat relevante wetenschappelijke ontwikkelingen vooral betrekking hebben op kunsttheorie en "wetenschappelijke noties aangaande de implicaties van nieuwe media voor de maatschappij en de kunst". Via de gastdocenten die vaak zelf onderzoek verrichten op diverse terreinen en curatoren en critici wordt wetenschappelijke kennis binnengebracht. Daarnaast is er in samenwerking met een medewerker van het Kunsthistorisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam een theorieprogramma opgezet (zie paragraaf 2.1). Studenten worden gestimuleerd colleges aan de universiteit te volgen en doen dat ook (literatuurwetenschap, filosofie, biologie en kunsttheorie). Omgekeerd zijn stagiaires van de universiteit betrokken bij projecten van het instituut. De opleiding heeft uitdrukkelijk het voornemen om de samenwerking met wetenschappelijke instituten uit te breiden. Hoewel structurele relaties met onderzoeksinstituten en expertisecentra nog niet sterk ontwikkeld zijn, vindt de commissie dat de opleiding voldoende voeling houdt met relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.

9 De opleidingsorganisatie

9.1 Inrichting en structuur

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

Hoewel de opleiding nauw gelieerd is aan de Gerrit Rietveld Academie (GRA), opereert het Sandberg Instituut los van de GRA en vult het onderwijsdoelen en -taken zelfstandig in. De organisatie van de opleiding is erg overzichtelijk. De opleiding wordt geleid door het hoofd van de opleiding, tevens directeur van het instituut. Hij wordt bijgestaan door een projectcoördinator, een tentoonstellingscoördinator en een technisch docent. Doordat het team zo klein is en men elkaar vrijwel dagelijks ziet, is er in feite sprake van een permanente overlegstructuur. De commissie stelt vast dat zij een enthousiaste, deskundige en gemotiveerde staf heeft aangetroffen die snel en flexibel kan werken, geheel passend bij de opzet van de opleiding.

Het hoofd opleiding is door zijn dubbelfunctie integraal eindverantwoordelijk. Met de andere twee opleidingshoofden wordt maandelijks overlegd. Er is sprake van een behoorlijke samenwerking tussen de verschillende afdelingen binnen het instituut. Overleg met gastdocenten vindt plaats via de staf. In de gesprekken tonen studenten zich overwegend tevreden over de organisatie. Uit evaluatiegegevens die de opleiding in het zelfevaluatierapport heeft opgenomen, blijken kritische geluiden over de dominante positie van de directeur. De commissie heeft daar op zich geen oordeel over. Wel heeft ze haar bezorgdheid uitgesproken over het feit dat het succes van de opleiding in sterke mate verbonden is met de persoon van de directeur. Valt deze weg, dan zou dat gevaar kunnen opleveren voor de continuïteit van de opleiding. Uit het gesprek met de docenten is de commissie gebleken dat het probleem is onderkend en dat de situatie inmiddels zodanig is, dat de continuïteit verzekerd is. De commissie heeft niet kunnen vaststellen of taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van verschillende functies en geledingen duidelijk zijn omschreven. De commissie vindt het wel van belang dat de grote inspraak van de studenten in de opleiding ook formeel een bevestiging zou krijgen in een opleidingscommissie die voor het instituut als geheel een rol zou kunnen spelen.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **goed** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De cultuur binnen de opleiding wordt sterk bepaald door kleinschaligheid en individualiteit. Er is een kleine staf die vanuit duidelijke visies hecht samenwerkt en samen met de groep gastdocenten het onderwijs verzorgt. De omvang van die groep is groot en de samenstelling sterk wisselend. Teamvorming en onderlinge afstemming zijn daardoor moeilijk. Er ontstaat daarentegen wel een sfeer van innovativiteit en dynamiek die aansluit bij de uitgangspunten van de opleiding. Vervolgens is er de overzichtelijke groep studenten. Door de kleinschaligheid zijn de lijnen tussen staf, docenten en studenten kort.

Er is eerder sprake van gelijkwaardige participanten dan van een student -docentrelatie. De sfeer van de opleiding wordt gekenmerkt door een grote mate van vrijheid en openheid. Verantwoordelijkheid voor het eigen studieverloop staat hoog in het vaandel. Al eerder is duidelijk gemaakt dat de individuele student en zijn eigen studierpad centraal staan. Hij/zij is zelf verantwoordelijk voor invulling en voortgang. Er is een voortdurende open discussie gaande over artistieke en didactische problemen, waarbij ook studenten zijn betrokken. Via evaluaties zijn de studenten rechtstreeks betrokken bij het continueren van de gastdocentschappen. Ook kunnen ze zelf gastdocenten vragen. Duidelijk is dat studenten serieus genomen worden. De opleidingscultuur is gericht op voortdurende evaluatie van uitgangspunten en doelstellingen. Gecombineerd met de wens deel uit te maken van de kunstpraktijk, maakt dit dat de vernieuwingsgezindheid van en binnen de opleiding buiten kijf staat. De commissie heeft tijdens haar bezoek een heel positieve indruk van de cultuur binnen de opleiding gekregen.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Daar het Sandberg Instituut organisatorisch deel uitmaakt van de Gerrit Rietveld Academie, valt het personeelsbeleid voor wat betreft de vaste staf onder het personeelsbeleid van de GRA. Dit beleid wordt in het specifieke deel over de GRA beschreven en als voldoende beoordeeld. Het Sandberg Instituut heeft alleen te maken met de werving van de gastdocenten. Die geschiedt op initiatief van studenten of de opleiding. Voor de selectie is een aantal criteria geformuleerd. Evaluaties van studenten zijn in belangrijke mate bepalend of gastdocenten wel of niet terugkeren. Daarnaast houdt de staf ook in de gaten of een serie gastlessen voldoende inhoud heeft. De staf bepaalt uiteindelijk of een docent al dan niet terugkomt. De commissie heeft tijdens het gesprek met de docenten geen klachten of kritische opmerkingen over deze procedure gehoord. Ze vindt het beleid ten aanzien van de gastdocenten adequaat en daarmee voldoende.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De opleiding is sinds december 2001 gehuisvest in een voormalig klooster in Amsterdam -Zuid. De ruimte is zodanig dat er voor elke student een eigen atelierruimte is. Daarnaast zijn er centrale ruimtes die zeer geschikt zijn voor exposities en presentaties. De opleiding beschikt over een modern medialab. De opleiding geeft echter aan dat ontwikkelingen op het gebied van digitale media zo snel gaan en het gebruik van dergelijke media binnen de autonome kunst zo toeneemt, dat de opleiding niet aan alle vragen en wensen van studenten kan voldoen. Dat heeft voornamelijk financiële oorzaken. In het *Beleidsplan 2001-2004* wordt dan ook om meer geld gevraagd. Maar er wordt ook actief naar andere oplossingen gezocht (sponsoring, samenwerking met relevante instituten).

De opleiding beschikt over een bescheiden mediatheek, maar er kan gebruik worden gemaakt van de faciliteiten van de Gerrit Rietveld Academie.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De paragraaf over de kwaliteitszorg in het zelfevaluatie-rapport is mager. Het grootste deel van de tekst gaat over bemoeienissen met en van de buitenwereld en niet over de interne kwaliteitszorg. De opleiding geeft aan dat dit, gezien de kleinschaligheid, informeel gebeurt. Problemen worden besproken in de wandelgangen en tijdens evaluaties. Van een systematische kwaliteitszorg is echter geen sprake. Er is geen kwaliteitszorgplan, er zijn voor de verschillende aspecten van de opleiding geen beargumenteerde kwaliteitscriteria geformuleerd.

De commissie heeft ook een duidelijke visie op kwaliteitszorg gemist. De kwaliteitszorg is zo te afhankelijk van ad hoc - oplossingen en individuele inschattingen. De commissie ziet in dat een compleet integraal kwaliteitszorgsysteem voor een opleiding als deze een te zwaar instrument is. Wel vindt ze dat de opleiding, binnen haar eigen context, tot een systematischer aanpak zou moeten komen, ondermeer door de impliciet gehanteerde kwaliteitseisen vast te leggen. Temeer geldt dat voor het Sandberg Instituut in zijn totaliteit. In dat kader heeft de commissie ook een opleidingscommissie gemist die een belangrijke rol in een systematischer kwaliteitsbewaking zou kunnen spelen. Hoewel de commissie waardering heeft voor wat er aan kwaliteitszorg wordt gedaan, beoordeelt ze de huidige situatie, uitgaande van de teneur van de evaluatievraag, als onvoldoende.

11.2 Het zelfevaluatie-rapport

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport heeft een duidelijke structuur en is origineel vormgegeven. Steeds staat op één pagina de tekst die het beoordelingskader volgt, op de andere pagina is aanvullende informatie gegeven, bijvoorbeeld resultaten van enquêtes. Het rapport is leesbaar geschreven. Visies over beroep en onderwijs worden duidelijk verwoord. De informatie is overwegend uitvoerig en to the-point, maar er zitten ook magere paragrafen tussen zoals die over cultuur, personeelsbeleid en kwaliteitszorg. Informatie is dan vaak wel elders aanwezig, maar daar wordt niet of onvoldoende naar verwezen. Signaleert de opleiding problemen, dan wordt er naar een oorzaak gezocht en een mogelijke oplossing aangedragen. Uit gesprekken met studenten en werkveldvertegenwoordigers is duidelijk geworden dat het beschreven beeld wordt herkend en onderschreven. De commissie is dan ook van mening dat het zelfevaluatie-rapport voldoet aan de eisen die aan een valide zelfonderzoek mogen worden gesteld. Het was ook een goede basis voor de gesprekken die tijdens het bezoek zijn gevoerd.

12 Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen

Zoals uit de rapportage duidelijk is geworden, heeft de commissie een positieve indruk van de voortgezette opleiding Autonome Kunst. Dat beeld werd al gevestigd door het zelfevaluatie-rapport dat voldoende informatie biedt en leesbaar geschreven is. Het beeld werd versterkt tijdens het bezoek op 7 maart.

De commissie waardeert de originele aanpak van de opleiding die is gebaseerd op twee pijlers: praktijk en autonomie van de student. De opleiding levert van alles aan: docenten, begeleiding, materiaal, cursussen, contacten; de student moet, in overleg, zelf uitmaken wat hij daarmee doet. Begrippen als windturbine, vliegwiel, vliegveld die voor een omschrijving van de opleiding worden gebezigd, heeft de commissie herkend. Studenten zijn vrij, maar er wordt ook wat van ze verwacht. Hierdoor maken ze een belangrijke ontwikkeling door.

De opleiding maakt een zeer dynamische indruk en is sterk extern gericht. Er wordt intensief gebruik gemaakt van de culturele infrastructuur van Amsterdam. Er is sprake van een intensieve netwerkorganisatie, niet alleen regionaal en landelijk, maar ook internationaal. De opleiding levert dan ook zeer professionele studenten/kunstenaars af die zeker zelfstandig een beroepspraktijk kunnen houden. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. De commissie vindt ook dat er sprake is van een opleiding en niet van een werkplaats, ook al heeft de opleiding bepaalde werkplaatsachtige kenmerken.

De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende geven. In een aantal gevallen: beroepsbeeld, curriculum, gerealiseerde kwalificaties, externe relaties, werkvormen, instroombeleid en cultuur werd zelfs een goed gegeven. Een onderdeel werd als onvoldoende beoordeeld, het kwaliteitszorgsysteem.

De commissie ziet voor haar positieve oordelen een aantal oorzaken.

Er zijn heldere visies op beroep, kunstwereld, voortgezet kunstonderwijs en eigen positionering, Deze geven richting aan onderwijsproces en - inhoud. Daarnaast speelt een aantal organisatie - en cultuuraspecten een rol. Zo moet genoemd worden de sterk sturende en stimulerende inbreng van het hoofd van de opleiding, de inzet en betrokkenheid van de staf en de deskundigheid van de gast-docenten. Kleinschaligheid met korte communicatielijnen maakt snelle beslissingen en veranderingen mogelijk. Belangrijk is natuurlijk ook de gemotiveerdheid en getalenteerdheid van de studenten. In een sfeer van openheid en vrijheid kunnen zij zich verder bekwamen.

De opleiding heeft één onvoldoende gekregen voor het onderdeel kwaliteitszorg. Daarnaast zijn er kritische opmerkingen gemaakt onder meer over: leerdoelen, toetscriteria, vastlegging van de studielast, de formele borging van de begeleiding, het vastleggen van taken en verantwoordelijkheden van diverse geledingen en het vastleggen van kwaliteitseisen. Steeds gaat het hier om het zelfde probleem, het ontbreken van een formeel- schriftelijke cultuur of anders gezegd; er is te weinig vastgelegd. Teveel bevindt zich in te weinig hoofden. Daarmee is de opleiding kwetsbaar maar ook niet inzichtelijk voor buitenstaanders. Uit een oogpunt van maatschappelijke verantwoording is dat

geen goede zaak. De commissie vindt dat hier verbeteringen nodig zijn, niet om een bureaucratisch dwangbuis aan te leggen, maar om meer zekerheid in te bouwen dat wat nu goed gaat straks ook goed gaat. Een zekere formalisering en structurering zijn nodig om de opleiding minder afhankelijk te maken van individu en toeval. Je moet –zeker als het tegen zit - ergens op terug kunnen vallen. Bovendien zijn er referentiepunten nodig om veranderingen aan af te meten. Dat moet en kan gerealiseerd worden zonder de dynamiek van de opleiding te schaden.

De commissie komt tot een paar aanbevelingen:

- Ontwikkel binnen de huidige kwaliteitszorg van de opleiding een systematiek die toegesneden is op omvang, opzet en verwachte ontwikkeling van de opleiding.
- Leg in het kader van het interne kwaliteitszorgsysteem de nu impliciete normen, criteria, uitgangspunten, kwaliteitseisen, taken en verantwoordelijkheden vast.
- Stel voor het Sandberg Instituut een soort opleidingscommissie in, zodat de studenteninbreng ook formeel is vastgelegd.
- Ga vooral door op de ingeslagen weg.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Totaal aantal ingeschreven studenten				18	32	35	32	33
Totaal aantal docenten								
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom, havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'				18	20	20	19	17
Totaal aantal geslaagden					9	11	11	
Aantal geslaagden uit prop.instream 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren					1,9	2,2	2,0	
Aantal studiestakers				6	8	10		
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren				1,0	1,3	1,3		
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Diploma behaald na 1 jaar					5		5	
Diploma behaald na 2 jaar				44	50	45		
Diploma behaald na 3 jaar				56	55			
Diploma behaald na 4 jaar				56				
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Percentage uitval na 1 jaar				33	30	35		
Percentage uitval na 2 jaar				44	45			
Percentage uitval na 3 jaar				44				
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Gerrit Rietveld Academie / Sandberg Instituut, Amsterdam

Opleiding: voortgezette opleiding Ontwerpen
Visitatiedatum: 7 maart 2002

Samenvatting

De commissie heeft een positieve indruk van de opleiding. De opleiding heeft een duidelijke visie op wat ze wil bereiken. Dat is op de eerste plaats een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van haar studenten. Daarnaast heeft de opleiding ambities op het gebied van de innovatie van het vak. De commissie waardeert de opzet van de opleiding. De opleiding biedt geen standaard curriculum. Studenten werken aan eigen óf door docenten ingebrachte projecten. Dat doet recht aan de gekozen doelstellingen. De commissie heeft er vertrouwen in dat deze aanpak leidt tot zelfbewuste jonge ontwerpers die goed voorbereid zijn op – of gewapend tegen – de beroepspraktijk. De opleiding is naar buiten gericht, landelijk en internationaal. Er wordt veel samengewerkt met innovatieve instellingen op het gebied van media. Het contact tussen de studenten en de begeleiders is goed. De commissie waardeert dit alles als positief. Minder sterk is de opleiding volgens de commissie in de onderwijskundige onderbouwing van haar aanpak en het documenteren van haar lesaanbod. De individuele aanpak van de opleiding heeft tot gevolg dat veel individueel wordt bepaald en geregeld. Daardoor blijven processen, procedures en criteria veelal impliciet en zijn zij voor buitenstaanders niet inzichtelijk.

Inleiding

De voortgezette opleiding Ontwerpen is een onderdeel van het Sandberg Instituut. Dit instituut is vernoemd naar de oud-directeur van het Stedelijk Museum, Willem Sandberg. Het verzorgt namens de Gerrit Rietveld Academie drie voortgezette opleidingen; naast de hier beschreven opleiding ook de opleidingen Vrije Vormgeving en Autonome Beeldende Kunst. Het Sandberg Instituut wil niet alleen studenten verder opleiden, maar ze ook daadwerkelijk aan de kunstpraktijk laten deelnemen. Sinds 2001 vormt het instituut een bestuurlijke eenheid met de Gerrit Rietveld Academie en is de directeur lid geworden van het college van bestuur. In datzelfde jaar verhuisde het instituut naar een nieuwe locatie: het Sint Nicolaasklooster in Amsterdam-Zuid.

De opleiding had in het studiejaar 2000 twaalf studenten, verdeeld over twee jaar. De staf bestaat uit vijf medewerkers, in totaal 1,4 fte. Er zijn veel gastdocenten bij de opleiding betrokken.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **voldoende** duidelijke en voldoende adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepenveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding beweegt zich op het gebied van visuele communicatie, in het bijzonder het werken met audiovisuele en digitale media. Het beroepsbeeld van de opleiding is sterk inhoudelijk ingekleurd. De opleiding gaat uit van de ontwikkelingen die er op het gebied van nieuwe media gaande zijn. En dat zijn er veel. De opleiding geeft dit in het zelfevaluatie-rapport helder aan. Trefwoorden met betrekking tot het beroepsbeeld zijn: het conceptueel kunnen verbinden van inhoud, vorm, media en context, het toenemend belang van het werken in teams en de hoge eisen die gesteld worden aan redactionele vaardigheden van ontwerpers. Dát zijn de ontwikkelingen die op dit moment de beroepspraktijk bepalen, dát is het richtsnoer van de opleiding. Er is geen vastomlijnd beroepsbeeld. De opleiding zegt dat ze ontwerp-generalisten wil opleiden die vanuit een sterke conceptuele en interpreterende invalshoek in staat zijn om complexe verbanden helder te visualiseren. Studenten zijn veelal reeds op allerlei manieren in de praktijk van de visuele communicatie werkzaam. Zij worden via deze opleiding in staat gesteld om zich in de richting die ze uitwillen, te verdiepen. De commissie vindt het betoog van de opleiding in het zelfevaluatie-rapport helder. Er is een duidelijke visie op een nieuwe trend. Het betoog is wel erg inhoudelijk gericht. Uit andere gedeelten van het zelf-evaluatie-rapport – en vooral uit het visitatiebezoek – wordt duidelijk dat de opleiding mensen wil afleveren die op hoog niveau in het beroepenveld kunnen opereren. Dat betekent in deze context vrijwel automatisch: vernieuwend. De commissie vindt het beroepsbeeld duidelijk, maar beveelt aan het geheel van visie en ambities nog eens duidelijk op een rijtje te zetten.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **onvoldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De opleiding geeft aan dat het haar in haar onderwijs in de eerste plaats begonnen is om het proces dat leidt naar de juiste mentaliteit van de student. De student wordt geacht om nu en in de toekomst als vernieuwend ontwerper te kunnen werken. Dat vereist voortdurend reflectie op de omgeving en het eigen functioneren van de ontwerper daarin. Daarom wordt de student beoordeeld op de vraag of hij dit in potentie in zich heeft. Hij moet zichzelf kunnen ontwikkelen. Dat is ook de reden, waarom de student aan het eind van de opleiding wordt beoordeeld op het totale werk dat hij tijdens de opleiding gemaakt heeft en of er vooruitgang te zien is. De commissie vindt dit gezien de doelstellingen van de opleiding een goed uitgangspunt. De opleiding geeft in het zelfevaluatie-rapport aan dat de volgende eindtermen gelden: media-eigen ambachtelijkheid, onafhankelijke kritische en redactionele vaardigheid, eigen visie op inhoud, vorm en context, inzicht en ervaring met regiefunctie en de kwaliteit van het onderzoek en de analyse die aan het ontwerp ten grondslag liggen. Deze eindtermen worden in de dagelijkse praktijk van het onderwijs gerelateerd aan het specifieke gebied waarin de student bezig is. De commissie vindt de samenhang met het beroepsbeeld herkenbaar,

maar constateert dat er eigenlijk geen sprake is van eindtermen maar eerder van – op zich prima - beoordelingscriteria die tijdens de opleiding gehanteerd worden. Het niveau wordt aan de hand van het werk van de individuele student benoemd. Dat geldt ook voor het eindexamenwerk. Per afstudeerproject worden eisen opgesteld. Vernieuwende kracht en meerwaarde voor de beroepsuitvoering zijn ook belangrijke criteria. De commissie vindt de eindtermen – voor zover daarvan sprake is – op zich wel relevant voor het beroepsbeeld zoals de opleiding dat heeft geformuleerd, maar tegelijkertijd te algemeen. Ze geven geen inzicht in de specifieke kennis, vaardigheden, inzichten en houdingen die de studenten aan het einde van de opleiding verworven moeten hebben. Ze lijken ook niet volledig gezien de uitlatingen van de opleiding elders in het zelfevaluatie-rapport en tijdens de visitatie. De commissie adviseert de opleiding concretere eindtermen te formuleren en een indicatie te geven van het na te streven niveau.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

De opleiding beschrijft zichzelf als ‘curriculum-vrij’. Er kan volgens de opleiding niet volgens een vaststaand curriculum gewerkt worden “gezien het feit dat het beroepsveld waarvoor de opleiding staat, en de mentaliteit waarin Sandberg Ontwerpen zijn studenten wil versterken, gekenmerkt worden door een grote openheid en een sterk experimenteel karakter”. Het curriculum bestaat voor ongeveer de helft uit door de docenten ingebrachte projecten dan wel opdrachten van buiten. Deze worden groepsgewijs aangepakt, waarbij iedere student de gelegenheid krijgt binnen een project aan zijn eigen specialisatie te werken. Vandaar dat de opleiding spreekt van een verregaand ‘customized’ curriculum. Naast de docentgebonden projecten zijn er hierop aansluitende gastlessen, excursies enzovoort. Verder werkt de student aan eigen projecten. De actualiteit wordt gegarandeerd door een wisselende groep gastdocenten. De opleiding wordt afgesloten met een individueel afstudeerproject. Hiervoor wordt een contract tussen student en opleiding gesloten.

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

In feite kan de commissie alleen de opzet beoordelen. De projecten worden immers voor een belangrijk deel individueel ingevuld en de leerdoelen individueel bepaald. Qua opzet is het programma zeker relevant voor de doelstellingen van de opleiding. De student moet boven zichzelf uitstijgen. Hij werkt onder begeleiding aan zijn ontwikkeling. Dit maakt ook de meerwaarde van de opleiding als voortgezette opleiding uit. De gesprekken tijdens de visitatie gaven wat dat betreft een duidelijk beeld. Het programma is zonder meer beroepsgericht. Docenten brengen – bijvoorbeeld via parallel-opdrachten - hun eigen beroepspraktijk in. De opleiding krijgt ook veel opdrachten uit de non-profitsector. Het werkveld is enthousiast over de opleiding. Ze beschrijft de opleiding als een laboratorium waar sterk individueel gewerkt wordt en waar studenten de vrijheid krijgen om bij een ontwerp-opdracht vragen te stellen en vandaar uit met een eigen aanpak te komen. Die opzet beantwoordt ook volgens de commissie aan het belangrijkste leerdoel van de opleiding: het kunnen functioneren als vernieuwend ontwerper. De commissie is van mening dat het praktische gedeelte

van de opleiding relevant is voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding. De bij het zelf-evaluatierapport gevoegde bijlage geeft inzicht in de aard van een aantal projecten. Daaruit blijkt dat de opleiding midden in de wereld van de nieuwe media staat. De commissie waardeert de externe gerichtheid van het curriculum. De commissie beveelt de opleiding wel aan de curricula van de verschillende lichten te documenteren en de activiteiten nader te verantwoorden. De commissie respecteert de keuze van de opleiding om het curriculum in te richten zoals ze doet, maar vanzelfsprekend is dit niet. Het werkveld wijst er in deze op, dat de opleiding erg breed werkt. Het curriculum zou volgens het werkveld aan kracht kunnen winnen, als het op een paar items gefocust zou worden. Over het aandeel theorie in het programma is de commissie niet tevreden. Er is geen duidelijk aanbod. Niet duidelijk wordt, wat het aandeel theorie in het afstudeerproject is. Studenten gaan op zoek naar theoretische reflectie als zij daar behoefte aan hebben door de aard van de projecten of het eigen werk. Sommige studenten hebben helemaal geen behoefte aan theorie. De commissie heeft het bange vermoeden dat er dan ook niet veel gebeurt. Het begrip theorie lijkt bovendien nogal opgerekt. De commissie heeft vernomen dat ook een documentaire als theorie kan gelden. Ook het werkveld vindt dat de theorie geen sterk punt van de opleiding is. De commissie beveelt de opleiding sterk aan zich op dit punt te bezinnen. In zijn totaliteit beoordeelt de commissie het curriculum – ondanks de kritische opmerkingen – als voldoende. Ze doet dat vooral op grond van de gesprekken tijdens de visitatie. Daaruit komt een positief beeld met betrekking tot opzet en uitvoering naar voren. De commissie beveelt de opleiding wel aan de opmerkingen van het werkveld ter harte te nemen en te bezien welke theorie structureel in het programma zou kunnen worden ingebouwd. Dat is te meer van belang, omdat de opleiding in het zelf-evaluatierapport aangeeft een masterniveau na te streven.

2.2 Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **voldoende** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

In feite is het onderscheid tussen binnenschools en buitenschools curriculum in deze opleiding moeilijk aan te geven. De opleiding is eigenlijk één lange confrontatie met de beroepspraktijk. Docenten brengen zoals in de voorafgaande paragraaf beschreven, opdrachten uit de beroepspraktijk in. Studenten werken soms betaalde opdrachten van externe opdrachtgevers uit. Er wordt samengewerkt met diverse culturele instellingen die opdrachten aanleveren of samenwerkingsprojecten ontameren. De opleiding geeft hiervan in het zelf-evaluatierapport voorbeelden. De commissie heeft hierover tijdens het bezoek ook nog nadere informatie gekregen. De opleiding is duidelijk extern gericht. Veel opdrachten eindigen in een manifestatie of publicatie. Hoewel ook voor het buitenschools curriculum geldt dat er weinig nadere explicatie is en de opleiding niets kwantificeert (hoeveel gastcolleges zijn er, hoe groot is het aantal opdrachten van buiten vergeleken met opdrachten die de student zichzelf stelt?), kan ook weer op grond van de gesprekken tijdens de visitatie (en met name het oordeel van het werkveld op dit punt) gezegd worden dat het buitenschools curriculum relevant is voor het bereiken van de doelen van de opleiding.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **onvoldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

In de voorafgaande paragrafen is reeds aangegeven dat de opleiding het curriculum mager gedocumenteerd heeft. Deels heeft dit te maken met het feit dat het curriculum voor een belangrijk deel wordt ingevuld door de student zelf en de samenhang binnen zijn studiepad sterk afhankelijk is van eigen doelen, behoefte en ontwikkeling. In feite is de individuele ontwikkeling van de student de grote lijn in het programma. De opleiding zegt in het zelfevaluatie-rapport dat Sandberg Ontwerpen een 'werkplaats-achtige' omgeving wil creëren waarin praktijk en theorie, ambachtelijke vaardigheden en conceptuele scherpte, technische en contextuele kennis voortdurend met elkaar geconfronteerd worden in een context die de samenhang tussen al die aspecten zichtbaar maakt en analyseert. Dat klinkt mooi, en de commissie begrijpt waar de opleiding naar toe wil. Maar al met al heeft de commissie toch te weinig in handen om de evaluatievraag met een voldoende te beantwoorden.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **goed** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van te voren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn dat wil zeggen professioneel kunstenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn. Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. Daarnaast is van belang vast te stellen of er voldoende randvoorwaarden zijn om er vertrouwen in te hebben dat de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk worden gehaald. Op grond van deze uitgangspunten is de commissie van mening dat de afgestudeerden in ruime mate beschikken over de nagestreefde eindtermen om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren. Die mening wordt onderschreven door de werkveldvertegenwoordigers en de afgestudeerden met de commissie heeft gesproken. Afgestudeerden waarderen dat de opleiding hen in staat stelde zich te ontwikkelen. Duidelijke omissies in de opleiding worden door hen niet aangegeven. Het werkveld is zonder meer enthousiast over de kwalificaties. Uitspraken van het werkveld zijn te vatten in de trefwoorden 'eigenzinnig', en 'eigen/intelligente en interessante aanpak'. Eigenlijk was er tijdens de visitatie alleen maar lof over de opleiding. De opleiding meldt dat afgestudeerden over het algemeen goed terecht komen. Alles overziend, en het feit dat afstudeerprojecten

soms ook een functie hebben in het professionele circuit mede in aanmerking genomen, is de commissie van mening dat de opleiding een duidelijke meerwaarde biedt.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatierapport nauwelijks of geen informatie over de wijze waarop ze de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden waarborgt. Hieruit trekt de commissie de conclusie er geen of weinig activiteiten op dit punt worden ondernomen. Van een gestructureerd alumni-beleid lijkt nog geen sprake. Een werkveldcommissie is ook niet aanwezig. Daar staat tegenover, dat (gast)docenten afkomstig zijn uit de praktijk. Maar in het licht van de evaluatievraag is dit toch te beperkt. Er wordt voorzover de commissie heeft begrepen, geen eigen onderzoek gedaan door middel van enquêtes onder afgestudeerden en werkveld. De opleiding houdt publiciteit over haar studenten bij, maar niet duidelijk wordt wat hiermee gedaan wordt in relatie tot de opleiding, dus of reacties van de buitenwereld indien nodig vertaald worden naar het curriculum. Een duidelijk mechanisme op dat punt lijkt te ontbreken. De commissie concludeert derhalve dat de opleiding nog niet zodanig over adequate mechanismen beschikt dat een positief oordeel gegeven kan worden.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding heeft geen expliciete onderwijsvisie – de commissie heeft deze althans niet aangetroffen. Impliciet is die wel aanwezig: studenten door kritische en deskundige begeleiding op een hoger niveau in de beroepspraktijk brengen. De werkvormen die de opleiding hanteert, volgen uit de doelen van de opleiding en de opzet van het curriculum. Het zijn, zoals al in de voorafgaande paragrafen ter sprake kwam, (groeps)projecten met daarnaast en daarmee verweven gastlessen, werkbezoeken, literatuuronderzoek enzovoort. De werkvormen kunnen net als de invulling van het curriculum variëren per student. De werkvormen zijn volgens de commissie praktijkgericht én gericht op innovatie van het vak. Het werken met groepsopdrachten gebeurt bewust. De praktijk vraagt volgens de opleiding dat mensen kunnen samenwerken. Ook bevordert het de veelzijdige ontwikkeling van de student. Docenten stimuleren de studenten aan alle kanten. Tegelijkertijd wordt de studenten geen kritiek bespaard. Dat levert een inspirerend werkklimaat op. De gesprekken wijzen dat ondubbelzinnig uit. Studenten waarderen de individuele benadering en de wat ‘losse’ manier waarop het onderwijs wordt aangepakt.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

De beoordeling gebeurt door de begeleidende docenten en gastdocenten tijdens werkbesprekingen. Dat is doorgaans eenmaal per week. Medestudenten worden gestimuleerd om kritisch op elkaars werk te reageren. Verder moet de toetsing door de buitenwacht genoemd worden. In het voorafgaande is meermalen gemeld, dat er binnen de projecten ook wordt gewerkt voor externe opdrachtgevers. En er zijn samenwerkingsprojecten. Tijdens de visitatie kwam duidelijk naar voren dat opdrachtgevers en samenwerkingspartners kwaliteit verwachten. De opleiding zelf zegt dat ze het zich eenvoudig niet kan veroorloven om (al of niet impliciete) kritiek van collega's en opinionmakers op zijn resultaten te negeren. Het bovenstaande gaat uiteraard niet specifiek over toetsing en toetsingscriteria, maar zegt wel iets over het klimaat waarin gewerkt wordt en de eisen die gesteld worden. De lat ligt hoog. De opleiding geeft als beoordelingscriteria aan: media-eigen ambachtelijkheid, onafhankelijke kritische en redactionele vaardigheid, eigen visie op inhoud, vorm en context, inzicht en ervaring met regiefunctie, de kwaliteit van het onderzoek en de analyse die aan het ontwerp ten grondslag liggen. Verder stelt de opleiding in het zelfevaluatierapport dat ‘toetsing van kwaliteit en inhoud van het werk geschiedt op basis van de voortgang in het werk, in relatie met de criteria die de hedendaagse en toekomstige praktijk stelt aan vergelijkbaar werk, en de uitgangspunten die voortvloeien uit de visie van de opleiding op inhoud en context van het ontwerpen in een mediacultuur’. Op zich zijn dit goede criteria, de commissie vraagt zich echter wel af of de visie van de opleiding is beschreven dan wel aan alle studenten bekend is. Studenten zijn tevreden over de beoordeling en vinden de

criteria duidelijk. De feedback wordt als zinvol ervaren. Voor het afstudeerproject wordt met de student een contract met eisen opgesteld. De criteria worden toegespitst op de aard van het werk. De opleiding nodigt voor de beoordeling van elk afstudeerproject ook deskundigen uit het werkveld uit. De commissie vindt dit een goede procedure. De commissie vindt de wijze van toetsing zinvol gezien de opzet van de opleiding en datgene wat beoordeeld wordt. De specifieke criteria die bij de opdrachten gehanteerd worden, blijven helaas impliciet. De commissie pleit ervoor deze meer te expliciteren. Samenvattend beoordeelt de commissie de evaluatievraag met een voldoende.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

De opleiding heeft een duidelijke visie op de kwalificaties waaraan instromende studenten moeten voldoen. Ze gaat daar in het zelfevaluatie-rapport uitvoerig op in. De opleiding selecteert op een combinatie van ontwerpmentaliteit, praktische ervaring, conceptuele kracht en interpretatievaardigheid. Gebleken interesse in het werken met digitale media is een voorwaarde voor de toelating. Ook let de opleiding op talent en de achtergrond van de (buitenlandse) student. Die achtergrond is belangrijk, omdat de opleiding een groep studenten wil hebben, die uit meerdere disciplines bestaat. Dit bevordert volgens haar de samenwerking. De werving van de studenten gebeurt op persoonlijke basis. De opleiding scout bij eindexamenexposities van de initiële opleidingen en maakt gebruik van haar netwerk. Studenten kiezen bewust voor de opleiding. Het op het individu gerichte karakter ervan spreekt ze sterk aan. Op grond van het bovenstaande is de commissie van mening dat het instroom- en toelatingsbeleid voldoende is.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is (...) sprake van uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **onvoldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatie-rapport geen specifieke informatie over de studievoortgang. De hoogte van studielast wordt niet aan de orde gesteld. Uit de gesprekken tijdens het visitatiebezoek

bleek, dat de studenten allemaal naast de studie werken, gemiddeld twee dagen per week. Studenten maken geen melding van een te hoge studielast. Ze combineren werk en studie. Soms loopt dit in elkaar over (zie paragraaf 4.1). Hard werken lijkt vanzelfsprekend. De commissie heeft voorzover haar informatie ter beschikking stond, niet kunnen constateren dat er veel uitvallers zijn. Er is een zekere garantie voor de studievoortgang: Eénmaal per week komen studenten en docenten bij elkaar om werk te bespreken en voor andere activiteiten. Verder maakt de kleinschaligheid van de opleiding het mogelijk dat problemen snel kunnen worden gesignaleerd. De commissie heeft niet kunnen achterhalen of er een herkansingsbeleid is. Studenten kunnen zelf aangeven wanneer ze examens willen doen. Dat is op zich in lijn met het open programma dat de opleiding aanbiedt. De opleiding beantwoordt in het zelfevaluatie-rapport de vragen over studiebegeleiding en studievoortgang gecombineerd. De commissie leidt hieruit af dat de opleiding vindt dat een student van een voortgezette opleiding – en zeker een student van het type opleiding Sandberg Ontwerpen – grote zelfstandigheid heeft. Op zich is dat natuurlijk waar. Maar gaat het om waarborgen voor een efficiënte route (en dat is de evaluatievraag), dan vindt de commissie dat er toch te weinig bekend is om een voldoende voor de vraag te kunnen geven. Juist omdat de studie via projecten verloopt wil de commissie een duidelijker beeld wat er wordt gedaan om de voortgang te verzekeren.

De commissie beveelt aan te bekijken in hoeverre een systeem van contractlegging/afspraken ook voor de projecten zinvol zou kunnen zijn.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden is gebleken dat de begeleiding redelijk intensief is. Studenten worden begeleid door de vaste staf, maar ook door gastdocenten. Er zijn wekelijkse bijeenkomsten waarin het werk van de student wordt besproken. Ook buiten deze bijeenkomsten kan een student contact opnemen met een docent. De begeleiding richt zich dus op de eerste plaats op de individuele ontwikkeling van de student. De medestudenten worden in de besprekingen betrokken zodat die ook voor henzelf leerzaam zijn. Om die reden wordt ook geprobeerd de besprekingen van het individuele werk op een algemener niveau te trekken. De studenten zijn tevreden over de begeleiding. De commissie concludeert dat er van een formeel systeem van begeleiding geen sprake is, maar dat de begeleiding in de uitvoering zeker voldoende is.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Het curriculum biedt voldoende mogelijkheden tot confrontatie met de beroeps-

praktijk (zie paragraaf 2.1 en 2.2). Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen, 6.3 en 4.2, zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) voldoende effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er in feite geen beleid te voeren is. Ze is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen, zijn zodanig geselecteerd, dat ze - gezien de opzet van programma en de begeleiding - behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel in het oog gehouden worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **goede** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De opleiding is, zoals al eerder aangeven, zeer extern gericht. Docenten en gastdocenten hebben een eigen ontwerppraktijk of zijn op een andere wijze met de beroepspraktijk verbonden (bijvoorbeeld als wetenschapper). Er zijn vele (internationale) contacten. Het gaat om contacten met innovatieve omgevingen binnen de kunsten en het (media)ontwerpen in het publieke domein. Het zelfevaluatie-rapport geeft daarvan een indrukwekkend overzicht. Ook tijdens de visitatie kwam het uitgebreide netwerk van de opleiding meermalen aan de orde. Volgens het zelfevaluatie-rapport zijn de vele banden met het werkveld er ook oorzaak van, dat studenten ook internationaal opgemerkt worden. Vaak leveren de contacten concrete producten op, zoals uitzendingen of evenementen. In hoeverre dat dan vervolgens weer repercussies heeft op de inhoud van het onderwijs, wordt niet aangeven. Op grond van het totaal van activiteiten concludeert de commissie dat de opleiding een internationaal opererende, intensieve netwerkorganisatie is. De commissie beoordeelt de evaluatievraag met 'goed'. Wel beveelt ze aan de inbreng van het werkveld structureler te maken door bijvoorbeeld een werkveldadviesraad of begeleidingscommissie in te stellen.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **onvoldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De opleiding geeft in het zelfevaluatie-rapport blijk van interesse in wetenschappelijke ontwikkelingen. Ze geeft aan dat ze deze bij de studenten stimuleert door onder andere toonaangevende representanten uit het (internationale) werkveld voor lezingen en presentaties uit te nodigen. Voorts stimuleert ze de studenten eigen onderzoek naar (aspecten van) bijvoorbeeld visuele narratieven zowel methodisch als inhoudelijk te verwerken in experimentele ontwerpen. De commissie juicht dit toe, maar krijgt verder toch te weinig zicht op wat er op dit terrein precies gebeurt. De commissie mist (duidelijk benoemde) relaties met onderzoeksinstituten/expertisecentra die voor de opleiding van belang zijn. De hierboven aangehaalde activiteiten en intenties komen positief over, maar zijn anderzijds te weinig gedocumenteerd om een voldoende oordeel te kunnen onderbouwen. Over het aandeel 'theorie' in het opleidingsprogramma heeft de commissie al eerder (in paragraaf 2.1) kritische kanttekeningen gemaakt.

9 De opleidingsorganisatie

9.1 Inrichting en structuur

*De Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

Hoewel de opleiding nauw gelieerd is aan de Gerrit Rietveld Academie, opereert het Sandberg Instituut los van de academie en vult het onderwijsdoelen en -taken zelfstandig in.

De organisatie van de opleiding is overzichtelijk. De opleiding wordt geleid door twee docenten en er zijn een aantal vast aangestelde docenten. Daarnaast zijn er veel gastdocenten. Doordat het team zo klein is, is er in feite sprake van een permanente overlegstructuur. De commissie stelt vast dat ze kundige en gemotiveerde docenten heeft aangetroffen. De leiding van de afdeling is voor zover het de opleiding betreft integraal verantwoordelijk. Met de andere twee opleidingshoofden wordt maandelijks overlegd. De samenwerking met de twee andere opleidingen loopt minder soepel dan gewenst. De opleidingen verschillen qua budget, logistiek enzovoort meer dan men op het eerste gezicht zou denken. De opleiding geeft aan een verbetering van de samenwerking belangrijk te vinden. De commissie ondersteunt dit. In de gesprekken met de studenten heeft de commissie geen klachten over de organisatie vernomen. De commissie heeft niet kunnen vaststellen of taken, verantwoordelijkheden van verschillende functies duidelijk zijn omschreven.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **goed** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Studenten en werkveld zijn buitengewoon positief over de cultuur binnen de opleiding. Het werkveld geeft aan dat de opleiding 'lak aan conventies heeft'. Dat is volgens het werkveld een vruchtbare bodem voor experiment en innovatie. De opleiding is volgens het werkveld sterk naar buiten gericht. De commissie kan dat onderschrijven. De opleiding maakt daardoor zijn ambitie waar om zich midden in de dynamiek van de sterk in ontwikkeling zijnde (nieuwe)mediawereld te bewegen. Die sfeer was tijdens de visitatie ook voor de commissie voelbaar. De relatie tussen studenten en docenten is goed. Studenten kunnen terecht bij verschillende (gast)docenten die specifiek op hun lijn liggen. Er wordt intensief gewerkt en kritisch geoordeeld. Studenten worden – zoals al eerder werd aangegeven – gestimuleerd om elkaars werk te beoordelen. Al met al is er een cultuur die de commissie als 'goed' karakteriseert.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Daar het Sandberg Instituut organisatorisch deel uitmaakt van de Gerrit Rietveld Academie, valt het personeelsbeleid voor wat betreft de vaste staf onder het personeelsbeleid van de GRA; althans voor zover de commissie dat heeft kunnen nagaan. Dit beleid wordt in het specifieke deel over de Gerrit Rietveld Academie beschreven en als voldoende beoordeeld. Het Sandberg Instituut heeft alleen te maken met de werving van de gastdocenten. Die geschiedt op initiatief van studenten of van de opleiding. Voor de selectie is een aantal criteria geformuleerd. Daarbij gaat het zowel om artistieke als didactische kwaliteiten. Evaluaties van studenten zijn in belangrijke mate bepalend of gastdocenten wel of niet terugkeren. De staf bepaalt uiteindelijk of een docent al dan niet terugkomt. De commissie heeft tijdens het gesprek met de docenten geen klachten of kritische opmerkingen over deze procedure gehoord. Ze vindt het beleid ten aanzien van de gastdocenten adequaat en daarmee voldoende.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De opleiding is sinds december 2001 gehuisvest in een voormalig klooster in Amsterdam-Zuid. Het gebouw heeft centrale ruimtes die zeer geschikt zijn voor exposities en presentaties. Elke student heeft een eigen werkplek. Er zijn voldoende computerfaciliteiten. De studenten van de opleiding werken echter veelal buiten de opleiding. Ze hebben (bijvoorbeeld) een eigen videobedrijf of zijn als zelfstandig kunstenaar werkzaam. De commissie heeft van studenten geen klachten over de faciliteiten vernomen. Studenten kunnen als ze dat willen elke werkdag in het instituut terecht. Er is één dag in de week extra technische ondersteuning aanwezig. Verder kunnen de studenten gebruik maken van de faciliteiten van de Rietveld Academie. De commissie vindt de faciliteiten voor deze opleiding voldoende.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding beschikt niet over een uitgewerkt kwaliteitszorgplan. Dat houdt tevens in dat er voor de verschillende aspecten van de opleiding geen beargumenteerde kwaliteitscriteria geformuleerd zijn die de nagestreefde kwaliteit weerspiegelen. Ook is er geen sprake van een duidelijke verdeling

van taken en verantwoordelijkheden in het kader van de kwaliteitszorg. Van integrale kwaliteitszorg is nog geen sprake. Dat wil niet zeggen dat er op het gebied van kwaliteitszorg niets gebeurt of dat er geen kwaliteitsbewustzijn zou heersen. Dat is wel degelijk het geval. Maar het kwaliteitsdenken is inhoudelijk gericht en niet gevat in structuren. Zo is het niet duidelijk, of er een formele evaluatie van het curriculum en de docenten is. De opleiding ventileert in het zelfevaluatie-rapport een duidelijk standpunt over haar kwaliteitszorg. Ze vindt dat studenten haar beste critici zijn. Docenten discussiëren constant over de kwaliteit van het onderwijs. En last but not least: Werk van studenten wordt geconfronteerd met de kritiek van collega's en opinionmakers. De opleiding spreekt over een wat dorpse vorm van kwaliteitszorg, "maar hij werkt binnen de grenzen van middelen en mogelijkheden naar onze mening voldoende". De commissie wil dit niet betwisten, maar beoordeelt de huidige situatie, uitgaande van de teneur van de evaluatievraag, als onvoldoende. Ze ziet in dat een compleet integraal kwaliteitszorgsysteem voor een opleiding als deze een te zwaar instrument is, maar vindt anderzijds dat de opleiding, binnen haar eigen context, tot een systematischer aanpak zou moeten komen, onder meer door de impliciet gehanteerde kwaliteitseisen vast te leggen. Temeer daar dit geldt voor het Sandberg Instituut in zijn totaliteit. In dat kader heeft de commissie ook een opleidingscommissie gemist die een belangrijke rol in een systematischer kwaliteitsbewaking zou kunnen spelen.

11.2 *Het zelfevaluatie-rapport*

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **onvoldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

In de voorafgaande paragrafen is al naar voren gekomen, dat het zelfevaluatie-rapport tekort schiet waar het gaat om leveren van concrete informatie. Evaluatievragen worden beantwoord, maar summier en te vaak op een te hoog abstractieniveau. Verwijzingen naar documenten of procedures ontbreken. Analyses zijn evenmin aanwezig. Het rapport bevat geen sterkte-zwakte analyse en geen lijst van gewenste verbeteringen. Van een valide en betrouwbaar zelfonderzoek is dus geen sprake. Het rapport bevat geen expliciet benoemde kwaliteitscriteria, maar daar staat tegenover dat 'tussen de regels door' heel goed duidelijk wordt wat de opleiding belangrijk vindt. Toch moest een groot deel van de voor dit rapport benodigde gegevens nog tijdens het visitatiebezoek worden verworven. Eigenlijk bleek pas tijdens de visitatie eerst recht waar de opleiding precies mee bezig is. De commissie vindt dit geen goede zaak.

12 **Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen**

De commissie heeft een positieve indruk van de opleiding. De opleiding heeft een duidelijke visie op wat ze wil bereiken. Dat is op de eerste plaats een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van haar studenten. Daarnaast heeft de opleiding ambities in de innovatie van het vak. De commissie waardeert het uitgangspunt en de opzet van de opleiding. De opleiding biedt geen standaard curriculum. Studenten werken aan eigen óf door docenten ingebrachte projecten. Dat doet recht aan de gekozen doelstellingen. Er is sprake van een grote vrijheid, maar ook van een grote verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces. De commissie heeft er vertrouwen in dat deze aanpak leidt tot zelfbewuste

jonge ontwerpers die goed voorbereid zijn op – of gewapend zijn tegen – de beroepspraktijk. De opleiding werkt soms samen met innovatieve omgevingen binnen de kunsten en het (media)ontwerpen in het publieke domein. Dat levert een vruchtbare wisselwerking op en biedt mogelijkheden tot het realiseren van televisie- of videoproducties, manifestaties, 2D-ontwerpen enzovoort. De opleiding is naar buiten gericht, landelijk en internationaal. Het contact met de begeleiders is goed. De commissie waardeert dit alles als zeer positief. Minder sterk is de opleiding volgens de opleiding in de onderwijskundige onderbouwing van haar aanpak en het documenteren van haar lesaanbod. De individuele aanpak van de opleiding heeft tot gevolg dat veel individueel wordt bepaald en geregeld. Daardoor blijven processen, procedures en criteria veelal impliciet en zijn zij voor buitenstaanders niet inzichtelijk.

Het oordeel van de commissie over de evaluatievragen loopt gezien het bovenstaande uiteen. Meermalen is het oordeel ‘goed’ als het gaat om onderwerpen die het inhoudelijk opleidingskader, de gerealiseerde kwalificaties, de cultuur en de contacten met het werkveld betreffen. Daar staat tegenover dat er ook onvoldoendes gegeven moesten worden. Het betreft de eindtermen, de studievoortgang, de bewaking van de kwalificaties, de wetenschappelijke oriëntatie, het interne kwaliteitszorgsysteem en het zelfevaluatierapport. De overige vragen werden met ‘voldoende’ beoordeeld.

De commissie ziet voor haar positieve oordelen als voornaamste oorzaak de visie op beroep, werkveld en de eigen positie. Deze visies geven richting aan onderwijsproces en – inhoud. Ook de eigenzinnige cultuur van de opleiding speelt een belangrijke rol. Waar de commissie kritische opmerkingen gemaakt heeft gaat het – evenals bij de andere opleidingen van het Sandberg Instituut – om het steeds zelfde probleem, het ontbreken van een formeel- schriftelijke cultuur. Anders gezegd: er is te weinig vastgelegd. Daarmee is de opleiding kwetsbaar maar ook niet inzichtelijk voor buitenstaanders. Uit een oogpunt van maatschappelijke verantwoording is dat geen goede zaak. De opleiding loopt ook het gevaar haar licht onder de korenmaat te steken. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de wetenschappelijke oriëntatie. De commissie heeft vermoedens dat de opleiding hier onconventioneel mee bezig is, maar kan dit niet hard maken. De commissie vindt dat op dit punt verbeteringen nodig zijn, niet om een bureaucratisch dwangbuis aan te leggen, maar om meer zekerheid in te bouwen dat wat nu goed gaat straks ook goed gaat. Een zekere formalisering en structurering zijn nodig om de opleiding minder afhankelijk te maken van individu en toeval. Je moet – zeker als het tegen zit – ergens op terug kunnen vallen. Bovendien zijn er referentiepunten nodig om veranderingen aan af te meten. Dat moet en kan gerealiseerd worden zonder de dynamiek van de opleiding te schaden.

De opleiding zelf tot slot wijst een aantal malen (bij het personeelsbeleid, bij de faciliteiten, bij het kwaliteitszorgsysteem) op de beperkte (financiële) middelen die ze tot haar beschikking heeft. Gelukkig zegt de opleiding niet dat dit een gebrek aan kwaliteit tot gevolg heeft. Het kan er volgens de commissie wel mede toe bijdragen, dat de opleiding alle beschikbare middelen inzet op het onderwijsaanbod, en het beschrijven van onderwijsprocessen minder prioriteit geeft.

De commissie komt tot de volgende aanbevelingen:

- Formuleer op basis van het beroepsbeeld concrete, toetsbare eindtermen die een indicatie geven van het na te streven (masters)niveau;
- Werk aan een versterking van de theoretische component van het curriculum;
- Ontwikkel binnen de huidige kwaliteitszorg van de opleiding (eventueel op instituutsniveau) een systematiek die toegesneden is op omvang, opzet en verwachte ontwikkeling van de opleiding;
- Leg in het kader van het interne kwaliteitszorgsysteem de nu impliciete normen, criteria, uitgangspunten, kwaliteitseisen, taken en verantwoordelijkheden vast;
- Stel voor het Sandberg Instituut een opleidingscommissie in.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Totaal aantal ingeschreven studenten				5	12	11	16	14
Totaal aantal docenten				1	2	3	4	5
Omvang docerend personeel in FTE				0,3	0,6	0,5	0,7	0,4
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom , havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'					5	9	5	11
Totaal aantal geslaagden					4	6	5	
Aantal geslaagden uit prop.instream 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren					1,8	2,0	2,0	
Aantal studiestakers				2	2			
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren				1,0	1,0			
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Diploma behaald na 1 jaar				11				
Diploma behaald na 2 jaar			60	78	100			
Diploma behaald na 3 jaar			60	78				
Diploma behaald na 4 jaar			60					
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Percentage uitval na 1 jaar			40	22				
Percentage uitval na 2 jaar			40	22				
Percentage uitval na 3 jaar			40					
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Gerrit Rietveld Academie/Sandberg Instituut, Amsterdam

Opleiding: Voortgezette opleiding Vrije Vormgeving
Visitatiedatum: 7 maart 2002

Samenvatting

De commissie heeft een positieve indruk van de voortgezette opleiding Vrije Vormgeving van het Sandberg Instituut. Er zijn duidelijke visies op beroep, werkveld en de eigen unieke positie. Het curriculum is gebaseerd op maatwerk. Studenten bepalen onder een intensieve begeleiding hun eigen studieroute. Zeer gewaardeerd wordt de multidisciplinaire aanpak binnen de opleiding. Juist het contact met andere disciplines brengt studenten verder. De opleiding is in feite een combinatie van een laboratorium en een facilitair bedrijf. Het onderwijsproces is, in elk geval wat de uitvoering betreft, op orde.

De opleiding maakt een dynamische indruk en is sterk extern gericht, landelijk en internationaal. De opleiding is een echte netwerkorganisatie. Belangrijkste kritiek op de opleiding is dat een kwaliteitszorgbeleid ontbreekt en dat er veel te weinig is vastgelegd. Teveel processen, procedures en criteria blijven impliciet.

De opleiding levert zeer professionele studenten/kunstenaars/vormgevers af die zeker zelfstandig een beroepspraktijk kunnen onderhouden. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding.

Inleiding

De voortgezette opleiding Vrije Vormgeving is een onderdeel van het Sandberg Instituut. Dit instituut is vernoemd naar de oud-directeur van het Stedelijk Museum Willem Sandberg. Het verzorgt namens de Gerrit Rietveld Academie drie voortgezette opleidingen; naast de hier beschreven opleiding ook de opleidingen Autonome Kunst en Ontwerpen. Het Sandberg Instituut wil niet alleen studenten verder opleiden, maar ook via diverse activiteiten (Kunstvlaai, Sandberg 2 te Hoorn), daadwerkelijk aan de kunstpraktijk laten deelnemen. Sinds 2001 vormt het instituut een bestuurlijke eenheid met de Gerrit Rietveld Academie en is de directeur lid geworden van het college van bestuur. In datzelfde jaar verhuisde het instituut naar een nieuwe locatie: het Sint Nicolaasklooster in Amsterdam -Zuid.

De opleiding had per het studiejaar 2000 14 studenten, verdeeld over twee jaar. De staf bestond uit vijf personen, onder wie het hoofd afdeling Vrije Vormgeving. In totaal gaven er in dat jaar zo'n 40 gastdocenten les.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goede** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

Vrije vormgeving is een betrekkelijk jong begrip. Het werd eind jaren tachtig ingevoerd als een verzamelbegrip voor aanduidingen als toegepaste kunsten of materiaalgebonden kunsten. Daarnaast wordt de benaming echter ook gebruikt voor een nieuwe discipline. Het gaat dan om een gebied dat zich bevindt tussen autonome beeldende kunst en industriële vormgeving. Vrije vormgevers werken vanuit een eigen artistieke visie en laten zich niet leiden door markt of productietechnische beperkingen. Het gaat om vrij werk dat in kleine series of als unica wordt gemaakt. Producten kunnen een gebruiksfunctie hebben, maar ook een autonoom karakter. Werk kan uit eigen beweging, in opdracht of in dienstverband tot stand komen. De opleiding stelt in het zelfevaluatie-rapport dat de beschrijving van het Profiel Vormgeving in het rapport *Beroep Kunstenaar* niet adequaat is voor de richting vrije vormgeving.

De opleiding is de enige opleiding vrije vormgeving in Nederland. Naast de nieuwe discipline, omvat de opleiding ook de 'traditionele' disciplines glas, keramiek, sieraden en textiel. Maar ook meubel – en productvormgeving en accessoires worden tot het terrein gerekend. Blijkens het beleidsplan heeft de opleiding een goed oog voor relevante ontwikkelingen in de beroepspraktijk. Op grond van die ontwikkelingen staat multidisciplinariteit hoog in het vaandel. Toch kan een student zich ook verder ontwikkelen binnen de "traditionele normen van een afzonderlijke discipline". Het is afhankelijk van de individuele keuze van de student of deze zich profileert in een meer gebonden of een meer autonome richting. In die zin heeft de opleiding gelijk als zij zegt dat er geen sprake is van een eenduidig beroepsprofiel.

De opleiding maakt in het beleidsplan duidelijk dat ze niet alleen een opleidingsinstituut wil zijn, maar ook initiatieven wil nemen die de onderwijsopdracht overstijgen, zodat ze binnen het vakgebied een voortrekkersrol kan vervullen. Daar worden meerdere voorbeelden van gegeven. Belangrijk is dat studenten in die activiteiten participeren. Dit hier nu kort weergegeven uitgangspunt en de uitwerking ervan in de onderwijsopzet, wordt blijkens de gesprekken met studenten, afgestudeerden en werkveldvertegenwoordigers ook als zodanig herkend en onderschreven. De commissie komt tot de conclusie dat de opleiding over een goede eigen, expliciete en adequate visie op het beroep beschikt. Deze visie is in meerdere documenten (o.a. in het *Beleidsplan 2001-2004*) helder en goed argumenteerd. De unieke positie binnen de wereld van kunst en vormgeving komt goed naar voren.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **onvoldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

In het zelfevaluatie-rapport beschrijft de opleiding in de paragraaf eindtermen een aantal algemene

eisen. Ze zijn algemeen in formulering en inhoudelijke reikwijdte. De beschreven eisen geven geen inzicht in de specifieke kennis, vaardigheden inzichten en houdingen die de studenten aan het eind van de opleiding moeten hebben. Inhoudelijk zijn de eindtermen te algemeen, omdat ze in feite opgaan voor elke beeldend kunstenaar. Ze zijn niet specifiek toegesneden op het beroep vormgever en sluiten daarmee niet goed aan op wat in het beroepsbeeld wordt beschreven. De 'eindtermen' zijn op deze wijze niet geschikt om een curriculum te definiëren, ook niet als dat, zoals bij deze opleiding, maatwerk is. De opleiding geeft in het *Beleidsplan 2001-2004* aan dat de opleiding mede geïnitieerd is om de mogelijkheid te bieden een Masters Degree te behalen. Voor een dergelijk eind-niveau heeft de commissie geen duidelijke criteria of normen aangetroffen. De opleiding stelt in het zelfevaluatie-rapport dat eindtermen mede worden afgemeten aan het niveau en de plannen van de kandidaat bij het aannemen. Daarmee wordt eindniveau een rekbaar begrip. De opleiding geeft weliswaar aan dat zij het niveau van de kandidaat meet aan internationale standaarden, maar concretiseert dat nergens. De commissie is van oordeel dat er voor een masteropleiding toch objectiever en algemeen geldiger criteria nodig zijn. Ze adviseert de opleiding -mede in het licht van een toekomstige masteraccreditatie - concrete eindtermen te formuleren die aansluiten bij het eigen beroepsbeeld en een indicatie geven van het na te streven niveau.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Van een curriculum in de traditionele zin is geen sprake. Er is geen gestructureerd aanbod van programmaonderdelen. In feite zijn er net zoveel curricula als er studenten zijn. De opleiding wil maatwerk leveren. De opleiding wijst erop dat maatwerk met name voor buitenlandse studenten belangrijk is, omdat ze na hun studie meestal in een heel andere culturele infrastructuur terecht komen dan de Nederlandse. De helft van de studenten is van buitenlandse afkomst. Het curriculum is gebaseerd op drie uitgangspunten. Men wil een artistiek – inhoudelijke en theoretische ontwikkeling bij de student in gang zetten; men wil voorbereiden op de beroepspraktijk en men wil dat studenten onderzoek doen naar nieuwe manieren van produceren, presenteren en distribueren, naar nieuwe technieken, materialen en de nieuwe uitdrukkingmogelijkheden daarvan.

Na een oriënterende fase van 4 maanden waarin een aantal algemene programmaonderdelen wordt aangeboden, volgt het verdere traject dat sterk individueel bepaald is. De student volgt zijn eigen programma met eigen doelstellingen en individuele werkbesprekingen. Dit traject is gebaseerd op een projectvoorstel dat wordt afgestemd met staf en gastdocenten. De vastgestelde doelen zijn de basis voor de beoordelingen. Deze doelstellingen kunnen in de loop van het project veranderen. Daarnaast zijn er algemene programmaonderdelen die vanuit de opleiding worden aangeboden zoals lezingen, gemeenschappelijke voortgangsbesprekingen, workshops en atelierbesprekingen. Niet duidelijk is echter of en in welke mate dergelijke onderdelen verplicht zijn. Wat de commissie opviel, is dat voor deze onderdelen geen leerdoelen zijn geformuleerd, zodat het niet makkelijk te

bepalen is of zo' n onderdeel aansluit bij de leerdoelen van de student. Via het gemeenschappelijk deel wordt ook de voorbereiding op de beroepspraktijk gerealiseerd door "plaatsing van maker en werk in het beroepsveld". Studenten worden gestimuleerd om te exposeren en deel te nemen aan activiteiten die door de opleiding worden georganiseerd zoals symposia en beurzen. Zo leert de student een positie in het werkveld in te nemen en vaardigheden op te doen in de sfeer van projectplanning, tentoonstelling maken, subsidie aanvragen, netwerk organiseren enzovoort. Daarnaast zijn er de bezoeken aan musea, galeries en excursies naar het buitenland. De actualiteit wordt gegarandeerd door de belangrijke inbreng van een wisselende groep gastdocenten. Zij houden het aanbod gevarieerd en levendig. De commissie heeft waardering voor de opzet van het curriculum. Deze doet recht aan de uitgangspunten van de opleiding en het type studenten, de beteren volgens de werkveldvertegenwoordigers, dat er studeert. Er is sprake van een grote vrijheid, maar wel van een duidelijk gestuurde vrijheid.

Uit de gesprekken heeft de commissie de indruk gekregen dat de uitgangspunten betreffende beroepsvoorbereiding en onderzoek voldoende worden gerealiseerd. Twijfels heeft ze over de artistiek - inhoudelijk ontwikkeling met name wat betreft de theoretische onderbouwing. De opleiding geeft in het beleidsplan al aan dat de middelen ontbreken om de theoretische lacunes die na de initiële opleidingen bestaan echt weg te werken. Uit het gesprek met studenten en afgestudeerden is gebleken dat men niet perse theorie hoeft te doen en dat theorie absoluut geen zware component in het curriculum is. Ook vanuit de werkveldvertegenwoordiging wordt het theoretische niveau als zwak punt genoemd. Zo wordt er te weinig aan de geschiedenis van het vak gedaan. Wel werd er opgemerkt dat het theoretisch niveau van veel buitenlandse studenten een stuk beter is. De commissie vindt de situatie rond de theorie problematisch voor een opleiding die aan het eind van de opleiding een Masters -titel wil verlenen.

Studenten, maar ook werkveldvertegenwoordigers, zijn tevreden over opzet en uitvoering van het programma. De commissie sluit zich daar bij aan en komt ondanks de aanmerkingen over leerdoelen en theorie tot een oordeel voldoende voor het curriculum.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **voldoende** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Uit het voorgaande is wel duidelijk geworden dat het buitenschools curriculum een belangrijk deel van de totale opleiding uitmaakt. Studenten exposeren en nemen deel aan projecten die samen met instellingen als het Europees Keramisch Werkcentrum, het Textielmuseum, Museum "t Kruithuis" worden georganiseerd. Ook wordt deelgenomen aan activiteiten van het Sandberg Instituut als Kunstvlaai en Sandberg 2. Belangrijk is de verplichte eindpresentatie (meesterproef) aan het eind van de opleiding. Niet vergeten moet worden dat veel van de studenten al praktiserend kunstenaar/vormgever zijn. Verder moet de substantiële inbreng van de gastdocenten genoemd worden. De confrontaties met de beroepspraktijk zijn structureel in het programma opgenomen. De opleiding is duidelijk extern gericht. De commissie vindt dat de opleiding in feite als één lange confrontatie met de beroepspraktijk functioneert. Hoewel ook voor het buitenschools curriculum geldt dat expliciete leerdoelen

ontbreken, althans de commissie heeft ze niet gezien, kan zonder meer gezegd worden dat de concrete uitvoering in relevant is voor het bereiken van een deel van de nagestreefde eindtermen.

2.3 Samenhang en integratie binnen het curriculum

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

De evaluatievraag is voor deze opleiding moeilijk te beoordelen. De vraag impliceert immers, dat er curriculumonderdelen worden aangeboden waartussen een bepaald verband moet zitten. Bij deze opleiding is dat niet het geval. Het curriculum is in hoge mate een individuele aangelegenheid van de student en de samenhang binnen het studiepad is dus sterk afhankelijk van eigen doelen, behoefte en ontwikkeling van de student. Daar is in algemene zin moeilijk een uitspraak over te doen. Het enige wat hier te beoordelen is, is of de weg die leidt van begincompetenties (toelatingscriteria) tot masterproef, voldoende begaanbaar is en bewaakt wordt. Deze weg is duidelijk. Niet duidelijk is, zoals al eerder opgemerkt wat de criteria zijn voor het eindproduct. Na een oriënterende periode (zie paragraaf 2.1) start het individuele studiepad op basis van een projectvoorstel. Dat moet goedgekeurd worden. Aan het eind van het eerste jaar is er een tussenbeoordeling. Het tweede jaar wordt besteed aan verdieping en uitbouw van het eigen oeuvre met een nadruk op theoretische onderbouwing. Na zestien maanden wordt in overleg vastgesteld waaruit de meesterproef zal bestaan. Met name hier is sprake van integratie, maar die wordt ook bereikt in het werken aan tentoonstellingen. Duidelijke scharnierpunten door het hele programma heen zijn de tweewekelijkse voortgangsbesprekingen waarin op basis van gepresenteerd werk de stand van zaken wordt vastgesteld en suggesties worden gedaan voor de verdere route. In het totale programma zit dus wel een duidelijke lijn met herkenbare vaste meetpunten. Op grond daarvan en uitgaande van het genoemde voorbehoud komt de commissie tot een voldoende op dit onderdeel.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **goed** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van te voren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn d.w.z. professioneel kunstenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd worden. Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding

eindtermen gehaald worden. Daarnaast is van belang vast te stellen of er voldoende randvoorwaarden zijn om er vertrouwen in te hebben dat de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk worden gehaald. Op grond van deze uitgangspunten is de commissie van mening dat de afgestudeerden merendeels in voldoende mate beschikken over de nagestreefde eindtermen om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren.

Die mening wordt onderschreven door de werkveldvertegenwoordigers en de afgestudeerden met wie de commissie sprak. Afgestudeerden waarderen de vrijheid die ze krijgen om een eigen weg te vinden waarbij gewezen wordt op de intensieve begeleiding en multidisciplinaire aanpak. Door het contact met andere manieren van werken durven studenten eventueel een draai te maken die leidt tot een duidelijke artistieke identiteit of een verdieping daarvan. Bovendien heeft men geleerd te formuleren waar men voor staat. Veel waarde hecht men eraan dat men heeft geleerd het werk op verschillende manieren te presenteren en te verkopen. Verder wordt er gewezen op de sterk toegenomen zelfstandigheid en zelfbewustzijn en het vermogen contacten te leggen (netwerken). Over het algemeen vindt men dat men sterker in de beroepspraktijk staat. Duidelijke omissies in de opleiding werden door hen niet aangegeven. Men ziet de opleiding als een "goede transitie tussen initiële opleiding en professionele wereld".

Vanuit het werkveld werd als meerwaarde genoemd de verdere professionalisering, de grotere zelfstandigheid, de sterk toegenomen presentatievaardigheden, de verruimde blik door de multidisciplinaire samenwerking, de naar buiten gerichte houding en de brede oriëntatie. Kritische opmerkingen werden gemaakt bij het vermogen de eigen professionaliteit naar buiten voldoende adequaat te communiceren en het theoretische niveau van sommige afgestudeerden. Deze kritiek werd echter niet door iedereen gedeeld. Mede gezien het feit dat afgestudeerden hoog scoren bij het verkrijgen van beurzen, stipendia, prijzen etcetera, is de commissie van mening dat de opleiding een zodanige meerwaarde biedt, dat studenten deze als professioneler kunstenaars verlaten.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

Het voornaamste instrument dat de opleiding hanteert om de inhoudelijke relevantie van kwalificaties te waarborgen, is de inbreng van de gastdocenten. De commissie vindt die inbreng op zich nuttig, maar in het licht van de evaluatievraag toch te beperkt. Er is geen werkveldadviescommissie (eventueel op instituutsniveau) samengesteld die een structurele inbreng garandeert. Van een gestructureerd alumni beleid is evenmin nog sprake. Contacten zijn informeel. Er wordt geen eigen onderzoek gedaan door middel van enquêtes onder afgestudeerden en werkveld. Wel wordt bijgehouden aan hoeveel studenten stipendia, beurzen, prijzen, tentoonstellingen worden toegekend, maar niet duidelijk is of dat ook concrete inhoudelijke informatie over kwalificaties oplevert. Niet helder is hoe verkregen informatie vertaald wordt naar eventuele aanvullingen van het programma. Een duidelijk mechanisme op dat punt lijkt te ontbreken. De commissie concludeert daarom dat de opleiding het belang van borging van de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden wel ziet, maar nog niet over de adequate mechanismen beschikt die een positief oordeel zouden rechtvaardigen.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De onderwijsvisie van de opleiding is globaal beschreven in het beleidsplan. De opleiding streeft een tweetal doelen na. Enerzijds een verdieping en verbreding van de artistiek -inhoudelijke en theoretische ontwikkeling, anderzijds een verdere beroepsmatige voorbereiding op de beroepspraktijk. Daartoe wil de opleiding een stimulerend klimaat scheppen met name door de samenvoeging van verschillende disciplines. Al eerder is duidelijk gemaakt dat de opleiding sterk individueel gericht is. Dit houdt in dat ook de werkvormen en studieactiviteiten in belangrijke mate bepaald worden door de eigen doelstellingen van de student. Deze kan individueel werken aan een opdracht, maar ook wordt er gewerkt in projectvorm. Studenten zijn met name zeer positief over de heterogene samenstelling van de projectgroepen zowel wat betreft discipline als nationaliteit. Op die wijze wordt aandacht besteed aan de noodzakelijk geachte samenwerking. Ook wordt ervaring opgedaan met presentatie en verkoop door middel van presentaties van het eigen werk in uiteenlopende situaties. Daarnaast zijn er werkvormen als workshops, lezingen, discussies (met gastdocenten), de gezamenlijke voortgangsbesprekingen. De werkvormen zijn sterk gericht op de bevordering van zelfstandigheid, zelfwerkzaamheid en zelfredzaamheid. De commissie vindt dat de werkvormen in voldoende mate passen bij de uitgangspunten en opzet van de opleiding.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

De toetsing vindt op twee niveaus plaats. Er is in de eerste plaats sprake van een continue toetsing. Daarbij wordt gekeken hoe de student zich ontwikkelt. Dat gebeurt door de begeleidende docenten en gastdocenten tijdens werkbesprekingen. Daarnaast zijn er de eerder genoemde tweewekelijkse gezamenlijke voortgangsbesprekingen waarin het gepresenteerde werk centraal staat. Daarbij spelen ook de onderlinge reacties van studenten op elkaars werk een rol. Tenslotte moet in dit kader de toetsing door de buitenwacht genoemd worden. Studenten wijzen op de mening van externen bij de opdrachten naar buiten. De student wordt steeds gedwongen zich te verdedigen en te verantwoorden. Hiermee wordt weerbaarheid aangeleerd en wordt voorkomen dat het formele oordeel onverwacht komt. Deze formele beoordeling vindt plaats aan het eind van het eerste jaar en voor de start van de meesterproef. En er is de eindbeoordeling. Het gaat hier om een evaluatief gesprek tussen de student en een begeleidende docent. De commissie heeft niet kunnen achterhalen of de conclusies van het gesprek en het oordeel worden vastgelegd. Wel is het zo dat een student die onvoldoende presteert daarvan schriftelijk op de hoogte wordt gebracht vergezeld van suggesties voor verbetering. Er wordt naar zeggen van de studenten een aantal criteria toegepast die echter niet formeel vastliggen.

Het gaat dan om: ontwikkeling, niveau, eigenheid, tempo. De feedback kan echter ook betrekking

hebben op de organisatie van een tentoonstelling. Studenten en afgestudeerden tonen zich tevreden met de wijze van toetsing. Ze krijgen naar eigen zeggen voldoende feedback tijdens het beoordelingsproces.

De commissie vindt de wijze van toetsing zinvol gezien de opzet van de opleiding en datgene wat beoordeeld wordt. Wel vindt ze dat de criteria die aan de diverse beoordelingen ten grondslag liggen explicieter gemaakt zouden moeten worden. Er is nu sprake van een voornamelijk mondelinge cultuur. De opleiding spreekt in het zelfevaluatie-rapport over een eindbeoordeling waaraan een certificaat gekoppeld is. Dat kan toch alleen hard gemaakt worden als er heldere criteria zijn. Dergelijke criteria heeft de commissie niet gesignaleerd. Ze adviseert de opleiding daar waar mogelijk toetsingscriteria te ontwikkelen, die helder te formuleren en vast te leggen, zodat de toetsing helderder en controleerbaarder wordt.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **voldoende** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Het aantal studenten dat zich aanmeldt voor de opleiding is sinds 1995 sterk toegenomen. Met name de buitenlandse belangstelling wordt steeds groter. Het aantal aanmeldingen overtreft het aantal beschikbare plaatsen. De opleiding kan een scherpe selectie aan de poort toepassen. Naast de formele eis van een HBO -kunstopleiding wordt een aantal aanvullende eisen gesteld. Ook is toelating afhankelijk van de groepssamenstelling. Een toelatingscommissie oordeelt op basis van werk en een projectvoorstel over de geschiktheid voor de opleiding. De commissie vindt dat een adequate procedure. De opleiding heeft tien plaatsen beschikbaar verdeeld over twee jaar. Dat is weinig en de opleiding spreekt dan ook van een structurele, steeds nijpender wordende ondercapaciteit.

Dat maakt het moeilijk om de nagestreefde evenwichtige samenstelling van de groep naar discipline te verwezenlijken. Men heeft daarom al gedurende enkele jaren twee extra plaatsen ingevuld, zonder dat daarvoor extra budget beschikbaar is.

De opleiding scout voor de werving actief bij eindexamtentoonstellingen van initiële opleidingen en maakt ook gebruik van haar netwerk. Studenten geven aan dat ze bewust voor de opleiding kiezen op basis van de opzet van het programma, de faam van de Nederlandse vormgeving en de uitstraling van het instituut. Ook het feit dat het om een opleiding in Amsterdam gaat, speelt zeker een rol. Op grond van bovenstaande is de commissie van mening dat het instroom -en toelatingsbeleid voldoende is.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van (...) uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De opleiding beschikt niet over een formeel studiepuntensysteem. De opleiding gooit alles op het intensieve begeleidingssysteem waarin de studievoortgang in positieve of negatieve zin aan de orde komt. Hebben studenten problemen met de zwaarte van de studielast, dan kan daarover gepraat worden tijdens de werkbesprekingen of de individuele evaluatiegesprekken. Is er werkelijk een probleem, dan wordt naar oplossingen gezocht. Anderzijds kan er bij gebrek aan voortgang een formele waarschuwing gegeven worden. Van harde waarborgen voor een reële studielast kan echter niet gesproken worden. Studenten gaven aan dat het doen van de opleiding zwaar is, maar dat heeft meer te maken met het feit dat ze erbij moeten werken, omdat ze geen studiebeurs hebben. Over de zwaarte van het programma als zodanig hebben ze geen klachten. Dat de studie te doen is, blijkt verder uit het geringe aantal uitvallers en uit het feit dat het merendeel van de studenten de opleiding na twee jaar met een diploma verlaat. Uit de paragraaf over toetsing is al duidelijk geworden dat de toetsing enerzijds continu plaatsvindt, anderzijds zich concentreert in drie momenten in het opleidingstraject. Daar wordt direct feedback gegeven.

De opleiding kent, voorzover de commissie heeft kunnen nagaan, geen formele herkansingen. Bij de beoordeling geconstateerde tekorten worden meegenomen en in principe weggewerkt in een later stadium van het door de student uitgezette traject. De commissie vindt dat voor een voortgezette opleiding een aanvaardbare werkwijze.

De commissie vindt op grond van het feitelijk functioneren dat de opleiding voldoende studeerbaar is. Toch raadt ze de opleiding aan om een poging te wagen tot een formeler studiepuntensysteem te komen. Wettelijk staat vast dat een voortgezette opleiding hoogstens 84 studiepunten mag bedragen, waarbij een studiepunt staat voor veertig uur. Op dit moment kan de opleiding niet hard maken of werkelijk aan deze wettelijke eis wordt voldaan.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

In het zelfevaluatie rapport wordt behalve het antwoord 'ja' op de evaluatievraag geen informatie gegeven over de begeleiding. Dat wil echter niet zeggen dat er op dat punt niets gebeurt. Uit de gesprekken met de studenten en afgestudeerden is gebleken dat de begeleiding intensief is. Studenten worden vrijwel permanent individueel begeleid. Dat gebeurt in de eerste plaats door de vaste staf, maar – meer inhoudelijk - ook door gastdocenten. Er zijn 'formele' evaluatiemomenten zoals werkbespreking en evaluatiegesprek, maar begeleiding is er ook op aanvraag van de studenten. Begeleiding richt zich in eerste instantie op de individuele artistieke ontwikkeling: "zij begeleiden bij het vinden van een weg". Daarbij is het bijvoorbeeld mogelijk dat geadviseerd wordt een deel van de opleiding aan een ander instituut te volgen. Daarnaast komen ook meer praktische zaken in de begeleiding aan de orde zoals studievoortgang en financiële problematiek. Studenten waarderen de begeleiding en wijzen er tegelijkertijd op dat ze in hoge mate zelf verantwoordelijk zijn (N.B. de gemiddelde leeftijd van de studenten is 29 jaar). De commissie concludeert dat er van een formeel systeem van begeleiding geen sprake is. Hoewel de formele borging van het begeleidingssysteem verbetering behoeft, vindt de commissie de begeleiding in de uitvoering zeker voldoende.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is beschreven hoe de confrontaties met de beroepspraktijk een wezenlijk onderdeel uitmaken van het curriculum. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen, 4.2 en 6.3, zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt geen beleid, hoewel ze wel zicht heeft op aangeleverde kengetallen. De opleiding geeft zelf aan dat het rendement hoog is, namelijk twee uitvallers op 46 studerenden in zes jaar. Dat is op zich een goede uitkomst, maar er zijn meer kengetallen voor rendementsbepaling. De commissie is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding nauwe-

lijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd, dat ze - gezien de opzet van programma en de begeleiding - behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt **goed** voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

De opleiding is, mede door de onderwijsopzet, sterk extern gericht. De opleiding beschikt over een uitgebreid netwerk van contacten zowel binnen als buiten Nederland. Met name de aanwezigheid van veel buitenlandse studenten heeft eraan bijgedragen dat er een goed internationaal netwerk is opgebouwd. Daarnaast wordt er veelvuldig gebruik gemaakt van gastdocenten uit verschillende disciplines. De opleiding manifesteert zich in het werkveld door het organiseren van symposia, workshops, discussies en projecten met verwante instellingen. Ook neemt men deel aan de activiteiten die vanuit het Sandberg Instituut worden georganiseerd. De commissie wil één kanttekening plaatsen. De contacten lijken in sterke mate persoonsgebonden en zijn daarmee kwetsbaar. De commissie adviseert de inbreng van het werkveld structureler te maken bijvoorbeeld door het instellen van een werkveldadviesraad of een begeleidingscommissie. De netwerkfunctie wordt door studenten en werkveldvertegenwoordigers als sterk punt van de opleiding gezien. De commissie is het daarmee eens.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

Al eerder is aangegeven dat een belangrijk onderdeel van deze opleiding is het doen van (toegepast) onderzoek naar nieuwe manieren van produceren, presenteren en distribueren maar daarnaast ook vooral ook onderzoek naar nieuwe technieken en materialen. Vooral op die laatste terreinen bevinden zich de contacten van de opleiding met relevante onderzoeksinstituten en expertisecentra. In het zelfevaluatie-rapport worden daar meerdere voorbeelden van gegeven. Zo zijn er contacten met de faculteit voor Lucht -en Ruimtevaarttechniek voor ontwikkelingen op het gebied van textiel. Met het Europees Keramisch Werkcentrum, dat een kennis - en expertisecentrum is op het gebied van keramiek is er een samenwerkingsovereenkomst. De commissie vindt de wetenschappelijke oriëntatie voor deze opleiding hiermee voldoende. Wel vindt ze dat deze als het gaat om de theoretische aspecten van het curriculum, versterkt kan worden.

9 **De opleidingsorganisatie**

9.1 *Inrichting en structuur*

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

Hoewel de opleiding nauw gelieerd is aan de Gerrit Rietveld Academie, opereert het Sandberg Insti-

tuut los van de GRA en vult onderwijsdoelen en -taken zelfstandig in. De organisatie van de opleiding is erg overzichtelijk. De opleiding wordt geleid door het hoofd van de afdeling Vrije Vormgeving. Zij wordt bijgestaan door vijf begeleidende docenten. Een van hen is projectcoördinator. Doordat het team zo klein is en elkaar vrijwel dagelijks ziet, is er in feite sprake van een permanente overlegstructuur. De commissie stelt vast dat zij een enthousiaste, deskundige en gemotiveerde staf heeft aangetroffen die snel en flexibel kan werken, geheel passend bij de opzet van de opleiding. Het hoofd van de afdeling is voor zover het de opleiding betreft integraal verantwoordelijk. Met de andere twee opleidingshoofden wordt maandelijks overlegd. Er is weliswaar een behoorlijke samenwerking tussen de drie afdelingen, maar volgens het zelfevaluatierapport is een grotere samenwerking wenselijk. Dit geldt ook voor de samenwerking met de Gerrit Rietveld Academie. In de gesprekken met de studenten heeft de commissie geen klachten over de organisatie vernomen. De commissie heeft ook geen duidelijke kritiek, maar heeft wel enige zorg over het feit dat het succes van de opleiding in sterke mate verbonden is met de persoon van het afdelingshoofd. Valt deze weg, dan zou dat gevaar kunnen opleveren voor de continuïteit van de opleiding. Dit klemt te meer, omdat er weinig is vastgelegd. De commissie heeft bijvoorbeeld niet kunnen vaststellen of taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van verschillende functies duidelijk zijn omschreven. De commissie vindt het wel van belang dat de grote inspraak van de studenten in de opleiding ook formeel een bevestiging krijgt in een opleidingscommissie die voor het instituut als geheel een rol speelt.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **goed** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit*

De cultuur binnen de opleiding wordt sterk bepaald door kleinschaligheid en individualiteit. De opleiding geeft in het zelfevaluatierapport aan dat zij streeft naar openheid, zowel binnen de opleiding als naar buiten. Deze openheid is door de commissie herkend en ook vertegenwoordigers uit het werkveld bevestigen deze attitude. De opleiding is sterk beroepsgericht. Studenten gaven als belangrijkste kenmerken van de cultuur aan de samenwerking en het feit dat men als volwassenen met elkaar omgaat. Met name het samenwerken in verschillende disciplines heeft een positieve invloed op het werkklimaat. Verantwoordelijkheid voor het eigen studieverloop staat hoog in het vaandel. Al eerder is duidelijk gemaakt dat de individuele student en zijn eigen studiep pad centraal staan. Hij/zij is zelf verantwoordelijk voor invulling en voortgang. Indien nodig wordt het programma bijgesteld. Er wordt hard gewerkt, zowel door de studenten als door docenten. Het onderwijs wordt in belangrijke mate verzorgd door gastdocenten. De omvang van die groep is vrij groot en de samenstelling sterk wisselend. Teamvorming en onderlinge afstemming zijn daardoor moeilijk. Er ontstaat in combinatie met de sterke externe gerichtheid wel een sfeer van innovativiteit, actualiteit en dynamiek die aansluit bij de uitgangspunten van de opleiding. De commissie heeft tijdens haar bezoek een heel positieve indruk van de cultuur binnen de opleiding gekregen.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Daar het Sandberg Instituut organisatorisch deel uitmaakt van de Gerrit Rietveld Academie, valt het personeelsbeleid voor wat betreft de vaste staf onder het personeelsbeleid van de GRA. Dit beleid wordt in het specifieke deel over de GRA beschreven en als voldoende beoordeeld. Het Sandberg Instituut heeft alleen te maken met de werving van de gastdocenten. Die geschiedt op initiatief van studenten of de opleiding. Voor de selectie is een aantal criteria geformuleerd. Daarbij gaat het zowel om artistieke als didactische kwaliteiten. Evaluaties van studenten zijn in belangrijke mate bepalend of gastdocenten wel of niet terugkeren. De staf bepaalt uiteindelijk of een docent al dan niet terugkomt. De commissie heeft tijdens het gesprek met de docenten geen klachten of kritische opmerkingen over deze procedure gehoord. Ze vindt het beleid ten aanzien van de gastdocenten adequaat en daarmee voldoende.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De opleiding is sinds december 2001 gehuisvest in een voormalig klooster in Amsterdam -Zuid. De ruimte is zodanig dat er voor elke student een eigen atelierruimte is. Daarnaast zijn er centrale ruimtes die zeer geschikt zijn voor exposities en presentaties. Studenten kunnen gebruik maken van de goed uitgeruste werkplaatsen van de Gerrit Rietveld Academie. Daarnaast heeft het Sandberg Instituut eigen faciliteiten voor hout, textiel, digitale techniek en video. Wat ontbreekt is een werkplaats kunststoffen. Uit de het gesprek met de docenten is duidelijk dat ze de faciliteiten (ruimte, middelen, hardware) door de te beperkte financiële middelen als zwak punt ervaren. Van studenten heeft de commissie geen klachten vernomen. Desondanks vindt de commissie het geheel overziende de faciliteiten voldoende.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De paragraaf over de kwaliteitszorg in het zelfevaluatie-rapport is erg mager. In feite wordt er alleen gewezen op een beroepsprocedure voor studenten die het niet eens zijn met hun beoordeling. Problemen worden besproken in de wandelgangen. Er is geen formele evaluatie van curriculum en docenten door studenten. Van een systematische kwaliteitszorg is geen sprake. Er is geen kwaliteitszorgplan,

er zijn voor de verschillende aspecten van de opleiding geen beargumenteerde kwaliteitscriteria geformuleerd.

De commissie heeft ook een duidelijke visie op kwaliteitszorg gemist. De kwaliteitszorg is zo te afhankelijk van ad hoc -oplossingen en individuele inschattingen. De commissie ziet in dat een compleet integraal kwaliteitszorgsysteem voor een opleiding als deze een te zwaar instrument is. Wel vindt ze dat de opleiding, binnen haar eigen context, tot een systematischer aanpak zou moeten komen, ondermeer door de impliciet gehanteerde kwaliteitseisen vast te leggen. Temeer geldt dat voor het Sandberg Instituut in totaliteit. In dat kader heeft de commissie ook een opleidingscommissie gemist die een belangrijke rol in een systematischer kwaliteitsbewaking zou kunnen spelen.

Hoewel de commissie waardering heeft voor wat er informeel aan kwaliteitszorg wordt gedaan, beoordeelt ze de huidige situatie, uitgaande van de teneur van de evaluatievraag, als onvoldoende.

11.2 *Het zelfevaluatie rapport*

*Het zelfevaluatie rapport beantwoordt **onvoldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Hoewel er gepoogd is om een serieus antwoord te geven op de evaluatievragen, is de behandeling heel beperkt gebleven. Het zelfevaluatie rapport is voornamelijk beschrijvend van aard en in de beschrijving vaak weinig informatief. Dit wordt ook niet aangevuld door te verwijzen naar bestaande documenten of op schrift gestelde procedures. Er zijn geen expliciete kwaliteitscriteria benoemd waarnaar de opleiding streeft. Een concrete sterkte/zwakte -inventarisatie wordt nergens gegeven. Voorzover er al verbeteracties worden beschreven, zijn die niet voorzien van informatie over uitvoering, planning etcetera. De commissie heeft veel moeite moeten doen om aanvullende informatie te vergaren. Van een valide en betrouwbaar zelfonderzoek is in dit zelfevaluatie rapport naar de mening van de commissie geen sprake.

12 **Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen**

Zoals uit de rapportage duidelijk is geworden, heeft de commissie een positieve indruk van de voortgezette opleiding Vrije Vormgeving. Ze heeft een inspirerende opleiding aangetroffen die niet alleen opleidingsinstituut wil zijn, maar ook binnen het vakgebied een voortrekkersrol wil vervullen. De commissie waardeert de opzet van het curriculum, zowel het binnenschoolse als het buitenschoolse. Deze opzet doet recht aan de gekozen uitgangspunten en het type studenten dat de opleiding volgt. De opleiding is in feite een combinatie van een laboratorium en een facilitair bedrijf. Er is sprake van een grote vrijheid, maar ook van een grote verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces.

Het onderwijsproces is, in elk geval wat de uitvoering betreft, op orde. Met name de begeleiding is intensief.

De opleiding maakt een dynamische indruk en is sterk extern gericht, landelijk en internationaal. Ze levert zeer professionele studenten/kunstenaars/vormgevers af. De commissie ziet de meerwaarde van de opleiding op een drietal punten: de duidelijke professionalisering die studenten doormaken, het feit dat de opleiding over een uitgebreid netwerk beschikt en het feit dat het de enige opleiding voor vrije vormgeving is. De commissie vindt dat er sprake is van een opleiding en niet van een

werkplaats, hoewel de opleiding sterke werkplaatsachtige trekken vertoont.

De opleiding geeft in het beleidsplan aan dat haar doelstellingen en ambities niet haalbaar zijn doordat er onvoldoende draagkracht is. Daardoor wordt haar bijzondere positie onvoldoende benut. De commissie steunt dan ook de door de opleiding bepleite uitbreiding van het aantal studieplaatsen

De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende geven. In een aantal gevallen: beroepsbeeld, gerealiseerde kwalificaties, externe relaties en cultuur werd zelfs een goed gegeven. Vier onderdelen werden als onvoldoende beoordeeld: de eindtermen, de borging van de eindkwalificaties, het kwaliteitszorgsysteem en het zelfevaluatie-rapport.

De commissie ziet voor haar positieve oordelen een aantal oorzaken.

Er zijn heldere visies op beroep, werkveld en de eigen unieke positie. Deze visies geven richting aan onderwijsproces en - inhoud. Daarnaast speelt een aantal organisatie - en cultuuraspecten een rol: de kleinschaligheid, de enthousiasmerende inbreng van het hoofd van de opleiding, de inzet en betrokkenheid van de staf en de deskundigheid van de gastdocenten. Belangrijk is ook de inzet en het talent van de studenten. Zoals het werkveld zegt, het gaat om de beteren.

De opleiding heeft vier onvoldoendes gekregen. Die liggen merendeels op het terrein van de kwaliteitszorg. Op dat punt schiet de opleiding beslist tekort. De commissie vindt dat elke opleiding, hoe klein ook een systeem voor kwaliteitszorg dient te hebben. Dat hoeft geen zwaar systeem te zijn, maar het kan toegesneden worden op de omvang en aard van de opleiding. Is er een goed intern systeem, dan kost het ook minder moeite om zonder grote inspanning een adequaat zelfevaluatie-rapport te schrijven.

De commissie heeft kritische opmerkingen gemaakt onder meer over: leerdoelen, toetscriteria, vastlegging van de studielast, de formele borging van de begeleiding, het vastleggen van taken en verantwoordelijkheden van diverse geledingen en het vastleggen van kwaliteitseisen. Steeds gaat het hier - evenals bij de opleiding Autonome Kunst - om het zelfde probleem, het ontbreken van een formeel- schriftelijke cultuur of anders gezegd er is te weinig vastgelegd. Te veel bevindt zich in te weinig hoofden. Daarmee is de opleiding kwetsbaar maar ook niet inzichtelijk voor buitenstaanders. Uit een oogpunt van maatschappelijke verantwoording is dat geen goede zaak. De commissie vindt dat hier verbeteringen nodig zijn, niet om een bureaucratisch dwangbuis aan te leggen, maar om meer zekerheid in te bouwen dat wat nu goed gaat straks ook goed gaat. Een zekere formalisering en structurering zijn nodig om de opleiding minder afhankelijk te maken van individu en toeval. Je moet - zeker als het tegen zit - ergens op terug kunnen vallen. Bovendien zijn er referentiepunten nodig om veranderingen aan af te meten. Dat moet en kan gerealiseerd worden zonder de dynamiek van de opleiding te schaden.

De commissie komt tot een paar aanbevelingen:

- Formuleer op basis van het beroepsbeeld concrete, toetsbare eindtermen die een indicatie geven van het na te streven (masters)niveau.
- Werk aan een versterking van de theoretische component van het curriculum.
- Ontwikkel binnen de huidige kwaliteitszorg van de opleiding (eventueel op instituutsniveau) een systematiek die toegesneden is op omvang, opzet en verwachte ontwikkeling van de opleiding.
- Leg in het kader van het interne kwaliteitszorgsysteem de nu impliciete normen, criteria, uitgangspunten, kwaliteitseisen, taken en verantwoordelijkheden vast.
- Stel voor het Sandberg Instituut een soort opleidingscommissie in, zodat de studenteninbreng ook formeel is vastgelegd.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Totaal aantal ingeschreven studenten				5	14	15	14	15
Totaal aantal docenten								
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom, havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'					5	9	6	9
Totaal aantal geslaagden					5	5	4	
Aantal geslaagden uit prop.instream 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren					1,8	2,0	2,3	
Aantal studiestakers						5		
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren						1,6		
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Diploma behaald na 1 jaar					11			
Diploma behaald na 2 jaar				80	67	50		
Diploma behaald na 3 jaar				80	78			
Diploma behaald na 4 jaar				80				
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
Percentage uitval na 1 jaar						50		
Percentage uitval na 2 jaar					11			
Percentage uitval na 3 jaar				20				
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Hogeschool Rotterdam, Rotterdam

Willem de Kooning Academie/ Piet Zwart Instituut

Opleiding: Voortgezette opleiding Autonome Beeldende Kunst
Visitatiedatum: 13 maart 2002

Samenvatting

De commissie heeft zich positief uitgesproken over de opzet, inrichting en uitvoering van het programma. Het curriculum heeft een goede balans tussen vraag- en aanbodgestuurd onderwijs. Het curriculum is goed doordacht, interessant, uitdagend en goed vormgegeven. Gerichtheid op onderzoek met als specialisatie de publieke ruimte en een externe, sterk internationale oriëntatie zijn de sterkste kenmerken. Er is tevens sprake van een kleine maar goed functionerende onderwijsorganisatie. De ondersteunende processen zijn op orde. De opleiding levert dan ook professionele studenten af die zeker zelfstandig een beroepspraktijk kunnen onderhouden. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende geven.

Inleiding

De voortgezette opleiding Autonome Beeldende Kunst maakt deel uit van het Piet Zwart Instituut dat in 2001 is opgericht. Het instituut omvat tevens de tweede faseopleiding Interieurarchitectuur en zal in 2002 uitgebreid worden met een opleiding Mediadesign & Communicatie en een centre of excellence voor digitale media. Het Piet Zwart Instituut is onderdeel van de Willem de Kooning Academie te Rotterdam. Het instituut heeft een eigen locatie. De opleiding heeft op basis van een samenwerking met de University of Plymouth de masterstatus verkregen. De opleiding, die in 1995 startte heeft 21 studenten. Zij worden ondersteund door een coördinator, 13 docenten en een groot aantal gastdocenten. In 1999 heeft men op basis van een kritische evaluatie besloten tot een ingrijpende curriculumverandering. Dit vernieuwde curriculum is in het studiejaar 1999-2000 geïmplementeerd.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN -KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **goed** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepsveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding besteedt in het zelfevaluatie-rapport veel aandacht aan haar beroepsbeeld. Ze onderschrijft het beroepsprofiel zoals dat is neergelegd in het rapport *Beroep Kunstenaar*, maar komt voor de voortgezette opleiding tot een nadere precisering. Bewust wordt gebroken met het traditionele beeld van de kunstenaar als buitenstaander. Visuele praktijken vinden niet plaats in een isolement maar zijn deel van een netwerk aan sociale en culturele relaties en referenties. Deze gaan verder dan het traditionele domein van de kunst.

Niet zozeer het medium staat centraal maar het toepassingsgebied of de gekozen benadering. Door de sterke gerichtheid op contexten is een doel van de opleiding dan ook om deelnemers te leren relaties aan te gaan en verbanden te ontwikkelen. Als consequentie van deze beroepsvisie wordt er in het curriculum nadruk gelegd op een combinatie van onderwijs, experiment en onderzoek.

De opleiding profileert zich verder door specifiek de aandacht te richten op de publieke ruimte. Ook daar heeft de opleiding een eigen benadering.

Duidelijk is dat binnen een dergelijk uitgangspunt de relatie met de buitenwereld van groot belang is. De opleiding volgt dan ook nauwlettend ontwikkelingen op het terrein van de kunst, maar ook die in de maatschappij en tracht aan die ontwikkelingen een bijdrage te leveren.

Dit hier nu kort weergegeven uitgangspunt en de uitwerking ervan in het curriculum, wordt blijkens de gesprekken met studenten, afgestudeerden en werkveld ook als zodanig herkend en onderschreven. Het is goed dat dit beroepsbeeld, in weliswaar verkorte vorm, via de studiegids aan de studenten duidelijk wordt gemaakt.

De commissie komt tot de conclusie dat de opleiding over een eigen, expliciete en adequate visie op het beroep beschikt. Deze visie is in meerdere documenten helder en goed beargumenteerd.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De opleiding heeft aansluitend bij de uitgangspunten van de Willem de Koningacademie een aantal algemene uitgangspunten voor het onderwijs: de verhouding tot een brede maatschappelijke context, de relatie tussen de artistieke visie en de praktische toepasbaarheid en de geïntegreerde benadering van alle media. Daarnaast is er op basis van de uitgangspunten van de opleiding een aantal competenties beschreven. Bijvoorbeeld: kritische analyse en reflectie, een onderzoekende en een bevragende houding. Daarnaast en gedeeltelijk ermee samenvallend heeft de opleiding ook een set eindtermen die in samenwerking met de University of Plymouth zijn vastgesteld. De eindtermen zijn opgenomen in het *MA handbook 2001-2002*. Deze eindtermen zijn op zich duidelijk en bruikbaar, maar ze sluiten niet geheel aan bij de hierboven beschreven beroepsvisie. Dat komt

omdat de opleiding een ontwikkeling heeft doorgemaakt, die niet geheel meer aansluit met de situatie in Plymouth. De opleiding streeft dan ook een eigen accreditatie na en wil in dat kader de eindtermen aanpassen. Belangrijke wijziging zal zijn dat de sterke nadruk die nu wordt gelegd op het onderzoek in relatie tot de beeldende kunst wordt geleid in de richting van onderzoek en reflectie door middel van de beeldende praktijk. Wat de commissie heeft gemist, is een expliciete aandacht voor de zakelijke en commerciële aspecten van het beroep kunstenaar. Gezien de grote diversiteit van de instroom is niet gegarandeerd dat alle deelnemers dit aspect van het beroep in voldoende mate beheersen. Mogelijk kan daar in de voorgenomen aanpassing van de eindtermen rekening mee worden gehouden.

De commissie acht de huidige eindtermen voldoende om het curriculum inhoudelijk te sturen. Ze zijn zeker relevant voor de verdere voorbereiding op de beroepspraktijk.

2 Curriculum

De opleiding heeft er bewust voor gekozen niet te werken in een werkplaatsachtige setting maar een duidelijk curriculum aan te bieden. Het bestaat uit een hoofdfase van vier trimesters en een eindfase van 2 trimesters.

Het hart van het curriculum bestaat uit vier thematische projecten, één per trimester, jaarlijks wisselend en zo passend bij de brede culturele en sociale context waarin men wil werken. Tevens is actualiteit daarmee gewaarborgd. Voor elk thema wordt specifieke expertise binnengehaald. Studenten kunnen een van de projecten, op basis van een goedgekeurd projectplan zelf invullen. Daarbij is samenwerking met andere instituten /opleidingen mogelijk.

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De commissie vindt de projecten interessant en uitdagend. Studenten en afgestudeerden gaven aan dat ze de projecten waarderen. In wezen biedt het curriculum een kader waarin de student in hoge mate zijn eigen weg kan bepalen. Dit geldt zeker ook voor het studiewerk. Daar werkt de student onder begeleiding (individuele tutorials) aan het eigen werk. Andere belangrijke onderdelen van het curriculum zijn het werkplan en de groepskritiek. Op grond van werkplannen die de commissie heeft gezien vindt ze dit een zeer nuttig onderdeel. In de groepskritiek wordt het werk van een student door de hele groep bevestigd en becommentarieerd. Bij de paragraaf toetsing komt dit onderdeel opnieuw aan de orde. De studie wordt afgerond met een eindproject waarin het onderzoek in relatie tot het eigen product een belangrijke rol speelt. Het eindigt uiteindelijk in een tentoonstelling.

Een probleem in deze fase is de verplichting (vanuit Plymouth) om een redelijk omvangrijk schriftelijk werkstuk te maken. Zo' n scriptie is niet altijd te verenigen met het beeldende werk. Er zijn daarom nu twee eindtrajecten: een postgraduate traject en een mastertraject. De opleiding vindt dat een ongelukkige constructie. Ze wil daarom een eigen accreditering en in dat kader komen tot

een eindtraject waarin het schriftelijke werk (waaronder de werkplannen) beter verdeeld wordt over het hele jaar. De commissie ondersteunt dat voornemen.

Ze vindt dat de opleiding een goede balans gevonden heeft tussen aanbod- en vraaggericht onderwijs. Het curriculum is goed doordacht en goed vormgegeven.

De commissie heeft een kanttekening en die betreft de leerdoelen. In het zelfevaluatie-rapport wordt verwezen naar de studiegids. Daar staan inderdaad bij de projecten in algemene zin leerdoelen vermeld, maar in de afzonderlijke beschrijvingen van de projecten zijn die niet terug te vinden. Zo wordt, zeker voor een buitenstaander, niet duidelijk of werkelijk alle beoogde leerdoelen worden gerealiseerd en ook niet duidelijk is hoe deze onderdelen en bijvoorbeeld ook de theoretische lezingen een bijdrage leveren aan het realiseren van de eindtermen.

Zowel studenten als werkveldvertegenwoordigers waren positief over de opzet en uitvoering van het programma. De commissie sluit zich daar graag bij aan.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

*De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn **voldoende** relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

Van een opleiding die in haar visie zo extern gericht is, mag verwacht worden dat de relatie met de actieve beroepspraktijk sterk is. Deze relatie wordt op een aantal manieren vormgegeven. Zo zijn er de docenten en gastdocenten die zelf actief zijn op het terrein van kunst of kunstbeschouwing. In de als bijlage geleverde cv's wordt daar een overtuigend beeld van gegeven.

Daarnaast maakt de opleiding intensief gebruik van de culturele infrastructuur van Rotterdam. Een deel van de thematische groepsprojecten wordt gerealiseerd in samenwerking met kunstinstellingen en/of resulteert in publieke presentaties. De opleiding geeft daar duidelijke voorbeelden van en ook studenten en werkveld bevestigden dat opleiding en studenten actief in de Rotterdamse kunstwereld vertegenwoordigd zijn. In het kader van Public Domain neemt de opleiding deel aan Public Art Observatory, een Europees netwerk dat onder meer jaarlijks symposia en workshops organiseert. Heel belangrijk zijn de twee tentoonstellingen die verplicht zijn en waarbij het hele proces van maken tot presenteren wordt doorlopen. De eindtentoonstelling vindt plaats in een Rotterdamse instelling. Ook de opleiding zelf wil een publieke functie in het beroepsveld innemen door middel van presentaties, symposia en publicaties. Zo hebben studenten de publicatiereeks 'Sites+Situations' opgezet. Tenslotte moet vermeld worden dat (een deel van) de studenten al een kunstenaarspraktijk hebben. In dat kader ondersteunt en versterkt de opleiding de netwerkpotentie van studenten

Hoewel voor het buitenschools curriculum geldt dat expliciete leerdoelen ontbreken, kan zonder meer gezegd worden dat de concrete uitvoering relevant is voor het bereiken van (een deel van) de nagestreefde eindtermen.

2.3 *Samenhang en integratie binnen het curriculum*

*Er bestaan **voldoende** inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculumonderdelen.*

Het curriculum vertoont een duidelijke mate van samenhang. In verticale zin is het zo dat het geleerde in de hoofdfase, culmineert in het eindproject in de eindfase. In het eindproject, uiteindelijk uitmondend in een tentoonstelling, komen inzichten en competenties uit de hoofdfase samen in de eigen beeldende praktijk. Hier is sprake van integratie. Belangrijke schakel tussen beide fasen is het werkplan, dat enerzijds terugblijkt, anderzijds de nieuwe koers uitzet. Ook dit onderdeel heeft integrerende aspecten. Het laatste werkplan legt zelfs een verbinding met de praktijk na de opleiding. Binnen het studiejaar is er een duidelijke relatie zowel in opeenvolging als inhoudelijk tussen de onderdelen thematische projecten, groepskritieken en het eigen studiewerk. Ook in de projecten is er weer sprake van een integratie van kennis, inzichten en vaardigheden. Kunstgeschiedenis en filosofie worden niet los gebracht, maar geïntegreerd in de thema's. De afstemming tussen theorie en praktijk is in feite al in de vorige paragrafen over het curriculum aan de orde gekomen. Studenten zijn veel in de praktijk werkzaam. Belangrijk is dat de student het geleerde in principe direct kan toepassen in de eigen praktijk, of eigen ervaringen uit die praktijk kan inbrengen in het programma.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **voldoende** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van tevoren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is, in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn dat wil zeggen professioneel kunstenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs, zoals de duidelijke criteria die de opleiding hanteert om het eindproject te beoordelen. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden.

Op grond van deze uitgangspunten, werkplannen en theoretische werkstukken die de commissie heeft gezien, is ze van mening dat de afgestudeerden in voldoende mate beschikken over de nagestreefde eindtermen om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren. Afgestudeerden geven aan bewust voor de benadering van de opleiding te kiezen. Ze waarderen het belang van de theorie, de nadruk op onderzoek en het werken in de projecten. Juist de combinatie theorie – praktijk werd als belangrijk genoemd, evenals de mogelijkheid vele externe contacten te leggen. Verder werd gewezen op grote rol van de intensieve communicatie en het toegenomen vermogen werk te analyseren en daarover te spreken/schrijven. Inhoudelijke omissies in de opleiding werden door hen niet aangegeven.

De werkveldvertegenwoordigers, hoewel beperkt in aantal en representativiteit, toonden zich enthousiast over de afgestudeerden. Gewezen werd op het hoge onderzoek- en kennisniveau. Daarnaast werd ook gewezen op de communicatieve vermogens, zowel mondeling als schriftelijk. Ze zijn flexibel en zich zeer bewust van waar ze mee bezig zijn. Belangrijk is dat de theoretische kennis en reflectie niet op zich zelf staan -“pseudo-filosoof”- maar een doorwerking krijgen in het artistieke werk of zoals een der vertegenwoordigers het formuleerde: “de artistieke praktijk en de sociaal-culturele context zijn niet gescheiden”. Belangrijk is ook dat ze zich manifesteren in de kunstpraktijk door het initiëren van projecten.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De commissie vindt het instrumentarium dat de opleiding op het moment van de visitatie heeft voor de borging van de eindkwalificaties van studenten beperkt. De opleiding wijst op twee activiteiten in 1999; de Mastervalidatie en een evaluatieonderzoek onder alle voortgezette opleidingen. Hier kan echter niet van structurele activiteiten gesproken worden. Het is niet zeker of het landelijke onderzoek herhaald wordt. Andere instrumenten zijn nog in ontwikkeling. Er wordt een beroepenveldcommissie samengesteld en een opleidingcommissie wordt geïmplementeerd. Over het functioneren daarvan kunnen dus nog geen uitspraken gedaan worden. Van een gestructureerd alumni beleid is evenmin nog sprake. Contacten zijn informeel. Er wordt geen eigen onderzoek gedaan door middel van enquêtes onder afgestudeerden. Evenmin heeft de commissie kunnen constateren dat de opleiding systematisch een bestand bijhoudt van aan afgestudeerden toegekende stipendia, beurzen prijzen, tentoonstellingen enzovoort. De commissie concludeert derhalve dat de opleiding het belang van borging van de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden ziet, maar nog niet over de adequate mechanismen beschikt dat een positief oordeel gegeven kan worden

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **voldoende** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

Op basis van haar beroepsbeeld heeft de opleiding een duidelijke onderwijsvisie geformuleerd. Daarin staan de actieve kennisverwerving en -toe-eigening en de integratie van theorie en praktijk centraal. De opleiding typeert haar didactische aanpak als: "Dialogue based learning". Daarin staan discussie en communicatie dus centraal. Vandaar dat veel wordt gewerkt met werkvormen als projecten, werkgroepen, opdrachten, groepskritieken, het organiseren van tentoonstellingen. Dit zijn tevens werkvormen die de integratie van kennis, beroepsvaardigheden en beroepshouding bevorderen. Daarnaast is er het eigen studiewerk en zijn er -als onderdeel van de thematische projecten-, de lezingen en presentaties van de (gast)docenten.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **goed** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

Een eerste toetsinstrument is het eerder genoemde werkplan. In feite gaat het hier om een zelf-evaluatie. Cruciaal is het vermogen om eigen criteria te ontwikkelen. Voor het schrijven zijn richtlijnen ontwikkeld en het plan komt tot stand, in nauw overleg met de begeleider.

Een tweede toetsmoment is de groepskritiek. Hier zijn het medestudenten die het werk van een student beoordelen onder leiding van twee begeleiders. Het gaat hier om gemaakt werk, een tekst betreffende dat werk en een aantal vragen die de discussie kaderen. Het is de bedoeling dat de maker zelf zo min mogelijk aan het woord is. De uitkomst van de evaluatie wordt schriftelijk vastgelegd. De hele procedure, inclusief leerdoelen, is vastgelegd in de studiegids en in een handboek. Studenten zijn zeer enthousiast over de methode. Er wordt intensief feedback gegeven. Deze is heel goed voor de reflectie op eigen werk, vooral omdat er een geheel nieuw zicht op het werk wordt gegeven. Bovendien leer je het werk van anderen analyseren.

De commissie vindt het een inventieve opzet die past bij de opleiding en die een goede mogelijkheid biedt om het werk van de studenten op een hoger plan te tillen.

Ten slotte is er de eindbeoordeling die formeel plaats vindt. Er zijn meerdere checkmomenten, er zijn acht heldere criteria en het eindoordeel wordt in belangrijke mate bepaald door twee beoordelaars. Het eindoordeel ligt bij de examencommissie waarin onder andere een externe deskundige en een vertegenwoordiger van de University of Plymouth zitting hebben. De commissie vindt dat er sprake is van een adequate toetsprocedure.

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **goed** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

Het aantal studenten dat zich aanmeldt voor de opleiding is sinds 1998 verdubbeld en overtreft sterk het aantal beschikbare plaatsen. De opleiding heeft het voor studiejaar 2001-2002 12 studenten toegelaten. De opleiding scout actief bij eindexamentoonstellingen en maakt voor de werving gebruik van haar netwerk. Veel aanmeldingen zijn op basis van mond-tot-mond informatie. Studenten geven aan dat ze bewust voor de opleiding kiezen op basis van uitgangspunten (o.a. gerichtheid op publieke domein) en opzet van het programma. Om tot de opleiding toegelaten te worden is er een preselectie en een toelatingsgesprek met een toelatingscommissie. De opleiding hanteert in principe de startkwalificaties van het rapport *Beroep Kunstenaar* als toelatingseis, maar heeft ook een zestal aanvullende, op de opleiding toegesneden eisen geformuleerd. Tevens wordt rekening gehouden met de samenstelling van de groep. De commissie vindt dat heldere en legitieme uitgangspunten.

De vraag naar aansluiting op de vooropleiding is hier niet opportuun omdat de instromende studenten (33% is buitenlander), geschoold zijn binnen heel verschillende beroeps- en onderwijs-tradities. Die aansluiting speelt wel een rol in het toelatingsgesprek. Er is dus niet eenvoudig sprake van een overgang van een initiële naar een voortgezette opleiding en de commissie vindt dat een goede zaak. De opleiding geeft zelf aan dat eventuele (technische) deficiënties, binnen de initiële opleiding opgevangen kunnen worden. Voor studenten die aantoonbaar al een vergelijkbare voortgezette opleiding hebben gevolgd is er een verkorting van twee trimesters mogelijk.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van (...) uitvoering van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

De studielast is gebaseerd op een evenwichtige spreiding tussen studentgestuurde en docentgestuurde onderdelen. Zo zijn er per trimester 6 studiepunten voor de thematische projecten en 6 voor het individuele studiowerk. De rest gaat naar de groepskritieken, de werkplannen en het eindproject (23 studiepunten). Jammer is dat de studiepuntenverdeling niet is opgenomen in de studiegids. Van studenten en afgestudeerden heeft de commissie geen klachten over zwaarte en spreiding vernomen. Klachten op dat punt kunnen studenten kwijt via de 'participants meetings' met de coördinator en in de jaarlijkse programma-evaluaties. Met opmerkingen wordt zeker iets

gedaan gezien de veranderingen op dit punt sinds het studiejaar 2000-2001. Toetsmomenten liggen vast. De groepskritieken vinden zeker eens per maand plaats volgens een rooster dat aan het begin van het jaar wordt bekend gemaakt.

Herkansingen zijn mogelijk voor thematische projecten en het eindproject. Dit laatste kan een keer herkanst worden. In overleg met de examencommissie worden afspraken gemaakt. Bij de projecten kan het zijn dat een ander project gedaan moet worden. Dit hoeft niet tot studievertraging te leiden als het projectwerk plaatsvindt ten koste van het studiewerk. Dit kan wel tot een zekere spanning leiden. De commissie vraagt zich af of niet via bijvoorbeeld een aanvullende opdracht of een presentatie een vertraging van een trimester te voorkomen is. De commissie vindt al met al dat er sprake is van een studeerbaar curriculum.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert een **goed** systematisch beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

De opleiding kent verschillende soorten begeleiders en begeleiding. Zo is er een jaarlijks wisselend team van individuele begeleiders. Studenten kunnen voor de individuele tutorials intekenen op een rooster. Zij zijn daarover zeer te spreken evenals over de begeleiding zelf die als persoonlijk en intensief wordt beschreven. Aandacht is er niet alleen voor het proces van werken, maar ook voor het werk zelf. Bij de groepskritieken zijn er steeds twee docenten als begeleider betrokken. Deze groepskritieken worden als een vast punt in het voortgangsproces ervaren. Verder is er nog de vaste begeleider bij het opstellen van de werkplannen en de begeleiding van de projecten door projectbegeleiders. Voor meer algemene studieproblemen is er de decaan. De commissie vindt dat de begeleiding goed in elkaar zit. Ze heeft niet vast kunnen stellen of taken en verantwoordelijkheden van begeleiders expliciet en helder zijn gedefinieerd. Ze vraagt zich af of dat ook nodig is in een opleiding die klein is en waarschijnlijk klein zal blijven.

De voortgangsregistratie wat betreft studiepunten gebeurt via het CATS/CAAS systeem. Elk trimester krijgen studenten en (begeleidende) docenten een overzicht van de resultaten. Studenten zijn zeer te spreken over de begeleiding. Ze voelen zich gesteund en zijn steeds goed geïnformeerd over hun vorderingen.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperioden) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodedoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding gezien de uitgangspunten en opzet van het programma geen belangrijke rol. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is beschreven hoe de confrontaties met de beroepspraktijk een wezenlijk onderdeel uitmaken van het curriculum. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling

plaats die in eerdere paragrafen 4.2 en 6.3. zijn besproken en van een oordeel voorzien. Voor haar oordeel over deze evaluatievraag verwijst de commissie derhalve naar die paragrafen.

7 Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

De opleiding voert op dit punt (nog) geen duidelijk beleid, hoewel ze wel zicht heeft op aangeleverde kengetallen. De commissie vindt dit echter geen probleem, omdat er in feite geen beleid te voeren is. De opleiding geeft zelf al aan dat het huidige curriculum zo jong is, dat er nog geen conclusies te trekken zijn voor de langere termijn. De commissie zelf is van mening dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor de opleiding op dit moment nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd, dat ze -gezien de opzet van programma en de begeleiding- behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen. Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van de kengetallen, die wel verzameld worden, problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt **goed** voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

In een vorige paragraaf (2.2) is reeds beschreven hoe de opleiding vanuit haar visie sterk extern gericht is en actief gebruikt maakt van de buitenwereld voor inhoud en vormgeving van het curriculum. De opleiding geeft daar in het zelfevaluatie-rapport nog eens duidelijke voorbeelden van. Docenten en gastdocenten werken allen in de beroepspraktijk. Daar een groot deel van de begeleiders slechts voor een jaar wordt aangesteld, is een voortdurende instroom van actuele en verschillende visies en ervaringen gegarandeerd. De opleiding heeft vele contacten met culturele instanties en instellingen en werkt daar deels ook mee samen met name in het kader van de thematische projecten. Daarnaast zijn deze contacten ook van belang voor de discussie en dialoog op instituutsniveau.

Uit de gesprekken met werkveldvertegenwoordigers is duidelijk geworden dat de opleiding door haar actieve opstelling een plek in het culturele leven van Rotterdam en regio heeft verworven. Daarnaast zijn er vele contacten met onderwijsinstellingen in binnen- en buitenland. Via bijlagen worden daar uitgebreide overzichten van gegeven. De opleiding werkt aan de samenstelling van een beroepenveldcommissie. De commissie vindt dat een goede en noodzakelijke ontwikkeling, omdat er dan ook van een structurele input vanuit het werkveld sprake is. Voorwaarde is dan wel dat de samenstelling van die commissie representatiever is dan de vertegenwoordiging waarmee de commissie tijdens het visitatiebezoek heeft gesproken.

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt **goed** voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De opleiding gaat in het zelfevaluatie-rapport uitgebreid in op de wetenschappelijk oriëntatie. Dat heeft ermee te maken dat onderzoek –met name van het “public domain”- een belangrijk onderdeel van het onderwijs uitmaakt. De opleiding onderhoudt structurele relaties met meerdere universiteiten en onderzoeksinstituten o.a. in Linz, Keulen en Zurich. Het gaat dan om uitwisseling van onderzoek, ontwikkeling van onderzoeksmethodologie en curriculum ontwikkeling. De commissie heeft met vertegenwoordigers van een aantal instituten gesproken. Van bijzonder belang voor het curriculum is de samenwerking met de University of Plymouth in verband met de mastersvalidatie.

Daarnaast zijn er de (gast)docenten die vaak zelf onderzoek verrichten op diverse terreinen en is een aantal thematische projecten gebaseerd op lopend academisch onderzoek. Resultaten van onderzoek worden gepresenteerd in workshops, symposia en publicaties. Genoemd is reeds de publicatie *Sites + Situations*.

Tenslotte zal het Piet Zwart Instituut een center of excellence krijgen dat onderzoek op professioneel niveau mogelijk maakt. De commissie concludeert dat de opleiding in sterke mate voeling houdt met relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.

9 De opleidingsorganisatie

9.1 Inrichting en structuur

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

Sinds september 2000 is het Piet Zwart Instituut de overkoepelende organisatie voor de twee bestaande opleidingen en de nieuw op te richten derde voortgezette opleiding en een center of excellence. De organisatie van de opleiding is zeer overzichtelijk. Ze wordt aangestuurd door een coördinator die verantwoordelijk is voor de inhoud van het programma, de onderwijsvisie, de curriculumontwikkeling en de dagelijkse leiding. Voor de curriculumontwikkeling is er een specifiek team dat bestaat uit de coördinator en twee docenten met een langere (dan een jaar) aanstelling. De coördinator van autonome beeldende kunst is tevens coördinator van het Piet Zwart Instituut. Naast dit team zijn er 11 docenten en rond de 20 gastdocenten bij het programma betrokken. De nagestreefde flexibiliteit past goed bij de opzet van het programma. Overleg vindt formeel plaats tijdens programmabesprekingen (minimaal twee per jaar) en tussen coördinator en individuele docenten. Daarnaast is er veel informeel contact. Docenten en studenten toonden zich tevreden over het functioneren van de organisatie.

De opleidingscoördinator is direct verantwoording schuldig aan de directeur van de Willem de Koning Academie, die intergraal eindverantwoordelijk is. In overleg met hem wordt jaarlijks een jaarplan, verbeterplan en begroting opgesteld. Regelmatig overleg vindt plaats binnen het Academie Management Team. In het zelfevaluatierapport wordt gesteld dat het contact met het domein autonome beeldende kunst van de initiële opleiding verbetering behoeft. De commissie heeft dat ook geconstateerd en heeft evenmin de indruk gekregen dat de mogelijkheden tot samenwerking binnen het instituut optimaal worden benut.

Inspraakorganen: clustermedezeggenschapsraad en opleidingscommissie zijn centraal voor de academie geregeld. Er wordt echter naar gestreefd om tot een gezamenlijke opleidingscommissie voor het Piet Zwart Instituut te komen. De commissie heeft niet kunnen vaststellen of taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van verschillende functies en geledingen duidelijk zijn omschreven.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **goed** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Eerder is duidelijk gemaakt dat de opleiding een expliciete beroeps- en onderwijsvisie heeft en uitdraagt. Dit heeft ook zijn invloed op de heersende cultuur. Docenten zijn zeer betrokken bij de opleiding en de studenten, ook al heeft een deel van hen een aanstelling van niet meer dan een jaar. Inhoudelijke betrokkenheid is dan ook een criterium bij het aanstellen van docenten. Docenten zijn bereid binnen de aangegeven kaders hun specifieke deskundigheid en ervaring in te brengen. Zo ontstaat er toch een zekere eenheid hoewel werkelijke teamvorming door de snelle roulatie van docenten moeilijk of niet te realiseren is. Wel wordt een vorm van samenwerking en onderlinge feedback tussen docenten gestimuleerd door ze in teams van twee in te zetten in diverse programmaonderdelen. Wat er zo wel ontstaat is een sfeer van innovativiteit en dynamiek. Studenten en docenten ervaren de cultuur dan ook als inspirerend en uitdagend. Studenten worden serieus genomen. Ze zijn niet alleen betrokken bij de evaluatie van het programma, maar hebben ook een actieve rol in de invulling van het traject. Ze zijn er in hoge mate zelfverantwoordelijk voor. De relatie tussen docent en student is er dan ook meer een tussen collega's dan die van student - docent. De commissie heeft tijdens haar bezoek een heel positieve indruk van de cultuur binnen de opleiding gekregen.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

De opleiding voert een eigen personeelsbeleid. Verantwoordelijk daarvoor, in overleg met de academiecteur, is de coördinator. Ook hier staat de beroeps- en onderwijsvisie centraal; men streeft naar een zo flexibel mogelijke bemensing. Docenten voor de thematische projecten worden jaarlijks op projectbasis aangezocht. Individuele begeleiders worden op jaarbasis aangetrokken en zijn voor tenminste twee jaar aan het programma verbonden. Voor de werving zijn er duidelijke criteria geformuleerd. Continuïteit wordt nagestreefd door de rol van de coördinator, een vaste docent bij het onderzoeksgebied "public domain" en twee docenten die medeverantwoordelijk zijn voor het curriculum. De commissie vindt dit op zich een goed uitgangspunt, maar ziet ook een gevaar in de opzet. Veel kennis, relaties, 'macht' en verantwoordelijkheid liggen bij de coördinator. Valt die onverhoopt weg, dan is niet duidelijk wie de positie adequaat over kan nemen. Dit maakt de organisatie kwetsbaar, wat te meer geldt als deze groter wordt door toenemende studentenaantallen. De coördinator houdt functionerings- en evaluatiegesprekken met docenten. Daarbij speelt het oordeel van studenten, gebaseerd op evaluaties, een belangrijke rol. Studenten zijn over het algemeen tevreden over de docenten, met name wat betreft het inhoudelijke niveau. Wel waren er kritische geluiden over de vermogens van sommigen om kennis over te brengen. Hier ligt een aandachtspunt voor de opleiding. En zou meer aandacht moeten zijn voor didactische kwaliteiten. Mogelijk dat scholing op dit punt een oplossing kan bieden. De academie geeft coördinatoren en docenten de kans hun kennis op peil te houden via het bezoeken van seminars en symposia. De commissie heeft niet vast kunnen stellen of het uitgevoerde beleid ook vast gelegd is in een personeelsplan.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Het Piet Zwart Instituut heeft een eigen locatie in een oud schoolgebouw aan de Karel Doormanhof. Dit heeft, ook volgens de studenten, positieve kanten: ligging als zodanig, de kleinschaligheid, de goede sfeer, de mogelijkheid tot interactie, maar er zijn ook nadelen. Voor de werkplaatsen moeten studenten naar de Blaak, maar dat is volgens hen wat betreft afstand en toegangstijden een probleem. Over de technische faciliteiten oordeelden ze dan ook kritisch. Ook gaven ze aan een eigen atelier te willen hebben in plaats van met drie in een lokaal. Over de beschikbaarheid van videoapparatuur en computers waren ze wel tevreden. Er is een eigen presentatie ruimte. Verder kan men gebruik maken van de uitgebreide voorzieningen waarover de Academie beschikt. De opleiding noemt zelf de huisvesting, zeker met de geplande uitbreiding van het instituut een punt van zorg.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **voldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding maakt voor haar kwaliteitszorgbeleid deels gebruik van de faciliteiten van de Academie. Zo ondersteunt de kwaliteitszorgmedewerker ook de voortgezette opleidingen en is er een gezamenlijke opleidingscommissie. Daarnaast heeft de opleiding eigen activiteiten. Deze zijn deels informeel, deels formeel van aard. De opleiding is zo kleinschalig dat de lijnen heel kort en de contacten intensief zijn. Een deel van de evaluatieactiviteiten wordt hierbinnen gerealiseerd. Daarnaast zijn er de zgn. driewekelijkse 'participants meeting tussen coördinator en studenten. Hier kunnen zaken aangekaart worden die om snelle actie vragen. Tweemaal per jaar zijn er evaluatiebijeenkomsten die betrekking hebben op inhoud en opbouw van het curriculum, de onderwijsorganisatie en het functioneren van de docenten. Ook tweemaal per jaar zijn er evaluatiebijeenkomsten van coördinator en docenten. In alle gevallen worden resultaten schriftelijk vastgelegd en verspreid. Tevens vormen de uitkomsten van de evaluaties de basis van het jaarlijkse verbeterplan. Een positieve impuls kan verder uitgaan van de gezamenlijke opleidingscommissie die men voor het Piet Zwart Instituut wil gaan vormen. De commissie constateert dat er een duidelijk kwaliteitsbewustzijn heerst en dat er een flink aantal activiteiten op het gebied van kwaliteitszorg plaatsvindt, maar dat er in strikte zin nog geen sprake is van een integraal kwaliteitszorgsysteem. Met name nagestreefde kwaliteitscriteria en de cyclische aanpak die kenmerkend zijn voor zo'n systeem, ontbreken nog. De vraag is echter of dat erg is, zolang de opleiding zo kleinschalig is. De opleiding zou wel duidelijker moeten aangeven in hoeverre de systematiek van hogeschool en de Academie voor haar bruikbaar is respectievelijk welk systeem voor de opleiding hanteerbaar is.

11.2 Het zelfevaluatierapport

*Het zelfevaluatierapport beantwoordt **goed** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatierapport is degelijk, dat wil zeggen zeer uitgebreid en informatief. Er straalt ambitie en enthousiasme vanaf. Het is helder en qua stijl leesbaar geschreven. De indeling is voldoende systematisch. Het rapport geeft weliswaar geen expliciete kwaliteitscriteria per kwaliteitsobject, maar wel worden heel duidelijk visies daarover weergegeven. Sowieso worden visies over beroep en onderwijs duidelijk verwoord.

De hoofdstukken bevatten veel beschrijvingen, maar weinig analyses. Er is af en toe wat te veel overlap in verschillende tekstgedeelten wat het lezen niet altijd vereenvoudigt. De toon is eerder enthousiast dan zelfkritisch. Daar staat tegenover dat er, uitgaande van het visitatiebezoek, een reëel beeld wordt geschetst. Bovendien wordt aan het eind van elk perspectief een beleidsagenda gegeven en het hoofdstuk over het zelfevaluatierapport bevat een sterkte - zwakteanalyse. Uit gesprekken is duidelijk geworden dat het rapport wordt gedragen en dat het beschrevene wordt herkend en onderschreven.

De commissie vindt dat het rapport in meer dan voldoende mate voldoet aan de eisen die aan een valide zelfonderzoek mogen worden gesteld. Het was tevens een goede basis voor de gesprekken die tijdens het bezoek zijn gevoerd.

12 Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen

Zoals uit de rapportage duidelijk is geworden, heeft de commissie een positieve indruk van de voortgezette opleiding Autonome Beeldende Kunst van het Piet Zwart Instituut. Dat beeld werd al gevestigd door het zelfevaluatierapport dat uitgebreide informatie biedt en leesbaar geschreven is. Het beeld werd versterkt tijdens het bezoek op 12 en 13 maart.

De opleiding maakt een ambitieuze, zelfbewuste en dynamische indruk. Het instituut is nog jong en moet zich nog bewijzen. De start ervan en het nieuwe curriculum lijken echter perspectiefrijk. De commissie is onder de indruk van de opzet en uitvoering van het curriculum. Er is een goede balans tussen theorie en praktijk, onderwijs en onderzoek, tussen vraag -en aanbodgericht onderwijs. In feite biedt het curriculum een kader waarin de student zijn eigen weg kan gaan. De commissie vindt het curriculum goed doordacht, interessant, uitdagend en goed vormgegeven. Opvallend is ook de externe gerichtheid van de opleiding. Er wordt intensief gebruik gemaakt van de culturele infrastructuur van Rotterdam. Daarnaast zijn er tal van contacten met instellingen in binnen- en buitenland. De opleiding levert professionele studenten af die zeker zelfstandig een beroepspraktijk kunnen onderhouden. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. De commissie vindt ook dat de opleiding een opleiding is en niet een werkplaats.

De commissie heeft voor het merendeel van de beoordeelde kwaliteitsobjecten een voldoende gegeven. In een aantal gevallen: beroepsbeeld, toetsing, instroom, studiebegeleiding wetenschappelijke oriëntatie en cultuur werd zelfs een goed gegeven. Eén onderdeel werd als onvoldoende beoordeeld, de borging van de kwalificaties.

De commissie ziet voor haar positieve oordelen een aantal oorzaken.

Van belang is dat er duidelijke en vastgelegde visies zijn, een visie op het beroep en een visie op onderwijs. De commissie heeft daar positieve opmerkingen over gemaakt bij het beroepsbeeld en de werkvormen. De visies komen verder tot uiting in de opzet van het programma en de uitvoering ervan.

Daarnaast is er de positieve cultuur. Het management is gedreven, de docenten zijn betrokken en enthousiast, de studenten zijn zeer gemotiveerd.

Ook dragen bepaalde aspecten van de organisatie positief bij aan de behaalde resultaten. Er is een redelijk concreet beleidsplan en het hele onderwijssysteem is goed gedocumenteerd.

Een positieve invloed heeft tenslotte ook de externe gerichtheid van de opleiding.

Toch heeft de commissie ook paar onvoldoende oordelen uitgesproken en in het rapport een aantal kritische kanttekeningen geplaatst. Die hebben voor een deel te maken met de nog niet volgroeide kwaliteitszorgbeleid. Een systeem als zodanig is er nog niet en een aantal instrumenten moet nog ontwikkeld worden. Daardoor is de borging van eindkwalificaties nog niet goed geregeld. Kritische opmerkingen heeft de commissie geplaatst bij het ontbreken van aandacht voor de zakelijke kanten van de beroepspraktijk in de eindtermen, de formulering van de leerdoelen en de relaties met verwante opleidingen binnen de Academie.

De commissie komt tot een aantal aanbevelingen:

- neem in de voorgenomen aanpassing van de eindtermen ook de zakelijke en commerciële aspecten van het beroep kunstenaar mee;
- ontwikkel binnen het kwaliteitszorgbeleid van het instituut een cyclisch systeem dat is toegesneden op omvang en opzet van de opleiding;
- maak haast met de voorgenomen vorming van een werkveldcommissie en geef deze een representatieve samenstelling;
- ontwikkel ook weer ten behoeve van de kwaliteitsborging een alumni beleid, zodanig dat beide partijen er voordeel aan hebben;
- onderzoek of er mogelijkheden zijn om aan de klachten van de studenten over de faciliteiten tegemoet te komen;
- ga vooral door op de ingeslagen weg.

13 Kengetallen

Instream, uitstroom, ingeschreven, personeel

	92	93	94	95	96	97	98	99
Totaal aantal ingeschreven studenten				11	15	15	15	18
Totaal aantal docenten			5	5	5	5	9	13
Omvang docerend personeel in FTE			0,66	0,63	0,66	0,66	1,25	1,36
FTE/student ratio			16,7	25,3	24,3	19,8	14,4	15,5
Instream propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom , havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'				11	7	9	10	10
Totaal aantal geslaagden			0	0	8	6	5	
Aantal geslaagden uit prop.instream 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren					2,0	2,0	2,0	
Aantal studiestakers				3	1	3		
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren				1	1	1		
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	92	93	94	95	96	97	98	99
Diploma behaald na 1 jaar								
Diploma behaald na 2 jaar.				73	86	56		
Diploma behaald na 3 jaar				73	86			
Diploma behaald na 4 jaar				73				
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	92	93	94	95	96	97	98	99
Percentage uitval na 1 jaar				27	14	33		
Percentage uitval na 2 jaar				27	14			
Percentage uitval na 3 jaar				27				
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Hogeschool Rotterdam, Rotterdam

Willem de Kooning Academie/Piet Zwart Instituut

Opleiding: voortgezette opleiding Interieurarchitectuur
Visitatiedatum: 13 maart 2002

Samenvatting

De opleiding Retail Design & Communicatie is weloverwogen opgezet. De eisen die de markt stelt aan retailontwerpers, vormen het uitgangspunt en zijn duidelijk in de opleiding terug te vinden. Daarbij ligt het accent op het verwerven van kennis en vaardigheden in het communicatieve vlak. Er is een naar vorm en inhoud hecht doortimmerd, beroepsgericht programma. De opleiding is klein en functioneert – ook wat betreft de ondersteunende processen – goed. De commissie vindt de opleiding soms wat eenzijdig wat betreft de aandacht voor commercie en communicatie.

Inleiding

De voortgezette opleiding interieurarchitectuur van de Willem de Kooning Academie richt zich op Retail Design & Communicatie. De retailontwerper ontwerpt een omgeving waarin verkoop van producten en diensten plaatsvindt (zoals winkels, banken, reisbureaus). Daarbij worden hoge eisen gesteld aan de uitstraling van die omgeving en de beleving ervan door de consument. Daardoor beweegt Retail design zich op het grensvlak van 'ruimtelijk verblijf' en 'communicatie'. Studenten van de opleiding kunnen, via samenwerking met de Faculty of Arts & Education van de University of Plymouth (Verenigd Koninkrijk), als Master of Arts afstuderen.

De keuze voor Retail Design & Communicatie past bij het profiel van de Willem de Kooning Academie als zodanig. De academie streeft naar opleidingen die zich duidelijk positioneren in de maatschappij (voor verdere informatie hierover wordt verwezen naar het eerste hoofdstuk van het visitatierapport van de initiële opleiding). Tevens is men zich ervan bewust dat wanneer vormgevers niet reageren op de branche, retail alleen commercieel wordt benaderd.

De Willem de Kooning Academie heeft zijn voortgezette opleidingen ondergebracht in een apart instituut: het Piet Zwart Instituut (opgericht in 2001). Naast de opleiding Retail Design & Communicatie is er een voortgezette opleiding Autonome Beeldende Kunst. Het Piet Zwart Instituut zal in 2002 uitgebreid worden met een opleiding Mediadesign & Communicatie en een centre of excellence voor digitale media. De opleiding streeft in de toekomst naar accreditatie tot master binnen Nederland.

In oktober 2000 stonden er volgens opgave van de opleiding 21 studenten ingeschreven voor Retail Design & Communicatie. Er zijn twee vaste docenten, een coördinator en 23 gastdocenten.

I. BEROEPSVOORBEREIDING EN - KWALIFICATIE

1 Inhoudelijk opleidingskader

1.1 Beroepsbeeld

*De opleiding heeft een **voldoende** duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en het nationale en internationale beroepenveld waarvoor wordt opgeleid.*

De opleiding heeft een duidelijke visie op het beroep van interieurarchitect/retailontwerper en het beroepenveld waarvoor wordt opgeleid. Deze visie is gebaseerd op een uitvoerige analyse van het vak en de setting waarin de retailontwerper opereert. De opleiding geeft aan dat het beroep van retailontwerper zich onderscheidt van de 'traditionele' ruimtelijk ontwerper in die zin, dat de 'traditionele' ontwerper zich met name bezig houdt met de gebruiksaspecten van die ruimte, terwijl de retailontwerper begint met de vraag wat de identiteit is van het bedrijf waarvoor de retailomgeving wordt ontworpen en welke eisen dit stelt met betrekking tot het communicatieve gehalte van het ontwerp. De ontwerper moet goed op de hoogte zijn van communicatietheorieën, consumentengedrag enzovoort. Verder moet hij kunnen samenwerken met tal van specialisten uit andere disciplines (zoals merkdeskundigen en communicatiedeskundigen). In feite beweegt het beroep zich op de grens van artistiek en commercieel werken. De commissie vindt de beroepsvisie van de opleiding op zich adequaat. Het creatieve element is wat onderbelicht. De commissie beveelt aan hieraan meer aandacht te besteden. De opleiding heeft een goed beargumenteerde beroepsvisie, en die goed gedocumenteerd.

1.2 Eindtermen

*De eindtermen van de opleiding zijn **voldoende** relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding.*

De opleiding beschikt over een set eindtermen die in het zelfevaluatierapport gerangschikt zijn op de aspecten kennis, vaardigheden en attitude. De eindtermen zijn omvangrijk. De opleiding heeft ze opgesteld op basis van beroepskwalificaties ontleend aan de beroepspraktijk en naar aanleiding van de eisen die in het algemeen aan ontwerpopleidingen op een Mastersniveau worden gesteld. De eindtermen bestrijken de totaliteit die de retailbranche beheerst.

De eindtermen zijn sturend voor het programma. De commissie vindt de door de opleiding geschetste visie op het beroep duidelijk in de eindtermen terug. De commissie heeft echter ook enkele kritische kanttekeningen. Zo is het haar onduidelijk wat 'typisch Mastervaardigheden' zijn. Een punt apart is de vraag over welke specifieke creatieve vaardigheden de studenten zouden moeten beschikken. Studenten melden dat een eigen handschrift niet zo aan de orde is (zie ook paragraaf 3.1). De commissie vindt het ontwikkelen van een eigen handschrift ook belangrijk en vindt dat hier meer aandacht aan besteed zou moeten worden.

De commissie kan zich af en toe niet aan de indruk onttrekken, dat de eindtermen soms wel érg hoog gegrepen zijn. Sommige eindtermen vallen praktisch samen met de eindtermen van één enkele academische studie op een deelterrein.

Voor weer andere is jarenlange beroepservaring noodzakelijk. Het is niet duidelijk welke deelcertificaten die de opleiding afgeeft (zie paragraaf 7) welke eindtermen omvatten. De commissie is positief over de inhoud van de eindtermen, maar beveelt de opleiding toch aan de eindtermen nog eens op hun haalbaarheid te toetsen.

2 Curriculum

2.1 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

De opleiding duurt twee jaar en omvat vier semesters. De semesters een, twee en drie hebben als onderwerpen respectievelijk 'mode', 'dienstverlening' en 'industrie' en bevatten dezelfde opbouw. Zo'n semester bestaat uit drie taken van vier weken. Binnen een taak wordt (projectmatig) steeds een aspect van het vakgebied uitgediept, zoals marketing, visuele cultuur, ecodesign, moodmanagement enzovoort. Naast deze taken zijn er practica op het gebied van onderzoeksmethoden, tekentechnieken en mondelinge presentatie. Elk semester wordt afgesloten met een aan de praktijk ontleende ontwerp-opdracht van acht weken. Door middel van deze opdracht moeten kennis en vaardigheden worden geïntegreerd. Het vierde semester omvat een afstudeerproject van zes maanden dat in de praktijk wordt uitgevoerd. Voor dit project is een afstudeerreglement opgesteld met daaraan gekoppeld een contract tussen student, instelling en opdrachtgevend bedrijf.

*De opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum zijn **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding.*

De commissie vindt de inhoud van het curriculum zinvol voor de beroepsuitoefening. Het curriculum is up to date en relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen. De relatie tussen eindtermen en curriculum is duidelijk zichtbaar. Praktijkopdrachten geven inzicht in de beroepspraktijk en de student leert hierdoor integraal het ontwerpproces te beheersen. Bij veel opdrachten is sprake van een reële praktijksituatie, omdat er daadwerkelijk gewerkt wordt met opdrachtgevers (vaak gerenommeerde bedrijven). Studenten geven aan naast de opbouw en theorie, ook de beroepsgerichtheid van de opleiding één van de sterke punten te vinden.

Het studiemateriaal (de blokboeken) is volgens de commissie inzichtelijk, enigszins schools, opgebouwd. De commissie vraagt zich af of dit niet strijdig is met de beoogde zelfstandigheid. De moeilijkheidsgraad is middelmatig. Het studiemateriaal geeft volgens de commissie te weinig inzicht in de fysieke omgeving van de retail, zoals architectuur en stedenbouw. De commissie beveelt aan hieraan aandacht te besteden.

De commissie heeft ook een kritische kanttekening bij het curriculum: ze vindt dat de invloed van marketing en communicatie in het curriculum nogal overheerst. De ontwerpkanal zou meer aandacht moeten krijgen. Een verbreding van het curriculum in de richting van kennis over architectuur, stedenbouw en projectontwikkeling zou volgens de commissie zinvol zijn. De opleiding heeft hiervoor volgens eigen zeggen ook plannen. De commissie beveelt aan dit aspect in de eindtermen op te nemen. Verder beveelt de commissie aan om de multidisciplinariteit (die de opleiding hoog in het

vaandel voert) ook vanuit creatieve disciplines te benaderen. De opleiding kan in deze vruchten plukken van samenwerking met de opleiding Beeldende Kunst van de Willem de Kooning Academie en de Academie van Bouwkunst (ook onderdeel van de Hogeschool van Rotterdam).

Tot slot wil de commissie een opmerking maken over de naam van de opleiding. Het curriculum laat duidelijk zien dat er geen interieurarchitecten worden opgeleid, maar retail-ontwerpers. De naam 'voortgezette opleiding interieurarchitectuur' is dan ook verwarrend. Dat blijkt ook uit de gesprekken die de commissie met studenten had. De commissie beveelt aan de naam van de opleiding te veranderen.

2.2 *Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum*

De opbouw en de inhoud van het buitenschools curriculum zijn (...) relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding.

Het curriculum bevat geen buitenschools gedeelte. Daarom kan de commissie de evaluatievraag niet beantwoorden. In de voorafgaande paragraaf is het binnenschools curriculum beschreven. Het moge duidelijk zijn dat de opleiding sterk praktijkgericht is, en binnen het standaard curriculum meer dan voldoende confrontaties met de beroepspraktijk aanbiedt.

2.3 *Samenhang en integratie binnen het curriculum*

De inhoudelijk beredeneerde en volgtijdelijke verbanden tussen de verschillende curriculum-onderdelen zijn goed.

Het curriculum is naar vorm en inhoud weloverwogen ingericht. Dat blijkt duidelijk uit het in het zelfevaluatierapport opgenomen schema, waarin de inhoud van de thema's en taken wordt samengevat. De opleiding expliciteert de samenhang ook in de zogeheten blokboeken, die de semesterthema's begeleiden. Bestudering van het curriculum heeft de commissie tot de conclusie geleid, dat er een grote mate van samenhang is tussen de verschillende programmaonderdelen. De inhoudelijke samenhang wordt bewerkstelligd doordat de inhoud van thema's en taken, die alle zeer relevant voor retaildesign zijn, op elkaar aansluiten. Integratie van kennis en vaardigheden, dus de onderwijskundige samenhang, wordt mogelijk gemaakt doordat de opleiding taken én practica laat uitmonden in een ontwerpdracht, terwijl de taken op zich weer ontwerp- en onderzoekopdrachten bevatten. Daarin kan de student de in de voorafgaande periode opgedane kennis en vaardigheden verwerken. De commissie waardeert de samenhang en integratie binnen het curriculum als 'goed'.

3 Kwalificaties van afgestudeerden

3.1 De gerealiseerde kwalificaties

*De door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden zijn **voldoende** toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk.*

De commissie wil van te voren stellen dat de evaluatievraag zoals deze nu geformuleerd is, in feite al beantwoord is. Bij een voortgezette opleiding is het immers zo, dat de studenten/deelnemers reeds een initiële opleiding gevolgd hebben, vaak al in de beroepspraktijk werken en dus al bewezen hebben dat ze adequaat (zouden moeten) kunnen functioneren. Wat hier wel besproken kan worden, is de vraag naar de toegevoegde waarde van de opleiding voor de studenten die reeds (beginnend) beroepsbeoefenaar zijn en de vraag of de nagestreefde eindtermen ook daadwerkelijk gerealiseerd zijn. Daar de commissie haar oordeel hier niet baseert op een beoordeling van het artistieke werk moet het gebaseerd zijn op meer indirect bewijs, zoals de duidelijke criteria die de opleiding hanteert om het eindproject te beoordelen. Het oordeel is bovendien niet alleen gebaseerd op de eindfase, omdat ook al eerder in de opleiding eindtermen gehaald worden. Op grond van deze uitgangspunten is de commissie tot de conclusie gekomen dat de afgestudeerden in voldoende mate beschikken over de nagestreefde eindtermen om op een hoger niveau in de beroepspraktijk te kunnen functioneren. Bovendien zijn de vertegenwoordigers van het werkveld met wie de commissie gesproken heeft, positief over de kwaliteit van de afgestudeerden. Zij noemen als sterke punten van de afgestudeerden een goed begrip voor de consument (commercieel inzicht), klantgericht kunnen werken (met andere woorden: ontwerpen zien als een vorm van communicatie, niet als doel op zich), goede praktische vaardigheden en hard kunnen werken. De redactionele vaardigheden en het vermogen een theoretisch kader te schetsen zijn voor verbetering vatbaar.

De commissie heeft haar in paragraaf 1.2 beschreven twijfels over het handschrift niet weerlegd gezien. Volgens studenten gaat het in de opleiding niet zozeer om het ontwikkelen van een eigen visie. 'Die heb je al in de vorige opleiding opgedaan. Het gaat er nu om dat je de wensen van de opdrachtgever verwezenlijkt, of als bureau een eigen stijl hebt'. Vanuit dit perspectief gezien, vraagt de commissie zich af of de opleiding niet te commercieel is. De afgestudeerden zouden wat meer visionair ingesteld moeten zijn.

Studenten van de opleiding hebben of krijgen snel een baan. Volgens de opleiding betekent dit, dat de opleiding goed is. Volgens de commissie hoeft hier niet noodzakelijk een verband te zijn, er is immers een schaarste aan retailontwerpers.

3.2 De bewaking van de kwalificaties

*De opleiding beschikt in **onvoldoende** mate over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen.*

De opleiding stelt in het zelfevaluatierapport expliciet dat de kwalificaties van de afgestudeerden

voldoen aan de eisen van de beroepspraktijk. Ze wijst op het feit dat opdrachtgevers nauw betrokken zijn bij begeleiding en beoordeling van projecten en dat de opleiding afgestudeerden regelmatig bevraagt over hun functioneren in de beroepspraktijk. De commissie vindt dit niet voldoende.

Instrumenten die óók van belang zijn voor het bewaken van de kwalificaties, zoals een alumnibeleid, een werkveldcommissie en enquêtes onder afgestudeerden, ontbreken nog. De opleiding heeft zich wel voorgenomen om een alumnibeleid te gaan opzetten als het aantal afgestudeerden groter wordt. De commissie vindt dit een goede zaak.

De commissie trekt uit dit alles de conclusie, dat er op dit moment weliswaar een intern mechanisme bestaat om kwalificaties te bewaken, maar dat dit zich vooral afspeelt in het informele circuit en al met al onvoldoende is om werkelijk van een gedegen borging van de kwalificaties te kunnen spreken. In de toekomst, als de opleiding groter wordt, zal de opleiding steeds meer behoefte krijgen aan een structuur om die kwalificaties te bewaken. De commissie beveelt aan te beginnen met het ontwerpen van zo'n structuur.

II. EFFECTIVITEIT EN EFFICIËNTIE: HET BEDRIJFSECONOMISCH EN STUDEERBAARHEIDSPERSPECTIEF

4 Het onderwijsleerproces

4.1 De werkvormen en studieactiviteiten

*De werkvormen/studieactiviteiten zijn **goed** didactisch verantwoord met het oog op het realiseren van de eindtermen/leerdoelen en een effectief leerproces van studenten.*

De opleiding geeft in verschillende documenten duidelijk blijk van een bewustzijn met betrekking tot de specifieke onderwijskundige eisen die een voortgezette opleiding stelt. Op grond hiervan heeft zij gekozen voor een vorm van probleemgestuurd onderwijs. Aansluiting op de beroepspraktijk staat centraal. In elk semester wordt door middel van projectonderwijs een voor de beroepspraktijk relevant thema onderzocht, waarbij zowel aan de praktische als aan de theoretische kant aandacht wordt besteed. Het moge duidelijk zijn, dat deze probleemgestuurde aanpak tal van onderwijskundige voordelen heeft: (onder begeleiding van docenten) zelfstandig werken met onderlinge feedback, stapsgewijs opdoen van ervaringen en de mogelijkheid om eerder verworven kennis en probleemoplossend vermogen toe te passen in nieuwe situaties. Het studiemateriaal is verzameld in – zowel in het Engels als in het Nederlands – verkrijgbare blokboeken. Studenten én docenten worden uitgenodigd deze blokboeken aan te vullen. De studiegids geeft een diepgaande didactische verantwoording van het programma, zodat dit ook voor studenten toegankelijk is. De commissie heeft hiervoor waardering.

4.2 Toetsen: inhoud en niveau

*De wijze van toetsing is **voldoende** relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen.*

De opleiding is, zoals eerder gezegd, praktijkgericht. De wijze van toetsing sluit daarbij aan. Taken, practica en ontwerpprojecten bevatten opdrachten die worden beoordeeld. Er wordt schriftelijk of mondeling gepresenteerd. De opleiding hecht – volgens de commissie terecht – veel waarde aan de presentatie, omdat dit in de beroepspraktijk belangrijk is. De belangrijkste vorm van toetsing tijdens de studie is de ontwerpopdracht aan het einde van een semester. De student wordt geacht in deze vakken de kennis en kunde die in het voorafgaande is opgedaan, te integreren. Verder moet de student vier zogenaamde assessment-taken uitvoeren. Dit is werk dat bepaalde vakonderdelen een hoger niveau moet geven. Een examencommissie, bestaande uit de coördinator van de opleiding en een aantal docenten, beoordeelt het werk. De opleiding heeft een supervisor met een grote reputatie op het gebied van retaildesign. Deze is voorzitter van de examencommissie en aanwezig bij alle eindbeoordelingen per semester en individuele eindexamens. De wijze van toetsing en de te bereiken resultaten zijn vastgelegd in de blokboeken. Verder is er door de kleinschaligheid van de opleiding ‘tijdens de rit’ veel mogelijkheid tot contact tussen student en begeleider. Feedback vindt snel plaats (maar is volgens de studenten wat mager).

5 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

*De opleiding voert een **goed** expliciet en effectief beleid uit gericht op (verbetering van) de aansluiting op de vooropleiding en andere relevante kenmerken van instromende studenten.*

De opleiding heeft een uitvoerige selectieprocedure. Hieruit blijkt onder andere dat de opleiding selecteert op talent en motivatie. De opleiding werft gericht binnen het relatienetwerk van docenten, mailt naar ontwerpbureaus en scout bij eindexamenpresentaties. Deficiënties of studieproblemen van studenten kunnen in principe door de kleinschaligheid van de opleiding snel worden opgemerkt. Soms kan een student een deficiëntie bijspijkeren door een bepaald programmaonderdeel van het curriculum van de initiële opleiding te volgen.

De opleiding is niet kwistig met vrijstellingen. In principe raadt ze studenten die voor een vrijstelling in aanmerking zouden kunnen komen, aan het programma toch in zijn geheel te doen. Reden daarvoor is, dat studenten volgens de opleiding zoveel mogelijk de samenhang binnen het programma zouden moeten 'beleven'.

De commissie is van mening dat het instroom- en toelatingsbeleid goed geregeld is. De opleiding bedient een bepaald deel van de ontwerpersbranche, zodat werving en selectie gericht kunnen plaats vinden. De kleinschaligheid van de opleiding maakt het mogelijk studenten intensief te begeleiden en prestaties waar nodig bij te sturen.

6 Doorstroom van studenten

6.1 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Er is sprake van uitvoering van een (...) expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten.

Voor zover deze evaluatievraag betrekking heeft op de propedeuse van een opleiding is ze niet van toepassing op voortgezette opleidingen. Voor een bespreking van de selectie als toegangsprocedure wordt verwezen naar de vorige paragraaf.

6.2 Studievoortgang

*Er zijn **voldoende** waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.*

Zoals in paragraaf 2.1 beschreven, is het curriculum strak georganiseerd. Taken en practica worden afgesloten met een eindopdracht. Het halen van die eindopdracht markeert een belangrijk moment in de studievoortgang. Haalt de student een opdracht niet, dan moet hij een herkansing doen. Indien nodig wordt een alternatieve route afgesproken. Dit alles is mogelijk, doordat de opleiding kleinschalig is. De opleiding heeft de toetsmomenten overzichtelijk gepland en opgenomen in het

rooster. Studenten geven aan dat de studielast redelijk is, maar hebben het al met al toch vaak zwaar. Dat komt omdat zij er naast de opleiding vaak een baan bij hebben. Studenten zijn ook geneigd 'eigen tijd' in de studie te steken. Ze zijn enthousiast over de opleiding en doen dat graag. Daar staat tegenover, dat andere studenten afhaken, omdat de combinatie met een baan hen te veel wordt. Het onderwerp 'studievoortgang' is bij dit type opleiding dus nogal complex. Maar bezien vanuit de opleiding zijn er voldoende waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten.

6.3 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

*De opleiding voert **voldoende** systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie.*

Studenten toonden zich tijdens de visitatie tevreden over de begeleiding. Tenminste één begeleider op de groep van vijf tot acht studenten is altijd aanspreekbaar. De ontwerp opdrachten worden door twee begeleiders begeleid. De begeleiding bij taken, practica en ontwerpprojecten is dus goed geregeld. De kleinschaligheid van de opleiding maakt dit ook mogelijk. In de praktijk verloopt de begeleiding dus goed.

6.4 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

De begeleiding, beoordeling en organisatie van de stages (of de werkperiodes) dragen op (...) efficiënte wijze bij aan het realiseren van de stagedoelen (werkperiodesdoelen).

De stage als buitenschools curriculumonderdeel speelt in deze opleiding geen rol. Studenten lopen geen stage: ze zijn veelal reeds in de beroepspraktijk werkzaam en willen zich nog verder ontwikkelen. De commissie kan deze evaluatievraag dan ook niet beantwoorden. Al eerder is naar voren gekomen, dat de opleiding binnen het curriculum een ruime hoeveelheid confrontaties met de beroepspraktijk aanbiedt. Daarbinnen vinden begeleiding en beoordeling plaats die in eerdere paragrafen – 6.3 en 4.2 - zijn besproken en van een oordeel voorzien.

7 **Bereikte resultaten met betrekking tot de kwantitatieve door- en uitstroom van studenten**

De op instroom en/of doorstroom gerichte maatregelen zijn (...) effectief in de zin dat ze bijdragen tot een aanvaardbaar rendement.

Eigenlijk vindt de commissie dat de beantwoording van deze evaluatievraag voor een voortgezette opleiding nauwelijks relevant is. In de eerste plaats gaat het om dermate kleine aantallen dat kwantitatieve analyses, bewerkingen en conclusies nauwelijks interessant zijn. Studenten die aan de opleiding beginnen zijn zodanig geselecteerd, dat ze - gezien de opzet van programma en de begeleiding - behoudens uitzonderingen, de eindstreep halen.

Studieduurgegevens zijn nauwelijks interessant, omdat de opleiding niet op dergelijke gegevens financieel wordt afgerekend. Indien zich in de sfeer van kengetallen, die wel verzameld worden,

problemen voordoen die tot nadenken stemmen, is de situatie zo duidelijk en overzichtelijk en zijn de beslissingslijnen zo kort, dat ogenblikkelijk tot maatregelen kan worden overgegaan.

De commissie behandelt de vraag, omdat bij de opleiding duidelijk naar voren komt, dat studenten het Mastersdiploma belangrijk vinden, maar toch niet de hoogste prioriteit geven. De commissie heeft waargenomen dat studenten naarmate de opleiding vordert, afhaken omdat ze vinden dat ze genoeg geleerd hebben of omdat ze (doordat ze een deel van de opleiding hebben gevolgd) een betere baan krijgen. Bovendien geeft de opleiding deelcertificaten. De commissie vindt dat het uitreiken van deelcertificaten het onderbreken of staken van de studie bevordert. De commissie kreeg de indruk dat de opleiding zich bewust is van de hierboven beschreven gang van zaken, maar niet duidelijk stelling neemt. In het zelfevaluatierapport spreekt de opleiding van een 'aangepast idee' omtrent het begrip rendement. De commissie betreurt deze gang van zaken en beveelt de opleiding aan het behalen van het diploma te stimuleren.

III. **CONDITIES VOOR KWALITEIT EN CONTINUÏTEIT: HET ORGANISATIEONTWIKKELINGSPERSPECTIEF**

8 **Externe relaties**

8.1 *Contacten met het werkveld*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met relevante nationale en internationale ontwikkelingen in het werkveld.*

Uit alles blijkt, dat het werkveld van grote betekenis voor de opleiding is. Het werkveld fungeert immers veelal als opdrachtgever voor de projecten. Wat de opleiding aan contacten in het werkveld heeft, is volgens de commissie van hoog niveau. De contacten zijn echter wel wat eenzijdig. Het gaat met name om vertegenwoordigers van grote bedrijven (het winkelbedrijf). De commissie mist voor het beroep belangrijke categorieën zoals het M.K.B., de dienstensector, maar ook architecten en projectontwikkelaars. De fysieke omgeving van de retail zoals architectuur en stedenbouw heeft immers grote invloed. De relatie met de beroepspraktijk is op zichzelf gewaarborgd, doordat zowel reguliere docenten als gastdocenten werkzaam zijn in de beroepspraktijk. De commissie heeft geen duidelijk beeld gekregen met betrekking tot de vraag hoe groot de invloed van de contacten op de opzet en de verbetering van het curriculum is.

Waar het om contacten met andere – buitenlandse - opleidingsinstituten gaat, is met name de relatie met de University of Plymouth van groot belang (studenten kunnen via deze universiteit een Master of Arts-graduaat halen). Deze relatie heeft invloed op de structuur en de inhoud van het onderwijs. De opleiding heeft een supervisor met een grote reputatie op het gebied van retail design (zie ook paragraaf 4.2).

8.2 *Wetenschappelijke oriëntatie*

*De opleiding houdt in **voldoende** mate voeling met voor haar relevante wetenschappelijke ontwikkelingen.*

De opleiding heeft zich – gezien het feit dat men (via Plymouth) een Masterstitel aanbiedt – bezonnen op de status van onderzoek op een hogeschool. Terecht wijst ze in het zelfevaluatierapport dan ook op de vraag wat, in relatie tot een beeldende en deels intuïtieve praktijk, onder onderzoek verstaan moet worden en dat de discussie nog niet is uitgewoed.

In het curriculum wordt op verschillende momenten aandacht besteed aan onderzoek. Studenten leren zelf een onderzoek(je) te doen en nemen kennis van onderzoek (bijvoorbeeld consumentenonderzoek). Ook in het afstudeerproject wordt (in de analyse fase) een onderzoek gedaan. De opleiding stelt dat de door de opleiding geformuleerde eindtermen op het gebied van kennis en vaardigheden met betrekking tot onderzoek daarmee ruimschoots worden gehaald. De commissie kan dit niet onderschrijven: de eindtermen met betrekking tot onderzoek zijn eenzijdig, alleen gericht op marketing. Er is niet aangegeven naar welke diepgang men streeft. Niettemin beoordeelt ze de wetenschappelijke oriëntatie als voldoende. Motivatie daarvoor is het contact met Plymouth en de supervisor, en het goede theoretische gehalte van het curriculum.

De commissie heeft daarnaast oog voor de ambities van de Willem de Kooning Academie in deze: het streven is te komen tot een centre of excellence, gericht op de relatie tussen kunst, ontwerpen en communicatietechnologie. Daarin zal ook (meer) gedaan worden aan onderzoek in eigen kring.

9 De opleidingsorganisatie

9.1 Inrichting en structuur

*Inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding dragen **voldoende** bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken.*

Sinds september 2000 is het Piet Zwart Instituut de overkoepelende organisatie voor de twee bestaande voortgezette opleidingen en de nieuw op te richten derde voortgezette opleiding en centre of excellence. De coördinator van de voortgezette opleiding Autonome Beeldende Kunst is tevens coördinator van het Piet Zwart Instituut met opleidingsoverstijgende en beleidsvoorbereidende taken. De organisatie van de opleiding Retail Design & Communicatie is zeer overzichtelijk. Ze wordt aangestuurd door een coördinator die verantwoordelijk is voor de inhoud van het programma, de onderwijsvisie, de curriculumontwikkeling en de dagelijkse leiding. In overleg met de directeur van de Willem de Kooning Academie wordt jaarlijks een jaarplan, inclusief verbeterplan, en een begroting gemaakt. Er is veel (informeel) overleg binnen de opleiding en tussen de beide voortgezette opleidingen. Contact met de initiële opleiding is gegarandeerd doordat de coördinatoren deel uit maken van het management team (AMT). Het inhoudelijk contact tussen de voortgezette opleiding en de initiële opleiding komt niet duidelijk uit de verf. Ook in de ondersteunende processen zitten verschillen. Hier liggen volgens de commissie mogelijkheden tot verbetering.

De opleiding heeft een aantal vaste docenten en veel gastdocenten. Dit past goed bij de praktijkgerichtheid van het programma. Inspraakorganen: clustermedezeggenschapsraad en opleidingscommissie zijn centraal voor de Academie geregeld. Er wordt echter naar gestreefd om tot een gezamenlijke opleidingscommissie voor het Piet Zwart Instituut te komen. De commissie heeft niet kunnen vaststellen of taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van verschillende functies en gelegingen duidelijk zijn omschreven.

9.2 Opleidingscultuur

*De cultuur binnen de organisatie is **goed** bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

De commissie vindt de cultuur van de organisatie zeer bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit. Er was tijdens de visitatie een goede teamgeest voelbaar. Gezamenlijk wordt hard gewerkt aan beroepsgericht onderwijs. De teamgeest onder de docenten heeft een positieve uitstraling op de studenten. De opleiding heeft ambities en wil weten dat ze 'uniek is in Nederland'. Er wordt gewerkt aan een centre of excellence (binnen het Piet Zwart Instituut). De samenwerking met Plymouth draagt er ook toe bij dat de lat hoog gelegd wordt. De blik is naar buiten gericht. De inschakeling van externe opdrachtgevers en gastdocenten draagt daar ook in belangrijke mate toe bij.

10 (Personele) voorzieningen en faciliteiten

10.1 Personeelsbeleid

*Er wordt een **voldoende** expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit.*

Docenten van de opleiding komen uit diverse disciplines. Hiertoe wordt een bewust selectiebeleid gevoerd, waarbij gastdocenten zorgen voor flexibiliteit en actualiteit. Gastdocenten worden zorgvuldig geworven. Didactische kwaliteiten kunnen binnen de hogeschool aangescherpt worden. Voor sommige docenten is dat minder nodig, omdat ze al op andere opleidingen lesgeven. Bij andere docenten is juist het feit dat ze afkomstig zijn uit de praktijk, belangrijk. Positief waardeert de commissie het, dat de opleiding zich, getuige het zelfevaluatie-rapport, ervan bewust is, dat de inzet van gastdocenten een goede begeleiding behoeft. De commissie vindt het personeelsbeleid duidelijk waar het gaat om de inzet van docenten. Andere aspecten zijn daarbij vergeleken onderbelicht. Niet duidelijk is, waar academiebeleid met betrekking tot personeelsbeleid ophoudt en specifiek opleidingsbeleid (dan wel uitvoering) begint. De commissie beveelt aan dit nader te preciseren. Studenten zijn positief over het niveau en de gedrevenheid van de docenten.

10.2 Faciliteiten

*De faciliteiten zijn **voldoende** adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit.*

Het Piet Zwart Instituut heeft een eigen locatie in een oud schoolgebouw aan de Karel Doormanhof, op enige afstand van de Blaak. Ze heeft een eigen lokaal voorzien van computerapparatuur en netwerkverbinding. Verder kunnen studenten gebruik maken van de overige faciliteiten van de Willem de Kooning Academie (helaas zijn deze meestal alleen overdag open, wat jammer is voor dit type studenten). Er zijn geen klachten over de faciliteiten als zodanig. Wel heeft de commissie tijdens de visitatie meermalen gehoord dat het feit dat de locaties verspreid zijn nadelig werkt. De academie streeft naar uitbreiding richting een kunstencampus waardoor integratie met de initiële opleiding interieurarchitectuur gestimuleerd wordt. Ze wordt hierin op hogeschoolniveau ondersteund. De faciliteiten zijn dus voor verbetering vatbaar, maar het gaat de commissie te ver er een onvoldoende voor te geven.

11 Kwaliteitszorg

11.1 Het interne kwaliteitszorgsysteem

*De opleiding beschikt over een **onvoldoende** adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst.*

De opleiding kan voor haar kwaliteitszorg onder andere gebruik maken van de faciliteiten van de academie. Zo ondersteunt de kwaliteitszorgmedewerker ook de voortgezette opleidingen. Er wordt

gezocht naar een voor deze kleine opleiding adequate structuur. Een positieve invloed kan daarbij uitgaan van de gezamenlijke opleidingscommissie die men voor het Piet Zwart Instituut wil oprichten.

De commissie heeft de indruk dat er feitelijk nog weinig aan kwaliteitszorg gedaan wordt. Er is zeker kwaliteitsbewustzijn. De samenwerking met Plymouth staat daarvoor ook garant. Het programma wordt regelmatig geëvalueerd, maar een integraal kwaliteitszorgsysteem is er nog niet. Met name nagestreefde criteria en de cyclische aanpak die kenmerkend zijn voor zo'n systeem, ontbreken nog. Het is de vraag of dat zo erg is, zolang de opleiding zo kleinschalig is. De opleiding zou duidelijker moeten aangeven, in hoeverre de systematiek van de hogeschool en de academie voor haar bruikbaar is respectievelijk als systeem voor de opleiding hanteerbaar is.

11.2 *Het zelfevaluatie-rapport*

*Het zelfevaluatie-rapport beantwoordt **voldoende** aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld.*

Het zelfevaluatie-rapport is helder en leesbaar geschreven, overzichtelijk en informatief. Visies over onderwijs en beroep worden goed verwoord. De indeling is voldoende systematisch. Het rapport is echter weinig analyserend. De commissie had graag gezien dat de opleiding nog meer aandacht had besteed aan evaluatie en verbeteracties. Het rapport geeft geen expliciete kwaliteitscriteria per kwaliteitsobject, maar wel worden vaak visies daarover weergegeven. Verder wordt aan het eind van elk perspectief een beleidsagenda gegeven en het hoofdstuk over het zelfevaluatie-rapport bevat een sterke-zwakke analyse. Sterke en zwakke kanten van de opleiding kwamen echter voldoende ter sprake tijdens het visitatiebezoek. Het rapport bevatte ook voldoende aanknopingspunten voor de gesprekken. Daaruit kwam overigens een levendiger beeld naar voren dan uit het – soms wat afstandelijk geformuleerde – rapport. De commissie vindt dat het rapport in voldoende mate voldoet aan de eisen die aan een valide zelfevaluatie onderzoek mogen worden gesteld.

12 **Slotparagraaf: analyse en aanbevelingen**

De opleiding Retail Design & Communicatie is weloverwogen opgezet. De eisen die de markt stelt aan retailontwerpers vormen het uitgangspunt en zijn duidelijk in de opleiding terug te vinden. Daarbij ligt het accent op het verwerven van kennis en vaardigheden in het communicatieve vlak. Er is een naar vorm en inhoud hecht doortimmerd, beroepsgericht programma. Er hangt een goede sfeer. De opleiding is extern gericht. De commissie is overtuigd van de meerwaarde van deze opleiding ten opzichte van een initiële opleiding. De opleiding is klein en functioneert – ook wat betreft de ondersteunende processen – goed.

Als sterke punten van de opleiding kwamen tijdens de visitatie naar voren: de diversiteit van het docentencorps en de praktijkgerichtheid. Als zwak kwamen naar voren: de faciliteiten en de naam. De commissie vindt de opleiding soms wat eenzijdig wat betreft de aandacht voor commercie en communicatie. Dat gaat ook op voor de contacten met het werkveld. Er zou meer aandacht moeten zijn voor het creatieve aspect en de samenwerking met architecten.

De commissie heeft voor het merendeel van de evaluatievragen een voldoende gegeven. Dat is terug te voeren op het feit dat er een heldere beroepsvisie is, van waaruit vervolgens goed en doeltreffend gewerkt wordt. De samenhang en integratie binnen het curriculum, de werkvormen, het beleid met betrekking tot de instroom en de opleidingscultuur werden goed beoordeeld. De borging van de kwalificaties en de kwaliteitszorg zijn onvoldoende. Hier speelt de kleinschaligheid van de opleiding en de jonge leeftijd een rol.

De commissie heeft de volgende aanbevelingen:

- Verander de naam (voortgezette opleiding) interieurarchitectuur;
- Besteed meer aandacht aan het creatieve element in de opleiding, versterk het contact met andere ruimtelijk ontwerpers en breid het beroepenveld waarmee wordt samengewerkt uit;
- Neem maatregelen om het rendement te bevorderen;
- Versterk de bewaking van de kwalificaties en het kwaliteitszorgbeleid;
- Versterk de internationale contacten.

13 Kengetallen

Instroom, uitstroom, ingeschreven, personeel

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Totaal aantal ingeschreven studenten			8	6	12	16	14	
Totaal aantal docenten								
Omvang docerend personeel in FTE								
FTE/student ratio								
Instroom propedeuse, eerste keer hbo								
Vooropleiding instroom, havo, in procenten								
Vooropleiding instroom, vwo, in procenten								
Vooropleiding instroom mbo, in procenten								
Totaal aantal instromende studenten: 'instroom opleiding'				8	5	7	8	8
Totaal aantal geslaagden				1	1	3		
Aantal geslaagden uit prop.instroom 'eerste keer hbo'								
Gemiddelde studieduur geslaagden, in jaren								
Aantal studiestakers			7		3			
Gemiddelde studieduur studiestakers, in jaren			1,0		1,0			
Studiestakers naar vooropleiding, havo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, vwo, in procenten								
Studiestakers naar vooropleiding, mbo, in procenten								

Opleidingsrendement, in percentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Diploma behaald na 1 jaar								
Diploma behaald na 2 jaar			13	20				
Diploma behaald na 3 jaar			13	80				
Diploma behaald na 4 jaar			13					
Diploma behaald na 5 jaar								
Diploma behaald na 6 jaar								

Uitvalpercentage van instroom propedeuse, eerste keer hbo (instroomcohorten)

	'92	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99
	x-7	x-6	x-5	x-4	x-3	x-2	x-1	X
Percentage uitval na 1 jaar			88		43			
Percentage uitval na 2 jaar			88					
Percentage uitval na 3 jaar			88					
Percentage uitval na 4 jaar								
Percentage uitval na 5 jaar								
Percentage uitval na 6 jaar								

Bijlage 1 Formele taakstelling van de commissie

Bij de start van het project sectorale kwaliteitszorg in 1990 heeft het bestuur van de HBO-raad als taakstelling voor visitatiecommissies geformuleerd: het op landelijk en hogeschoolniveau geven van een beredeneerde beoordeling van de onderwijskwaliteit alsmede het doen van beredeneerde aanbevelingen voor kwaliteitsverbetering op elk van deze niveau's (Basisdocumenten 1990).

Vanuit deze taakstelling ontwikkelt elke visitatiecommissie voorafgaand aan de bezoeken een beoordelingskader dat duidelijk maakt wat de commissie onder het begrip kwaliteit verstaat én dat specificeert welke criteria of ijkpunten de commissie hanteert bij de kwaliteitsbeoordeling.

Ervaringsgegevens alsmede evaluatieve constatering over het functioneren van het stelsel voor sectorale kwaliteitszorg hebben het bestuur van de HBO-raad ertoe gebracht om, met gebruikmaking van de inmiddels opgebouwde expertise, nadere richtlijnen te formuleren ten aanzien van de taakstelling en de werkwijze van visitatiecommissies (Taakstelling en werkwijze van visitatiecommissies; nadere bestuurlijke aanwijzingen 1997).

Met deze aanscherping van de instructie voor visitatiecommissies worden verschillende doelen beoogd. Ten eerste acht het bestuur het wenselijk dat de beoordelingsfunctie van visitaties wordt versterkt, in die zin dat het oordeel van de commissie ten aanzien van de verschillende aspecten van een opleiding op een duidelijke en voor de lezer van het rapport toegankelijke wijze wordt verwoord.

Daarnaast wordt een grotere mate van uniformiteit in de beoordeling door verschillende commissies nagestreefd. Voorts kunnen de richtlijnen een bijdrage leveren aan de objectiveerbaarheid en daarmee controleerbaarheid van het beoordelingsproces. Dit kan mede leiden tot een verhoging van de methodologische kwaliteit van de rapporten.

De bovenbedoelde richtlijnen zijn met ingang van 1997 van kracht geworden. De bestuurlijk vastgestelde richtlijnen betreffen zowel het beoordelingskader van visitatiecommissies als de opbouw en de inhoud van visitatierapporten. Zij dienen te worden beschouwd als uitwerking van respectievelijk aanvulling op de in de Basisdocumenten 1990 beschreven gedragsregels.

De aanscherping betreft onder meer de volgende punten:

- De commissie heeft tot taak in ieder geval een beoordeling te geven ten aanzien van de bestuurlijk vastgestelde kwaliteitsobjecten.
- In het kader van deze beoordeling wordt de commissie geacht minstens een beredeneerd antwoord te geven op de door het bestuur per kwaliteitsobject vastgestelde evaluatievraag respectievelijk -vragen.
- De commissie dient ten aanzien van de te hanteren beoordelingscriteria rekening te houden met de per evaluatievraag geformuleerde ijkpunten, die aan de commissie als bestuurlijke aandachtspunten zijn meegegeven. Dit laatste betekent dat de ijkpunten voor de commissie niet een verplichtend karakter hebben, maar dat zij deze kan aanvullen, uitwerken en/of wijzigen.
- De commissie dient rekening te houden met eventueel voor de betreffende opleidingen vastgestelde specifieke aandachtspunten.
- De eindrapportage dient te voldoen aan de bestuurlijke richtlijnen voor de opbouw en de inhoud van het eindrapport.

Bijlage 2 Samenstelling visitatiecommissie Beeldende Kunst en Vormgeving¹

voorzitter

F. Lubbers, (Frank) adjunct-directeur/hoofdconservator Van Abbemuseum sinds 1989; voordien conservator en waarnemend hoofdconservator Museum Fodor Amsterdam.

Leden

C.A. de Baan, (Christine) voorzitter commissie stimuleringsubsidies Fonds voor Beeldende Kunsten Vormgeving en Bouwkunst;

J.J. Budel, (Jasper) vierdejaars student Willem de Kooning Academie te Rotterdam, lid tot februari 2002;

drs. J.W.M. Buys, (Ans) rector Sint-Janslyceum, voormalig lid onderwijsraad en diverse besturen culturele instellingen;

H. Eijkelboom, (Hans) beeldend kunstenaar;

K. van Hees, (Klaas-Jan) derdejaars student Design Academy Eindhoven;

O.M. Houwers, (Olga) derdejaars student Fontys Hogeschool voor de Kunsten Tilburg;

drs. R.A. Huisman, (Rob) directeur Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers;

G.P.J. Kuijer, (Ruud) beeldhouwer;

L.P.P. Pennock, (Lon) beeldend kunstenaar;

U.C. Poot, (Mieke) interieurarchitect BNI, partner O'' architecten te Amsterdam;

M.A.P. Schaap, (Manon) creative director, Image, product strategy;

A.C.M. Schwartzmans, (Annette) rector Markland College, voormalig lid ARO (Adviesraad Onderwijs), voormalig lid en secretaris ARVO (Adviesraad voor het voortgezet onderwijs), voormalig adviseur KPC-groep, voormalig lid onderwijscommissie Raad voor de Cultuur;

A. Swinkels, (Annemiek) derdejaars student Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, lid vanaf februari 2002.

Secretarissen

Drs. J.D. Spittje, (Jeannette)

Drs. J.H. Boerke, (Jan)

Drs. A.H.J. Boots, (Alice)

¹ Deze antecedenten gelden op het moment van installatie van de commissie in mei 2001

Bijlage 3 Visitatierooster en overzicht van gevisiteerde opleidingen

Week	Dag 1	Dag 2	Hogeschool	Opleidingen
	14.45-20.30	08.30-18.45		
39(2001)	25-09-2001	26-09-2001	Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Academie voor Beeldende Vorming, Amsterdam	Docentenopleiding
41	10-10-01	11-10-01	Fontys Hogescholen, Academie voor Beeldende Kunst en Vormgeving, Tilburg	Docentenopleiding
42	17-10-01	18-10-01	Hogeschool van Beeldende Kunsten, Muziek en Dans, Den Haag. Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, Den Haag	BKV
44	01-11-01	02-11-01	Hogeschool Zuyd, Academie Beeldende Kunsten, Maastricht	BKV Docentenopleiding
45	07-11-01	08-11-01	Hogeschool voor de Kunsten, Faculteit voor Beeldende Kunst en Vormgeving, Utrecht	BKV Docentenopleiding
46	13-11-01	14-11-01	Hogeschool Brabant, Academie voor Kunst en Vormgeving/St. Joost, Den Bosch	BKV

Week	Dag 1	Dag 2	Hogeschool	Opleidingen
	09.00-20.30	08.30-18.45		
8 (2002)	18-02-02	19-02-02	Design Academy, Eindhoven	BKV IM
9	27-02-02	28-02-02	Hogeschool Brabant, Academie voor Kunst en Vormgeving/St. Joost, Breda	BKV Vrije Beeldende Kunst Grafisch Ontwerpen Fotografie
10	07-03-02	08-03-02	Gerrit Rietveld Academie, Amsterdam	BKV Autonome Kunst Ontwerpen Vrije Vormgeving
11	13-03-02	14-03-02	Hogeschool van Rotterdam, Willem de Kooning Academie, Rotterdam	BKV Docentenopleiding ABK Interieurarchitectuur
12	20-03-02	21-03-02	Hanzehogeschool, Hogeschool van Groningen, Academie Minerva, Groningen	BKV Docentenopleiding MFA Schilderkunst MFA IME
13	27-03-02	28-03-02	ArtEZ, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek, theater. Hogeschool voor de Kunsten, Faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving, Arnhem	BKV Werkplaats Typografie MV&S FIA DAI (hoort bij AKI, bezocht in Arnhem)
Week	Dag 1	Dag 2	Hogeschool	Opleidingen
	14.45-20.30	08.30-18.45		
14	03-04-02	04-04-02	ArtEZ, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek, theater. Christelijke Hogeschool voor de Kunsten, Constantijn Huygens, Kampen	BKV Docentenopleiding
15	10-04-02	11-04-02	ArtEZ, Hogeschool voor beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek, theater. AKI, Enschede	BKV

Bijlage 4 Totale beoordelingskader

KWALITEITSOBJECTEN EN IJKPUNTEN EVALUATIEVRAGEN

1. Beroepsbeeld

Heeft de opleiding een duidelijke en adequate eigen visie op het beroep en de internationale beroepspraktijk waarvoor wordt opgeleid?

- de visie op het beroep is expliciet, helder en goed beargumenteerd
- de visie is gerelateerd aan de relevante beroepsprofielen en startkwalificaties van het eindrapport *Beroep kunstenaar* van de Projectorganisatie kunstvakonderwijs.
- de beroepsvisie geeft er blijk van dat de opleiding zicht heeft op relevante ontwikkelingen binnen de (internationale) beroepspraktijk
 - o ontwikkelingen op het gebied van de digitalisering
 - o de theoretische onderbouwing van het beeldend vak
 - o de maatschappelijke relevantie van het beeldend vak
 - o de ethische component van het beeldend vak
 - o de ontwikkeling van West-Europa als een multiculturele samenleving
- in het beroepsbeeld komt de eigen profilering van de opleiding voldoende tot uitdrukking
- *Specifiek voor de docenten opleiding:* de visie op het beroep is afgestemd op de veranderende rol van de leraar in het studiehuis

2. Eindtermen

Zijn de eindtermen van de opleiding relevant met het oog op de beroepsvoorbereiding?

- bij de formulering van de eindtermen zijn de eigen beroepsvisie en het handelen van de beroepsbeoefenaar zichtbaar als uitgangspunten gehanteerd
- de eindtermen zijn dan wel worden gerelateerd aan de relevante startkwalificaties van het eindrapport *Beroep Kunstenaar* van de Projectorganisatie.
- de eindtermen geven inzicht in de specifieke kennis, vaardigheden, inzichten en (beroeps)houding die studenten aan het eind van de opleiding verworven moeten hebben
- in de eindtermen komen de volgende (beroepsgerichte) kennis, vaardigheden, inzichten en (beroeps) houding in ieder geval tot uitdrukking;
 - o kennis van de historische achtergronden van het beeldend vak
 - o eigen visie op de ontwikkeling van het vak
 - o het vermogen verbaal (schriftelijk, mondeling) over het werk te kunnen communiceren
 - o kennis van de zakelijke en commerciële aspecten van het beroep kunstenaar
- *Specifiek voor de docenten opleiding:* bij de formulering van de eindtermen zijn de startkwalificaties van het beroep docent beeldende kunst en vormgeving (Projectorganisatie Kunstvakonderwijs 1999) zichtbaar als uitgangspunt genomen
- *Specifiek voor de opleiding tot interieur architect:* de toetsingscriteria van het architectenregister (Stichting Architectenregister) zijn bij

opleidingen, waarvan de afgestudeerden als Interieur Architect worden ingeschreven in het Architecten Register van het SBA, volledig terug te vinden in de eindtermen

3 Opbouw en inhoud van het binnenschools curriculum

Is de inhoud van het binnenschools curriculum relevant met het oog op het bereiken van de eindtermen van de opleiding?

- voor de afzonderlijke programmaonderdelen zijn heldere leerdoelen geformuleerd, die zo veel mogelijk beschreven zijn in concrete gedrags termen
- de leerdoelen zijn afgeleid van de eindtermen
- de leerdoelen zijn zinvol met het oog op de beroepsuitoefening
- vanaf het begin van de studie wordt in het curriculum (door middel van beoordeling en selectie) een reëel en adequaat beeld geschetst van de beroepspraktijk, van beroepsperspectieven van studenten en de daaraan gekoppelde verdere studiemogelijkheden
- er bestaat een adequaat evenwicht tussen het verplichte programma en de keuzeroutes van studenten
 - o de verhouding tussen het gemeenschappelijke programma en de differentiaties worden per opleiding gespecificeerd
- het studiemateriaal is up to date; studenten komen in aanraking met relevante nieuwe theorieën en ontwikkelingen (binnen het vakgebied/de beroepspraktijk)
 - o nieuwe media
 - o nieuwe ontwikkelingen binnen het beroepenveld
 - o maatschappelijke ontwikkelingen
 - o ontwikkelingen op het gebied van multimedia en de grensvervaging tussen kunsten
- *Specifiek voor de docenten opleiding:*
 - o er bestaat binnen het curriculum een beredeneerd evenwicht tussen vakken die opleiden voor het kunstenaarschap en vakken die opleiden voor het leraarschap
 - o binnen het curriculum is er voldoende aandacht voor het omgaan van de studenten kunstvak met de verschillende leerstijlen (beschreven door bv Vermunt) die leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben
 - o de voorbereiding op de nieuwe vakken Cultureel en Kunstzinnige Vorming 1,2 en 3 hebben een plaats gekregen in het curriculum
 - o de rol van ICT in het leerproces binnen het voortgezet onderwijs krijgt expliciet aandacht
 - o de verschillende kwaliteitszorgsystemen binnen het voortgezet onderwijs krijgen expliciet aandacht

4 Opbouw en inhoud van het buitenschools curriculum

Zijn de opbouw en de inhoud van de confrontaties met de beroepspraktijk (waaronder stages) relevant voor het bereiken van de eindtermen van de opleiding?

- studenten worden vanaf het begin van de opleiding in aanraking gebracht met de beroepspraktijk
- er zijn per confrontatie met de beroepspraktijk (waaronder stages) duidelijke doelen geformuleerd, die oplopend zijn in moeilijkheidsgraad en inhoudelijk afgeleid zijn van de eindtermen
- deze doelen zijn relevant voor de beroepsuitoefening
- de opdrachten verbonden aan de confrontaties met de beroepspraktijk (waaronder stages) zijn zinvol voor het realiseren van de doelen en met het oog op de beroepsuitoefening
- *Specifiek voor de docenten opleiding:* - tijdens de stages komen de verschillende rollen van de leraar aan de orde (er is sprake van voldoende spreiding)
- Tijdens de stages is er expliciet aandacht voor Cultureel en Kunstzinnige Vorming 1, 2 en 3

5 Samenhang en integratie binnen het curriculum

Bestaan er inhoudelijk berede-
nerde en volg-tijdelijke
verbanden tussen de verschil-
lende programmaonderdelen?

- de inhoudelijke samenhang tussen de verschillende programmaonderdelen is in relevante opleidingsdocumenten geëxpliciteerd
- er bestaat een zichtbare inhoudelijke samenhang tussen de verschillende programmaonderdelen; er is een herkenbare rode draad binnen het curriculum
- theorie ,praktijklessen en vaardigheidstrainingen zijn op elkaar afgestemd
- docenten en studenten ervaren een inhoudelijke relatie tussen de verschillende programmaonderdelen en constateren geen overlappingen en/of hiaten
- *Specifiek voor de docenten opleiding;* -er is een duidelijke samenhang tussen de vakdidactische programmaonderdelen en de stage

6 De gerealiseerde kwalificaties

Zijn de door de studenten aan het eind van de opleiding verworven kennis, inzichten, houdingen en vaardigheden toereikend om adequaat te functioneren in de beroepspraktijk?

- de kwalificaties van afgestudeerden geven er blijk van dat de opleidingseindtermen gerealiseerd zijn, bij reflectie op (de afstudeer)werk(en) wordt er blijk gegeven van:
 - o een persoonlijke visie van de student
 - o een kritische instelling van de student
 - o het vermogen relevante feiten te verzamelen
 - o het vermogen een theoretisch kader te schetsen
- de relevante beroepspraktijk is tevreden over de kwalificaties van afgestudeerden
- afgestudeerden werkzaam in de beroepspraktijk constateren geen onoverkomelijke lacunes in de verworven startkwalificaties
- *Specifiek voor de docenten opleiding:* de afstudeerscripties geven blijk van :
 - o een persoonlijke visie van de student
 - o een kritische instelling van de student
 - o het vermogen relevante feiten te verzamelen
 - o het vermogen een theoretisch kader te schetsen

7 De bewaking van de kwalificaties

Beschikt de opleiding over adequate mechanismen om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te waarborgen?

- de opleiding heeft een methode om de inhoudelijke relevantie van de kwalificaties van afgestudeerden te toetsen
- de opleiding verricht regelmatig (bij voorkeur één maal per jaar) een evaluatieonderzoek onder zowel vertegenwoordigers van de beroepspraktijk als afgestudeerden
- o het evaluatie onderzoek onder afgestudeerden vindt bij voorkeur plaats door middel van terugkombijeenkomsten
- de vraagstelling van een dergelijk evaluatieonderzoek heeft in ieder geval betrekking op:
 - o de relevantie van de eindtermen;
 - o de mate waarin de eindtermen binnen de opleiding gerealiseerd zijn;
 - o de relevantie van het curriculum en
 - o het verloop van de beroepsloopbaan
- op basis van de uitkomst van het onderzoek onderneemt de opleiding, indien nodig, noodzakelijke verbeteracties

8 De werkvormen en studieactiviteiten

Zijn de werkvormen/studieactiviteiten didactisch verantwoord met het oog op:

- het realiseren van de eindtermen/leerdoelen;
- een effectief leerproces van studenten?
- de opleiding beschikt over een eigen goed beargumenteerde visie op het onderwijzen aan en leren van hbo-studenten
- aansluiting op de beroepspraktijk en de (toenemende) zelfstandigheid van studenten vormen kernelementen van deze onderwijsvisie
- de keuze van de werkvormen/studieactiviteiten zijn zichtbaar inhoudelijk vanuit deze onderwijsvisie onderbouwd en in relevante opleidingsdocumenten beschreven
- de werkvormen/studieactiviteiten zijn adequaat gegeven de aard van de leerdoelen van de programmaonderdelen (kennis, inzicht, vaardigheden, houding)
- de werkvormen/studieactiviteiten stimuleren een actieve kennisverwerving en beroepshouding (onder andere door het leren formuleren van en reflecteren op individuele leer- en ontwikkelingsdoelen)
- de werkvormen/studieactiviteiten bevorderen een integratie van kennis, beroepsvaardigheden en beroepshouding
- het studiemateriaal is geschikt met het oog op een efficiënte leerroute van studenten

9 Toetsen: inhoud en niveau

Is de wijze van toetsing relevant met het oog op het bereiken van de leerdoelen?

- de toetsen zijn adequaat gegeven het type leerdoelen dat wordt nagestreefd (kennis, inzichten, vaardigheden, houdingen)
- de toets en de wijze van toetsing correspondeert met de inhoud van het betreffende programmaonderdeel
- de toets en de wijze van toetsing zijn van voldoende diepgang
- de criteria voor de beoordeling van de toetsresultaten zijn helder en bij docenten en studenten bekend
- studenten krijgen van docenten en van de staf gerichte en inhoudelijke feedback over de behaalde toetsresultaten

10 Instroom en aansluiting op de vooropleiding

Voert de opleiding een expliciet en effectief beleid uit gericht op instroom en toelating: de vooropleiding/het voortraject, de préselectie en de aansluiting van studenten?

- de opleiding heeft een duidelijke en beargumenteerde visie op de specifieke kwalificaties waarover instromende studenten moeten beschikken om met goed gevolg de opleiding te volgen. Hierbij is nadrukkelijk ook rekening gehouden met het nieuwe eindexamenprofiel Cultuur en Maatschappij
- deze visie is vertaald in gerichte en effectieve activiteiten met betrekking tot de instroom en selectie van studenten
- de criteria en procedure voor de preselectie van (buitenlandse) studenten en voor zij-instromers zijn helder en bij docenten en studenten bekend
- er bestaan procedures om eventuele studieproblemen/deficiënties bij individuele studenten in een vroeg stadium te onderkennen
- de opleiding treft adequate voorzieningen, om feitelijk geconstateerde studieproblemen/deficiënties te verminderen
- de effectiviteit van de getroffen selectie- en aansluitingsmaatregelen wordt regelmatig geëvalueerd
- criteria voor de verlening van vrijstellingen zijn geëxpliciteerd en inhoudelijk beargumenteerd
- de vrijstellingscriteria zijn bij docenten en studenten bekend
- het wel of niet verlenen van vrijstellingen wordt (naar studenten) inhoudelijk beargumenteerd
- de opleiding heeft een beleid gericht op de werving van allochtone studenten

11 Selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar

Is er sprake van een expliciet en inhoudelijk gefundeerd selectie- en verwijzingsbeleid, waarbij in een zo vroeg mogelijk stadium een zo goed mogelijke selectie plaatsvindt van kansrijke en geschikte studenten (op basis van hun ontwikkelingsmogelijkheden in relatie tot de beroepspraktijk)?

- voor (het eerste jaar van) de propedeuse zijn expliciet inhoudelijke beargumenteerde criteria geformuleerd die een indicatie vormen voor de geschiktheid voor het beroep en voor de verdere studie
- *Specifiek voor de docenten opleiding:* de opleiding beschikt hierbij over heldere en expliciet verwoorde criteria voor de geschiktheid voor het beroep docent beeldende kunst en vormgeving
- de criteria zijn bij docenten en studenten bekend
- er bestaan duidelijke afspraken over de wijze waarop de criteria gehanteerd dienen te worden

12 Studievoortgang

Zijn er voldoende waarborgen voor een efficiënte leerroute van studenten?

- de studielast is gebaseerd op beargumenteerde opvattingen over een realistische en evenwichtige spreiding en is in voldoende mate gewaarborgd
- voor de afzonderlijke programmaonderdelen zijn de normen voor de ingeschatte studielast geëxpliciteerd en inhoudelijk beargumenteerd

- er bestaan beargumenteerde opvattingen over spreiding en concentratie van de toetsmomenten
- de uitslag van de toetsing is binnen een redelijke termijn bekend
- er zijn voldoende herkansingsmogelijkheden die onnodig tijdverlies beperken
- de planning van de toetsmomenten is bij studenten bekend en wordt conform de afspraak uitgevoerd
- er vindt regelmatig onderzoek plaats of a) de ingeschatte studielast overeenkomt met de feitelijke studiebelasting van studenten en b) er sprake is van een (beargumenteerde) evenwichtige spreiding
- gesignaleerde problemen t.a.v. (spreiding van) studielast worden geanalyseerd op oorzaken en leiden tot concrete maatregelen ter verbetering

13 Studiebegeleiding en voortgangsbewaking

Voert de opleiding systematisch een beleid uit voor de studiebegeleiding gericht op probleemsignalering, -oplossing en -preventie?

- er bestaan duidelijke afspraken over doel, soorten en invulling van de begeleiding en over de rol van de (vak)docenten hierbij
- taken en verantwoordelijkheden van studiebegeleiders zijn expliciet en helder gedefinieerd
- studiebegeleiders hebben voldoende faciliteiten voor het uitoefenen van hun taak
- er bestaat een voor studiebegeleiders toegankelijk systeem van studievoortgangregistratie dat informatie kan genereren over;
 - o de studievoortgang van individuele studenten en (waar van toepassing)
 - o studieresultaten van studentengroepen gerelateerd aan (achtergrond-) kenmerken van studenten
 - o het strikt persoonlijke karakter van de studieloopbaan
- studenten worden regelmatig over hun studieresultaten geïnformeerd

14 Stagebegeleiding, -beoordeling en -organisatie

Dragen de begeleiding, beoordeling en organisatie van de confrontaties met de beroepspraktijk (waaronder stages) op een efficiënte wijze bij aan het realiseren van de hiervoor vastgestelde doelen?

- de opleiding is in staat om voldoende relevante confrontaties met de beroepspraktijk te genereren
- er bestaan documenten waarin voor wat betreft deze confrontaties taken en verantwoordelijkheden van alle partijen (individuen en instanties) helder zijn beschreven onder meer ten aanzien van de taakverdeling met betrekking tot de begeleiding en beoordeling van de student
- studenten ontvangen tijdig de relevante informatie over de confrontaties met de beroepspraktijk
- er zijn voor de afzonderlijke confrontaties expliciete en voldoende concrete beoordelingscriteria geformuleerd, die ontleend zijn aan de voor deze confrontaties vastgelegde doelen
- de beoordeling van de confrontaties wordt inhoudelijk beargumenteerd vanuit de hiertoe opgestelde criteria
- begeleiders, zowel vanuit de opleiding als gastdocenten of begeleiders binnen de stageverlenende instanties, hebben voldoende tijd/aandacht voor de begeleiding van studenten

Specifiek voor de docentenopleiding:

1. Er is beleid geformuleerd naar toetsing van de kwaliteit, de scholing en de begeleiding van stagebegeleiders uit stageverlenende instellingen.
2. De opleiding heeft inzicht in de te behalen kwalificaties op stageplaatsen.
3. Er zijn heldere afspraken tussen opleiding, stagiairs en stageverleners ten aanzien van de invulling van de stage, de begeleiding en de beoordeling;.
4. De beoordeling gebeurt door de opleiding (met nadrukkelijke inbreng van de stage- of werkbegeleider) en is gebaseerd op heldere beoordelingscriteria.

**15 Bereikte resultaten
m.b.t. de kwantitatieve
door- en uitstroom van
studenten**

*Zijn de op instroom en/of
doorstroom gerichte maat-
regelen voldoende effectief in
de zin dat ze bijdragen tot een
aanvaardbaar rendement?*

- de opleiding heeft (per fase van de opleiding; propedeuse en hoofdfase) een expliciet en beargumenteerd beleid geformuleerd ten aanzien van rendement, studieduur en uitval
- de opleiding heeft inzicht in de (ontwikkeling van) de relevante doorstroom- uitstroom gegevens van de afgelopen jaren
- tegenvallende resultaten ten aanzien van de kwantitatieve doorstroom en uitstroom van studenten vormen aanleiding tot nadere analyse en leiden tot gerichte verbeteracties.

**16 Contacten met het
werkveld**

*Houdt de opleiding in vol-
doende mate voeling met
relevante (internationale)
ontwikkelingen in de beroeps-
praktijk?*

- er wordt aantoonbaar systematisch en structureel gebruik gemaakt van (de feedback van) relevante werkveldcontacten voor verbetering van het onderwijs naar inhoud en organisatie
- (stageverlenende) instanties en regelmatig terugkerende gastdocenten worden op gestructureerde wijze betrokken bij (de ontwikkeling van) het beleid gericht op confrontaties met de beroepspraktijk (o.a. stages)
- het merendeel van de docenten heeft actuele relevante werkervaring binnen de beroepspraktijk
- de opleiding onderhoudt inhoudelijk beargumenteerde internationale contacten die aanwijsbaar benut worden bij de beleidsvoering
- de opleiding werkt structureel samen met culturele instanties en instellingen

**17 Wetenschappelijke
oriëntatie**

*Houdt de opleiding in
voldoende mate voeling met
voor haar relevante
wetenschappelijke
ontwikkelingen?*

- er bestaan gestructureerde relaties met onderzoeksinstituten/ex-pertisecentra die voor de opleiding relevant zijn
- de opleiding stelt zich op de hoogte van relevant onderzoek (artistiek onderzoek, onderzoek naar overdrachtstechnieken, onderwijsonderzoek)

18 Inrichting en structuur

Dragen inrichting en structuur van de organisatie van de opleiding bij aan het effectief en efficiënt realiseren van de gewenste (onderwijs)doelen en -taken?

- de door de opleiding gewenste inrichting en structuur van de organisatie wordt beredeneerd vanuit haar visie op onderwijs
- taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het opleidingsmanagement, van geledingen binnen de organisatie en van individuele docenten zijn omschreven
- het opleidingsmanagement stuurt en bewaakt de inhoud van het programma, de onderwijsvisie, de onderwijscondities en de onderwijsontwikkeling
- er zijn structurele overlegverbanden gericht op:
 - o onderwijsontwikkeling en onderwijsuitvoering;
 - o bepaalde deeltaken (zoals studiebegeleiding, stagebegeleiding etc.);
 - o interdisciplinair inhoudelijk overleg tussen docenten.
- er is sprake van een efficiënte en effectieve besluitvormingsstructuur
- bij de besluitvorming zijn er inspraakmogelijkheden voor docenten (waaronder de opleidingscommissie) en studenten

19 Opleidingscultuur

Is de cultuur binnen de organisatie bevorderlijk voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit?

- de opleiding maakt weloverwogen keuzes gericht op:
 - o het gezamenlijk werken aan beroepsgericht onderwijzen en studeren, waarbij de student centraal staat;
 - o het uitgangspunt dat docenten zich onderwijskundig en organisatorisch gebonden weten aan de opleiding;
 - o een werkklimaat gericht op continue verbetering en innovatie
- docenten stellen individueel en in teamverband hun onderwijs aantoonbaar in dienst van het beroep en het beroepsbeeld van de opleiding
- *Specifiek voor de docenten opleiding:* en vertonen hierbij een expliciete voorbeeldfunctie voor de student (het zelf in de praktijk brengen van de aangeboden stof)
- er is onder docenten sprake van intercollegiale feedback en het elkaar aanspreken op verantwoordelijkheden, vooral m.b.t. hun coachende rol in het onderwijsleerproces
- het management en de docenten zijn aantoonbaar bereid tot inhoudelijke en onderwijskundige vernieuwing; het management werkt voldoende aan draagvlak voor vernieuwingen
- studenten en docenten worden serieus genomen

20 Personeelsbeleid

Wordt een expliciet personeelsbeleid uitgevoerd dat is afgestemd op het (in te voeren) onderwijsbeleid en het handhaven/verbeteren van de onderwijskwaliteit?

- het opleidingsmanagement heeft een gericht personeelsbeleid dat tenminste:
 - o is uitgewerkt in een personeelsplan;
 - o past bij het onderwijsbeleid;
 - o uitgaat van expliciete personeelskwalificaties;
 - o aandacht besteedt aan professionalisering, mobiliteit en personeelsplanning.
- er zijn beschreven procedures voor werving en selectie; deze zijn gerelateerd aan het personeelsplan en de gewenste personeelskwalificaties

- het opleidingsmanagement voert een professionaliseringsbeleid uit, waarbij sprake is van een scholingsplan dat gerelateerd is aan het (voorgenomen) onderwijsbeleid
- het scholingsplan voorziet in een meerjaarlijkse vakinhoudelijke, onderwijskundige, didactische en werkveldgerichte bijscholing van docenten
 - o de docenten van de *docentenopleiding* stellen zich door middel van stages op de hoogte van de veranderingen in het voortgezet onderwijs
- het opleidingsmanagement voert jaarlijks functioneringsgesprekken met docenten en gebruikt daarbij in ieder geval de uitkomsten van studentevaluaties

21 Faciliteiten

Zijn de faciliteiten adequaat voor het leveren van de gewenste onderwijskwaliteit?

het faciliteitenbeleid sluit aan op het onderwijsbeleid en is ten minste gericht op:

- o een stimulerende werk- en studieomgeving;
- o toegang tot informatiebronnen, onder andere via actuele ICT-middelen
- de studie- en werkplekken zijn adequaat toegerust gegeven de toegepaste werkvormen
- de bibliotheek biedt toegang tot relevante wetenschappelijke publicaties en tijdschriften
- docenten en studenten hebben voldoende toegang tot actuele informatie- en communicatiemiddelen

22 Het interne

kwaliteitszorgsysteem

Beschikt de opleiding over een adequaat functionerend kwaliteitszorgsysteem dat voldoende garanties biedt voor het realiseren van de gewenste onderwijskwaliteit, nu en in de toekomst?

- de opleiding beschikt over een uitgewerkt kwaliteitszorgplan, dat mede gebaseerd is op het hogeschool-/faculteitsbeleid op dit gebied
- er zijn voor de verschillende aspecten van de opleiding (zoals curriculum, primaire proces, organisatie, voorzieningen etc) beargumenteerde kwaliteitscriteria geformuleerd die de kwaliteit weerspiegelen die de opleiding nastreeft
- via gerichte en systematisch uitgevoerde evaluatieactiviteiten wordt regelmatig nagegaan of (de onderdelen van) de opleiding beantwoordt aan de gestelde kwaliteitscriteria
- de uitkomsten van de evaluatie worden systematisch met betrokkenen, waaronder studenten, besproken
- bij tegenvallende resultaten wordt nader onderzoek gedaan naar oorzaken van de gevonden kwaliteitsproblemen
- kwaliteitsverbeterings- en vernieuwingsacties zijn mede gebaseerd op de uitkomsten van evaluatieonderzoek
- er is sprake van een realistische opzet en zorgvuldige implementatie van het kwaliteitsverbeterings-/vernieuwingsbeleid, waarbij rekening wordt gehouden met wat de organisatie aankan
- de verdeling van taken/verantwoordelijkheden alsmede de organisatie van de verschillende activiteiten in het kader van de kwaliteitszorg zijn expliciet en helder beschreven

23 Het

zelfevaluatie-rapport

Beantwoordt het zelfevaluatie-rapport aan de eisen die aan een valide en betrouwbaar zelfonderzoek mogen worden gesteld?

- naast een beschrijvend deel worden voor de onderscheiden onderdelen van de opleiding de kwaliteitscriteria geformuleerd waarnaar men streeft
- het rapport bevat voor de verschillende onderdelen van de opleiding een beargumenteerde beoordeling van sterke en zwakke punten
- het is duidelijk op basis van welke gegevens/informatie men tot een bepaalde beoordeling is gekomen
- in geval er sprake is van een niet positieve beoordeling wordt geanalyseerd wat de (mogelijke) oorzaken zijn van de kwaliteitsproblemen
- voorgestelde en reeds ondernomen verbeteracties vloeien logisch voort uit de sterke-/zwakteanalyse en de probleemdiagnose
- betrokkenen herkennen zich in de uitkomsten van de zelfevaluatie en onderschrijven de voorgenomen verbeteracties
- de opleiding laat zien op welke wijze zij zich verder heeft ontwikkeld sinds de vorige visitatie.

Bijlage 5 Het bezoekprogramma (raamwerk) van een tweede fase (voortgezette) opleiding.

Avond dag 0

Tijd	Activiteit voortgezette opleiding
19.00 uur	Aankomst commissieleden
19.05 uur	Besloten commissievergadering in restaurant/hotel
20.30 uur	Afsluiting besloten commissievergadering

Dag 1

Tijd	Activiteit voortgezette opleiding
De commissie arriveert op de opleidingslocatie en heeft per voortgezette opleiding drie gesprekken met docenten, studenten en docenten/management.	
Dit onderdeel beslaat de gehele ochtend en gaat na de lunch over in het bezoekprogramma voor de initiële opleidingen	
9.15 uur	Gesprek met studenten en afgestudeerden
10.00 uur	Gesprek met werkveld
11.00 uur	Koffiepauze
11.15 uur	Gesprek met docenten en management voortgezette opleiding
17.45 uur	Gesprek met opleidingsmanagement over initiële en voortgezette opleiding

Dag 2

Tijd	Activiteit voortgezette opleiding en initiële opleiding gezamenlijk
16.00 uur	Besloten commissievergadering
16.45 uur	Het college van bestuur en de (eventuele) faculteitsdirectie(s)
17.15 uur	Het opleidingsmanagement
17.45 uur	Besloten commissievergadering
18.15 uur	Mondelinge terugrapportage

Bijlage 6 Literatuurlijst

Basisdocument 1990, Voorlichtingsdienst HBO-raad, Den Haag, 1990.

Beroep Kunstenaar. Voorstellen voor inhoud en organisatie van het kunstvakonderwijs in Nederland. Projectorganisatie Kunstvakonderwijs. Utrecht, mei 1999.

Broek, A. van den e.a. *Selectie in het kunstonderwijs*. Beleidsgerichte studies Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek no. 59. Den Haag, 1998.

Convenant tussen HBO-raad en Federatie van Kunstenaarsverenigingen. In: Hogeschoolbericht 248. 2001, pag. 1-2.

Differentiatie en profilering, Eindrapport van de visitatiecommissie beeldende kunst en vormgeving. HBO-raad, Den Haag, 1996.

Jos de Haan en Wim Knulst, *Het bereik van de kunsten, Een onderzoek naar veranderingen in de belangstelling voor beeldende kunst en podiumkunst sinds de jaren zeventig*, Het culturele draagvlak 4, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 2000.

Hijum, L.M.van. *Tweede fase opleidingen beeldende- kunstonderwijs Nederland: Huidige praktijk en ervaringen tot op heden*. Augustus 1999.

Hoger Kunstonderwijs in Vlaanderen en Nederland. Verslag conferentie. Rotterdam, 15 maart 2002.

Inspectie van het Onderwijs. Meta-evaluatie van het visitatierapport Beeldende kunst en vormgeving. Breda, 1997.

Kunsten-Monitor 1999. De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstonderwijs Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, HBO-raad, vereniging van hogescholen, Den Haag. 2001.

Meer zicht op kwaliteit. Ministerie van OC&W. Zoetermeer, 9 juni 2000.

Nieuwe Bekostiging Kunstonderwijs. In: Hogeschoolberichten 237. 2000. pag 1-7.

Postacademisch Onderwijs. In : Metropolis M. Nr. 4, augustus/september 2002, pag. 13-36.

Ruiter, Frans de. *Ontwikkelingen in het Kunstonderwijs*. In: Thema 4, 1999, pag 20 – 25.
Steenkamp, F., *Keuzegids Hoger Onderwijs*, editie 2000-2001, Amsterdam 2001

Taakstelling en werkwijze van visitatiecommissies; nadere bestuurlijke aanwijzingen, HBO-raad, Den Haag. 1997.

Tijdelijke commissie ondersteuning herstructurering kunstonderwijs. *Kwaliteit en continuïteit: de kunst van kunstonderwijs*. Utrecht, 14 mei 2000.

Van de schaarste ende overvloed. Advies Cultuurnota 2001/2004. 16 Kunstvakonderwijs, Raad voor Cultuur.

Zicht op kwaliteit. Ontwikkeling van artistiek talent in het kunstonderwijs. Reactie van staatssecretaris Van der Ploeg op het rapport 'Beroep Kunstenaar'. Ministerie van OC&W Zoetermeer, 14 juni 1999.

